

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Rabbi Mosis Majemonidis Liber Moreh nevukhim Doctor Perplexorum

Maimonides, Moses

Basileæ, 1629

PARS TERTIA.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10857

RABBI MOSIS MAJEMO-
NIDIS

MORE NEVOCHIM

PARS TERTIA.

PRAEFATIO.

ULTOTIES jam exposuimus, principalem nostrum in hoc Tractatu scopum esse, quantum fieri potest & licet, Opus Creationis (*Theologiam Naturalem*) & Opus Mercavah, h. e. Curruum, (*Ezechielis sc.*, i. e. *Theologiam Mysticam & Spiritualem*) explicare, prout in eum finem ad Librum hunc conscribendum me accinxi.

Jesa. 23. 18.

Dan. 7. 13.

Monui etiam, quòd Res istæ sint ex *Arcanis Legis*. Nôsti autem, quòd graviter culpârint Rabbini nostri eum, qui illa revelaret, & quòd econtrâ illius, qui Secreta Legis, etiam ea, quæ Viris doctis & sapientibus nota & manifesta sunt, occultat, amplissimam mercedem esse dixerint. Sic enim legitur in *Pesachim* ad illud Prophetæ Jesajæ, *Quia habitantibus coram DOMINO erit negotiatio ejus, ut comedant ad saturitatem, Velimchasse atik. Dixerunt (Rabbini); Velimchasse Et operient verba, quæ revelavit Attik Antiquus dierum. Quæ nam autem sunt illa? Arcana Legis.* Quid his verbis sibi voluerint, facile intelliges, siquidem intelligentiâ cor tuum sit præditum.

Prætereà ostendimus, quàm profundum sit Opus Mercavah, & quàm longè Vulgi captum superet.

Insuper declaravimus & hoc, quòd & ea, quæ per singularem DEI gratiam quis addidicit & intelligit, alios docere prohibitum sit, nisi de facie ad faciem, & quidem illi tantùm, qui alibi à nobis recitatas qualitates habet, & nil aliud, quàm summa & generalia capita. Atque hæc est causa, propter quam illius scientia & cognitio
peni-

penitus è Gente nostra interciderit, ita ut neque modicum, neque multum amplius de ea reperiat. Ita autem fieri tum conveniebat, quia nunquam deerant, qui ea ex ore docentium exciperent. Nullus etiam unquam de ea conscriptus & compositus fuit Liber.

Quæ omnia cum ita sint, quâ ratione audeo ego ea te docere, quæ mihi nota sunt & perspecta. Veruntamen desistere & cessare à consignandis & conscribendis iis, quæ ego cognita habeo, & illa unâ mecum perire pati (quod necessariò sequeretur) nefas duxi magnum, & fraudi tibi aliisque de his rebus hæsitantibus fore existimavi; perinde ac si veritatem coram eo, qui eâ dignus, suppressere, aut hæreditatem justo & legitimo hæredi invidere vellem, quæ duo sunt vitia pessima & turpissima. Clarè autem & apertè illa explicare, jam diximus Lege esse veritum, præterquàm quòd Intellectus nobis idem dicat, & quòd ego ipse non certam scientiam, sed opinionem tantum illarum rerum, quas intelligo, habeam. Neque enim per singularem aliquam Prophetiam Divinam ea accepi, ut certò affirmare auderem, quòd ita & non aliter sese habeant; neque etiam à certo aliquo Doctore ea, quæ credo, tradita mihi sunt, sed suggererunt mihi illa tum Librorum Prophetarum & Sapientum nostrorum scripta, tum Principia illa Speculativa, quæ habebant. Fieri verò potest, ut quoque aliter sint aliamque intentionem habeant.

Singulari autem iudicio, & auxilii Divini subsidio usus sum ad hoc, quod nunc tibi enarrabo. Ita enim expositurus tibi sum ea, quæ Propheta Ezechiel p. m. in Visione sua scribit, ut, qui expositionem meam audiet, existimaturus sit, me nihil aliud dicere, præter id, quod Scriptura tradit, aut verba quasi ex una Lingua in aliam transferre, aut denique *verè existens* sensum rerum manifestarum manifestare. Quòd si verò ea considerârit is, in cuius gratiam Liber hic est compositus, & perfectâ curâ ac diligentâ singula ejus capita perlegerit, tam ei nota & manifesta erunt omnia, quam sunt mihi, ita ut ne gry quidem ei sit occultum remansurum. Atque hoc est summæ artis, congregare posse ea, ex quibus Homines omnes possunt utilitatem capere, & prout decet, ea tegere & occultare, quæ occultanda sunt.

His itaque sic præmissis, appone cor tuum ad capita sequentia de nobili & præclara ista materia, quæ est veluti clavus, à quo omnia dependent, & columna, cui reliqua omnia inni-
tuntur.

CAP. I.

*Quomodo intelligendum sit, quod dicitur de
Similitudine sive Faciebus Anima-
lium, apud Ezechielem.*

*De faciebus A-
nimalium, apud
Ezechielem.*

NEMO nescit, Homines quosdam reperiri, quorum facies referunt formam aliorum Animantium. Unus quippe est, qui faciem habet similem faciei Leonis; alius, cujus facies similis est faciei Bovis; & sic consequenter. Ab illis igitur Animantibus, ad quorum formam & physiognomiam inclinant, frequenter denominantur Homines. Ita quod dicitur apud Ezechielem, *Facies Bovis, Facies Leonis, Facies Aquilæ*, intelligendum est de faciebus Hominum, quæ conveniunt cum Forma istorum Animalium. Probationes hujus rei habes duas. Una est, quod primò de Animantibus in genere dicitur, *Et hic aspectus eorum, similitudo Hominis erat eis*: & quod postea in specie uniuscujusque Animantis forma describitur & denominetur; quod nempe habuerint *faciem Hominis, faciem Bovis, faciem Leonis, & faciem Aquilæ*. Altera ratio sumpta est ex eo, quod in *secunda Mercavah*, quam adduxit, ad ea, quæ in *prima Mercavah* omisit, explicanda, dicitur. Sic namque ait Propheta in *Mercavah* illa; *Et quatuor facies erant unicuique: facies una, erat facies Cherubini; facies secunda, facies Hominis; & tertia, facies Leonis; & quarta, facies Aquilæ*. Hic enim declarat, *faciem Cherubini* esse, quam antea *Faciem Bovis* dixerat. *Cherubb* autem est tenellus puerulus. Eadem est ratio reliquarum duarum Facierum. Quod verò prius dixit, *Faciem Schor*, non sine ratione ab ipso factum, sed respectu certæ alicujus etymologiæ & derivationis, sicuti alibi innuimus. Neque dici potest, fuisse aliarum figurarum apprehensionem (*in Mercavah secunda*); in fine enim secundæ istius Narrationis ait: *Hoc est illud Animal, quod vidi in fluvio Chebar*. Sic ergo demonstratum est id, quod demonstrare volebamus.

Ezech. 1.

v. 5.

Ezech. 10.

v. 14.

part. 2. cap. 43.

v. 20.

CAP. II.

In quo explicantur verba Mercavae de Animalibus, Rotis, illorumque colligatione & motibus, & de iis, quæ erant supra Animalia.

MEMORAT Ezechiel, se vidisse *quatuor Animalia, & unum-* De figura seu forma Animalium. quodque illorum *quatuor facies, quatuor alas, & duas manus* habuisse. Omnium autem quatuor Animalium figuram comprehendit sub *figura Hominis*, sicut ait, *Similitudo Hominis erat illis.* Sic de *Manibus* inquit, quod fuerint *Manus Hominis*. Notum verò est, quod *Manus* ejusmodi formam habeant, ut illis opera artificialia conficiantur. Deinde meminit *Pedum*, quod *Pedes* illorum fuerint *recti*, h.e. quod nullos habuerint articulos vel juncturas. Hic enim est sensus litteralis ejus, quod dicitur, *Pes rectus*. Sed illis verbis, *Et pedes eorum pes rectus*, etiam hoc voluit docere, quod nunquam sedeant & quiescant superiora, (h.e. *corpora Cælestia*).

Posteà recitat, quod *Planta pedum* ipsorum, quæ sunt instrumenta itionis, non fuerint sicut *plantæ pedum Hominis*, (sicut *Manus* fuerunt similes *manibus Hominis*); sed *rotundæ*, sicut *Planta pedis vituli*.

Post hæc, quod inter *Animalia* nulla fuerit distantia vel locus vacuus; sed unum alteri, h.e. inter se invicem artissimè juncta fuisse, dum ait; *Juncta erant unum ad alterum*.

Insuper dicit; Licet ita inter se invicem conjuncta fuerint, facies tamen & alas illorum desuper disjunctas fuisse, dicendo; *Facies autem & ala ipsorum erant disjuncta desuper*: ubi benè observa, quod ait, *Desuper*; corpora enim erant conjuncta, sed facies & alæ illorum erant disjunctæ, sed *desuper*.

Prætereà, quod fuerint pura, sicut *Aspectus aris tersi & politi*.

Denique indicat, quod fuerint splendentia, dum inquit; *Aspectus eorum veluti prunarum Ignis ardentium*.

Atque hæc sunt ea, quæ in genere de illorum Animalium formis, *Faciebus* sc., *Alis*, *Manibus*, & *Pedibus*, commemorantur.

His peractis, progreditur ad describendum *Motus* illorum, & dicit de illis ea, quæ jam-jam audies.

De Motu Animalium. Primò ait; In motu illorum Animalium nullam fuisse vel Curvitatē, vel Obliquitatē, vel Tortuositatē, sed Motū fuisse unum.

Ezech. I. V. 12. Hoc enim sibi vult, dum inquit; *Non convertebantur, dum ambulabant.*

Ibid. Deinde; quòd unumquodque in adversum faciei suæ iverit: *Unumquodq, ex adverso vel in adversum faciei suæ ibant.* (h.e., ut Jun. & Tremell. vertunt, *in tractum faciei suæ objectum*). Expressè enim ait, quòd unumquodque Animal iverit in adversum faciei suæ. Verùm miror, in cuius nam faciei, cum unumquodque plures facies habuerit? Quicquid sit, significat, quòd omnia quatuor non iverint in latus unum. Si enim hoc esset, non attribuisset unicuique Motum peculiarem & proprium: neque dixisset, *Quisque in adversum faciei suæ ibant.*

v. 14. Tertio; quòd forma Motus illorum fuerit *Cursus*, & quòd in circum-
 tum redierint, & revoluta fuerint, (h.e. quòd *moti fuerint motu velocissimo & celerrimo, eoq, circulari*): Et *Animalia* raso vaschobh *currere & reverti*. Raso enim est Infinitivus à radice *Ruz* *Currere*; & *Schobh* est Infinitivus à radice *Schubh* *Redire, Reverti*. Non dicit, *Haloch uba Ibant & veniebant*; sed, quòd Motus illorum fuerit *Cursus & Revolutio in circum-*

Ibid. *Secundum aspectum* habbasak h.e. *fulguris*. *Basak* enim hoc loco idem est quòd *Barak* *Fulgur*. Voluit proinde dicere; Motus illorum erat instar fulguris, cuius motum videmus esse motuum omnium velocissimum, ita ut videatur, ac si velocissimè ex loco uno curreret, & eadem celeritate ac velocitate aliquoties se converteret, & in locum priorem, è quo movebatur, rediret. Jonathan F. Uzielis verba ista [*Currebant & redibant*] sic interpretatus est; *Circuibant & circumdabant Mundum, & revertebantur simul, erantq, veloces, ut aspectus fulguris.*

Quarto; quòd Motus Animalium ad latus illud, in quòd singula motu suo cursorio & revolutorio (*ut ita dicam*) moventur, non sit spontaneus sive internus, sed exterius à re aliquà externâ, Directione sc. Divinâ proveniens, & quòd Animal unumquodque in latus illud, in quòd Directio Divina illud vult moveri, moveatur motu illo velocissimo & celerrimo, quem designat per *Currere & Redire*.

v. 12. Hoc enim est, quòd ait de Animalibus; *Quocunque erit Ruach Spiritus ut eant, ibunt. Non divertent, quando ambulabunt.* *Ruach* enim hoc loco non significat *Spiritum flantem* sive *Ventum*, sed *Intentionem & voluntatem*, Divinam sc., sicuti exposuimus in homonymia vocis *Ruach*. Sensus proin est, quòd in latus illud, sive in plagam illam, in quam Intentio Divina vult, moveantur *Animalia*. Hoc pacto inter-

interpretatus est etiam Jonathan; *In locum, in quem beneplacitum (vel voluntas) erit, ut eant, ibunt, non divertent eundo.* Quia verò ex sensu litterali istorum verborum, *Quòcumque erit Spiritus, vel voluerit Spiritus ut eant, ibunt;* viderur, quòd quandoque voliturus sit D E U S, ut Animal eat in latus unum, & quòd in illud latus sit iturum: quandoque verò in latus aliud oppositum, & quòd eò quoque iturum sit; idcirco explicat dubium istud, & inquit, Nequaquam ita se rem habere, sed quòd illud Futurum *Jihjeh* Erit, quod in Textu habetur, positum sit pro Præterito *Hajah* Fuit; id quod crebrò in Lingua Hebræa occurrit; &, quòd jam determinatus & definitus sit locus, in quem D E U S vult, ut unumquodque Animal ambulet; ac denique quòd Voluntas illa sit firma & immutabilis. Sic enim in declaratione hujus negotii ait in versu alio, *Quòcumq; erit Spiritus ut eant, ibunt;* Ezech. i. v. 20. *illuc (vult) Spiritus ut eant.* Observa admirabilem hanc declarationem & expositionem!

Atque hæc sunt quoque ea, quæ refert de ratione Motûs Animalium, post explicatam ipsorum formam & figuram.

Deinceps aggreditur aliam Narrationem, & dicit, se vidisse Corpus quoddam sub Animalibus, non solùm cum illis, verùm etiam cum Terra conjunctum, & quatuor quoque Corpora quatuorq; Facies habuisse. Figuram autem & formam certam vel Hominis, vel alterius alicujus Animantis, nullam ei assignat; sed inquit, quòd fuerint corpora magna, tremenda & terribilia, (Formam verò nullam, ut dixi, ipsis attribuit); & quòd *rotum corpus eorum, plenum erat oculis.* Hæc autem (Corpora) sunt ea, quæ nominat *Ophannim*, h. e. *Rotas*, dum ait; *Et quùm vidissem Animalia, & ecce Rota una in Terra, juxta Animalia, cum quatuor faciebus suis.* De his verò explicat, quòd fuerint corpus unum, & ejus pars una juxta Animalia, altera verò in Terra, & quòd Rota illa quatuor facies habuerit; *Aspectus*, inquit, *Rotarum & opus earum tanquam aspectus ipsius lapidis Tharsis, & similitudo una erat quatuor illis: ubi, dum pro eo, quod antè dixit, Rota una, nunc dicit, Quatuor;* manifestè significat, quòd quatuor Facies Rota nihil aliud sint, quàm quatuor Rota.

Deinde memorat, quòd una sit quatuor Rotarum forma, dicendo: *Et similitudo una erat quatuor illis.*

Postea significat de istis Rotis, quòd sint inter se compositæ, dum ait: *Et aspectus eorum, & opera eorum, ac si Rota una esset in medio Rotæ alterius;* id quod de Animalibus non fuit dictum. Voce enim *Beroch* In medio, non est usus in Animalium descriptione, sed simpliciter dixit,

De ROTARUM
formis.

v. 12.

v. 15.

v. 16.

Ibid.

Ibid.

Ezech. I.v.9. dixit, quòd inter se connexa fuerint & conjuncta, sicut ait; *Juncta erant unum ad alterum.* De Rotis autem dicit, quòd ita inter se conjunctæ sint, ac si Rota esset in medio Rotæ.

v.18. Quod verò de toto corpore Rotarum, cujus meminit, ait, quòd fuerit Male enajim Plenum oculis, id diversimodè exponi potest; vel, quòd reverà plenum oculis fuerit, vel, quòd multos colores haberit, sicuti En h.e. Oculus, sumitur ibi, *Veenokeen* Et oculus ejus sicut oculus Bdellii, h.e. Et color ejus sicut color Bdellii: vel, quòd plenum fuerit *Imaginibus & Similitudinibus*, ut nempe *Enajim* ibi significet *Imagines*: quemadmodum Antiquos loquutos esse invenimus, quando dixerunt; *Keen Secundùm oculum, quem furatus est: Keen Sicut oculus, quem rapuit*; voluerunt enim dicere, *Kidmuth* Secundùm similitudinem ejus, quod furatus est: *Kidmuth* Secundùm similitudinem ejus, quod rapuit: vel denique significabuntur *Res & Formæ variæ*, ex sensu illius loci, ubi David ait; *Fortè videbit DOMINUS beeni oculum meum*: vult enim dicere, *Injani* Negotium, *Causam* meam. Atque hæc sunt ea, quæ recenset de forma & fabrica Rotarum.

De Motu Rotarum.

De Motu Rotarum ait, quòd neque obliquus, neque perversus sit, sed quòd motus illarum sint recti, & sine variationibus. Hoc sibi Ezech. I.v.17. vult, dum ait; *Dum in quatuor partes suas eunt ipsa, ibunt, non divertent eundo.*

Deinde, quòd istæ quatuor Rotæ non à se-ipsis moveantur, sicut Animalia, neque ullum in se-ipsis motum habeant, sed tùm solùm, cùm alius illas moveret; id quod sæpissimè repetit & inculcat. Motorem autem Rotarum facit *Animalia*, ita ut negotium Rotæ cum Animali e.g. se-se habeat, ac si quis Corpus silens mortuum (h.e. *Corpus inanimatum, Mineralia, aut Metalla*) manui aut pedi Animalis viventis alligaret; quòcunque vel quotiescunque enim movebitur illud Animal, movebitur simul lignum vel lapis ille membro ipsius alligatus. Hinc ait; *Quùm irent Animantia, ibant Rotæ juxta illa; & cùm elevabant se Animalia à Terra, elevabant se Rotæ.* Item; *Et Rotæ elevabantur è regione eorum.* Hujus rei causam addit, dum ait; *Spiritus enim Animalis erat in Rotis*: id quod paullò post ad majorem rei declarationem & confirmationem repetit; *Quùm ambularent ipsa, ibant; & cùm stabant ipsa, stabant; & cùm elevabant se à Terra, elevabant se Rotæ è regione ipsorum, quia Spiritus Animalis erat in Rotis.* Ratio ergo motus illarum talis fuerit; Quòdcunque in latus Intentio Divina vult ut moveantur Animalia, in latus illud moveri Animalia à se-ipsis, & cum

cum motu Animalium moveri quoque Rotas in latus illud, quod sequitur colligationem ipsarum (cum *Animalibus* sc.); nequaquam verò, quòd Rotæ moveantur à sese in latus Animalium. Hunc ordinem ordinavit, dum ait; *Quòcunque erat Spiritus ut irent, ibant; & illuc Spiritus Rotarum erat ut irent, & Rotæ elevabant se à regione eorum: Spiritus enim Animalis erat in Rotis.* Interpretatione Jonathanis F. Uzialis suprà tibi indicavi, *Quòcunque erat beneplacitum, ut irent, &c.*

Absolutà sic Narratione de Animalibus, eorumque formâ & motu; descriptis item Rotis, quæ erant sub Animalibus, cum eis colligatæ, & quæ cum motu illorum moventur, incipit tractare de Apprehensione tertiâ, quam apprehendit: & ita transit ad Narrationem aliam, ejus nempe, quod erat *supra Animalia*, & dicit; quòd *supra quatuor Animalia sit Expansum, & supra expansum similitudo Solii, & supra Solium similitudo tanquam aspectus Hominis.*

v.22.

v.26.

Atque hæc est summa eorum, quæ commemorat de Apprehensione, quam primò vidit in fluvio Chebar.

CAP. III.

De iis, quæ Ezechiel in Mercava secunda clariùs exposuit vel adjecit.

POSTEA QUAM commemoravit Ezechiel ea, quæ de forma Mercavæ in principio libri sui enarravit, repetita fuit ei eadem illa Apprehensio vice secundâ, cum ferretur in Visione Prophetica Hierosolymam, in cujus descriptione quædam nobis exponit, quæ non exposuerat ab initio.

Ex illis est, quòd pro voce *Chajoth* [h.e. *Animalia*] usus est voce *Cherubim*: significans nobis, *Animalia* illa, quorum primò mentionem fecerat, esse quoque *Angelos*, h.e. *Cherubinos*. Sic enim ait: *Et cum ambularent Cherubin, ambulabant rotæ juxta eos, quum verò elevarent Cherubin alas suas, ut attollerent sese à Terra, non divertebant rotæ etiam ab illis:* quibus verbis simul confirmat coherentiam & connexionem duorum illorum motuum, quorum mentionem fecimus. Deinde; *Hoc est Animal, quod videram sub DEO Israël in flumine Chebar, & cognovi tandem, quòd Cherubini essent.* Repetit etiam easdem formas & eosdem motus, atque ita ostendit, quòd *Animalia* sint *Cherubini*, & *Cherubini*, *Animalia*.

Ezech. 10. 16.

v.20.

Deinde, explicat quoque in hac secunda narratione rem aliam, quòd nempe *Ophannim*, h.e. *Rotæ*, sint *Galgallim*, h.e. *Orbes*, *Globi*,

Ezech. 10. v. 13. Sphæræ, dum ait; *Rotis ipsis acclamatum est haggalgal, Orbis, Sphæræ, in auribus meis.*

v. 11. Tertiò, exponit aliud quid de Rotis, inquiens; *Ad locum, ad quem convertebat se caput vel primus Cherub, post illum ibant, nec divertebant, cum ambularent.* His enim verbis vult ostendere, Motum Rotarum violentum & coactum trahi utique in locum illum, ad quem convertit se caput vel primus Cherub, de quo docet, quod *trahatur eò, quòcumq; Spiritus est ut eat.*

v. 12. Quartò, addit de Rotis & hoc; quod *Rota plena erant oculis, per circuitum quatuor illarum Rotarum*: cujus in principio nullam fecerat mentionem.

Ibid. Quintò, dicit de Rotis in Apprehensione hac posteriore; *Et caro earum, & terga earum, & ala earum.* In prima verò de Rotis narratione nullam nec *Carnis*, nec *Tergorum*, nec *Alarum* mentionem fecit, sed solum dixit, quod sint *Corpora*; in posteriore autem ait, quod habeant *carnem, manus & alas*, sed tamen nullam certam formam illarum nominat.

v. 9. Sextò, explicat in secunda hac Apprehensione, quod unaquæq; Rota Cherubino peculiari attribuatur, dicendo; *Rota una erat juxta Cherub unum, & Rota altera juxta Cherub alterum.*

v. 20. Tandem exponit quoque hic, quod quatuor Animalia sint Animal unum, propter arctissimam illorum inter se unionem & coherrentiam, dum ait; *Hoc est Animal, quod videram sub Deo Israël in flumine Chebar*: sicuti Rotas quoque vocat *Rotam unam in Terra*, (licet, ut dictum, quatuor Rotæ fuerint): iterum propter illarum inter se coherrentiam, & quod omnes quatuor unam similitudinem habeant.

Atque hæc sunt ea, quæ adjecit ultra priora de figura Animalium & Rotarum in Apprehensione ista secunda.

CAP. IV.

De expositione Jonathanis F. Uzielis, qui per Ophannim Rotas, intelligit Cælos.

MONENDUS hinc mihi quoque es de re quapiam, ad quam inclinavit Jonathan filius Uzielis.

Ezech. 10. 13. Videns ille aperta illa verba Prophetæ, *Rotis ipsis acclamatum haggalgal in auribus meis*, statim definitivè pronuntiavit, *Rotas ipsos esse Cælos,*

Cælos, ac proinde perpetuò transtulit τὸ Ophan Rota, per Galgalla Sphæra, & Ophannim Rotæ, per Galgallaja Sphæra. Hanc verò expositionem sine dubio confirmavit apud eum, quòd Ezechiel de Rotis ait, illas esse sicuti aspectum Tharsis. Hic enim color, sicuti notum Ezech. i. 16. est, Cælo attribuitur. Cùm autem scriptum reperit, *Et vidi Animalia*, Ibid. v. 15. & ecce Rota una in Terra; quod sine dubio docet, Rotas esse in Terra, id durum valdè ipsi visum fuit juxta sententiam illam. Nihilominus tamen expositionem suam sequutus est, juxta quam Terra sumitur pro Expansione Cælorum, quæ est veluti Terra, respectu ejus, quod est supra Expansionem illam: sic enim verba hæc, *Et rota una in Terra*, interpretatur, *Sphæra una posita erat sub altitudine Cæli*. Observa itaque expositionem ejus. Quod verò ipsum ad hanc sententiam permovit, meo judicio, est, quia existimavit, Galgal esse primum & proprium nomen Cali.

Mihi autem videretur, rem longè aliter se habere, & Galgal idem significare quod Gilgel, h.e. Volvere, Devolvere: ut, *Vegilgalticha Et devolvam te de petris*. Item, *Vajagel Et devolvit lapidem*. Et hac de causa dictum est, *Ukegalgal Et sicut globus coram turbine*; eò quòd volvi & revolvi solet. Hac de causa quoque *Cranium Hominis* appellatur *Gylgoleth*, quia rotundum est. Et quia omnis Globus facilè volvitur, idèò omnis Res globosa vocatur *Galgal*. Atque ita Cæli quoque vocantur *Galgallim* à Rabbiniis nostris, propter rotunditatem ipsorum, h.e. eò quòd globosi sint, cùm ajunt: *Est Galgal Sphæra, Globus, qui circumit Mundum*. Ita appellant quoque Cochleas ligneas tam magnas quàm parvas, *Galgal*. Quocirca si res ita se habeat, tùm verba illa, *Rotis ipsis acclamatum est Galgal in auribus meis*, docebunt nos de forma illarum. Nam nullius certæ formæ vel figuræ mentionem fecit, neq; etiam dixit, quòd sint Cæli. Quod autem dicit, *Sicut aspectus Tharsis*, id nobis etiam explicat in secunda Narratione, dum ait: *Et aspectus Rotarum sicut oculus lapidis Tharsis*; ubi Jonathan interpretatur, *Sicut oculus lapidis pretiosi*: quâ ratione nôsti Onkelum exponere verba ista, *Sicut opus lapidis sapphirini*, per hæc, *Sicut opus lapidis pretiosi*. Exod. 24. 10. Unde unum & idem erit, live dicas, *Sicut oculus lapidis Tharsis*, live, *Sicut opus lapidis Sapphiri*: quod animadvertete. Noli autem aspernari, quòd mentionem feci hîc expositionis Jonathanis F. Uzielis, & quòd ego aliter exponam. Multos enim invenies ex Sapientibus & Commentatoribus, qui tùm in Vocum, tùm in Rerum multarum Propheticarum interpretatione ab ipso dissentiunt, ut nemini mirum videri debeat, si idem accidat in profundis istis Mysteriis. Præ-

tereà, nullam ego sententiam alteri præfero & præpono: tu expositionem ejus, quia eam adduxi, totam intellige, & simul quoq; expositionem meam. DEUS autem novit, quæ nam ex ambabus magis sit vera & congrua.

CAP. V.

Quòd in opere Mercava Ezechiel tres distinctas Apprehensiones apprehenderit, & qualisnam inter illas sit diversitas.

Ezech. 1.1.

Triplex fuit Apprehensio Ezechielis.

cap. 1. v. 4.

v. 15.

v. 27.

EX iis, de quibus in hac materia monendus es, est quoq; hoc, quòd dixerit, *Visiones DEI*, in numero plurali; non autem, *Visio*, in numero singulari: quia nempe plures & speciebus differentes fuerunt Apprehensiones, tres videlicet, *Apprehensio Rotarum*, *Apprehensio Animalium*, & *Apprehensio Hominis*, qui erat supra Animalia, de quarum unaquaque ait; *Et vidi*. Nam de Apprehensione Animalium ait; *Et vidi, & ecce Ventus turbinis, &c.* De Apprehensione Rotarum; *Et vidi Animalia, & ecce Rotæ una in Terra, &c.* De eà re, quæ gradu & ordine fuit supra Animalia, ait; *Et vidi tanquam aspectum Chaschmal, &c.* A visione lumborum ejus, &c. Neque sæpiùs quàm tribus istis vicibus vocem hanc, *Et vidi*, adhibuit in enarratione *Mercava*. Cujus rei rationem Sapientes Mischnæ indicârunt & suppeditârunt. Dicunt enim; Licitum esse docere duas Apprehensiones priores, Apprehensionem sc. Rotarum & Animalium; tertiam autem Apprehensionem, quæ est *Chaschmal*, & ejus, quod cohæret cum eo, non licitum esse docere, nisi secundum summa tantùm & generalia ejus capita. Verùm *Rabbenu Jehudah hakkadosch* existimat, omnes tres Apprehensiones vocari *Opus Mercava*, ac de nullâ licitum esse docere, nisi summa & principalia capita. Verba ipsorum hac de re sunt ista; *Quò usq; se extendit Opus Mercava? Rabbi dicit; Usq; ad Et vidi postremum. Rabbi Isaac dicit; Usq; ad Chaschmal. A Vaereh Et vidi, usque ad Chaschmal absolute licitum est omnia tradere: sed hinc & ulterius non licet tradere, nisi summa & principalia capita. Alii dicunt, A Vaere usq; ad Chaschmal tradimus tantùm principalia capita. Hinc & ulterius, si fuerit sapiens & intelligēs ex mente sua; sin minus, nequaquam. En tibi ex ipsorum Rabbiorum verbis demonstrationem, quòd diversæ vel distinctæ sint Apprehensiones: quòd de illis testimoniū perhibeant tria illa *Vaere Et vidi*; quòd habeât gradus; quòd deniq; Apprehensio ultima (de qua dicitur, *Sicut oculus vel color Chaschmal*,*

h.e.

h.e. formę Hominis divisę, de quo dictum est, *Ab aspectu lumborum ejus & infra; & ab aspectu lumborum ejus & supra*), sit extrema & suprema illarũ Apprehensionum. De hac autę controversia est inter Sapientes; An permissum sit leviter & per nutum aut indicia quasi eam docere, h.e. tradere summa & generalia capita, an verò ne hoc quidem concessum sit, nisi eum, qui prudens est & intelligens ex mente sua? Ita controvertitur quoque inter eos de prioribus duabus Apprehensionibus, Rotarum videlicet, & Animalium, ut vides; An apertę & clarę liceat illarum sensum docere, an verò non nisi per indicia & ænigmata summa & generalia capita tradere sit permissum? Porro *De ordine trium Apprehensionũ.* autem admonendus quoque es de ordine & dispositione trium istarum Apprehensionum; quòd nempe primo loco ponat Apprehensionem Animalium, quia dignitatis & causalitatis ratione sunt prima, sicut ait; *Spiritus Animalis erat in Rotis*: & alias ob causas. Secundo loco Apprehensionem Rotarum; & post eam Apprehensionem tertiam, quę est gradus ratione superior Animalibus, sicut exposuimus; quia duę Apprehensiones priores præcedunt ordine doctrinę Apprehensionem tertiam, & de ea docent. *Ezech. 1. 20.*

CAP. VI.

*Visionem Ezechielis eandem fuisse cum
Visione Jesaja.*

SCITO, Lector, præclaram istam Revelationem, quam Ezechiel *Apprehensio Ezechielis & Jesaja eadem.* docere nos incepit, per enarrationem *Mercavae*, ad quam docendam instinctu singulari Prophetico impulsus fuit, rem esse eandem cum ea, quam in genere nos docuit Propheta Jesajas; non enim necesse habebat ipse, ut speciatim eam deduceret ac explicaret. Hoc est quod dicit; *Et vidi DOMINUM sedentem super Solum excelsum & elevatum, & simbria ejus replebant Templum. Seraphim stabant super illud, &c.* *Jesa. 6. 1. 2.*

Idem hoc docuerunt & monuerunt nos Sapientes nostri, qui ajunt, quòd Apprehensio, quam apprehendit Ezechiel, sit illa ipsa Apprehensio, quam apprehendit Jesajas: & illustrarunt hoc Similitudine, desumptã à duobus Viris, Regem equitantem videntibus, quorum *Similitudine illustrat differentiam inter Visionem Jesaja & Ezechielis.* unus est ex Urbe, alter ex Pago. Qui ex Urbe est, quia novit, urbanos scire modum equitandi Regis, non narrabit, quomodo equitaverit, sed dicit solùm, Vidi Regem. Alter verò, quia rem vult narrare paganis suis, qui modum equitandi Regium ignorant, speciatim & secundum circumstantias iplis apparatus totum equitatus expo-

nit; qualis fuerit, quomodo equitaverit, quæ fuerit forma comitatûs tam peditum quàm equitum, omniumque servorum ejus, qui faciunt verbum & præcepta ipsius: in qua ipsorum *videtur* continentur utilitates multæ. Hoc autem sibi volunt, quando in *Chagigah* scribunt; *Quicquid vidit Ezechiel, vidit quoque, Jesajas: Jesajas similis est Homini urbano, qui vidit Regem; Ezechiel Homini pagano, qui vidit Regem.*

Per ista verba commodè jam exponi & ostendi potest id, quod initio hujus capituli dixi; quòd nempe illi, qui Jesajæ sæculo vixerunt, non opus habuerint, ut specialia illa eis explicentur, sed suffecerit ipsis, quòd dixit, *Et vidi DOMINUM*, &c. Viri autem captivitatis opus habuerunt specialibus illis. Fieri tamen quoque potest, ut, qui illud dixit, (*quod ex Talmud citatum modò est*), arbitratus fuerit, Jesajam magis fuisse perfectum, quàm Ezechielem; & Apprehensionem illam, quæ Ezechielem terruit, terribilisq; in oculis ejus fuit, Jesajæ notam & familiarem fuisse, ita ut non necesse habuerit, tanquam rem novam illam narrare; eò quòd nota inter perfectos fuerit.

CAP. VII.

Explicantur varia in Opere Mercavah.

EX iis, quæ necessaria & digna indagatione sunt in Opere *Mercavah*, supersunt adhuc alia: ut,

Primò; Cur Mercavam connexerit per Annum, Mensem, Diem & Locum? Hujus enim rei ratio investiganda, neque sine ratione id factum esse existimandum est.

Secundò considerandum quoque id, (*quod est quasi maphteach h.e. clavis ad reliqua omnia*) quod ait; *Niphtechu Aperti sunt Cæli*, &c. Frequens enim est apud Prophetas *Aperiendi*, & *Apertionis portarum* Metaphora: ut, *Aperite portas, ut ingrediatur*, &c. *Et januas Cæli aperuerat. Elevate vos porta sæculi. Aperite mihi portas justitiæ, ut ingrediatur per illas, celebrabo Jah*: & similia alia multa.

Tertiò attendendum: quòd, licet tota hæc Narratio sine dubio contigerit in Visione Prophetiæ, sicut dicit, *Et fuit super eum ibi manus DOMINI*; magnâ tamen sermonis variatione, secundum partium Narrationis diversitatem, utatur. Cùm enim mentionem facit Animalium, ait, *Similitudo quatuor Animalium*; non autem simpliciter, *Quatuor Animalia*. Sic, *Et similitudo super capita uniuscujusque Animalis erat Firmamenti*. Sic, *Tanquam aspectus lapidis Sapphiri similitudo Throni*. De his omnibus dicit *Demuth* Similitudo. Verùm de Rotis non inquit,

Ezech. 1. 1.

Jesa. 26. 2.

Psal. 78. 23.

Psal. 24. 7.

Psal. 118. 19.

Ezech. 1. 3.

v. 5.

v. 22.

v. 26.

quit, *Similitudo Rota*, vel, *Similitudo Rotarum*; sed præcisè & absolutè de eis loquitur tanquam de re existente, sicut in se sunt. Neque te seducere debet id, quod dicitur; *Similitudo una erat quatuor illis*: hoc Ezech. 1. 16. enim non est istius generis, neque ejus sensus, de quo loquuti sumus. Confirmat & declarat rem istam Propheta in Apprehensione posteriore, dum absolutè meminit Firmamenti, & speciatim illud depingens & describens, ita ait; *Et vidi, & ecce, in illo Expanso, quod erat supra caput Cherubinarum, sicut lapis Sapphir, veluti Visio similitudinis Solii apparebat supra eos.* Dicit enim hic, *Expansum* vel *Firmamentum* absolutè, non verò, *Similitudo Firmamenti*, sicuti factum est, quando conjunxit illud (*Firmamentum*) cum capitibus similitudinis Animalium. Sed de *Solio*, inquit, *Similitudo solii apparebat supra ea*; ad docendum, quòd Apprehensio Firmamenti antecesserit, & postea demùm similitudo Solii supra illud ei apparuerit. Id quod te observare & animadvertere iubeo.

Quartò observatione dignum est quòd in Apprehensione primâ Propheta narrat, Animalia simul habuisse Alas & Manus Hominis; in Apprehensione verò secundâ (in qua declarat, quòd Animalia sint Cherubini) apprehendit primò tantùm Alas illorum, & deindè demùm innovatæ vel ortæ fuerunt ipsis Manus Hominis in Apprehensione ejus, sicut ait; *Et apparuit Cherubinis tabh'nith structura manus Hominis sub alis eorum.* In quibus verbis animadvertere, quòd *Tabh'nith* Structura, idem sit quòd *Demuth* Similitudo; & quòd illas (*Manus Hominis*) collocet sub alis eorum. Considera etiam, quomodo in sermone de Rotis dicat, *Leymmatam* è regione ipsorum; licet formam earum non definiat. Dicit etiam: *Velut aspectus arcus, qui sit in nube in die pluviae; sic aspectus splendoris circum-circa.* Hæc erat *Visio similitudinis Gloræ DOMINI*, &c. Materia & veritas arcus hic descripsi nota est. Est autem hoc mirabile valdè in similitudine & comparatione, & sine dubio factum in virtute Prophetica.

Quintò notandū est, quòd partitus est similitudinē Hominis, qui erat super Solium; quòd videlicet superior ejus pars fuerit sicut color *Chaschmal*, inferior autem sicut *Visio Ignis*. Vocem hanc *Chaschmal* quidam exponunt quòd composita sit ex duabus vocibus, *Chasch* & *mal*, quæ significant *Festinationem* vel *Accelerationem*, (de qua docet *Chasch*, quod significat *Festinare*) & *Abcisionem* vel *Circumcisionē*, *Amputationem*, (de qua docet *mal*, quod significat *Præciderē*, *Circumcidere*), idq; ad denotandam conjunctionem duarum diversarum rerum, sub notione duorum laterum, superioris & inferioris. Sed monuerunt

v. 20.

v. 28.

Chaschmal quid?

Jes. 42. 14.

Ezech. 1. 28.

nos quoque de alia etymologia, & dixerunt, derivatum esse ex *Locutione* & ex *Silentio*, sicut ajunt; *Quandoq;* Chaschoth *silent*, *quandoq;* memalleloth *loquuntur*; ita ut *Chasch* (in *Chaschmal*) significet *Silentium*, (juxta illud, *Hechescheti Tacui à saculo*), ad docendum de duabus rebus in sermone sine voce. Neq; ullum dubium est, illos, dum dicunt, *Quandoq;* *tacent*, *quandoq;* *loquuntur*, hoc intelligere de re creatâ. Vide enim, quomodo nobis explicârint, quòd illa Similitudo divisa Hominis, qui erat super Solium, non sit Parabola de DEO Opt. Max., qui omnis compositionis est expertus, sed de re aliquâ creatâ, sicut Propheta inquit; *Hac est Visio similitudinis Gloriae DOMINI. Gloria enim DOMINI, non est DOMINUS ipse*, sicuti aliquoties jam docuimus. Atqui ea omnia, quæ per Parabolas proposuit, nihil sunt aliud præterquam Gloria Domini; *Mercavab* nempe, h. e. est *Carrus*, non verò *Harochebb*, Qui curru vehitur, vel ei insidens. Nam DEUM Opt. Max. nulli rei assimilant.

Sic itaq; dedi tibi in hoc quoque capite generalia quædam capita, quæ si perficias, non contemnendus inde ad te redibit fructus in hac materia; & si consideres attentè universa, quæ huc-usque in omnibus hujus libri capitibus diximus, cum totum hoc negotium, vel saltè majorem ejus partem intelliges, paucis quibusdam exceptis particulis, & verborum duplicationibus, quorum ratio nobis est ignota, quæ tamen fortassis, si quis nervos ingenii sui probè intenderit, & ipsa revelari possunt, ita ut nihil omninò maneat absconditum & occultum.

Sed nunc post hoc caput noli ulterius à me expectare aut sperare vel unicum, seu directè & apertè, seu indirectè, de hoc argumento verbulum. Omnia enim jam dicta sunt, quæ dici potuerunt; etiam cum magna animi angustia. Nunc itaq; ad alia progredior, quæ in hoc libro explicare decrevi.

CAP. IIX.

Omnem corruptionem provenire à Materia, & ab eadem quoq; proficisci diversitatem, quæ reperitur inter Homines.

Alia.

Corruptio accidit ex parte Materia.

OMNIBUS Corporibus generabilibus & corruptibilibus accidit corruptio non aliunde quam à Materia; ratione enim
Formæ

Formæ & in notione Substantiæ ipsius Formæ nulla profus illa apprehendit corruptio, sed constanter extra omnem mutationis aleam sunt posita. Nonne enim vides, quòd omnes Formæ specificæ sint perpetuæ & constantes? Corruptio autem accidit Formæ per accidens, h.e. propter conjunctionem ejus cum Materia, cujus hæc est natura, ut semper Privationi subjecta sit, ac propterea nullam Formam retineat, sed perpetuò unam exuat & alteram induat. Admirabilis est hac de re sapientissimi Regis Salomonis sermo, dum *Materiam* assimilat *Mulieri adultera*. Nam nulla Materia Formæ omnino reperitur. Propterea similis est Mulieri conjugatæ (*adultera*), quæ nunquam sine Viro est, neque unquam planè sola existit; sed, licet Virum habeat, tamen alium indefinenter quærit, quem blanditiis suis seducat & omnibus modis ad se trahat, donec ab illa obtineat id, quod ab ipsa impetravit Maritus ejus. Eadem enim est ratio Materiæ: nam quævis Forma, quæ illi inest, disponit eam ad recipiendam aliam, & ipsa non intermittit, quin ad exuendam Formam sibi unitam, aliamque assumendam moveatur. Et eadem ratione procedit, posteaquam Forma alia adventavit.

Salomon comparat Materiam cum Muliere adultera.

Hinc ergo patet, omnem corruptionem, interitum, aut imperfectionem non nisi propter Materiam contingere; id quod in Homine, exempli causâ, videre licet. Fœditas enim formæ ejus, membrorum à naturali consuetudine ac dispositione exorbitatio, facultatumque debilitas, defectus aut confusio, (sive ista omnia ei insint à momento nativitatis, sive postea demùm orta sint), non aliunde, quàm ex corrupta Materia consequuntur. Sic reliqua Animantia omnia moriuntur & morbis affliguntur, non propter Formam, sed solum propter Materiam. Sic peccata & vitia Hominum quoque non ex Forma, sed ex Materia oriuntur; virtutes autem tantum ex Forma. E. G. Quòd Homo apprehendit Creatorem suum, quòd intelligibilia omnia intelligit, quòd affectus suos regit, quòd novit, quid sibi sit eligendum, quid rejiciendum; istud omne habet beneficio Formæ; quòd verò edit, bibit, Venerem exercet, irascitur, aliisque affectibus & vitiis deditus est & indulget, id Materiæ illius imputandum.

Vitia oriuntur ex materia; virtutes ex forma.

Quandoquidem igitur palàm est, ita se rem habere, ut per decretum Sapientiæ Divinæ Materia nulla sine Forma reperiri possit, neque etiam vice versâ, Forma (ex istis Formis) sine Materia; & per consequens, quòd unita quoque inter se sint nobilissima ista Forma humana (quam in imagine & similitudine DEI consistere docui-

mus) & Materia ista crassa ac pulvereæ, quæ omnis imperfectionis & corruptionis causa est; ideo data est ei, Formæ nimirum humanæ, potestas & imperium in Materiam, ita ut illam cogere, affectus ejus cohibere, & quantum fieri potest, ad rectitudinem æquabilitatemque convertere queat.

*Gradus vel
Differentia in-
ter Homines.*

Atque hinc distinguuntur *Gradus Hominum*. Sunt enim quidam Homines, quorum omne studium perpetuò tendit ad eligendum id, quod honestum laudeque dignum est, & quærendam, pro nobilitate Formæ suæ, perennem sui conservationem, quique nihil aliud cogitant, quàm quomodo intelligibilia omnia apprehendere, veram ac solidam omnium rerum cognitionem consequi, Intellectuique Divino (qui in illos influit, & Formam illis largitur) tenacissimè conjungi queant; ac quotiescunque accidit, ut à necessitatibus & concupiscentiis Materiæ ad turpitudinem & seditates ejus incitentur, graviter dolent, quòd eò præcipitati, erubescunt, quòd ita læsi ac vulnerati sint, & denique omnibus viribus contendunt, ut vitium illud diminuunt, & quantum fieri potest, ab eo sibi caveant. Quemadmodum si Rex contra subditorum suorum quempiam iratus esset, ac contumeliæ & ignominiaè causâ mandaret ei, ut simum ex uno loco in alium everreret; subditus ille omnem operam daturus esset, ut, quantum fieri possit, illo tempore se absconderet, & fortè nõ nisi parum in locum aliquem propinquum vertiturus esset, ne manus ac vestimenta sua conspurcarent, & ab aliis conspiceretur: ita sanè ageret Homo honestus & liberalis; Servus autem voluptatem capit ex isto negotio, ac monstrat, nullum onus ipsi nimis grave magnumque esse, quin imò totum corpus in stercus immergit, faciem ac manus suas inquinat, hancque actionem palàm & sine rubore, hilari vultu animoque perficit. Eadem ratio est Naturæ Hominum. Nam sunt quoque nonnulli, ut diximus, in quibus omnia, quæ proveniunt à parte Materiæ, necessariò sunt turpia, inhonesta, & imperfecta, inprimis verò sensus Tactus, (qui opprobrium nobis est, sicuti dixit Aristoteles), propter quem desideramus edere, bibere, Venerem exercere. Nam Vir prudens & intelligens istis, quantum potest, debet detrahere, sibi ab illis cavere, postquam ea commisit, dolore affici, nullum de illis sermonem instituere, aut, si habeat, non diù illi inhærere, neque tandem collegia quasi illis instituere, & ex professo illa tractare; sed istis cupiditatibus omnibus debet dominari, illas pro virili rescindere, neque, nisi cum aliter facere nequit, opus aliquod illarum conficere, huncque unicum finem,

finem, qui omnium Hominum, quâ Homines sunt, finis est, sibi propositum habere, *Apprehensionem Intelligibilem* [inter quæ nihil nobilius est ac præstantius *Apprehensione DEI, Angelorum, & reliquorum ejus (DEI) operum*], quantum quidem potest assequi. Tales enim Homines sunt cum DEO jugiter, & sunt illi, de quibus dictum est; *Dii estis, & filii Excelsi omnes vos*: hocque est quod requiritur ab Homine, & hic est Finis ejus. Verùm alii, qui separati sunt à DEO, ut est *Vulgus Hominum*, contrarium planè agunt, omnem de Intelligibilibus cogitationem & considerationem removent, sensum illum, quem turpitudinem nostram magnam esse modò diximus, sensum inquam tactûs, pro fine & scopo sibi proponunt, neque de alia re, quàm de Venere & Baccho cogitant; quemadmodum dicitur de impiis, quòd in deliciis Cereris, Bacchi, & Veneris sint submersi. *Et isti quoque, inquit Propheta, propter vinum erraverunt, & propter Schar erraverunt. Et paullò post; Omnes mensa repleta sunt vomitu & sorde, ita ut non sit locus absq; sorde.* Sic inquit: *Mulieres dominatae sunt ei.* Quod contrarium planè est ordini illi, quem DEUS in principio Creationis instituit, dicens; *Et ad Virum tuum appetitus tuus, & ipse dominabitur tibi.* Vehementiam autem concupiscentiæ illorum refert Jeremias, dum inquit; *Quisque ad Uxorem proximi sui hinnunt, &c.* Item, *Universi sunt adulteri, cæcus prævaricatorum.* Hanc ob causam replevit Salomon Proverbia sua dehortationibus à Scottatione & Comotationibus, quòd istis duobus cõmuniter immergantur Osores DEI, qui longinqui sunt ab illo, de quibus dicitur; *Quia non sunt Domini.* Item; *Ejice à facie mea, & egrediantur.*

Quod autem inquit Salomon; *Mulierem strenuam quis inveniet?* perspicua & clara est Parabola; quòd videlicet, cùm Homini contingit Materia bona & conveniens, quæ ei non prævalet, nec dispositionem ejus corrumpit ac destruit, pro singulari dono DEI sit agnoscendum & habendum. Summa rei est: Materia bona & conveniens facilè regi potest, sicut diximus; quòd si verò mala sit & inconveniens, non est impossibile assiduo studio & exercitatione eam domare & subjugare. In hunc usum inserviunt correctiones ac reprehensiones Salomonis & aliorum. Præcepta item & prohibitiones Legis non aliò tendunt, quàm ad concupiscentias materiæ omnes in ordinem redigendas. Et sanè, si quis in veritate Homo esse cupit, non verò Bestia sub forma & specie humana, omnem lapidem movere debet, ut necessitates materiæ circa cibum, potum, coitum, iram, aliosque affectus, qui ex concupiscentia & ira se-

quantur, diminuat, pudorem ex illis contrahat, eisque gradus & terminum certum in anima sua figat. In iis autem, quibus carere nequit, ut est cibus & porus, sufficiat ipsi, quantum conducit & ad ejus sustentationem, non verò ad voluptatem, est necessarium, raros de illis sermones habeat, non sæpè ejusmodi conventus frequentet.

*Convivia non
præcepta in Lege,
vitant Sancti.*

Nôsti enim, Rabbinos nostros abominari convivia non præcepta in Lege, & qui sanctiores esse volunt, illa vitare. Sic Phineas Filius Jair cum nullo unquam homine comedit! Rabbenu Hakadosch illum rogabat aliquando, ut secum pranderet, sed nolebat.

*Ebrietas quã-
tum vitium.*

Vini seu potus eadem ratio, idemque finis est qui cibi. Congregare verò se expressè ad inebriandum, magis turpe & inhonestum apud te esse debet, quàm si in domo quadam convenirent Homines nudi interdum opera Naturæ &c. facientes. Ratio hujus rei est, quia Alvi excretio res est coacta, quam Homo intermittere non potest; Inebriatio autem opus est Hominis mali in libera ejus voluntate positum.

*Libido quan-
tum peccatum.*

Libidinis peccatum quod attinet, turpitude ejus sensibus quoque nota est, non tantùm Intellectui, & corrumpit simul Corpus & Animum. Ideoque necesse est, ut is, qui Homo vult esse, procul ab animo suo illam removeat, nec de ea loquatur.

Verùm de coitu ipso non opus est, ut plura adjiciam ad illa, quæ de ea dixi in Commentario super *Avoth*, ex Lege nostra ab ejusmodi iniquatione purâ. Vetitum enim est, ullam ejus mentionem facere, vel de ea loqui, quâcunque id de causa vel occasione fiat. Nôsti, quòd dicant, Prophetam Elisæum piæ memoriæ *Sanctum* vocari ideò, quòd nunquam de actu hoc cogitârit, neque ullam seminis effluxionem expertus fuerit. Nôsti etiam, quòd de Jacobo dicant, semen ipsi nunquam effluxisse, antequàm gigneret Rubenem. Hæc omnia ad honestos mores & laudabiles virtutes excitandas, tradita sunt in Gente nostra. Nôsti insuper tritum & pervulgatum illud,

*Cur Elisæus
sanctus voca-
tur?*

*Cogitationes de
peccato gravio-
res sunt peccato
ipso: & cur?*

Vide Matth. 5.

Cogitationes transgressionis graviores sunt transgressionem ipsâ: cujus dicti admirandam habeo expositionem; quòd videlicet Homo, cum peccat, peccet tantùm ex parte Accidentium Materiam consequentiũ, (sicut declaravi, quòd Homo nõ peccet nisi per sensualitatem suam): cogitatio autem proprietas est à forma ipsius dependens. Ideoque cum Homo de peccato cogitat, peccat contra præstantissimam partem duarum illarum, è quibus constat. Non tam graviter peccat is, qui servum sibi reddit Hominem stultum & imperitum, atque is, qui mancipium sibi facit Hominem liberalem & ingenuum: quia

Forma

Forma humana, ejusq; proprietates & potentia sunt adhibendae ad res ei convenientes & dignas; ad res nempe non viles & sordidas, sed sublimes & excelsas.

Præterea non te fugit, quàm severè apud nos prohibita sit omnis *Obscenitas in sermone quantum vitium.* Obscenitas oris & sermonis; neque id sine causa. Nam sermonis facultas est de proprietatibus Hominis, & excellentissimum *DEI* donum, ei concessum, ad ipsum à reliquis Animantibus distinguendum. Hinc dicitur; *Quis posuit os Homini?* Et apud Prophetam; *Do-* Exod. 4. 11.
MINUS dedit mihi linguam eruditam. Non decet autem donis illis, *Jesa. 50. 4.* quæ *DEUS* nobis concessit ad perfectionem tum Discendi, tum Docendi, abuti ad summas imperfectiones & perfectissimas turpitudines, ut proferamus ore nostro talia, qualia Homines stolidi, profani & lascivi in cantilenis & familiaribus suis colloquiis effutire solent; talia nimirum, quæ illorum quidem personæ satis conveniunt, nequaquam verò iis, de quibus dictum est; *Vos eritis mihi Regnum sacer-* Exod. 19. 6.
dotale, Gens electa, &c Quicumque verò cogitatione vel sermone suo abutitur ad titillationem sensûs illius, quem sæpè jam probro nobis esse diximus; videlicet, vel cogitationes de comestationibus, comotationibus & voluptatibus, ultra τὸ περισσὸν fovendo, aut cantilenas de illis cantillando, is jam injustè usurpavit Bonitatem, quam Creator ipsi largitus est, & eâ contra Benefactorem suum, ac ad Mandatorum ejus transgressionem est abusus, & est ex illis, de quibus apud Prophetam legimus: *Argentum, quod multiplicaveram ei, & aurum fecerunt Bahali.* Atque istarum rerum rationem inter alia exinde Hof. 2. 8.
quoque possum petere, quòd *Lingua* nostra vocetur *Sancta*. Non enim *Lingua Hebraea, Sancta.* arbitrari debes, aliquam hinc subesse hyperbolen vel fallaciam; verum ipsissima est veritas. Nam in *Lingua* ista *Sancta* nullum extat *Verecundia Lingua Sancta.* proprium nec virilis, nec muliebris membri generationis vocabulum, prout nec actus generandi, neque seminis vel ejaculationis illius. Horum inquam nullum reperitur proprium ac primum in *Lingua* nostra vocabulum, sed exprimuntur vocabulis tropicis ac metaphoricis; idque hanc ob causam, quòd talia non nominare, ac proinde nec nominibus propriis insignire, sed reticere potius expediat ac conveniat. Propterea quando necessitas efflagitat, ut mentio illorum fiat, cognominibus aliunde desumptis rectè exprimuntur; quemadmodum ipsæmet actiones, cum exercentur, quantum fieri potest, occultari solent. Instrumentum enim Viri appellant *Gid* Nervum, propter convenientiam, quam cum Nervo habet. Sic legimus; *Ut gid nervus ferreus cervix tua.* Vocant illud etiâ *Schiphchab,* *Jesa. 48. 4.*

ab operatione ejus, q. d. *Effusorium*. Membrum muliebre vocant *Kibbatah*, à *Kibbah*, quod significat Venter, Inguviem: *Rechem* verò vocant membrum illud interiorum viscerum, in quo generatur embryo: Ejaculationem seminis *Feziah* à verbo *Faza* Exire, Egredi: *Miltionem* vocant Aquam pedum: sed *Semen genitale, concubitus Seminis*, & ipsum *Opus*, quod generationem producit, nullum habent nomen proprium, verum circumscribunt ea, & quidem non per alia, quàm per *Fisckabbh*, *Fibhal* (לְבַב), *Fikkach*, vel *Fegalle ervah* (h. e. per verba לְבַב *Cubare, Concumbere*, לְעַב *In uxorem ducere*, קָבַץ *Accipere*, הִרְבָּה *Retexit nuditatem*). Quòd autem reperit *Fisckgalennah* pro actu hoc usurpatum, non debet te seducere, sed rectè intelligendum est. Nequaquam enim ita se res habet. Nam לְבַב *Schegal* significat puellam nubilem: ut, *Adstat לְבַב ad dexteram tuam in auro Ophir*; proinde *Fisckgalennah* nihil aliud significat, quàm *Ducet, Accipiet puellam*. Verum delapsi sumus à scopo & argumento hujus capituli ad *Moralia & Legalia*, quæ licet non omnia ad scopum pertinent, ad ea dicenda tamen ex ordine & serie materiæ nostræ perducti sumus.

לְבַב *Puella nubila.*
Psal. 45. 10.
Verbum לְבַב quid significet.

CAP. IX.

Quòd Materia sit instar Parietis vel Veli, Apprehensionem Creatoris impediens.

Materia impedit apprehensionem abstractionem.

MATERIA, est veluti maceria magna & velum impediens veram apprehensionem Intelligentiæ abstractæ; licet etiam esset ita pura & excellens sicut materia Sphæarum, (quantò proinde magis Materia ista nostra obscura & turbida?)

Hinc, quotiescunque fatagit mens nostra apprehendere Nomen illud gloriosum, vel aliam aliquam sententiam, deprehenditur murus & velum quasi quoddam, inter ipsam & illa distinctione faciens.

Psal. 97. 2.

Et hoc innuitur passim in omnibus Prophetarum libris, quòd Velum aliquod sit distinguens inter nos & DEUM: ut, cum dicitur, *Absconditus nobis esse in Nube; In obscuritate; in densa caligine; aut, In densa Nube; vel simile quid*: eò quòd Materiæ respectu imperfecti nimis sumus ad illum apprehendendum. Hoc sensu dicitur; *Nubes & caligo in circuitu ejus*: docemur etenim, nostrammet propriam caliginem nos impedire; nequaquam autem, quòd DEUS sit corpus, nube, nebulâ, vel caligine cinctum, quæ nos impediunt, quòd minùs vide-

videri possit; quemadmodum ex sensu litterali verborum ipsius Parabolæ apparet. Atque hæc ipsa Parabola repetita est alibi quoque, ubi dicitur; *Ponet tenebras latibulum suum.*

Psal. 18. 12.

Sic, quando DEUS dicitur *revelari in densa nube, tenebris, aut caligine*, ad hoc ipsum docendum dicitur. Nam quicquid apprehenditur in Visione Prophetiæ, id Parabola est ad rem aliquam significandam. Licet autem excellens illa Visio maxima sit omnium Visionum Propheticarum, & omnem rationem superet; non tamen sine ratione fuit, quod DEUS se in nube revelarit, verum ad nos commonefaciendos, quod Apprehensio veritatis ejus nobis sit impossibilis, propter turbulentam & tenebricosam illam, quæ nos, nequaquam verò DEUM, circumdat, materiam. DEUS enim non est corpus. Præterea, notum & in confesso est in Gente nostra, quod Dies illa, quæ steterunt in monte Sinai, fuerit nebulosa & non nihil pluviosa; sicut dicitur: *DOMINE, cum egressus es à Seir, dum recessisti ex agro Edom, Terra concussa est, etiam Cæli stillaverunt, etiam Nubes stillaverunt Aquas.*

Exod. 19. & 33. & 34.

Judic. 5. 4.

Deut. 4. 11.

In hunc etiam deniq; sensum accipiendum est, quod dicitur, *Mons autem ille ardebat igni, usque ad medium Cæli, Tenebra, Nubes & caligo*: non quod circa DEUM aliqua sint tenebræ. Nullæ enim sunt penes ipsum tenebræ, sed lux magna, fortis & perpetua, quæ per influentiam, ab ipsa promanantem, omnes tenebras illuminat; sicut in Parabolis Prophetiæ dictum est: *Terra ipsa splendet propter gloriam ejus.*

Jerem. 43. 2.

CAP. X.

Privationes non nisi per accidens Efficientem causam habere. Mala quatenus DEUS facere dicatur.

LOQUENTES isti, sicut alibi te docui, nullam agnoscunt Privationem, nisi Privationem puram-puram. Privationes habituum non reputant pro Privationibus, sed existimant, Privationem & Habitum ad invicem se habere sicut duo contraria. E. G. Cæcitas & Visus, Vita & Mors, ex ipsorum sententia, ad invicem sese habent sicut Calor & Frigus.

Loquentes non agnoscunt Privationes Habituum.

Hinc pronunciant & concludunt, Privationem non egere Efficiente, sed Effectum, sive Opus: id quod ex parte vel respectivè verum est. Verum, licet dicant, Privationem non opus habere Efficiente; tamen dicunt, quod DEUS reddat cæcos, mutos, & rem mobilem

vel

vel motam quiescere faciat: propterea quòd istæ Privationes ipsæ sunt res reverà existentes.

Quocirca necesse est, ut nostram tibi exponam, ex principiis & fundamentis Philosophiæ, sententiam.

Impedimentum auferens vocatur Motor.

Nôsti, illum, qui impedimentum aufert, aliquo modo esse Motorem: ut, si quis removeat columnam sub trabe aliqua, & trabs propter gravitatem suam naturalem corruat, dicimus, quòd is, qui columnam abstulit, trabs motum seu lapsum sit causatus; sicuti hoc in *Libris Auscultationis* ab Aristotele quoque est traditum. Hoc respectu dicimus etiam de eo, qui aufert habitum aliquem, quòd privationem fecerit, licet privatio illa non sit res existens. Nam quemadmodum de eo, qui noctu candelam extinguit, dicimus, quòd tenebras innovarit; ita dicimus de eo, qui visum corrumpit, quòd cæcitatem fecerit: licet Tenebræ & Cæcitas sint Privationes, nulloque Efficiente opus habeant.

Jesa. 45. 7.

Secundùm hanc expositionem declarationem & lucem accipit dictum illud Jesajæ: *Qui format lucem, & creat tenebras; qui facit pacem, & creat malum;* quia Tenebræ & Malum sunt Privationes. Observa enim, quòd non dicat, *Qui facit tenebras,* aut *Qui facit malum,* propterea quòd non sunt res existentes, ut *Faciendi* verbum, vel *Actio* de iis dici possit; verùm de utroque dicit, *Bone Creans,* quòd verbum in

Genes. 1. 1.

Lingua Hebraica etiam ad Privationem refertur, sicut dicitur; *In principio creavit DEUS, &c.*

Exod. 4. 11.

Talis itaq; est ratio Privationis ad operationem Efficientis, sicuti prædiximus. Atque secundùm eum modum intellige id, quòd dicitur; *Quis posuit os in Homine? vel quis ponit surdum, vel mutum, vel videntem, vel cæcum? an non ego DOMINUS?* &c. Licet aliter quoque exponi possit; ita videlicet, ut dicat: *Quis est, qui creat Hominem loquentem, aut qui creat eum: loquelâ privatum?* ac sensus sit, qui existere fecit materiam, quæ illum habitum (vel quicumque demùm sit) non recipit. Nam qui existere facit materiam habitum aliquem recipere non valentem, de eo dicitur, quòd Privationem illam fecerit; quemadmodum de eo, qui aliquem à morte liberare potuisset, nec liberavit, dicitur, quòd illum occiderit.

Privatio per accidens dependet ab operatione Efficientis.

Sic itaq; manifestum tibi est, quòd Actio vel Operatio Efficientis nullâ ratione dependeat à Privatione, verùm per accidens Privationem fecisse dicatur; sed quòd res illa, quam per se Efficiens efficit, de necessitate sit res existens; qualiscunque demùm Efficiens fuerit, ac proinde ipsius actio dependeat à re existente.

Hac

Hac Propositione sic præmissâ, dicendum quoque tibi est de Malis; quòd sc. (prout per demonstrationem jam est ostensum) sint Mala non nisi respectivè & comparativè ad rem aliam: & quòd omne Malum in Ente aliquo existente existens, sit vel privatio illius rei ipsius, vel privatio boni alicujus è bonis illius. Hinc dicunt absolutè & præcisè, *Mala omnia esse Privationes.* E. G. In Homine Mors est malum, & est Privatio illius. Sic, Morbus, Paupertas, Inscitia, sunt mala, & sunt Privationes habituum.

De Malis.

Mala sunt privationes.

Ac, si hanc Propositionem universalem probè consideraveris, & secùdum particularia vel singularia ejus omnia examinaveris, invenies ne unicū quidem excipi, nisi fortè apud eum, qui nequit distinguere inter Privationem & Habitum, aut inter duo contraria, vel qui Naturas omnium rerum ignorat: ut E. G. qui ignorat, quòd Sanitas consistat in æquabili Temperamento; quòd sit in Prædicamento Relationis; quòd Privatio Proportionis illius in genere sit Morbus; quòd denique Mors sit Privatio Formæ in omnibus Animalibus, quemadmodum Corruptio & Interitus aliorum Entium est Privatio Formæ illorum.

Post has itaque conclusiones liquet in rei veritate, quòd de DEO Opt. Max. non possit absolutè dici, quòd Malum per se faciat, quòd Intentio ejus prima & principalis sit, *facere Malum.* Hoc inquam nullo modo dici potest: nam actiones ejus omnes sunt optimæ, quia Ipse nihil facit præter Existentiã; Existentiã autem omnis bona est. Mala verò sunt Privationes, à quibus Actio non dependet, nisi eo modo, quo exposuimus, dum nempe facit, ut Materia hanc naturam, quæ in ipsa est, habeat, ut perpetuò ipsi Privatio sit conjuncta, sicuti jam notum est; atq; propterea causa sit omnis corruptionis omnisque mali. Ideò illa, quibus DEUS istam materiam non largitus est, non corrumpuntur, neque malis afficiuntur.

De Deo non potest dici, quòd faciat Mala.

His ergo ita sese habentibus, Actiones DEI omnes bonæ sunt, quia nil sunt nisi Existentiã. Hinc dicitur in Libro illo, qui illuminat Tenebras hujus Mundi; *Et vidit DEUS omnia, quæ fecerat, & erant valde bona:* ita ut etiam Existentiã materiæ istius inferioris, quatenus sibi unitam habet privationem, mortem & mala quævis causantem, bona sit ad conservationem Generationis, & Existentiæ sive Entium propagationem, dum uno abeunte vel intereunte aliud exsurgit. Ideoque Rabbi Meir verba ista, *Et ecce, erant bona valde,* ita exposuit, ut dixerit; *Mortem etiam esse bonam,* eo nempe sensu, quem indigitavimus.

Actiones Dei omnes bonæ.

Gen. I. 31.

Quare diligenter ista retine & ruminare, quæ tibi in hoc capite proposui. Sic enim clara fient tibi, quæcunq; Prophetæ & Sapientes nostri dixerunt, quòd omnia bona per se ab operatione DEI proveniant. Ita enim legimus in Bereschith magno; *Nulla res mala descendit à desuper (h.e. ex Cælo).*

C A P. XI.

Dissensiones, Contentiones, & reliqua Mala inter Homines, oriri ex Privatione.

Dissensiones & contentiones inter Homines oriuntur ex Privatione.

Ignorantia multorum malorum causa.

Jesa. II. 6. 7. 8.

MALA ista, quæ inter Homines inter se invicem incidunt, ex diversis nempe illorum studiis, voluntatibus, affectibus, sententiis & opinionibus; illa inquam mala omnia quoque Privationem consequuntur. Proveniunt enim cuncta ex Ignorantia, h.e. ex Privatione Sapientia. Quemadmodum cæcus, quia visu orbatus est, subinde impingit, & non solum se ipsum, sed alios quoque lædit, eò quòd neminem habeat, qui ei viam monstrat; sic è qualibet secta inter Homines, illi, qui ei addicti sunt, suâ ignorantia non solum sibi, sed & aliis, mala multa inferunt. Quòd si enim adesset Sapientia, quæ ad formam humanam sese habet sicut facultas videnti ad oculum, cessarent omnia illa detrimenta. Nam cum cognoscitur veritas, perit odium, invidia, & contentio, quibus se invicem proscindunt. Ita promisit hoc DEUS apud Prophetam, ubi primò dicit; *Et habitabit lupus cum agno, &c.* Item; *Et oblectabit se infans, &c.* postea causam subjungit, inquit, quòd causa sublationis odiorum, litium, & contentionum futura sit *Cognitio DEI Creatoris*, quâ instructi illo tempore esse debeant, dum inquit: *Non nocebunt, neque perdent in universo monte Sanctitatis meæ; quia repleta est Terra cognitione DOMINI, sicut Aqua Mare operientes.*

C A P. XII.

Non esse in Mundo plura Mala quàm Bona. Tria Malorum esse genera.

Crediderunt multi, plura esse Mala, quàm Bona in Mundo.

SÆPISSIMÈ solent in cordibus Hominum imperitorum istiusmodi cogitationes exurgere, ac si longè plura essent in Mundo.

Mundo Mala quàm Bona: ita ut in multis poëmatibus & cantilenis Gentilium hæc & similia reperiantur; *Miraculi instar esse, quando in Tempore boni aliquid invenitur: Mala autem esse multa & perpetua.*

Atque hic error non solum in Vulgo obtinuit, verum etiam apud eos, qui Sapientes haberi volunt, & apud ipsum *Alrafi* in libro illo celebri, quem *Sepher Elohuth* h. e. *Theosophiam* nominavit, in quo multa ex deliriis & stoliditatibus suis congeffit, è quibus & istud est, quòd plura existant Mala quàm Bona; eò quòd, si comparationem instituas inter recreationes & voluptates Hominis, quas tempore tranquillitatis percipit, cum doloribus, cruciatibus, perturbationibus, defectibus, curis, sollicitudinibus & afflictionibus, deprehendatur, vitam Hominis, illorum bonorù respectu, esse Vindictam magnam & Malum magnum. Atque hujus sententiæ confirmationem incipit recensione Malorum istorum omnium sigillatim demonstrare, hocq; pacto contradicere iis, quæ Viri veritatis amantes senserunt de magna DEI Benignitate & Beneficentiâ erga Creaturas suas, quòd ipse non solum perfectè bonus sit in se, sed etiam nil nisi bonum ab ipso proveniat.

Causa erroris fatui istius Hominis, & omnium ipsius sociorum, *Causa erroris illius.* est, quòd Existentiam Hominis, non nisi in Individuo aliquo considerant, & existimat unusquisq; stultorum illorum, totam Rerum Naturam sui causâ existere, & nihil præter ipsum esse, ac, cum aliquid contra illius voluntatem accidit, totum Mundum malum esse concludit.

Quòd si autem Homo totam Rerum Universitatem consideraret, ac perpenderet, quàm exigua illius pars sit, manifesta ipsi fieret veritas, ac videret, quòd istud deliramentum de pluralitate Malorum in Mundo, quo amentiam suam isti Homines produunt, non possit applicare ad Angelos, Orbes cœlestes, Planetas, Stellas, Elementa, & quædam, quæ ex illis sunt composita, ut sunt Mineralia, Plantæ, neque etiam ad quasdam species Animantium. Verum non longius progreditur ratiocinatio ipsorum, quàm ad quædam Individua inter Homines. Mirantur, si aliquis noxiis cibis vescatur, ita ut leprosus fiat, quomodo tantum malum in ipso oriatur & existat! Ita mirantur, eum, qui immodicâ Venere utitur, oculorum aciem amittere! & durum admodum ipsis videtur, si cœcitate ejusmodi Homo percutiatur! ac similia.

Vera hujus rei consideratio est hæc; quòd universi Homines, qui existunt, & præter ipsos reliquæ Animalium species, nullam ha- *Homo est exigua admodum Mundi pars.*

Pfal. 144. 4.
Jobi 25. 6.
Jobi 4. 19.
Jesa. 40. 15.

beant proportionem ad totam hanc Mundi Universitatem, sicut Scriptura inquit; *Homo vanitati similis est.* Item; *Quantò magis Homo vermis, & filius Hominis vermiculus?* Item; *Eriam qui inhabitant domos luteas.* Item; *En Gentes sicut stilla fitula!* Sic omnia ea, quæ in hunc sensum dicta extant in libris Prophetarum, permagnam habent utilitatem, ut exinde Homo discat se- ipsum cognoscere, & se non decipiat, existimando, totum Mundum propter ipsum solum esse conditum: sed sciat, Mundum, ex nostra sententia, esse propter Voluntatem Creatoris, Hominemque exiguam illius partem constituere respectu Existentiæ superioris, Sphærarum sc. & Stellarum; respectu autem Angelorum nullam planè esse inter illos & ipsum proportionem. Attramen omnium Creaturarum in Mundo nostro hoc inferiori præstantissima est Homo, h. e. earum, quæ ex Elementis sunt compositæ.

Præterea, Existentiæ ejus est maximum donum ac beneficiû DEI, respectu illius proprietatis & perfectionis, quam ei dedit: Mala autem, quæ singularibus ejus Individuis eveniunt, maximâ ex parte sunt ab ipsismet illis Individuis imperfectis. Et nos de imperfecti-
Mala, quæ Homini eveniunt, proveniunt ab ipso et Homine.

ne nostra conqueremur, ægréque feremus ea mala, quæ nosmet ipsi per liberam nostram voluntatem nobis inferimus, & ea DEO imputabimus? Absit hoc, ut ab ipso sint! A nobis ipsis proveniunt, sicut dicitur; * *Corrupti ne eum (DEUS sc.)? Non. Filiorum ejus est vitium ipsorum, &c.* (h. e. Mala, quæ eveniunt Homini, non procedunt ex parte DEI, sed à filiis ejus, qui vitiosi sunt & imperfecti, ut *Schem tobh* explicat). In hunc sensum inquit Salomon; *Stultitia Hominis pervertit viam ejus.*

Deut. 32. 5.
* Ita videntur mihi ex mente Authoris verba Hebræa transferenda esse.
Prov. 19. 3.

Tres sunt Malorum species.

Prima species Malorum, quæ provenit ex Generatione & Corruptione.

Ut clarior fiat res, sciendum, omnia Mala, quæ Homini eveniunt, ad aliquam trium harum specierum referri posse.

Prima species Malorum est illorum, quæ accidunt Homini ex parte Naturæ Generationis & Corruptionis, h. e. quatenus constat ex Materia. Nam hanc ob causam accidunt, ut quidam Homines vel ab ipsa nativitate multis & magnis vitiis, vel mutilationibus membrorum sint obnoxii; vel postea demùm à variis mutationibus, quæ sunt in Elementis, ab Aère infecto, à rudibus ac duris tempestatibus, (quæ in Lingua nostra vocamus *לנבי*), à ruinis vel inundationibus locorum (vel ab hiatibus Terræ, quales in Terræ-motibus solent accidere) obnoxii reddantur.

Jam explicuimus alibi, Sapientiam Divinam requirere, ut nulla fiat Generatio, nisi per Corruptionem: & si absque illa corruptione indi-

individuali esset, non continuari posse Generationem specificam. Propterea hinc etiam patet Benignitas, Gratia & Beneficentia munifica DEI Opt. Max. erga Hominem. Qui vult habere carnem & ossa, & non recipere actionem, neque subijci iis, quæ Materiam solent apprehendere; is utique, se non animadvertente, conatur conjugere & congregare duo contraria; dum vult, ut id, quod recipit actionem, (h. e. *Materia*) non recipiat actionem, (h. e. vult, ut *Materia* in creatione accipiat Formam, humanam sc., & ut postea nullam amplius suscipiat). Quod si non reciperet actionem (*Materia prima*), non esset generabilis, & essent ea, quæ ab ipsa existunt, pura-puta Individua, non verò Individua speciei, (h. e. tot essent Individua, quot species; non verò multa unius speciei Individua: unumquodq; singulare enim ex illa generatum Formam suam retinebit, neq; aliam recipiet, &c.) Verissimum est, quod Galenus scripsit in libro tertio de Usu partium: Noli, inquit, vanâ spe lactare animum tuum, ac si ex sanguine menstruo & concubitu seminis generari posset Animal immortale, doloris expers, perpetuò se movens, vel Solis instar splendens. Quo dicto Galeni admonemur ex parte, Axiomatis five Conclusionis cujusdam universalis, cujus hæc est summa; Quicquid ex *Materia aliqua* (quæcumq; illa demùm sit) generari potest, id in summa perfectione generari, quæ quidem fieri potest, ex *Materia illa specifica*: sed Individua speciei subjecta esse imperfectioni, secundum imperfectionem *Materiae ipsius Individui*. Ita summum ac perfectissimum, quod ex sanguine & semine generari potest, est species *Hominis*, quemadmodum ex Natura ejus cognosci potest: est enim Animal rationale, mortale; sed fieri nequit, quin ista species Malis quibusdam nonnunquam vexetur. Interim tamen invenies, quòd hujus speciei Mala, quæ *Mala hæc pauca sunt & rara.* Hominibus evenire solent, paucissima sint, & non nisi rarissima. Quàm plurimas enim numerabis Civitates aut Provincias, quæ à mille annis nunquam vel à Terræ-motibus absorptæ, vel incendiis conflagratæ sunt. Ita mille nascuntur Homines sani, neque nisi per miraculum & extraordinariè, qui vitio aut defectu aliquo laborent. Quòd si Adversarius aliquis hic cavillari velit, ac negare, extraordinariè & rarò ista accidere; negare tamen non poterit, paucissima esse istiusmodi exempla respectu aliorum, neque vel centesimam vel millesimam partem eorum, qui sano ac benè constituto corpore nascuntur.

Secunda species Malorum est eorum, quæ Homines ipsi sibi invicem, vim ac violentiam erga se invicem exercendo, inferunt. *Secunda species Malorum, quæ Homines sibi invicem inferant.*

Hæc Mala frequentiora & crebriora sunt quàm Mala primi ge-

Hac species frequentior.

neris, cuius rei causæ sunt multæ & notæ, ac illæ etiam à nobis, sed tamen non possumus illa evitare. Atque hoc pacto, quamcunque velis, sumas Provinciam, nullam tamen invenies, in qua Malum hoc universale sit, & in omnes ejus incolas diffusum, sed inter paucos tantum; ut, cum unus alterius vitæ vel opibus insidiatur. Involvuntur equidem multi istiusmodi Malis per bella & similes calamitates; sed quid hi sunt ad ingentem illam totius Orbis multitudinem?

Tertia Malorum species, qua Homo sibi ipse infert.

Hac sunt frequentissima.

Malach. 1.9.

Prov. 6.32.

Prov. 19.3.

Ecd. 7. v. ult.

Job. 5.6.

Unde hac species Malorum oriuntur.

Animi morbi quomodo ex vitiosis & pravis qualitatibus oriuntur.

Tertia species Malorum est eorum, quæ Homo suis actionibus ipsemet sibi infert.

Et hoc sæpissimè accidit, suntque ista Mala longè plura quàm Mala secundæ speciei. De hujusmodi Malis conqueruntur omnes Homines, quia non nisi paucissimi fortè reperiuntur, qui non peccent contra se-ipsos. Ideoque meritò reprehenditur & culpatur is, cui inopinatus casus vel infortunium aliquod accidit, dicique potest ei, quod Propheta ait; *De manibus vestris fuit hoc vobis.* Hanc ob causam dicitur quoque; *Corrumpit animam suam, qui fecerit illud.* Et de hoc Malorum genere inquit Salomon: *Stultitia Hominis pervertit viam ejus.* Et alibi de hoc eodem genere Malorum, quæ Homo sibi ipse infert, apertè ita loquitur; *Tantummodò vide, hoc inveni, quòd DEUS fecit Hominem rectum: ipsi autem querunt cheschbonoth cogitationes, ratiocinationes multas.* Cheschbonoth enim sunt illa, quæ præcipitant Hominem in istiusmodi Mala. De his Malis inquit Job; *Etenim non egreditur de pulvere iniquitas, nec de Terra oritur molestia, labor: & statim explicat, quòd Homo ipse illa efficiat & procreet, dicendo; Nam Homo ad laborem natus est, &c.*

Hæc species Malorum consequitur ex omnibus pravis & vitiosis qualitatibus, h. e. vel ex nimio cibi, potus & coitus appetitu; vel ex nimio, superfluo aut inordinato etiam illorum usu; vel ex corrupta nutrimentorum qualitate. Hæc enim causæ sunt omnium tam corporis quàm animi morborum & ægritudinum. Ac de corporalibus quidem res est nota & manifesta. Animi morbi ex malitia hujus ordinis duplici modo proveniunt. Uno modo per mutationem, quæ necessariò apprehendit animam propter mutationem corporis, quatenus est potentia corporalis, sicut vulgò dicitur; *quòd Mores animi sequantur temperamentum corporis.* Altero modo, dum Anima rebus non-necessariis assuescit, & naturale quasi illi redditur desiderium illarum rerum, quæ neque ad conservationem Individui, neque ad conservationem speciei sunt necessariæ. Et hic appetitus, hoc desiderium res est,

est, quæ nullum finem nullumque modum novit; verum res omnes necessariae certum numerum finemque habent, sed superflua nequam. Si enim vasa tua omnia sint argentea, nunquid statim cogitas, an non pulchriora essent ex auro? Alii conficiunt illa ex Sapphiris, alii ex Smaragdis, alii ex Rubinis, vel ex aliis, quæ excogitare possunt. Hic jam non deerunt stulti & vesani Homines, qui se cruciabunt & affligent, qui ingemiscunt, quod illorum facultates non permittant similes superfluitates, sicut alii, sibi comparare. Multi harum rerum non-necessariorum acquirendarum gratiâ in extrema pericula in Mari, vel Regum Principumve aulis se conjiciunt, & cum infortunium aliquod in itinere suo experiuntur, contra DEUM, ejusque decreta & judicia fremunt & murmurant, de Temporis injuria quiritantur, iniquè denique secum agi putant, quod non ad magnas divitias possint pervenire, unde vel vina multa ad ebrietatem sibi comparare, vel concubinas multas alere, easque omnis generis ornamentis ex serico, auro, argento, gemmisque pretiosis, ad libidinem suam ultra vires accendendam & excitandam, voluptatis causâ, exornare possint; quasi hoc saltem fine in hoc Mundi Theatro collocati essent, ut vanis istis voluptatibus se oblectent! Immo huc usque processit error Hominum imperitorum, ut DEUM ipsum authorem hujus Universitatis accusarint, quod talem eam fecerit, ut istiusmodi magna Mala (ex ipsorum nempe opinione) produceret, quod non Homines in vitiis quibusvis submersos, ad complenda infinita malæ Animæ desideria adjuvet, sicuti exposuimus. Verum melioris notæ & sapientiores Homines agnoverunt & intellexerunt summam hujus Universitatis Sapientiam. Hinc ait David; *Omnes via DOMINI sunt Sanctitas & Veritas custodientibus fœdus ejus & testimonia ejus*: quibus verbis docet, quod illis, qui Naturam hujus Universitatis & præcepta Legis observant, finemque illorum intelligunt, Sanctitas & Veritas DEI in cunctis patefiat. Idcirco etiam finem illum, ad quem conditi sunt, ubique & in omnibus sibi proponunt, Apprehensionem nempe Creatoris; corporis autem necessaria quærunt secundum necessitatem, ut, panem ad comedendum, vestimenta ad induendum, nullâ habitâ ratione ullius superfluitatis. Atque hoc exigui est negotii, facillimoque labore impetratur, si quis contentus sit rebus necessariis. Quod si difficultas aliqua hinc apparet, non est ea ulla, nisi propter res superfluas. Nam dum quærimus res non-necessarias, difficilis quoque redditur rerum necessariorum acquisitio; quod plura enim superflua & non-necessaria Homo appetit.

Desiderium rerum non-necessariorum est sine modo.

Psal. 25. 10.

*Qua necessaria
sunt, majori in
copia existunt,
quàm non-ne-
cessaria.*

petit & concupiscit, tantò res est magis ardua & difficilis: quia, dum atteruntur & consumuntur vires in rebus non-necessariis, deficiunt postea in necessariis. Consideremus ista in hac Univerſitate ipsa. Quò magis quid viventibus est necessarium, tantò majore in copiâ existit, & tantò minori pretio vel negotio acquiritur; quò autem quid est minùs necessarium, tantò est quoq; rarius & carius. E. G. Necessaria sunt Homini, Aër, Aqua, Alimentum, ante omnia autè Aër; nam si Homo vel horulâ unâ illo careat, Mortis est certissimum mancipium: sine Aquâ potest diem unum & plures subsistere, ideo Aër quoque & majori copiâ existit & facilius acquiritur. Et quia major est necessitas Aquæ quàm Ciborum, (nam si Homo bibat, licet nihil comedat, potest quatuor vel quinq; dies sine ullo cibo vivere), ideoque ubivis locorum & majori in copiâ & viliori pretio Aquam quàm cibum invenies. Sic porrò se res habet cum varietate ciborum. Qui cibi sunt magis necessarii, ii abundantius & facilius etiam in quovis loco reperiuntur, quàm qui non sunt necessarii. Quòd verò attinet Muscum, Ambram, Rubinum, aliosque lapides preciosos, non existimo quemquam sanæ mentis judicaturum, illa Homini extra Medicinæ usum magnoperè esse necessaria, sed illorum & aliarum similium rerum loco herbis & pulveribus quibusdam odoriferis uti possumus. Atque ita apparet Benignitas DEI erga Creaturas suas, inprimis erga tam debile & infirmum Animal.

*Æqualitas &
proportio
in
Creaturis.*

Æqualitas autem & æqua, quâ observat inter illas, proportio hinc est manifesta & illustris, quòd in Generatione & Corruptione naturali nullum sit Individuum ex omnibus speciebus Animalium, quòd vel peculiari aliquâ facultate, vel pluribus membris, aliud ejusdem speciei superet; sed facultates Naturales, Animales & Vitales omnes, membraque omnia, quæ in uno Individuo conspiciuntur, eadem ratione in aliis quoque reperiuntur. Quòd si in aliquo quædam occurrat imperfectio & defectus aliquis, illud per accidens tantum fit, & est novum quippiam, cujusmodi res nò sunt naturales, sed rarò contingentes, sicuti suprâ ostendimus. Nulla est differentia inter illa, quæ secundùm consuetum Naturæ cursum producuntur, nisi quam causatur diversa præparatio aut dispositio Materialium, quæ necessariò est in natura Materiæ illius speciei, non verò ex certa intentione. Quòd verò E. G. apud unum reperiuntur multa vascula balsami pretiosi, vestimenta deaurata, &c. alius verò illis caret, in hac differentia nulla est iniquitas vel violentia. Qui enim ad
talem

talem abundantiam pervenit, nullam prerogativam ad substantiam suam acquisivit, sed vanitatem fallacem & ridiculam est adeptus; & qui opibus istiusmodi caret, is nequaquam re aliquâ necessariâ destitutus est. Scriptura inquit; *Non supersuit ei, qui plus, neq; defuit ei, qui minus collegit: singuli, quantum comedere poterant, collegerunt.* Hoc est commune & ordinarium omnibus ferè temporibus & omnibus in locis; neque respiciendum est ad exempla extraordinaria, sicuti exposuimus.

Et secundum duas istas considerationes nota fit tibi tum Benignitas DEI Opt. Max. erga Creaturas suas, quod necessaria illis ordinariè exhibeat; tum Æquitas ejus, quam inter Individua uniuscujusque speciei in ipsorum Creatione observat. *Benignitas & Æquitas Dei.*

Ex hac consideratione dicit Princeps Prophetarum; *Omnes viae ejus sunt judicium.* Et David; *Omnes viae DOMINI Misericordia & Veritas, &c.* Et clarissimè alibi; *Bonus est DOMINUS erga omnes, & misericordia ejus super omnia ejus opera.* Nam maximum Beneficium est, quod nobis dedit Existentiâ; Misericordiæ verò ejus opus, quod facultatem reatricem in Animalibus creaverit, sicuti alibi declaravimus. *Deut. 32. 4. Psal. 25. 10. Psal. 145. 9.*

CAP. XIII.

De Fine hujus Rerum Universalitatis.

VEHEMENTER perplexi sunt Viri quidam perfecti in indagazione Finis totius hujus Universi; quocirca explicabo tibi nunc, quâ ratione quæstio ista ex omni parte tollatur.

Dico ergo: Omnis agens, qui cum intentione agit, necessariò propositum sibi habet in illa re, quam efficit, finem aliquem, propter quem illam facit. Atque hoc ita manifestum est, ut nullâ demonstratione indigeat, secundum speculationem Philosophicam.

Non minùs evidens est, Rem illam, quæ cum intentione facta est, posteaquàm non extitit, innovatam & productam esse.

Clarissimum insuper & extra omnem contradictionis aleam est & hoc; Id quod necessariæ est existentiæ, quod non-Ens nunquam nec fuit, neque erit, nullo opus habere Efficientem, (sicuti alibi à nobis jam est declaratum); ideoq; quia factum non est, cessat quæstio de Fine ipsius. Hinc non quæri potest, Quis sit finis Existentiæ Creatoris? quum non sit res creata.

Quocirca juxta has hypotheses liquet, Finem quæri in omnibus

Finis quaritur tantum in rebus innovatis. rebus innovatis, quæ factæ sunt cum intentione principii Intellectus; h. e. necessario quæri Causam finalem illorum, quæ habent principium intellectuale: illius autem, quod non est innovatum, finem non inquiri, sicuti commemoravimus.

Hoc fundamento ita posito, scito, nullam neque secundum nostram de Novitate Mundi, neque secundum Aristotelis de Antiquitate ejusdem, sententiam, viam esse investigandi Finem totius hujus Universi.

Secundum Aristotelis sententiam de Antiquitate Mundi, non potest quæri de fine hujus Universi.

Nam secundum sententiam illius de Antiquitate Mundi, non potest quæri Finis partium illius. Secundum ipsum enim nequit dici; Quisnam est finis existentiae Cælorum? & Quare hac mensurâ, hocve numero sunt conditi? neque, Quare materia est talis? neque, Quis est finis hujus Speciei Animalium, aut Plantarum? Omnia namque secundum ejus opinionem sunt per æternam necessitatem, quæ semper fuit & semper erit. Ac licet scientia Naturalis investiget Finem cujusvis rei Naturalis; non agit tamē de Fine illo ultimo, de quo nos in præsentis capite loquimur. Nam certum & manifestum est, in scientia Naturali nullum Ens naturale sine fine aliquo esse posse; licet causa hæc finalis (quæ nobilissima est omnium quatuor causarum) occulta sit in plerisque speciebus. Hinc inquit passim Aristoteles; *Naturam nihil agere frustra*, h. e. nullam Actionem naturalem sine fine esse posse. Ita ostendit idem Aristoteles, Plantas creatas esse propter Animalia. Ita docet de aliis quibusdam Entibus, quomodo unum alterius causâ sit creatum, in primis verò de membris sive partibus Animalium. Hujus rerum Naturalium finis Existētia permovit Philosophos, ut coacti fuerint aliud, præter Naturam, principium credere & agnoscere; illud nempe, quod Aristoteles vocat *Principium Intellectuale* aut *Divinum*, quod unum (Ens) propter aliud, vel alterius causâ facit. Ac scias, ex maximis argumentis de Novitate Mundi, ei, qui confitetur veritatem, esse istud, quod habet demonstrationem in Entibus naturalibus, quòd unumquodque illorum habeat finem alium, & quòd unum sit propter alterum; argumentum scilicet petitum ab intentione Intendentis. Non enim possumus nobis imaginari intentionem, nisi cum innovatione Innovantis. Verum revertor ad argumentum capitis præsentis, de Fine videlicet, & dico; Ostendit Aristoteles, quòd in rebus Naturalibus Efficiens, Forma & Finis unum sint. Unum, dico, specie: Forma enim Rubenis E. G. est Efficiens Formæ Hanochi filii ejus; & res, quam effecit, est communicatio Formæ suæ speciei, Materiæ

Phys. lib. 2. c. 7.

teriæ

teriæ ipsius Hanochi, (h.e. quod speciei suæ formam, materia Hanochi communicat): Finis autem Hanochi est, ut sit in ipso Forma humana. Ita ex ipsius opinione in omnibus Individuis illarum specierum, quæ generatione opus habent, tres istæ causæ unius ejusdemq; sunt speciei. Et istud omne est *Finis* illorum *primus*.

Finem verò *ultimum* (specierum *Naturalium* sc.) quod attinet, omnes *Physici* aliquem necessariò illarum finem esse statuunt, sed cognitionem ejus admodum esse difficilem, multò autem difficillimum *Finem ultimum totius hujus Universi*. Mihi videtur ex verbis *Aristotelis*, *Finem ultimum* istarum specierum, (*Naturalium* sc. vel *Elementarium*), juxta ipsius sententiam, esse continuationem vel sempiternitatem *Generationis & Corruptionis*, sine quibus esse nequeunt, ut propagetur indefinenter generatio in ista materia, cujus Individua subsistere nequeunt, & ut generetur ex illa perfectissimum, quod exinde generari potest, (Intentio namque ultima est, ut perveniatur ad perfectionem). Manifestum autem est, perfectissimum, quod ex illa generari potest, esse *Hominem*, qui est compositorum omnium ultimum & perfectissimum, ita ut hoc respectu verum sit, quod dicitur: Omnia, quæ sunt sub sphaera Lunæ, esse propter ipsum; quia scilicet motus mutationis propter generationem fit, ut ad perfectissimum, quod esse potest, perveniatur. Proinde non potest quæri ex *Aristotele*, quis sit finis existentiæ *Hominis*, secundum sententiam ejus de *Antiquitate Mundi*? *Finis* enim *primus* cujuslibet Individui innovati, ipsius opinione, est perfectio Formæ illius specificæ. Ideò, si in Individuo aliquo perfectæ sint operationes omnes ad formam illam requisitæ, tum ultimam suam perfectionem est consequutum. *Finis* autem *ultimus* est sempiternitas vel sempiterna conservatio istius Formæ per continuationem generationis & corruptionis; ita ut nunquam desinat generatio, per quam producitur perfectissimum, quod esse potest.

Atque ita ostensum est, quòd juxta sententiam de *Antiquitate Mundi* cesser quæstio de *Fine ultimo* totius hujus *Universi*.

Verum secundum nostram de *Novitate Mundi* sententiam, sunt qui existimant, necessariò sequi quæstionem hanc de fine totius hujus *Universi*. Et sic arbitrantur, quòd finis totius *Mundi* sit species humana, (ut ea colat *Creatorem*), & omnia illius causâ facta sint, ita ut etiam *Orbes cœlestes* non moveantur, nisi propter ipsius utilitates & necessitates. Huic sententiæ patrocinantur quædam loca *Prophetarum* secundum sensum litteralem accepta: ut, *Ad inhabitantem* Jera. 45. 18.

An secundum
sententiam de
Novitate Mundi
sequatur
quæstio de fine
Universi.

Jerem. 33. 25. *dum formavit eam. Item, Si non erit pactum meum cum die & nocte. Item,*
 Jela. 40. 22. *Et expandit eos tanquam tabernaculum ad habitandum. Nam si Orbes*
cœlestes sunt propter Hominem, quanto magis reliquæ Animantium & Plantarum species?

Hominem non esse finem totius hujus Universi.

Quòd si autem accuratè hæc sententia examinetur, (prout Sapientes decet facere), apparebit, quales sub ea lateant errores.

Quærendum est ex tali Viro, qui credit, quòd hujus finis, *Hominis* videlicet, causâ omnia reliqua existant; An Creator potuisset illum facere sine eis, an verò non nisi post illa existere potuerit? Si dicat, immò *DEUM* potuisse creare eum sine Cœlo & reliquis, quærendum est, *Quemnam* ergo usum ista omnia habeant, cum non sint finis, sed propter rem aliquam, quæ sine illis esse potuisset? Ac licet omnia dicantur esse propter Hominem, Homo autem, ut colat Creatorem suum, sicut dictum, hæc tamen manet quæstio, *Quis sit cultus illius finis?* cum *DEI* perfectioni nihil accedat, quamvis eum omnes Creaturæ colerent, perfectissimèque apprehenderent, neque decedat, licet nihil præter ipsum existeret? Si respondeatur, *Hoc non fieri propter perfectionem ipsius, sed propter perfectionem nostram, quia hoc est summum nostrum Bonum, summaque nostra perfectio;* consimiliter quæri potest, *In quem finem in nobis existat ista perfectio? & necessariò tandem hic erit finis dandus, Ita voluit DEUS: vel, Ita decrevit Sapiencia illius: id quod est verum.* Hùc respexerunt Sapientes Israël in suis Precationibus, quando ajunt; *Tu separasti Hominem ab initio, & recognovisti eum, ut staret coram Te; Nam quis dicet Tibi, quid facis? ac, si justus sit, quid dabis Tibi?* His enim verbis innunt, nullum alium esse finem, quàm *Voluntatem DEI Opt. Max.* Proinde cum res ita se habeat, & *Novitatem Mundi* credamus, necessariò nobis dicendum est, quòd potuerit *DEUS* hunc Mundum (h.e. causas & causata ejus) aliter facere; ac sequitur illi, qui credit finem omnium Creaturarum esse *Hominem;* absurdum maximum, quòd sc. omnia reliqua Entia præter *Hominem,* sine certo aliquo fine creata sint, cum finis illorum, *Homo* nempe, sine illis omnibus esse posset.

Singula Entia propter se creata sunt, non propter aliud quid.

Quocirca vera & orthodoxa sententia, quæ cum principiis Legalibus & Theoreticis meo judicio convenit, est; *Non credendum nobis esse, quòd Entia omnia sint propter Hominem, sed quòd singula sint sui-ipsius, non alterius alicujus, causâ.* Et sic tollitur quoque quæstio illa de fine specierum omnium & singulorum Entium, etiam secundum sententiam nostram de *Novitate Mundi.* Nam dicimus, quòd

quòd eunetas Mundi partes per Voluntatem suam condiderit, & quòd quarundam intentio sit propter se-ipsas, quarundam propter aliquid aliud. Illud enim *Aliud* quoque nihil aliud denotat, quàm substantiam illius: sicut voluit, ut species Hominis sit Ens; sic voluisse, ut Cœli, Stellæ & Angeli essent Entia: in unoquoque autem Ente rationem fuisse habitam substantiæ ipsius Entis; cùm quid sine alia aliqua re præcedente existere non potuit; tùm Ipsum rem illam prius creasse, sicut Sensus vel Sensibilitas antecedit Intellectum. Atque hanc sententiã traditam reperimus in libris Prophetis; *Omnia* Prov. 16. 4. *fecit DOMINUS lemaanehu, quod exponi potest, Propter ipsum, & referri ad ipsum opus. Sin autem exponatur, Propter se, & referatur ad Efficientem, exponendum est, Propter substantiam ejus (DEI), h. e. propter Voluntatem ejus, quæ nihil aliud quàm Substantia vel Effientia ejus est, sicut alibi in hoc libro declaratum. Ostendimus autem quoque, quòd Gloria DEI etiam vocetur Effientia ejus; ut in illo, Ostende mihi quæso Gloriam tuam. Et sic, quòd hic dicitur, Omnia fecit Exod. 33. 18. DEUS propter se ipsum, idem foret cum eo; Omnem, qui vocatur Nomen meo, ad Gloriam meam creavi eum, formavi eum, feci eum: vel, Omne, quòd vocatur in Nomine meo, id &c. quibus verbis hoc vult dicere; Jes. 43. 7. Quicquid attribuitur Actioni vel Operationi meæ, id propter nihil aliud, quàm propter Voluntatem meam feci. Quòd verò ait, Formavi vel Finxi illud, Feci illud, est illud ipsum, quòd antea exposui tibi, esse quædam Entia, quæ non nisi post alius alicujus rei existentiam existere possunt. Dicit ergo; Ego formavi rem illam priorem, quam necessariò præcedere oportuit, ut v. G. Materiam omnibus materiatis; postea feci in re illa præcedente, vel post eam, id, quòd facere volebam. Nihil enim ibi est præter Voluntatem ejus. Si inspexeris Librum, qui omnes in rectam viam dirigit, unde etiam *Thora*, h. e. Doctrinalis appellatur, manifestum evadet tibi id, circa quòd hic versamur, inde ab initio operis Creationis usque ad finem ejus. De nulla etenim re exponit, quòd propter aliud aliquid facta sit; sed de unaquaque simpliciter pronuntiat, quòd DEUS eam existere fecerit, & quòd existentia ejus intentioni DEI responderit. Hoc namque est, quòd dicitur; Genes. 1. Et vidit DEUS, quòd bonum esset. Nôsti enim id, quòd Sapientes nostri dicunt; Genes. 1. Loquitur Lex secundùm Linguam filiorum Hominum. Nos autem Bonum illud vocare solemus, quòd cum Intentione nostra congruit, eique correspondet. Ita de omnibus Genes. 1. 31. in universum dicitur; Et vidit DEUS, quicquid fecit, & ecce bonum erat valde. Q. D. Quicquid innovatum fuit, id Intentioni DEI*

congruenter innovatum fuit, neque ullo modo illam frustrabit vel abolebit; hoc enim sibi vult particula *Valdè*. Fieri namque potest, ut aliquid Bonum sit, & egregiè cum Intentione nostra ad tempus conveniat, sed postea fallat, & Intentionem nostram frustret. Ipse autem indicat, quæcunque facta fuerunt, exactè Intentioni ejus respondisse, neque unquam ab illa recessura aut declinata.

Ibid. v. 17. 18. Nec est quòd te hic seducat id, quod de *Stellis* dicitur; *Ut lucerent super Terra, & dominarentur diei & nocti*: existimando, sensum esse, Luminaria ista creata esse, ut hoc faciant. Tantùm enim indicatur Natura illorum, quòd sc. talia illa voluerit creare; *Lucentia* nempe & v. 28. *Dominantia*, sicut de Homine dicit: *Et dominamini in pisces maris*. Horum etenim quoq; verborum non est hic sensus, quòd in hunc finem eum creaverit, sed similiter indicatur Natura ejus, quam ipsi DEUS Opt. Max. est largitus.

An Planta propter Hominem & reliqua Animantia creata sint?

Quod de *Plantis* dicitur, DEUM illas dedisse & commisisse Homi- nibus, reliquisque Animantibus; illud explicatum est ab Aristotele & aliis. Videtur autem sic, Plantas omninò propter Animalia existere; quandoquidem sine alimento esse nequeunt: quod de *Stellis* nequaquam dici potest; non enim sunt illæ propter nos, ita ut aliquid ad nos de Bonitate illarum redundet. Nam id, quod dicitur, *Ut lucerent & dominarentur*, loquitur tantùm (sicuti declaravimus) de utilitate, quæ ab illis influit in inferiora, quemadmodum Naturam influentiæ Boni ex una re in aliam alibi tibi exposui. Bonum illud, quod ex uno in aliud influit, perpetuò videtur in eo, in quod influit, ac si finis esset illius, qui Bonitatem suam hac ratione quasi effundit. Ita existimat nonnunquam Civis vel Subditus aliquis, finem Regis esse, ut custodiat domum ejus noctu à latronibus, id quod ex parte verum est; quia enim domus ejus custoditur, hocque commodum propter Regem ad illum redit, idè videtur, ac si hic esset finis Regis, custodire domum Viri istius. Et hoc pacto explicanda nobis sunt omnia loca, quæ secundùm litteram videntur docere, Rem nobiliorem factam esse propter ignobiliorem, ac dicendum, hunc esse sensum, quòd res illa ex natura ejus sequatur; firmiterq; credendum, totam hanc rerum Universitatem à DEO intentam esse propter Voluntatem ejus, neque alia causa, aliúsve finis quærendus: quemadmodum enim non debet quæri causa finalis ejus Existentiæ, ita nec Voluntatis ejus finis est investigandus, propter quem cuncta ab Ipso sint, & quidem hoc pacto, innovata.

Sed

Sed existimabis fortè, Orbes cœlestes & Angelos propter nos creatos esse.

An Orbes cœlestes & Angeli propter Homines sint creati? Jesa. 40. 15.

Verùm graphicè depictus est nobis gradus & conditio nostra, ubi dicitur; *Et Gentes sicut stilla situla!* Examina & explora substantiam tuam & substantiam Sphærarum, Stellarum, & Intelligentiarum abstractarum, ac videbis ipsissimam esse veritatem. Cognosces, Hominem quidem esse perfectiorem & nobiliorem inter ea, quæ ex terrestri hac materia sunt composita; verùm si existentiam ejus contuleris cum existentia Sphærarum & Intelligentiarum separatarum, multò illis esse viliorem & ignobiliorem. Hinc dicitur; *Ecce, in servis suis non credit, (vel, non posuit stabilitatem) nec in Angelis suis posuit Toholah, (quam vocem diversimodè reddunt Interpretes: quidam Lucem, Splendorem; alii Laudem; alii Stultitiam); quantò magis in iis, qui inhabitant domos luteas, quorù est in Terra fundamentum, &c. Novisse enim debes, per Servos ejus hinc nequaquam intelligi Homines; cujus rei probatio est, quod postea ait, Quantò minus in iis, qui inhabitant domos luteas? sed intelliguntur hic per Servos, de quibus loquitur, Angeli. Angeli autem, quorum mentionem facit, dum ait, Et in Angelis ejus, sine dubio sunt Orbes cœlestes. Eliphaz ipse ita exponit, dum in secunda sua Responsione verba hæc Jobi, sed aliis nonnihil verbis, repetit, inquit: Ecce, in Sanctis suis non posuit stabilitatem, & Cœli non sunt mundi in oculis ejus; quantò magis abominabilis & contemptibilis Vir bibens sicut aquam iniquitatem? Hinc enim liquet, Sanctos ejus esse Servos, de quibus Job loquutus fuerat, illosque nequaquam esse ex specie humana; & Angelos, de quibus loquebatur, esse Cœlos: Vocis autem Toholah sensum esse, Non sunt mundi in oculis ejus, quia nempe sunt materiati. Licet enim materia illa sit purissima omnium materialiarum & clarissima; tamen collata ad Intelligentias separatas, est obscura, turbida, crassa, impura. Quod verò ait de Angelis, *Ecce, in servis suis non posuit stabilitatem*, illius hic est sensus, *Non confirmavit ipsis existentiam*: quia enim secundum nostram sententiam sunt facti, & secundum sententiam eorum, qui credunt Æternitatem Mundi, sunt causati vel effecti, ideò existentia ipsorum non est firma respectu DEI Opt. Max., qui prorsus necessariæ est existentia. Quod denique ait (Eliphaz), *Quantò magis abominabilis & contemptibilis Vir bibens sicut aquam iniquitatem*, illud est idem cum eo, quod Job dixit, *Quantò magis in iis, qui inhabitant domos luteas?* Q. D. Etiam abominabilis & contemptibilis vel foetidus est Homo, in quo iniquitas & perversitas est commixta & diffusa per omnes ejus partes, h. e. in quo est*

Job. 4. 18. 19.

Job. 15. 15.

est

est diffusio privationis. אַחַד אַחַד Avlah Iniquitas est idē quod אִשָּׁה Ivvuti
 Jefa. 26. 10. Perversitas : ut, In Terra rectorum אִשָּׁה jeavvel iniquē, perversē aget. Isch
 Vir, idem est quod Adam Homo; sapissimē enim tota species Homi-
 Exod. 21. 12. nis vocatur Isch Vir : ut, Qui percutit Virum & moritur.

Sic itaque credendum est, Hominem, cūm noverit substantiam
 suam, neque in ea erraverit, singulorumq; Entium rationem & natu-
 ram intellexerit, quieturum, neque in cogitationibus suis confusum
 iri, finem quærendo illius rei, quæ nullum alium finem habet nisi
 Existentiam suam, quæ merè dependet à Voluntate, aut, si mavis, à
 Sapientia Divina.

CAP. XIV.

*Orbes cælestes non esse propter Hominem
 creatos.*

*vel, compara-
 ta ad medieta-
 tem diametri
 Terræ.

Miliaria Legis
 quanta.

Jobi 22. 12.

EX iis, in quibus Homo ad veram sui cognitionem erudiri &
 informari debet, sunt & ea, quæ de mensura Orbium cælestiū
 & Planetarum, eorumque tum à nobis, tum à se invicem distantiis,
 explicata sunt, quemadmodum demonstratæ sunt mensuræ distan-
 tiarum omniū, * respectu medii diametri Terræ, (cognita enim cūm
 sit mensura Terram ambiens, cognoscitur quoq; inde medietas dia-
 metri ejus, notēq; sunt distantię vel longitudines omnes) : ut; Oſten-
 sum est per demonstrationem, quòd longitudo inter centrum Terræ,
 & inter supremam altitudinem orbis Saturni, sit octo millium & se-
 ptingentorum propè annorum iter, cuilibet anno 365 diebus assi-
 gnatis, quolibetque die 40 confectis miliaribus, secundum milia-
 ria Legis, quorum unumquodq; mille constat cubitis artificialibus.
 Hic quæso nunc perpende magnam & terribilem istam longitudi-
 nem, de qua Job ait; *Nōne DEUS in sublimitate Cæli ? & vide caput
 Stellarum, quòd excelsa sunt. Q. D. An' non ex altitudine Cæli addiscis,*
 quàm exiguam habeamus DEI Opt. Max. apprehensionem ? Nam
 cūm secundum incredibilem ferè hanc longitudinem distemus ab
 isto corpore, & illud ratione loci tantoperè à nobis sit disitum, sub-
 stantiaq; & magna pars operationum ejus à nobis abscondita; quan-
 tō magis Apprehensio Factoris & Creatoris ejus, qui est Incorpo-
 reus (est abscondita) ? Atque hīc, quod ad rem facit, sciendum, Lon-
 gitudinem istam magnam, quæ per demonstrationem probata est,
 secundum minimam quantitatem computatam esse. Impossibile
 enim est, ut inter centrum Terræ & polum sphæræ Stellarum
 fixa-

fixarum minor quàm ista sit mensura: fieri autem potest, ut multis modis sit major; quia densitas Corporum sphaericorum, (nisi secundùm ejusmodi parvitatem, quæ nequit esse minor, sicuti patet ex epistola Longitudinum), ut & Corporum illorum, quæ sunt inter Sphaeram unam & alteram, sicuti ratio postulat, non potest accurate cognosci, prout *Thebit* meminit; quia nullæ in illis sunt Stellæ, unde id addisci posset. Sphæræ Stellarum fixarum densitas est ad minimum itineris quatuor annorum. Cognoscitur hoc ex mensura longitudinis Stellarum ejus; corpus enim uniuscujusque Stellæ illius æquat mensuram Globi terreni nonaginta vicibus, & possibile est, ut densitas corporis ejus adhuc sit major. Sphæræ nonæ, quæ reliquas omnes motu diurno circumagit, nulla planè scitur mensura; quia enim nulla in illa est Stella, idèò nullum est quoque medium sciendi ejus magnitudinem.

Considera itaque Entia ista corporalia, quanta sit illorum mensura, quantus item numerus? Si Terra tota nullam habeat mensuram ad orbem Stellarum, quam nam quæso ad Creaturas istas omnes Homo proportionem habebit; & quomodo cogitari potest, quòd ista sint propter eum, illiusque instrumenta? Quòd si autem talis sit ratio vel proportio Corporum, quid fiet, si consideraveris existentiam Intelligentiarum separatarum?

Verùm, secundùm sententiam Philosophorum in hoc negotio, quærere possumus & dicere: Nullum est dubium, si dicamus, quòd finis istorum Corporum sphaericorum sit Gubernatio unius alicujus, vel plurium Individuorum in specie Humana, quin id falsum sit secundùm speculationem Philosophicã; verùm, si statuamus, quòd finis illorum sit Gubernatio totius speciei Humanæ, nulla erit absurditas, dicere, finem istorum potentium Corporum singularium esse Existentiam Individuorum, quæ secundùm sententiam illorum sunt infinita. Nullo exemplo melius res illustrari & declarari potest, quàm ab Artifice conficiente Instrumenta ponderis centum librarum ad conficiendam acum exiguam non nisi grani unius pondus habentem. Quòd si propter unam tantùm acum illa faciet, erit id nostro judicio corruptio, destructio consuetudinis, sed non absolute erit destructio consuetudinis. Nam si instrumenta ista pretiosa fecerit ad faciendam acum unã post aliam, & sic multa millia acum, erit omninò confectio hæc Instrumentorum summa scientia & sapientia. Eodem modo finis Sphærarum potest esse conservatio & continuatio Generationis & Corruptionis: finis autem Generatio-

nis & Corruptionis Existentia speciei Humanæ, sicuti jam dictum est, & dicta ac loca quædam Scripturæ exstant, quæ sententiæ huic favent & patrocinantur.

Verùm Philosophus hanc Objectionem ita solvit, ut dicat; Si nulla alia esset differentia inter Corpora spherica, & inter Individua specierum, quæ generantur & corrumpuntur, quàm in Magnitudine & Parvitate, posset istud dici; sed cum differentia inter illâ sit in ipsa substantia, absurdissimum est dicere, Nobilius esse instrumentum illius, quod est vilius & ignobilius.

Nobilius non potest esse instrumentum ignobilioris.

Sententia Hebraeorum de magnitudine Sphærarum.

** M.S. תחת קרקעית
quod significat
Fundum, limum:
Impressum habet
קרקעית.*

Summa rei est, quòd hæc Obiectio juvat sententiam nostram de Novitate Mundi. Et hæc maximè in isto capite intentio mea fuit: quemadmodum & id, quod semper audiui ab Astronomiæ peritis, illos pro Hyperbolis habere ea, quæ Sapientes nostri de Longitudinibus scripserunt. Dicunt enim, densitatem uniuscujusque Sphærae esse itineris 500 annorum, & inter singulas Sphæras esse spatium quingentorum annorum. Cum autem Sphærarum sint septem, erit distantia longitudinis Sphærae septimæ (h.e. gibbositatis ejus) à centro Terræ septem mille annorum. Hæc verò audiens, arbitratur esse Ironiam vel Hyperbolem in verbis illorum, neque tantæ quantitatis distantiam esse posse. Ex iis, quæ de Longitudinibus per demonstrationem ostendi possunt, est, quòd Longitudo inter centrum Terræ & inter * fundum Saturni, quæ est Sphæra septima, sit itei 7024 annorum propè. Quod verò attinet Longitudinem, cujus antea meminimus, octo mille nempe & septingentorum annorum, intelligitur ea usque ad concavitatem profunditatis vel imæ partis Sphærae octavæ, (h.e. ad Expansionem infimam illius). Atque sic, cum dicunt, inter Sphæram unam & alteram tanta est distantia; intelligendum est id de densitate Corporis, quod est inter Sphæras, non quòd ibi detur Vacuum.

Verùm noli à me requirere, Ut congruant & cum rei veritate conveniant omnia, quæ de rebus Astronomicis scripserunt? quia Disciplinæ Mathematicæ temporibus illis fuerunt imperfectæ, neque de illis scripserunt per Traditionem à Prophetis, sed prout tùm temporis in istis rebus versati erant, vel à Sapientibus temporum illorum audiverunt. Ideò tamen non dico, quòd illa, quæ apud eos cum veritate consentientia deprehendo, non sint vera, aut quòd per accidens eis exciderint. Hominis enim ingenui & veritatis amatis est, omnia dicta in meliorem partem interpretari, quæ cum existentia per demonstrationem probatâ convenire exponi possunt.

CAP. XV.

De Natura Impossibilium.

IMPOSSIBILE Naturam habet firmam & constantem, eam-
que non ex operatione vel actione Efficientis, & immutabilem: unde DEO non adscribitur potentia & facultas illa faciendi.

*Impossibilia
nō adscribuntur
Deo.*

Contra hoc nemo unquam fuit Theoreticorum; neque etiam id cuiquam ignotum esse potest, nisi illi, qui non intelligit intelligibilia.

Controversia autem, quæ existit inter Magistros speculationis, respicit speciem quandam rerum, de quibus nonnulli dicunt, quòd sint ex numero *Impossibilium*, quorum facultatem DEUS non habeat; alii verò, quòd sint ex numero *Possibilium*, quæ DEUS pro suo Beneplacito & Voluntate facere queat: ut, v. G. An possint duo *Contraria* conjungi uno eodemq; tempore & in eodem subjecto? An converti possit *Substantia* in *Accidens*; & vicissim *Accidens* in *Substantiam*? An *Substantia corporalis* possit esse sine *Accidentibus*? Hæc omnia secundum omnes Magistros speculationis sine contradictione sunt ex numero *Impossibilium*, non minus quàm ista; Quòd DEUS possit facere aliquem sui similem: Quòd possit *Substantiam* suam convertere in *Privationem*: Quòd possit se-ipsam facere corporeum, vel mutare; ista enim omnia à DEO fieri nequeunt. Verùm, *Utrum* facere possit, ut existat *Accidens* solum extra *Substantiam*? id ab aliquibus, ut à secta *Muatzali*, habetur *Possibile*, ab aliis verò *Impossibile*; quamvis non sola speculatio illos, qui affirmant existentiam *Accidentis* extra *Subjectum*, ad hoc statuentium induxerit: sed observatio & reverentia quarundam rerum *Legalium* extorsit ipsis hoc effugium. Sic *Possibile* nostrâ sententiâ est, ut fiat res corporalis non ex *Materia*: at *Impossibile* hoc est juxta sententiam *Philosophorum*. Ita dicunt *Philosophi*; *Dari Quadratum*, cujus *diameter* sit *equalis lateri*; vel, *Dari Angulum solidum*, quem ambiant vel constituent *quatuor Anguli simplices, recti, & similia*, esse *Impossibilia*: quidam verò *Disciplinarum Mathematicarum* expertes, qui tantummodò voces, non verò rationes istarum rerum intelligunt, existimant, hæc esse *Possibilia*.

Miror autem, Num ista porta ita aperta sit, & cuivis liceat de re quacunque, quam ipse sibi imaginatur, dicere, quòd sit *Possibilis*, alio dicente, quòd secundum rei naturam sit *Impossibilis*? vel, An sit aliquid, quod istam portam claudat & custodiat, ita ut Homo defi-

nire & decidere possit, quòd istud sit *Impossibile* in sua natura? & An probatio hujus rei sit in facultate Imaginatrice, an verò in Intellectu? Quà item re discernere possimus inter Imaginabile & inter Intelligibile? (Quandoque enim accidit, ut quis alii vel etiam sibi ipsemet contradicat in re quapiam, quæ secundum ipsum est *Possibilis* in natura sua, Adversario statuyente, quòd hæc Possibilitas sit ex operatione Imaginationis, non verò in notione Intellectûs). An illa res sit aliquid extra illa duo simul? An denique Intellectu ipso distinguatur inter Intelligibile & Imaginabile? Hæc omnia probè sunt inquirenda & investiganda: sed non est id nostri propositi in hoc capite.

Ostensum est, juxta quamlibet ex istis sententiam, esse res quasdam *Impossibiles*, quarum existentia est falsa, & quæ à potentia DEI Opt. Max. (citra tamen Naturæ ejus imperfectionem, vel Potentiæ imminutionem) excipiuntur; & per consequens in natura sua constantes, nec ab operatione Efficientis provenientes & dependentes. Ostensum etiam est, quòd controversia & dissensio omnis sit tantum de rebus quibusdam, de quibus disceptatur, ex quònam sint genere, *Possibilium'ne an Impossibilium?*

CAP. XVI.

Expenditur sententia Philosophorum de scientia DEI circa res speciales & particulares.

Errores Philosophorum de scientia Dei rerum particularium.

ABSURDA & Paradoxa maxima dixerunt Philosophi de scientia DEI Opt. Max., respectu rerum extra Ipsum existentium, & in labyrinthum se præcipitârunt, unde neque ipsi, neque ipsorum asseclæ sese extricare possunt. Scrupulos & scopulos quod attinet, quæ ipsos ad Paradoxa illa impulerunt, postea tibi recensabo, sicuti & sententiam Legis nostræ; quo modo illa opinionibus eorum perniciosis & absurdis contradicat in negotio hoc de scientia DEI Opt. Max.

Errorum illorû causa.

Præcipuum, quod errori ipsorum ansam præbuit, est, quòd in principio cogitationis videtur, ac si nullus esset ordo, nullaque negotiorum humanorum gubernatio, eò quòd multi sancti piique Homines vitam ducant miseram & acerbam, & econtrà multi mali impiique vitâ fruuntur dulci & jucundâ.

Hæc

Hæc diversitas & inæqualitas ad sequens dilemma conficiendum causam ipsis præbuit.

*Quomodo præ-
bent, Deus non
novisse omnia
particularia.*

Dicunt; Necessè est ut alterutrum horum duorum sit: Vel ignorat DEUS & non apprehendit ista singularia & particularia; vel apprehendit & novit illa. Disjunctio hæc est necessaria.

Deinde dicunt: Si illa apprehendit & novit, tùm sequitur alterutrum istorum membrorum; illum vel disponere & regere illa dispositione bonâ, perfectâ & integrâ; vel in disponendis illis succumbere & defatigari, ut non possit; vel denique illum scire & posse illa rectè ordinare & gubernare, sed studio illa deferere & derelinquere, aut quòd nimis sint abjecta, vilia & contempta in ipsius oculis, aut ex æmulatione & invidiâ, sicuti nonnunquam Homo aliquis reperitur, qui posset alteri gratificari, & qui novit illum suâ beneficentiâ opus habere, sed propter malitiam Naturæ suæ & invidiam, quâ illum prosequitur, non vult ei benefacere.

Præterea, ista quoque disjunctiva necessaria est & vera, quòd is, qui novit aliquid, vel curam gerat illius, quod novit, illudque regat; vel illud deferat & derelinquat: sicuti Homo in domo sua obliviscitur gubernationis & curæ felium, catulorum, vel aliarum viliorum rerum: in illo autem, cujus curam gerit, nonnunquam succumbit & deficit, etiamsi voluntatem & propositum habeat curam illius gerendi.

His itaque disjunctivis factis concludunt tandem, & dicunt: Duo ista harum Propositionum de eo, qui rem aliquam novit, membra in Natura DEI esse impossibilia, quòd sc. non possit, aut quòd possit quidem, sed non curet; eò quòd sunt vitiosa, vel imperfectionem & defectum arguunt. Absit enim, ut ista duo DEO adscribere & attribuere velimus!

Propterea ex tota hac disjunctioe nihil aliud remanet, quàm quòd nihil sciat istarum rerum, aut quòd illa dispositione bonâ & rectâ ordinet ac disponat.

Jam verò videmus, illa nullo ordine regi, neque prout æquum est & conveniens, sequi & procedere.

Proinde argumento hoc est, illum nullo modo nullâque ratione ea scire.

Et hoc primum est, quod eos ad Paradoxa illa impulit. Invenies autem universa, quæ tibi de ratiocinationibus illorum declaravi, & quòd hic sit locus erroris ipsorum, apud *Alexandrum Aphrodisæum* in libro, quem de *Regimine vel Gubernatione* inscripsit.

Hic verò vide & admirare, quâ ratione in gravius malum, quàm quod fugere voluerunt, delapsi sint, atque Charybdim vitare volentes, in Scyllam inciderint: quomodo item ipsimet ignorantes evaserint illius, de quo contra nos semper testantur & docent.

Gravius illud malum, in quod inciderunt, est hoc, quòd nolentes DEO attribuere *Derelictionem* vel *Oblivionem* rerum humanarum, *Inscitia & Ignorantia* ipsum coarguunt, quòd ea omnia, quæ in Mundo hoc inferiore geruntur, Ipsi sint abscondita & occulta.

Ignorantia verò illius, de quo semper contra nos testantur & docent, est, quòd probent *Existentiam* in rebus, quæ spectant *Individa & singularia* inter Homines, quorum mala vel ab ipsis, vel à necessitate *Materiae* proveniunt, sicuti semper & ubique docent: quâ de re quid sit sentiendum, alibi satis superq; dixi.

Posteaquàm ergo fundamentum hoc, quod destruit omne fundamentum bonum, & quod omnis bonæ & salutaris sententiæ splendorem & decorem obfuscat, posuerunt, inceperunt remove ab absurditatem ejus, asserendo, *Scientiam* harum rerum DEO multis modis esse impossibilem.

Argumenta Philosophorum contra scientiâ Dei singularium.

Primò enim dicunt; *Singularia* vel *Particularia* apprehenduntur *Sensibus*, non *Intellectu*. DEUS autem non apprehendit per sensus.

Deinde; *Particularia* sunt infinita. *Scientia* autem est quippiam *definitivum*, rem comprehendens & complectens. Quod verò infinitum est, id *scientia* non potest comprehendere aut complecti.

Tertio; *Cognitio* rerum novarum & particularium sine dubio infert quandam mutationem; quia est *Innovatio scientiæ* unius post scientiam aliam.

Quarto; Secundum argumentationem nostram, qui sumus Cætus observantium Legem, & statuimus, quòd DEUS omnia nôrit antequàm fiant, proferunt contra nos duo absurda. *Unum* est, quòd sic suspendamus scientiam à pura-puta *Privatione*, h. e. à non-Ente. *Alterum*, quòd scientia rei in potentia sit res una, & scientia rei in actu res alia.

Insuper in tam absurdas & impertinentes cogitationes deveniunt, ut quidam eorum dixerint, DEUM nôsse tantum species, non Individua; alii verò, quòd nihil nôrit præter substantiam suam; ne videlicet in eo sit multitudo scientiarum, juxta opinionem eorum.

Fuerunt tamen ex Philosophis quoq; & quidem magni Viri ante Aristo-

Aristotelem, qui idem quod nos crediderunt, quod sc. D E U S sciat omnia, nec quicquam coram eo sit absconditum, quorum mentionem etiam facit *Alexander* in citato libro. Verum non adstipulatur sententiæ eorum, & inquit, præcipuum, quod sententiam illorum destruit, esse id, quod ad oculum videmus, bonis mala, & malis bona multa contingere.

Summa: Ostensum tibi hætenus est, quod isti omnes, si res Hominum dispositas & ordinatas invenissent eo ordine, quem Vulgus sibi imaginatur, nunquam in istas opiniones concessissent; & quod principalis causa impellens ad istam speculationem sit probatio & examen conditionis bonorum & malorum, quæ ipsorum opinione est confusa & inordinata, sicut fatui nostri communiter dicunt; *Non est per omnia aequalis Via DOMINI.*

Quandoquidem autem exposui, Scientiam & Providentiam D E I individuo nexu inter se conjuncta esse, incipiam nunc tibi varias de Providentiâ opiniones recensere, ac dubia, quæ circa D E I scientiam rerum particularium moventur, enodare.

C A P. XVII.

De PROVIDENTIA DEI, & quinque circa eam opinionibus.

QUINQUE sunt de PROVIDENTIA DEI sententiæ, eæque omnes antiquæ, h. e. inde à temporibus Prophetarum, & revelationis Legis nostræ, quæ istas tenebras omnes discutit & illustrat, cognitæ & auditæ.

Quinq; sententiæ de Providentiâ.

Prima sententia est eorum, qui existimant; Nullam planè esse in hoc Mundo Providentiam, sed per accidens & fortuitò omnia contingere & evenire, neminemq; esse, qui illa regat, curet & gubernet.

Prima sententia de Providentiâ, Epicuri.

Atque hæc est Epicuri sententia, qui Atomorum quoque est patronus & assertor, fortuitò & illa commisceri, atque ex illorum commixtione per accidens quævis generari, asserens. Nec defuerunt ex Israëlitis hæretici quidam, qui istam sententiam arripuerunt: tales nempe, de quibus dicitur; *Negaverunt DOMINUM, & dixerunt, Non est ipse.* Jerem. 5. 12.

Hujus autem sententiæ falsitatem demonstravit jam ipse Aristoteles, ostendens, non esse possibile, ut res omnes sint aut fiant per accidens, sed esse aliquem, qui illas ordinet, regat & gubernet; & nos ipsi quoq; nonnulla hac de re in præcedentibus attigimus.

Secun-

Secūda sententia de Providentia, quæ est Aristotelis.

Secunda sententia est eorum, qui credunt, quarundam rerum esse Providentiam, ita ut ab aliquo regantur & dirigantur; quædam verò derelicta & Fortunæ esse expolita.

Atque hæc est *Aristotelis* sententia de Providentia, quam paulò ulterius tibi declarabo.

Existimat *Aristoteles*, *DEUM Opt. Max.* curam gerere Orbium cælestium, & eorum, quæ illis continentur, & hac de causa Individua eorum perpetuò manere in eo statu, in quo sunt. Et *Alexander* scripsit, sententiam *Aristotelis* esse, Providentiam *DEI* finiri & desinere in Sphæra Lunæ. Atque hæc sententia ramus est ex radice Æternitatis Mundi repullulans. Providentiam enim ipse arbitratur esse secundum naturam Rerum existentium. Proinde secundum ipsum Providentia in Orbibus cælestibus, & iis, quæ in illis continentur, est conservatio illorum perpetua ab omni mutatione. Et quemadmodum ex illorum existentia sequitur existentia aliarum rerum, quarum singularia non perpetuò retinent suam existentiam, sed species tantum; ita ista quoque Specierum conservatio fluit à Providentia, licet Individuorum illorum conservatio non sit possibilis. Neque tamen omninò & absolutè derelicta esse censet Individua specierum, sed ait; Quicquid ex materia ita percolatum & distillatum est, ut acceperit *formam Vegetabilem*, ei inditas esse virtutes, quæ illud certo & definito tempore conservent, & ad illud attrahant quæ ei sunt utilia, ac è contrario depellant quæ inutilia & perniciosa. Quicquid verò hoc priori magis percolatum & defæcatum est, ita ut acceperit *Formam sentientem*, ei datas esse virtutes alias ad ejus conservationem, Potentiam nempe quandam sese movendi ac perfequendi illud, quod sibi conveniens, & è contrario fugiendi quod sibi inconveniens, idque prout Individui cujusque speciei necessitas requirit. Quicquid denique ita percolatum est, ut acceperit *formam Intellectualem*, ei aliam quoque datam esse facultatem, quâ se regat, quâ cogitare & intelligere possit id, quo tum ejus, tum speciei ipsius substantia conservari potest, idque secundum Individui cujusque perfectionem. Reliquos motus quod attinet, qui in Individuis speciei accidunt, illi per accidens contingunt, neque secundum *Aristotelem* sunt ex certa Gubernatoris alicujus gubernatione, vel Directoris directione. E. G. Si spiret ventus turbinis vel sine turbine, ac arboris unius folia dejiciat, ramos alterius cõfringat, lapidem ex acervo quodam lapidū auferat, super herbas pulverem noxium spargat, tempestatem in Mari, quâ Naves in eo velificantes unà cum Homi-

nibus

nibus, vel omnibus, vel quibusdam, submergantur, excitet; hic nulla est differentia Aristoteli inter folium & lapidem, qui decidit, & inter Homines illos pios & eximios, qui in navi submerguntur. Sic nihil interesse arbitratur inter id, cum bos stercus ejicit super agmen formicarum, ut inde moriantur; & cum domus alicujus fundamenta ruunt, ac Homines in illa orantes opprimuntur & moriuntur. Ita non discernit inter murem captum à fele, muscam captam ab aranea, & inter Prophetam à Leone esuriente raptum & discerptum.

In summa: huc redit fundamentum & summa opinionis ejus; Quicquid videt in Corporibus cœlestibus esse ordinarium, consuetum, frequens, immutabile, & incorruptibile: quicquid item videt in rebus Naturalibus ordinariè fieri, neque nisi rarò & extraordinariè mutari aut cessare, in illis omnibus Providentiam Divinam agnoscit. Quicquid autem videt, non semper, neque ordinariè fieri in Individuis specierum, tum vegetabilium, tum animalium, eorumq; iterum vel rationalium, vel irrationalium, de eo dicit, quod per accidens fiat, & sine Providentia Divina; quin-imò opinatur, Providentiam in istiusmodi rebus esse impossibilem. Istud autem sequitur ex sententia ejus de Æternitate Mundi, & quod illud, quod in eo existit, aliter esse nequeat. Qui verò de nostris hanc sententiam crediderunt, sunt ex illis, qui dicunt; *Dereliquit DOMINUS Terram.*

Ezech. 9. 9.

Tertia sententia est contraria sententiæ secundæ, eorum nempe, qui credunt, Nullam in hoc Mundo rem (nec universalem, nec particularem) esse per accidens, sed omnia esse ex certa Voluntate, Intentione & Gubernatione. Palàm autem est, quod is, qui rem aliquam regit & gubernat, eam quoque sciat.

Tertia sententia de Providentia, quæ est sectæ Assariæ inter Ismaëlitas.

Hæc sententia est *sectæ Assariæ* inter Ismaëlitas, & sequuntur eam inconvenientia & absurda multa, quæ illi sustinent & recipiunt.

Concedunt enim & consentunt Aristoteli id, quod ait, perinde esse, sive folium ex arbore decidat, sive Homo aliquis moriatur. Dicunt, rem ita se habere, verum non fortuitò spirare ventum, sed DEUM illum excitare, neque ventum dejicere folia, sed unumquodque folium ex speciali decreto DEI decidere, & illum esse, qui hoc tempore, in hoc loco illud dejiciat; non esse possibile, ut tardiùs vel citiùs decidat, neq; etiam ut in alium locum cadat. Omnia enim hæc pridem à DEO esse decreta.

Secundùm hanc sententiam sequitur etiam, quod omnes motus & quietes Animantium sint à DEO decreta, nec penes Hominem sit, quicquam vel faciendi, vel intermittendi.

Tollitur etiam secundum eam Natura Possibilium: & econtra sequitur, quod omnia sint vel Necessaria, vel Impossibilia, id quod recipiunt. Dicunt enim; Illa, quæ nos vocare solemus Possibilia, ut *τὸ Stare Rubenis, Venire Simeonis*, esse Possibilia respectu nostri, sed respectu DEI nullam prorsus in illis esse Possibilitatem, verum esse vel Necessaria, vel Impossibilia.

Insuper sequitur ex hac sententia, Nihil quicquam prodesse Leges; quandoquidem Homo, cui datæ sunt omnes Leges, nullam sic habet facultatem quicquam vel faciendi eorum, quæ præcipiuntur, vel intermittendi eorum, quæ prohibentur. Dicunt: DEO ita placuisse, ad nos Mittere, nobis Mandare, Promittere, Minari, Terrorem incutere, licet nulla rerum harum penes nos sit potestas aut facultas; conveniens esse, ut nobis imponantur impossibilia; fieri posse, ut faciamus ea, quæ præcepta sunt, & puniamur; ut peccemus, & nobis bonum retribuatur.

Tandem sequitur ex hac sententia, Nullum esse Actionum Divinarum finem.

Omnium istorum absurdorum gravitatem perferunt & recipiunt, ut hanc suam sententiam tueantur & liberent, & quidem eò usque: ut, cum videmus Hominem aliquem cæcum vel leprosum nasci, de quo non possumus dicere, quod peccatum aliquod, quo hoc meritum sit, antea commiserit, dicant, DEUM ita voluisse: & cum videmus Virum pium & sanctum miserè obire & interfici, dicant, DEUM ita voluisse: neque tamen aliquam hic esse iniquitatem vel injustitiam. Potest enim DEUS, secundum illos, castigare vel punire eum, qui non peccavit, & præmiis afficere eum, qui peccavit. Sed verba illorum hac in re nota sunt.

Quarta sententia, quæ est sectæ Muatzali, vel Mahatazela.

Quarta sententia est eorum, qui statuunt, Hominem potestatem vel facultatem aliquam habere, ideòque rectè & secundum ordinem sequuntur juxta sententiam hanc, Præcepta, Prohibitiones, Beneficia & Pœnæ, quæ occurrunt in Lege. Afferunt etiam, Opera DEI omnia sequi Ipsius sapientiam, nullam in ipso existere iniquitatem, nullumque ab ipso puniri, qui benè agit. Et in hac sententia est *secta Muatzali*, licet potestatem Homini absolutam non tribuant. Credunt etiam, quod DEUS sciat singulorum foliorum decisionem vel casum, iter fornicarum, & quod Providentia ejus se extendat ad omnia Entia.

Verum ex hac quoque sententiâ Absurda & Contradictoria multa sequuntur.

Absur-

Absurdum, quod inde sequitur, est hoc. Dicunt, quòd quidam Homines nascantur imperfecti, defectuosi, etsi non peccarint, id Sapientiae esse illius opus, & melius esse Homini, ut ita sit, quàm si esset sanus: sed nos istam Bonitatem non intelligimus. Dicunt etiam, hoc non pœnæ, sed beneficii potius loco habendum esse. Ita respondent, cùm interficitur Vir pius & sanctus, quòd illud fiat ad tantò majorem ejus retributionem in sæculo venturo. Et hinc eò usque deveniunt, ut, cùm quærimus ex illis, quare recta sint judicia DEI in Homine, non autem in aliis? & propter quòdnam peccatum mactetur Animal irrationale? istud absurdum admittant. Dicunt enim, hoc in ipsius bonum cedere, ut DEUS ipsi retribuatur in sæculo venturo. Quin-imò de cæde pulicis & pediculi sic sequitur, quòd fiat propter retributionem à DEO. Ita de mure innocente, à fele vel accipitre rapto & discerpto, dicunt, Sapientiam DEI hoc super isto mure decrevisse, & propterea quoque in sæculo venturo retributionem ipsi daturum.

Meo autem judicio nullus trium istarum sectarum patronus de Providentia debet vituperari aut reprehendi, quia unusquisq; eò inductus fuit magnâ necessitate. Id, quod dixit *Aristoteles*, sequitur apparentem rerum naturam.

Secta Assaria noluerunt DEO alicujus rei Ignorantiam attribuerè, & incongruum ipsis visum est, unius rei particularis scientiam DEO assignare, alterius verò non. Hinc autem sequuta sunt multa Absurda, quæ tamen receperunt.

Secta Muatzali noluerunt DEO attribuerè ullam Injustitiam & Iniquitatem, & inconueniens esse judicant, falsitatis arguere Intellectum creatum cum Homine, ita ut dicant, In afflictione ejus, qui non peccavit, nullam esse iniquitatem. Juxta ipsos etiam non est rectum dicere, Missionem Prophetarum omnium, & Dationem Legis sine ratione intelligibili esse factam. Sed & isti sua absurda ferre & recipere sunt coacti.

Neque solùm Absurda, sed & *Contradictoria* sequuntur hinc, h. e. talia, quorum unum alterum destruit; quia credunt, DEUM Opt. Max. omnes res scire, & Hominem habere liberam potestatem. Hoc autem, ut vel levi consideratione patet, infert contradictionem.

Quinta sententia est sententia nostra, h. e. Legis nostræ, de qua tibi, quæ in Libris Prophetarum extant, indicabo; & quidem primò, Quid communitè Sapientes nostri credant? deinde, Quid cre-

Quinta sententia, qua est Legis.

dant quidam Recentiores ex Gente nostrâ? *tertio*, Quid ego ipse hic credam?

NB. *Quod Author hoc loco ex communi gentis sua errore Liberrum arbitrium statuat, de quo quid sentiendum sit, norunt melius illi, qui tunc solidius in Mose, tunc præcipue in Evangelica doctrina puriore sunt educati.*

NB. *Ex erroribus Authoris, in quibus tãquam homo Judæus versabatur, est Pharisæica meritorum nostrorum coram Deo persuasio, de qua hic & in seqq. nonnulla habet, quæ, ut & similia, pium Lectorem offendere non debent.*

Deut. 32. 4.

Dico ergo: Fundamentum Legis Mosis Doctoris nostri, omniumque eorum, qui illi adhærent, est, quod Homo habeat absolutissimam Potestatem, h.e. quod Homo per Naturam, Arbitrium & Voluntatem suam faciat, quicquid Homo facere potest, sine ulla re aliâ in ipso creatâ & innovatâ. Omnia pariter Animalia irrationalia moventur Voluntate suâ. Et sic voluit DEUS Opt. Max., h.e. Voluntas ejus æterna fuit, ut omne Animal moveatur per Voluntatem suam, & ut Homo habeat potestatem ejus, quod vult vel eligit, in iis, quæ cadunt sub ipsius potentiam. Huic fundamento unquam ab aliquo in Gente nostra contradictum fuisse, non est auditum.

Ex fundamentis Legis Mosis Doctoris nostri p.m. est & hoc; quod DEO nullo pacto ulla conveniat aut adscribi debeat Iniquitas & Injustitia: & quod omnia, sive Mala, quæ eveniunt Homini, sive Bona, quæ Homini aut toti alicui Ecclesiæ contingunt, procedant secundum justum & æquum DEI judicium, quod est sine ulla iniquitate & injustitia; ita ut, si vel spinâ Homo manum suam lædat, quam statim iterum extrahat, pœnæ loco id ipsi inflictum esse censendum sit; & econtrâ, si vel minimum bonum ipsi contingat, præmii & retributionis loco sit habendum. Omnia hæc sunt ex justo illius judicio, de quo dicitur; *Omnes viæ ejus sunt judicium*: sed nos modos & rationes judicii illius ignoramus.

Sic itaque liquet tibi ex istis sententiis, quod secundum Aristotelm diversitates istæ inter Homines sint ex accidenti; secundum sectam Assariam ex sola DEI Voluntate; secundum sectam Muatzali ex ejus Sapientia; secundum nos autem juxta meritum operum Hominis. Proinde, juxta sectam Assariam, potest DEUS aliquem, qui justus fuit, punire in hoc sæculo, & æterno quoque igni adjudicare in sæculo venturo. Dicunt enim; Ita fert Voluntas ejus. *Secta* verò Muatzali nequaquam hoc æquum esse videtur; sed quod ei, qui doloribus hic afficitur, etiam usque ad fornicam, præmium & recompensatio sit expectanda: id quod Sapientiæ Divinæ opus esse dicunt, ut videlicet aliquis propter ampliorem remunerationem puniatur. Nos autem credimus, quod omnes istæ res humanæ administrantur secundum justitiâ DEI; & quod procul à DEO sit omnis iniquitas, quod neminem puniat nisi reum & pœnas benè commertum. Atque sic scriptum est in ipsamet Lege nostra, quod omnia sequantur *Judicium DEI*. In hanc etiam sententiam eunt omnia, quæ communiter apud Do-

Doctores nostros leguntur. Sic dicunt aperte; *Non est mors sine peccato, neque castigationes sine iniquitate.* Item; *Ea mensura, qua Homo metitur, metientur ei.* Verba hæc sunt Mischnæ. Ita docent ubiq; quòd Judicium sit necessarium in Natura DEI Opt. Max., quòd remuneret embryonem in utero matris propter omnia bona & honesta, quæ facturus est, licet nulla ei à Propheta præcepta data sint, & econtrà puniat propter omnia, quæ Vir facturus est, mala, licet nullas per Prophetam aliquem prohibitiones acceperit; eò quòd Intellectus doceat, ab omni Iniquitate & Violentiâ esse abstinendum. Hinc dicunt; *Non rescindit vel retinet DEUS mercedem ullius Creaturæ.* Item; *Qui dicit, DEUS Opt. Max. est liberalis, ejus viscera quoq; erunt abundantia, (h.e. ejus vita & anni prolongabuntur & liberales quasi erunt).* Sed longanimitate quandoque DEUS utitur; & tamen exigit tandem quod suum est. Item; *Non est is, qui jubetur & facit, sicut is, qui non jubetur & facit.* Docuerunt etiam, quòd ei, qui injussus facit, detur premium. Et huc tendunt omnia ipsorum dicta. Unum tamen occurrit in verbis Sapientum nostrorum, quod non invenitur in Lege; id nempe, quod quidam eorum dicunt, יסורין של אהבה. h.e. *Castigationes amoris.* Juxta hanc enim sententiam possunt tribulationes alicui evenire sine præcedente peccato, sed ut multiplicetur ejus Remuneratio. Atque hæc ipsissima est sententia sectæ Muartzali, de qua, aut pro qua ne verbulum quidem in Lege reperitur. Non enim te seducere debent ea, quæ de tentatione DEI leguntur: ut, cum dicitur; *Et tentavit DEUS Abrahamum.* Item; *Et afflixit te, ac esurire fecit te, &c.* Nam in sequentibus, quid de his sentiendum sit, audies. Neque ulterius progreditur Lex nostra, quàm ad conditionem & statum Hominum.

Genes. 22. 1.
Deut. 8. 3.

De retributione illa Animalium irrationalium nihil unquam antea auditum fuit in Gente nostra. Talmudici etiam Doctores nullam hujus rei mentionem fecerunt; sed tantum Recentiores quidam ex Gaonais, audientes hæc à secta Muartzali, ea amplexi sunt & credunt.

Quid verò ego in gravi hoc de Providentia Divina articulo sententiam, est id, quod nunc tibi exponam. Non innitor autem in ista mea fide demonstrationibus, sed iis, quæ apud me extra controversiam sunt ex intentione Legis Divinæ & Prophetarum. Et hæc sententia longè pauciora habet Absurda quàm præcedentes; longè etiam magis ad Rationem Intellectualem accedit.

Sententia Authoris de Providentia.

Credo itaque, Providentiam Divinam in Mundo hoc Inferiori

seu Sublunari esse tantum in Individuis speciei humanæ, & hanc speciem solam esse, cujus Individuorum negotia, omniaq; sive bona, sive mala, quæ eis accidunt, secundum judicium & justitiam administrantur, sicut dicitur: *Omnes via ejus Judicium.* Reliqua verò Animalia, Plantas, & alia quod attinet, de illis amplector sententiam Aristotelis; minimèque credo, folium illud, quod ex arbore decidit, singulari DEI providentiâ cadere: vel singulari DEI decreto muscam capi ab aranea: vel à sputo, quod Ruben exspuit, muscâ, super quam in hoc vel illo loco cadit, ex decreto DEI interfici: vel pisicem speciali voluntate DEI vermiculum natantem in superficie aquarum capere & deglutire: sed ista omnia, meo calculo, sunt per accidens, sicut opinatus est Aristoteles. Providentia autem Divina, ut ego quidem sentio, & prout mihi videtur, sequitur Influentiam Divinam, & speciei illi, cui Influentia illa intellectualis adhæret; ita ut Intellectu prædita fiat, & ei reveletur, quicquid Intellectum habenti revelatum est; speciei inquam illi conjuncta est Providentia Divina, omnesque illius actiones secundum præmium vel poenam mensurantur. Verum quod attinet hoc, An submersio Navis, & eorû, quæ in illa sunt, vel Ruina tecti super eos, qui in domo fuerunt, merè fiat per accidens? hic juxta sententiam nostram sciendum, Ingressum Virorum illorum in navem, & Commorationem horum in domo non contigisse per accidens, sed ex voluntate DEI, & secundum justitiam judiciorum ejus, ad quorum rationem & intelligentiam mens nostra penetrare nequit.

Ad sic sentiendum & credendum permovit me, quòd nullibi apud quemquam Prophetam repererim, DEUM aliorum singularium vel Individuorum ex Animalibus curam gerere, quàm Hominum. Quin-imò mirantur Prophetæ, DEUM providentiâ suâ dignari Homines, eò quòd minor & vilior sit Homo, quàm ut Creator curam illius habere debeat; quantò proinde minùs digna judicarent cætera Animalia? Hinc dicitur; *Quid est Homo, & agnoscu eum?* Item; *Quid est Homo, quòd recordaris ejus?* &c. Testimonia autem expressa sunt, in quibus habetur, quòd DEUS curam gerat omnium Hominum, omniumque ipsorum operum: ut, *Qui formavit simul cor eorum, considerans omnia opera eorum.* Item; *Oculi tui aperti sunt super omnes vias filiorum Hominum, ut des unicuique secundum vias suas, & secundum fructum operum suorum.* Item; *Oculi ejus super vias Viri, & omnes gressus ejus videt.* Ita testatur clarè Lex nostra de Providentia DEI erga Homines, & Visitatione operum ipsorum; *In die autem visitationis mea*

Deut. 32. 4.

Psal. 44. 3.

Psal. 8. 5.

Psal. 33. 15.

Jer. 32. 19.

Jobi 34. 21.

Exod. 32. 34.

mea visitabo in eis peccatum ipsorum. Sic; Et visitabo super vos. Item; Lev. 26. 16.
 Qui peccavit mihi, delebo eum de libro meo. Item; Perdam animam illam de Exod. 32. 33.
 medio Populi sui. Item; Et dabo faciem meam contra Virum illum: & sic Lev. 23. 30.
 sapientissimè. Historiæ Abrahami, Isaaci & Jacobi sufficientissimè & Ezech. 14. 7.
 luculentissimè probant, esse singularem Providentiam super Homi-
 nes. Verùm cætera Animalia quod attinet, eorum sine dubio talis
 est ratio, sicut scripsit Aristoteles. Hinc mastatio eorum non solùm
 est permissa, sed & præcepta; hinc item licitum est ad usus nostros
 pro lubitu illis uti. Quòd autem illorum Animalium nulla, nisi
 speciei ratione, sit providentia, ut scripsit Aristoteles, probari po-
 test ex Propheta Habacuc, qui Nebucadnezaris tyrannidem & cru-
 delitatem videns, scripsit; DOMINE DEUS, viderur ac si derelicti,
 oblivioni traditi, & expositi essent Homines sicut pisces maris, &
 sicut reptile, cui non est dominator: illis verbis docens, species illas
 derelictas esse. Sic enim ait; Facisq; Homines similes piscibus Maris; sc. Hab. 1. 14.
 miles reptili, cui non est dominator, omnes hamo suo extrahet, &c. Postea
 autem docet, nequaquam ita esse, ut sint derelicti Homines, sc. obli-
 vione sepulti, & sine omni Providentia, sed justam hanc esse illorum
 pœnam, optimèque commeritos illos esse ea omnia, quæ manent
 super ipsos, sicut ait: DOMINE, ad judicium posuisti eum, & sorrem ut Ibid. v. 12.
 increpares, fundasti eum. Neque est quòd existimes, contrariari huic
 sententiæ id, quod alibi legimus; Qui dat jumento escam suam, &c. Psal. 147. 9.
 Item; Leunculi rugiunt ad prædam, & ad querendum à DEO escam suam. Psal. 104. 21.
 Item; Aperis manum tuam, & saturas omne vivens ad voluntatem. Item Psal. 145. 16.
 id, quod Sapientes nostri scribunt; Sedet & alit vel sustentat (omnia
 sc.) à cornu monocerotis, usq; ad ova pedicularum: & similia alia, quæ
 reperiuntur. Ista enim omnia nihil quicquam sententiæ meæ ob-
 sunt, quia loquuntur de Providentia specierum, non Individuorum,
 & actiones vel opera ejus quasi enarrant, dum unicuique speciei ne-
 cessarium suum alimentum & materiam ordinat. Et hoc notum est
 ac manifestum. Hinc ipse Aristoteles hanc Providentiæ speciem
 necessariam esse agnoscit; & Alexander nomine Aristotelis ejus
 quoque meminit: quòd videlicet necessaria sit præparatio alimenti
 pro cujusque speciei Individuis. Absque hoc enim si esset, species
 sine dubio interirent, ut levi consideratione liquet. Quod verò de
 Animalium irrationalium molestiis & violentia, quæ afficiuntur, ex
 Lege afferunt, ut quòd dicitur; Quare percussisti asinam tuam tribus jam Num. 22. 32.
 vicibus? illud inservit ad perfectionem nostram, ne videlicet disca-
 mus crudelitatem, & frustra ac inutiliter Animalia lædamus, sed
 potius

potius clementiâ & misericordiâ erga quævis utamur, nisi necessitas requirat, ut Scriptura ait; *Cum anima tua desiderat vesci carnibus, juxta omne desiderium anima tua comedes carnes.* Nequaquam autem vel ex crudelitate, vel voluptatis causâ sunt mactanda & jugulanda.

Porro, secundum hanc meam sententiam non potest ex me quaeri, Cur DEUS providentiâ suâ curam gerat Hominum, non etiam reliquorum Animalium? Nam quaerendum est quoque tali, cur DEUS Intellectum dederit Homini, non verò etiam aliis Animalibus? Ad posteriorem etenim hanc quaestionem responsio hæc est; Quia ita voluit DEUS: aut, Quia ita decrevit Sapientia ejus: aut, Quia ita exigit Natura, juxta tres priores sententias. Eadem responsio danda est ad quaestionem primam.

Tu itaque operam da, ut sententiam meam probè intelligas, & in usum tuum convertas. Non credo, quòd DEUM aliquid lateat: non etiam attribuo DEO aliquam impotentiam; sed credo, Providentiam sequi Intellectum, eiq; unitam esse, (quia Providentia utique fit ab Intelligente; immò qui est Intellectus perfectissimus perfectione tali, post quam nulla datur alia). Propterea cuicumque inhæret aliquid de Influentia illa, illud in tantum apprehendit Providentia, quantum Intellectus.

Hæc sententia, meo judicio, convenit & cum Intelligibili, & cum Lege. Reliquæ sententiæ præcedentes peccant vel in Excessu, vel in Defectu. *Excessus* inducit meram confusionem & amentiam, tum ad negandum intelligibile, tum ad vim inferendam sensibili. *Defectus* nos pessimas de DEO opiniones credere cogit, omnem inter Homines ordinem evertit, & studium virtutis extinguit: sententia inquam ejus, qui æqualem facit Providentiam erga Homines, & reliquas Animalium species.

CAP. XIIII.

Non esse erga omnes Homines æqualem DEI Providentiam, sed secundum ipsorum sapientiam & pietatem.

POSTEA QUAM in præcedentibus ostendi, Providentiam Divinam appropriatam esse soli speciei Humanæ, ex omnibus Animalium speciebus, dico nunc, quòd notum sit, nullam speciem extra Intellectum existere, sed speciem, & reliqua Universalia esse
è nu-

è numero rerum Intellectualium (prout nôsti); & quicquid extra Intellectum existit, esse singulare, vel unum, vel plura.

Hoc cognito, notum quoque erit, quòd Influentia Divina, quæ unita est speciei Humanæ, h.e. Intellectus humanus, sit id, quod invenimus ex Intellectibus individualibus vel singularibus, & id, quod effusum est super Rubenem, Simeonem, Levi, Jehudam, &c.

Cùm itaque sic se res habeat, sequitur juxta ea, quæ commemoravimus in præcedenti capite, quòd, quòd majorem partem Influentiæ illius adeptum est Individuum, secundùm materiæ suæ dispositionem, & secundùm exercitationem, tantò major quoque necessariò sit erga illud Providentia, cùm Providentia sequatur Intellectum; sicut dixi. Proinde non erit Providentia Divina erga omnes Homines æqualis, sed erit differentia & præ eminentia aliqua, sicut in perfectione illorum humanâ inter unum & alium est differentia. Secundùm hanc ergo considerationem sequitur necessariò, fortissimam esse Providentiam in Prophetis secundùm gradum Prophetiæ ipsorum: in Sanctis itidem & Pius se habere Providentiam secundùm sanctitatem & rectitudinem eorum; cùm mensura illa Influentiæ Intellectûs Divini sit, quæ verbum ponit in os Prophetarum, & rectificat opera piorum, sapientiamque Sanctorum in eo, quod sciunt, perficit. Stultos verdè & Impios quod attinet, quemadmodum non nisi parvè Influentiam illam acceperunt, ita quoque exigua habetur eorum ratio, & censentur in numero reliquorum Animalium: ut, *Similis est jumentis, qua intereunt, vel excinduntur.* Ideoque etiam non solum permessa & leviter æstimata est eorum interemptio, sed & ob certas causas ac utilitates præcepta. Non esse æqualem erga omnes homines Providentiam.

Atque hæc res est ex fundamentis Legis, & super eam est extructum ædificium ejus. Volo dicere, super hoc, quòd Providentia in unoquoque Individuo ex Hominibus sit pro illius qualitate & conditione. Observa, quomodo Scriptura loquatur de Providentia speciali Patrum, & negotiorum, rerumque ipsorum, usque ad illorum pecora & supellectilem; quomodo item DEUS Providentiam suam eis promiserit. Abrahamo dictum est; *Ego sum clypeus tuus.* Isaac; *Ero tecum, & benedicam tibi.* Jacobo; *Ecce ego tecum ero, & custodiam te.* Prophetarum Principi; *Quia tecum ero, & hoc tibi signum.* Jehosua; *Quemadmodum fui cum Mose, sic ero tecum.* Hæc omnia palàm docent, Providentiam erga ipsos fuisse secundùm perfectionem illorum. De Providentia Sanctorum, & Desertione Impiorum dicitur; *Pedes piorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent, quia non in* De Providentia Dei erga Patriarchas & alios pios. Genes. 15. 1. Ibid. 26. 3. Ibid. 28. 15. Exod. 3. 12. Jos. 1. 5. 1. Sam. 2. 9.

fortitudine roborabitur Vir. Quibus verbis docetur, quòd quidam Homines à pœnis & aliis accidentibus conserventur, alii verò in illa incidant; id non adscribendum esse ipsorum viribus corporalibus, & dispositionibus; hoc enim est, quòd dicitur: *Quia non in fortitudine roborabitur Vir;* sed fieri pro ratione perfectionis & imperfectionis, h.e. secundùm ipsorum vel ad DEUM appropinquationem, vel ab eodem elongationem: & hac de causa eos, qui ipsi propinqui sunt, tutissimè conservari; *Et pedes piorum suorum servabit:* illos verò, qui ab eo sunt remoti, quibusvis accidentibus objectos esse, nec quemquam eos inde conservare posse; sicut Homo, qui ambulat in tenebris, sine omni dubio impingit. De Providentia super Pios dicitur quoque; *Custodiens omnia ossa ejus, &c.* Item; *Oculi DOMINI super justos, &c.* Item; *Invocabit me, & audiam eum.* Sed plura sunt Scripturæ loca de Providentia DEI erga Homines secundùm Perfectionem & Pietatem illorum, quàm ut enumerari possint omnia. Ipsi Philosophi hujus rei mentionem aliquam fecerunt. Hinc est, quòd *Abunasar* in Præfatione Commentariorum suorum super *librum Aristotelis ad Nicomachum* ita scribat; *Qui potentiam habent movendi animam suam de virtute in virtutem, illi sunt, de quibus Plato ait, quòd fortior sit erga illos Providentia DEI.*

Psal. 34. 21.
Ibid. v. 16.
Psal. 91. 15.

Animadvertite itaque, quâ ratione hæc Notionis vel Considerationis species nos deduxerit ad Veritatis, quam Prophetæ omnes nobis exposuerunt, de Providentia DEI singulari & speciali erga quamvis pro ratione & gradu perfectionis ipsius, cognitionem: quâ item ratione hoc rationabiliter sequatur, si Providentia sequatur Intellectum, sicuti diximus. Neque convenit, ut dicamus, Providentiam esse specierum, non Individuorum, ut Philosophorum quidam statuerunt; cum enim nihil existat extra Intellectum præter Individua, & istis Individuis adhæreat Intellectus Divinus, sequitur, Providentiam quoque esse in Individuis.

Sic itaque cura, ut probè, ac prout decet, hoc caput consideres: ita namque videbis perfectos esse omnes Legis Divinæ Articulos, & cum sententiis speculativis Philosophorum convenire; ita etiam absurditates omnes à te recedent, & vera Providentiæ forma tibi innotescet.

Posteaquàm autem tibi Sententias Magistrorum speculationis de Providentia & Gubernatione DEI exposui; brevibus quoque nunc Nostrorum, & meam de Scientia DEI verba & sententiam explicabo.

CAP. XIX.

Antiquissimum esse hunc errorem, DEUM non omnia scire, eò quòd, iudicio vulgi Hominum, nullus legitimus sit rerum humanarum ordo, sed bonis sæpè sit malè, malis benè.

INTELLIGIBILE primum sine dubio est, quòd in DEO omnes perfectiones inveniantur, & omnes econtra imperfectiones ab ipso removeantur. Parum etiam aberit, quin Intelligibile primum sit, Ignorantiam in quacunque re esse Imperfectionem, & DEUM nullam rem ignorare. Quod autem quosdam Magistros speculationis, ut commemoravi, permovit, ut superbè & proturvè auderent dicere, DEUM NÔsse hoc, & Ignorare illud; est, quòd sibi imaginati sunt, nullum esse Rerum Humanarum ordinem, utpote quæ non solùm magnâ ex parte sint naturales, sed etiam liberum Hominis Arbitrium & Intellectum sequantur.

Propheta ipsi docuerunt, quòd stolidi & insipientes hinc concludant, DEUM actiones nostras nescire, eò quòd videant, Impium hinc in prosperitate, pace & tranquillitate vivere; & quòd hoc Viro pio & sancto has cogitationes suggerat, ac si Intentiones ejus bonæ, & quicquid propterea molestiarum & ærumnarum suffert, planè essent inutiles. Propheta Asaph p.m. commemorat, suas cogitationes tamdiu in hoc discursisse & vagatas esse, donec sibi innotuerit, Non ad principium, sed ad finem istarum rerum respiciendum esse. Hæc verò sunt ejus de harum rerum ordine verba; *Et dicunt, inquit, quomodo novit DEUS? & an est scientia in Excelsis? Ecce, isti impii, & peccati sæculi multiplicant divitias. Verè in vanum mundavi cor meum, & lavi in munditia manus meas, &c. Finis est, Itaque cogitabam, ut scirem hoc, sed labor fuit in oculis meis, donec ingrederer in Sanctuarium DEI, & intelligerem novissimum eorum. Profectò in locis lubricis posuisti eos, corruere facis eos in desolationes. Quomodo fuerunt in desolationem, quàm citò defecerunt, consumpti sunt à terroribus. Eadem ista commemorat Propheta Malachias, dum ita scribit; Invaluerunt contra me verba vestra, dicit DOMINUS, &c. Dixistis, Vanum est colere DEUM, & quid emolumenti, quòd custodierimus custodiam ejus, & quòd ambulaverimus humiliter propter DO-*

Ex prosperitate impiorum negant quidam, Deum res humanas scire.

Psal. 73. 11.

Mal. 3. 13.

Pfal. 94.6.

MINUM exercituum? Nunc ergo beatos dicimus superbos, etiam adifican-
tur facientes iniquitatem, praterà tentant DEUM, & liberantur. Tunc con-
trà loquuti sunt timentes DOMINUM, &c. Et convertimini, & discerne-
tis inter justum & impium, inter servientem DEO, & eum, qui non servit ei.
David quoque declaravit, quòd suo tempore sententia hæc nota
fuerit, & Homines ad peccandum & se invicem opprimendos in-
duxerit; eamque validis argumentis incepit oppugnare & refutare,
ostendendo, quòd Deus ista omnia probè nôrit: Viduam, inquit,
& peregrinum interficiunt, & pupillos occidunt. Et dixerunt, Non videt
Fab, neq; intelligit DEUS Jacob. Intelligite stupidi in Populo, & fatui
quando intelligeris? An qui plantavit aurem, non audiet? an qui finxit
oculum, non videbit? an qui corripit Gentes, non arguet? qui docet Homi-
nem scientiam, &c. Horum argumentorum rationem tibi enucleabo,
postquam nonnihil dixero de perverso intellectu & expositione
quorundam, qui verba Prophetarum circa hanc materiam destruere
conantur.

Dixerunt mihi duo Viri intelligentes ex Gente nostra, Medici,
qui mirabantur verba hæc Davidis! Dixerunt: Si ita argumentari
liceret, sequeretur etiam secundùm illius rationem; Qui creavit os,
comedet: qui finxit pulmonem, vociferabitur: & similiter de reli-
quis membris.

Sed attende, Lector candide, quàm longè absint à recto & vero
hujus argumenti sensu, eumque à me accipe.

Palàm est, quòd artifex, qui instrumentum aliquod fabricat, nul-
lo modo illud posset facere, nisi illius usum sciret. E. G. Nisi faber
sciret & intelligeret rationem suendi, nequaquam hujus formæ
æcum, sine qua futura perfici nequit, conficeret. Et sic de reliquis in-
strumentis. Quandoquidem ergo quidam ex Philosophis existi-
mârunt, DEUM non apprehendere ista particularia, eò quòd sint ob-
jecta sensuum; DEUS autem per sensus non apprehendat, sed ap-
prehensione tantùm Intellectuali: idcirco argumentatus est contra
eos ab Existentiâ sensuum, hoc pacto; Si Apprehensio visûs
abscondita esset à DEO Opt. Max., & eam nesciret, quomodo po-
tuisset facere instrumentum istud aptum ad apprehensionem visûs?
An probabile est, casu & per accidens creatum esse in eo (oculo sc.,
tanquam visûs instrumento) humorem unum limpidissimum, sub eo
humorem alium, & sub hoc tunicam quandam? &, An fortuitò fa-
ctum est, quòd sit in eo perforatum foramen, & è regione foraminis
illius tunica clarissima & dura? In summa, Num Sapiens aliquis
cogi-

cogitare potest, omnes humores, tunicas, & nervos opticos, in quibus singulis exactissimam conspicimus dispositionem, quæque omnia hujus actionis causâ facta sunt, per accidens ita esse? Nequaquam. Sed sunt ex certa intentione Naturæ, sicut Medici & Philosophi docent. Natura autem non est prædita Intellectu, nec *ἡγεμονία*, ut iterum in confesso est apud Philosophos. Sed hoc regimen, hæc gubernatio, quæ est instar ingeniosi alicujus artificii, provenit ex sententia Philosophorum à *Principio quodam Intellectuali*, & secundum nostram sententiam ab *Operatione Intellectu præditi*, qui facultates indidit iis, in quibus facultas Naturalis reperitur. Quod si verò Intellectus ille hanc rem non apprehendit, nec intelligit, quomodo vel facere, vel derivari ab ipso potuit, juxta sententiam illam, Natura, quæ intendat vel respiciat ad talem rem, cujus cognitionem nullam habet? Verè itaque David eos appellavit *Brutos & Stultos*.

Deinde incipit ostendere (David sc.), quòd hoc sit imperfectio in Apprehensione nostra, & quòd DEUS (qui nobis istum Intellectum dedit, quo apprehendimus, & propter cujus imperfectionem, cum DEUM verè cognoscere nequeamus, istiusmodi graves dubitationes in nobis oriuntur), quòd inquam DEUS sciat in nobis istam Imperfectionem, nullaque sit habenda ratio irruptionis, vel destructionis ejus, ad quam nos redigit imperfecta ista cogitatio: *Qui docet, inquit, Hominem scientiam. DOMINUS cognoscit cogitationes Hominum, quòd sint vanitas.*

Scopus meus totus in hoc capite fuit, quòd ista speculatio sit antiquissima, quòd videlicet stulti ajunt, DEUM non apprehendere omnia, eò quòd quædam res mortalium, quæ naturâ suâ sunt possibiles, non sint ordinatæ, sicut dicitur; *Et dixerunt filii Israël ea, quæ 2. Reg. 17. 9. non erant recta coram DOMINO DEO suo.* In Medrasch dicunt; *Columna ista non videt, neq; audit, neq; loquitur*: quo dicto innuunt, sibi videri, DEUM ista non apprehendere, neque vel Præceptum, vel Prohibitionem ab ipso ad Prophetas pervenire. Causa & probatio totius hujus rei secundum ipsos est, quòd Res humanæ non procedant ita, ut cuilibet illorum videretur. Cum enim existimant, talem eventum rem quandam debere habere, & postea vident, illam aliter, quam volebant, cadere, statim dicunt; *Non videt nos DEUS.* De stolidis ejusmodi Hominibus dicit Tzephania; *Qui dicunt in corde Tzeph. 1. 12. suo, Non benefacit DOMINUS, neque malefacit.*

Quod verò de Scientia DEI dicendum est, id exponam tibi,

posteaquàm priùs indicavero ea, in quibus omnes consentiunt, & quibus nemo sanæ mentis contradicit.

CAP. XX.

De Omniscientia DEI: quòd sit una & immutabilis; quòd item sciat possibile, & tamen possibilitati ipsorum nihil adimatur.

IN confesso est apud omnes, non convenire Naturæ DEI Opt. Max. innovationem scientiæ alicujus, ita ut nunc sciat, quod antea ignoravit; neque etiam ut habeat scientias multas, juxta illos quoque, qui Attributa credunt.

Scientia Dei est una & immutabilis.

Hoc itaque demonstrato, dicimus nos Legem Divinam tenentes, Ipsum unâ scientiâ scire res multas; neque secundùm multitudinem scibilem vel scitorum multiplicari in DEO scientias, sicut in nobis. Sic dicimus, Ipsum omnes res, quæ innovantur, scire antequàm fiant, neque unquam eas nescire, ac per consequens, nullam in Ipso scientiam innovari. Nam notum Ipsi est, quòd N. nunc non existat, existurus autem sit tempore N., tempore tanto permansurus, & deinde iterum non-Ens futurus. Cùm igitur postea Vir ille ita existit, sicut in scientia ejus antè præcessit, sequitur, nullam ei scientiam accessisse, nec quicquam innovatum esse, quod ipsi ignotum fuerit; sed innovatum esse illud ipsum, quod ei notum fuerat sicut est, antequàm innovaretur. Et secundùm hanc fidem sequitur, Scientiam dependere à Privatione, & versari circa id, quod est infinitum. Id quod nos credimus, ac dicimus, quòd Privatio, quæ Existentiâ, quam ipse efficere potuit, in scientia ejus præcessit, nequaquam impediât dependentiam scientiæ ab ea, (h. e. quòd non impossibile sit, ut dependeat Scientia à Privatione, vel non-Ente, quod postea in actum deducitur, & cui ipse existentiâ potest largiri). Quod autem profus non existit, nec existet, non-Ens absolutum est in scientia ejus, à quo illa non dependere potest: quemadmodum scientia nostra non dependet ab eo, quod apud nos non existit.

An scientia versetur circa Infinitum?

Quod verò alterum attinet, quòd videlicet versetur circa id, quod non est finitum, vel circa Infinitum, in eo non nihil est dubii. Quidam ex Magistris speculationis hùc inclinârunt, ut dixerint, Scientiam dependere à speciebus, & aliquo modo diffundi super Indivi-

dividua specierum. Et hæc est sententia tenentium Legem nostram, sicut necessitas speculationis ab illis exigit. Philosophi verò absolute dixerunt, quòd Scientia ejus à nulla Privatione dependeat, neque Infinita apprehendat; & quia nulla scientia in Ipso innovatur, falsum esse, quòd quædam innovata sciat; ac per consequens, Illum non scire, nisi ea, quæ naturam habent firmam & immutabilem.

Quidam autem aliam dubitationem moverunt: Dicunt enim; Si DEUS etiam firmas tantum & immutabiles istas res sciret, essent in Ipso scientiæ multæ; eò quòd multiplicatis scitis vel scibilibus, multiplicentur quoque scientiæ. Quælibet enim res scita habet propriam scientiam. Proinde nihil scire potest, nisi se-ipsam. Ego autem dico, quòd unica causa, in qua isti omnes impegerunt, sit, quòd eandem esse rationem statuunt Scientiæ nostræ & Scientiæ DEI Opt. Max., & quòd universi respiciant ad ea, quæ in Scientia nostra sunt impossibilia; existimantes, illa propria esse scientiæ Ipsius, vel dubiam ac incertam fore ejus rationem.

Necesse verò est, ut plus disceptemus cum Philosophis in hac quæstione, quàm cum quovis alio. Illi enim demonstrationibus ostenderunt, quòd in DEI substantiâ nulla sit multitudo, nullaque extra Substantiam ejus attributa; sed quòd Substantia ipsius, sit ejus Scientia; & Scientia ejus, ipsius Substantia. Illi etiam sunt, qui demonstrarunt, Intellectus & mentes nostras nimis esse curtas ad veritatem Substantiæ ejus rectè cognoscendam, sicuti declaravimus. Quâ itaque ratione cogitare possunt, quòd Scientiam ejus apprehendant? cum illa Scientia nihil aliud sit, quàm ipsius Substantia; & ista Impotentia, quâ Intellectus noster nequit apprehendere ejus Substantiam, illa ipsa sit Impotentia, quâ non valemus apprehendere ejus Scientiam sicut est; neque etiam illa Scientia sit ejusdem speciei cum Scientia nostra, ut inde rationem ejus cognoscere possimus, sed toto genere diversa. Et quemadmodum Substantiam habet, quæ necessariæ est existentiæ, à qua omne Ens sequitur & proficiscitur secundum sententiam illorum, vel, ut nos sentimus, quæ Causa est efficiens rerum aliarum ex Privatione: sic dicimus, quòd Substantia illa apprehendat omnia alia, nihilque illi ullo modo sit absconditum eorum, quibus existentiæ dedit. Et nulla est communicatio inter Scientiam nostrâ & Scientiam ipsius, sicut nulla est communicatio inter Substantiam nostram, & Substantiam ipsius. Errori autem causam præbuit homonymia vocabuli SCIENTIA. Nam communicatio est in nomine solum, sed differentia in re-ipsa &

& veritate. Hinc in multa absurda delabimur, si arbitramur, ea, quæ conveniunt Scientiæ nostræ, convenire quoque Scientiæ ipsius.

Deus novit quæque possibilis.

Atque ex iis, quæ Lex nostra me docuit, est quoque istud, quòd DEUS sciat existentiam *Possibilis*; cùm *Futurum* non educat vel eximat *Possibile* illud ex natura *Possibilis*, sed cum eo natura *Possibilis* subsistat, & scientia ejus, quod innovatur ex *Possibilibus*, non cogat illud, ut sit alterutro modo ex duobus modis *Possibilium*, (h.e. Bonum vel Malum). Et hoc etiam sine dubio est ex fundamentis Legis Mosis Doctõris nostri. Hinc enim dicit; *Facies sepimentum te-*

Deut. 22. 8.

Deut. 20. 5. 6. 7.

cto tuo, ne ponas sanguinem in domo tua, si ceciderit cadens ex eo. Item; *Ne moriatur in bello, & alius ducat eam, &c.* Sic datio Legum, Præceptorum, & Prohibitionum omnium redit ad hoc principium quòd *Scientia DEI rei futura Possibile illud ex natura sua non eximat.* Istud autem secundùm breviter Apprehensionis nostræ nobis valdè dubium

Quomodo scientia Dei differat à scientia nostra.

videtur. Proinde animadvertite, in quòt nam rebus Scientia ejus differat à Scientia nostra, secundùm eos, qui Legi nostræ sunt addicti.

Primum hoc est, quòd una Ipsius scientia conveniat & sufficiat rebus sciendis multis, etiam specie differentibus.

Secundum, quòd dependeat quoque à non-Ente.

Tertium, quòd versetur circa Infinita.

Quartum, quòd Scientia ejus non mutetur per apprehensionem rerum innovatarum, licèt videatur, quòd scientia rei, quando est in fieri, non sit eadem cum scientia illius rei, quando est in esse, sed hic sit aliquid amplius, dum id, quod fuit in potentia, exivit in actum.

Quintum, quòd Scientia DEI non eligat aliquod ex duobus *possibilibus*, licèt probè & exactè nòrit, quòdnam illorum sit futurum & eventurum.

Rebus itaque sic se habentibus, miror, quàm nam in re convenient Scientia DEI & Scientia nostra, secundùm sententiam illorum, qui credunt, Scientiam esse attributum aliquod adventitium illius Substantiæ? Sanè nulla est convenientia nisi in nomine solùm. Verùm secundùm nostram sententiam, qui credimus, Scientiam non esse aliquid adjunctum ejus Substantiæ, sequitur substantialis inter Scientiam nostram & Scientiam ipsius differentia, sicut Substantiæ differentia est inter substantiam Cœli & substantiam Terræ. At-

Jesa. 55. 8.

que istud ipsum docent Prophetæ: ut, *Quia non sunt cogitationes mea cogitationes vestra, neque via mea, via vestra. Nam quòd altiores sunt Cœli, quàm Terra, tantò altiores sunt via mea, quàm via vestra, & cogitationes mea, quàm cogitationes vestra!*

Summa

Summa sententiæ meæ breviter hûc redit. Quemadmodum non apprehendimus veritatem Substantiæ ejus, & tamen scimus, quòd Existentiæ ejus sit perfectior omnibus Entibus, & nulla ei comperat imperfectio, mutatio vel passio; sic, licet nesciamus veritatem Scientiæ ejus, quia illa nihil aliud est, quàm ejus Substantia, scimus tamen hoc, quòd non unâ vice aliquid sciat, & aliâ ignoret: h. e. quòd Scientia nulla in Ipso de novo exoriatur; quòd non mutetur; quòd non finiatur; quòd nulla Entia ipsi sint occulta; quòd deniq; Scientia ejus non tollat naturam illorum, sed Possibile remaneat in natura Possibilitatis. Si quæ in istis videatur esse contrarietas vel absurditas, illa tantùm provenit ex notione & probatione vel consideratione Scientiæ nostræ, quæ nil nisi nomen cum Scientia illius commune habet. Sic enim *Intentio* quoq; *ὀμνύμωσ* dicitur tùm de eo, quòd nos intendimus, tùm de eo, quòd ipse (DEUS) intendit. Sic item *Providentiæ* æquivocè dicitur tùm de eo, cujus nos curam gerimus, tùm de eo, cujus curam gerit DEUS. Proinde liquet hinc, quòd in rei veritate *Providentiæ*, *Scientiæ* & *Intentio*, quæ nobis attribuuntur, non sint eadem cum illis, quæ attribuuntur DEO. Quòd si utramq; vel *Providentiæ*, vel *Scientiæ*, vel *Intentionem* sumas pro iisdem, ac sub eodem genere comprehendas, commemorata tibi exsurgent dubia. Quòd si autem sciatur, ea, quæ nobis attribuuntur, diversa esse ab illis, quæ DEO attribuuntur, tùm veritas patebit. Hanc differentiam inter ea, quæ nobis, & quæ DEO attribuuntur, indicavit nobis, dicendo; *Via vestra, via mea*, sicuti suprâ visum. Jesa. 55. 8.

C A P. XXI.

De differentia inter Scientiam DEI, & Scientiam nostram.

MAGNA differentia est inter Scientiam ejus, qui rem aliquam facit, & Scientiam alterius rei illius factæ. Nam res illa facta, si facta sit convenienter Scientiæ factoris ipsius, est illius opus, ac proinde scientiam ejus sequitur; sed scientia reliquorum Hominum, qui rem factam considerant & scientiâ definitâ sciunt, rem factam sequitur. E. G. Si artifex faciat arcam, in qua moventur pondera, quæ fluxum aquarum juvent, & doceant, quot horæ diei vel noctis jam elapsæ sint; hîc sanè omnis ratio fluxûs aquarum, mutationis sitûs illarum, omnium funium, sitularum, quæ descendunt, &c. omnia inquam ista nota sunt artifici antequàm fiant: neq; no-

Differentia quænam sit inter scientiam Actoris alicujus operis & Spectatoris.

vit istos motus ex consideratione & contemplatione illorum, quatenus nunc innovati sunt, sed econtrario motus illi innovati sunt secundum ejus scientiam. Diversa verò ratio est ejus, qui Instrumentum illud considerat & contemplatur. Nam quotiescunque is motum aliquem conspicit, toties innovatur in eo aliqua scientia; & quoties ita contemplatur novum aliquem motum, toties multiplicatur ejus Scientia, donec sciat & addiscat rationem totius Instrumenti. Quòd si tibi imagineris, motus machinæ illius esse infinitos, tùm non poterit Contemplator unquam consequi scientiam illorù. Non etiam possibile est, ut talis spectator vel contemplator sciat aliquem motum antequàm innovetur, cùm, quicquid scit, ex Innovatione tantùm sciat.

*Differètia inter
nostram, & Dei
scientiam.*

Similis ratio est omnium quoque in hoc Mundo Entium, eorumque tùm ad nostram, tùm ad D E I Opt. Max. Scientiam relationis.

Nos enim, quicquid scimus, ex contemplatione & consideratione Entium scimus, ac proinde Futura & Infinita scire nequimus; & scientiæ nostræ innovatæ multiplicantur secundum multitudinem rerum, quarum scientiam apprehendimus.

Non verò ita seres habet cum D E O Opt. Max. Is enim non novit res ex parte illorum, (h.e. *Is scientiam suam non habet ex Entibus, quatenus existunt*), ita ut vel Multiplicatio, vel Innovatio in Ipsum possit cadere; sed res omnes sequuntur Ipsius scientiam præcedentem, quæ eas, prout sunt, ordinat & disponit, sive sint Existentia abstracta, sive Existentia singularia materiata firma, sive Existentia materialia, quorum Individua mutantur secundum ordinem, qui nec corrumpitur, nec mutatur. Ideoque penes ipsum nulla est scientiæ vel multiplicatio, vel innovatio, vel mutatio. Dum enim substantiæ suæ immutabilis veritatem novit, novit simul omnia sua, quæ inde sequuntur, opera. Conari autem velle modum hujus rei scire, perinde est ac si nos vellemus esse Ipse, vel, ut Apprehensio nostra sit Apprehensio Ipsius.

*Modus scientia
Dei nobis sciri
est impossibilis.*

Hæc itaque si ita se habeant, oportet ut Veritatis studiosus & patronus credat, D E O nihil quicquam ignotum esse, sed omnia Scientiæ ejus, quæ nihil aliud est quàm Substantia ejus, patere: & falsum esse, nos speciem Apprehensionis illius novisse. Quòd si enim ratio ejus nobis esset cognita, haberemus illum intellectum, per quem species illa apprehensionis apprehenditur. Id verò nulli, nisi D E O soli, competit.

Tu itaque diligenter hæc observa & perpende, quia sunt mirabilia & verissima. Qui ea sequitur, is in nullum errorem incidet, nullâ fallaciâ circumvenietur, nullis absurditatibus implicabitur, nullam denique imperfectionem DEO adscribet. Istarum quippe sublimium & augustarum rerum nullæ habentur demonstrationes, neq; secundum nostram, neque secundum Philosophorum sententiam, propter plenas ipsorum in hac quæstione dissensiones & contrarietates. In omnibus autem similibus quæstionibus, quarum demonstrationes nullæ adduci possunt, ea sequenda est via, quam nos in præsentis quæstionis, de Omniscientia DEI, tractatione sequuti sumus.

CAP. XXII.

Explicantur varia ex historia Jobi, quæ consideratione digna in materia de Providentia DEI.

MIRABILIS Jobi historia est quoque ex illarum rerum numero, circa quas nunc occupamur: h. e. Exemplum est ad explicandum opiniones Hominum de Providentia.

Nôsti quosdam esse, qui dicunt, Jobum nunquam fuisse, neque creatum esse; sed Historiam illius nihil aliud esse quàm Parabolam.

Qui asserunt, illum fuisse & creatum esse, omniaque, quæ commemorantur, verè contigisse, nullum ei certum vel Tempus, vel Locum assignare queunt; sed quidam ajunt, illum vixisse temporibus Patriarcharum, alii Moïsis, alii Davidis tempore, alii denique ipsum ex Sapientibus Babylonis fuisse autumant: quæ incertitudo sententiam illorum confirmat, qui dicunt, illum nec fuisse, nec creatum esse.

Sive autem reverà fuerit, sive non fuerit, semper in tali ejus statu, qui nobis describitur, perplexi redduntur omnes, qui illum considerant; ita ut tandem dicant de Scientia & Providentia DEI id, cujus mentionem feci: quia nempe vident, quòd Vir iste integer, sincerus, in actionibus suis rectus, bonus, DEI que timens, maximis malis afficiatur, in suis facultatibus, liberis & corpore proprio, sine ullo suo peccato, graviter puniatur.

Secundùm utramque autem sententiam, sive nempe fuerit, sive

non fuerit, certum tamen est, quòd illa, quæ à principio Libri ipsius commemorantur de Colloquio inter DEUM & Satanam, de Traditione item Jobi in potestatem ipsius, sint parabolica. Non tamen ita ut aliæ parabolæ; sed talia, à quibus dependent res admirandæ, quæ sunt Mundi subactio, per quæ dubitationes multæ declarantur, quibus denique occulta multa summaq; deteguntur. In præsentia quædam illorum, quantum quidem fieri potest, attingam, additis simul Sapientum nostrorum verbis, ex quibus intellectum illorum hausi & assequutus sum.

Primò itaque omnium considerandum tibi est, quod statim à principio dicitur; *Vir erat in terra Uz.* Ubi adhibetur vocabulum homonymum, *Uz Uz* videlicet, quod *primò* est nomen proprium Viri: ut, *Uz primogenitum suum*; deinde Imperativus à verbo *Uz*, quod significat *Consulere, Consilium inire, &c.* ut, *Uz eza Inite consilium.* Vult itaque dicere: Considera hoc consilium, perpende illud; rationes ejus in usum tuum converte, intellige illas, & vide, quænam opiniones vel sententiæ sint veræ.

Job. 1.1.
Gen. 22.21.
Jesa. 8.10.

Job. 2. Deinde commemoratur, quòd Filii DEI venerint, ut starent coram DOMINO, & venerit etiam Satan in medio eorum, & inter ipsos: non dicitur; Et venerunt Filii DEI & Satan, ut adstarent coram DOMINO: ita enim videri potuisset, ac si omnium una eademque fuisset ratio; sed inquit, *Et venerunt Filii DEI, ut adstarent coram DOMINO, & venit etiam Satan in medio eorum.* Hæc enim loquendi ratio dicitur tantum de eo, qui non petitus & non rogatus venit; sed qui venientibus illis, qui rogati sunt, se ingerit, & sponte suâ inter illos advenit.

Jobi 1.7. Tertiò narratur, quòd iste Satan discurrat, & obambulet in Terra, & nulla sit inter ipsum & superiora comparatio, quòdque nullas ibi habeat obambulationes. Hoc sibi vult, quòd dicitur; *A discurrendo in Terra, & spatianò in ea:* perinde enim est ac si diceret; Discursatio & obambulatio ejus est tantum in Terra.

Quartò, quòd iste perfectus & rectus datus ac traditus sit in potestatem Satana, & quòd Satan omnium plagarum & accidentium, quæ in facultatibus, liberis, & corpore suo passus est, causa fuerit.

His ita positis, incipit (historia) in medium proferre verba speculationis hæc de re, & sententiam unam affert, quam Jobo, alias item, quas Sociis ejus adscribit. Paulo post autem enarrabo tibi sententias illas, propter quas in pessimas delapsi sunt cogitationes in hoc negotio, cujus unica causa fuit Satan; Jobo amicisque ejus existimantibus, quòd DEUS ipse hæc omnia sine Diaboli opera fecerit.

Notabile autem in hac historia est inter cætera, quòd Job non describatur à sapientia, neque appelletur Vir prudens, intelligens, sapiens; sed à virtutibus moralibus & rectitudine operum. Quòd si enim fuisset sapiens, non esset dubium negotium ipsius, (h. e. nihil mirum esset, quòd ita afflictus fuerit), sicuti postea explicabitur. Præterea commemorantur ejus Mala secundum æstimationem Hominum. Nam sunt quidam Homines, qui non turbantur, nec afficiuntur jacturâ bonorum, sed quibus leve hoc videtur, conturbantur autem morte liberorum, ita ut mæror ipsos planè conficiat: quidam sunt, qui etiam liberorum suorum mortem patienter ferunt, nullâque tristitiâ aut perturbatione propterea afficiuntur, sed qui ne minimum quidem dolorem sufferre vel sentire possunt. Et solent communiter omnes Homines DEUM laudare ac celebrare, Rectitudinis Benignitatisq; encomio ornare tempore prosperitatis & tranquillitatis, aut etiâ mediocris & tolerabilis doloris. Verùm cum tales afflictiones ipsos invadunt sicut Jobum, tum quidam in apertas in DEUM blasphemias erumpunt, non nisi levissimum credentes esse ordinem in hoc Mundo, propter amissionem divitiarum suarum: quidam credunt, esse ordinem & æquitatem Creatoris etiam cum jactura facultatum suarum, sed non possunt ferre liberorum ereptionem: quidam verò sunt, qui patientiam & constantiam suam quoque hic probant in liberorum amissione; sed qui in proprio corpore dolores patienter ferre possit, nemo reperitur, verùm nil nisi murmura, querelæ & ejulatus, vel cordis, vel linguæ, hoc in casu audiuntur.

Porro animadvertite, quòd de Filiis DEI vice primâ & secundâ dicatur; *Ut adstarent coram DOMINO*: sed de Satana, licet inter illos & in medio illorum venerit primâ & secundâ vice, non dicitur vice primâ, *Ut adstaret coram DOMINO*, sed secundâ dicitur, *Et venit etiam Satan in medio illorum, ut adstaret coram DOMINO*; quod, quàm mirabile sit, perpende & considera! Sed respice quoque, quàm utiles res, quæ Prophetiæ instar sunt, inde ad nos redeant. Verba enim ista; *Ut adstarent*, vel, *Ut sisterent se coram DOMINO*, docent nos, quòd necessariò ad præceptum ejus cogantur facere, quicquid ipsi lubuerit, prout hoc discere est ex Prophetia Zachariæ de quatuor curribus exeuntibus, ubi dicitur; *Et respondit Angelus ille, & ait ad me; Isti sunt Zach. 6.5. quatuor venti Cæli, qui egrediuntur à loco, ubi stabant coram DOMINO totius Terræ.* Deinde ostenditur, quòd Filiorum DEI & Satanæ haudquaquam eadem sit ratio respectu existentiae, sed quòd Filii DEI sint

magis stabiles & durabiles; & quòd ipse existentiam habeat illis inferiorem.

Ex mirabilibus insuper Parabolæ istius est & hoc, quòd, dum memorat, quâ ratione in Terra tantum Diabolus discurrat, & opera illa faciat, docet, Ipsum non posse dominiû exercere in Animam, sed potestatem ipsi datam esse super omnes istas res terrestres; & differentiam esse positam inter ipsum & inter Animam: h.e. Nullam ipsi in eam datam esse potestatem, sicut dicitur; *Veruntamen animam ejus serva*: ubi per *Animam* intelligitur id, quod remanet de Homine post mortem ejus, sicuti in homonymia vocis ANIMA tibi declaravi. Hoc enim est, in quod Diabolus nullam habet potestatem.

His ita commemoratis, audi utilissima quædam dicta Sapientum nostrorum, (qui verè Sapientes vocari possunt), quæ omne dubium explanant, omne occultum revelant, & magnam partem Secretorû Legis aperiunt. Tale est, quod in Talmud ajunt; *Dixit R. Schimeon Ben Lakisch: Ipse est Satan, h.e. Adversarius; ipse est figmentum malum; ipse est Angelus mortis.* Istud enim tam manifestè declarat id, quod nos hæcenus docuimus, ut nullû intelligentem ulterius dubitare sinat. Vides enim, unam eandemque rem denotari tribus illis nominibus sive titulis, & omnes actiones, quæ uni ex illis tribus attribuuntur, esse unius ejusdemque rei actionem. Sic dicunt prisca Sapientes Mischnæ; *Dixerunt, Traditio est, Descendit & errare facit, (h.e. seducit), ascendit & adversatur vel accusat, accipit potestatem & tollit animam.* Ita non latet te, quòd David in Visione Prophetica tempore plagæ Angelum vidit evaginato gladio, & manu extensâ super Jerusalem, nõ ostensum fuisse ei, nisi hujus rei docendæ causâ. Eadem est ratio, idemque sensus illius, quod legimus in historia Rebellionis filiorum

Zach. 3. 1. Josuæ Sacerdotis magni; *Et Satan stabat ad dexteram ejus (Angeli), ut adversaretur ipsi*: quod item postea additur, quâ ratione Deus ipsum ab illo Angelo repulerit, dicendo; *Increpet te DOMINUS, Satan, increpet inquam te DOMINUS, qui eligit Jerusalem, &c.* Hic etiâ est, quem vidit

Num. 22. 32. Bileam in Visione Prophetica, qui dixit ei; *En ego egressus sum lesatan in adversarium tibi.* Scito autem, vocem *Satan* שָׂטָן derivari ex illo;

Prov. 4. 15. שׁוּבָה Declina ab ea, & transi. Volo dicere, esse ex significatione *Declinandi, Recedendi* à re aliqua: ipse enim sine dubio est, qui declinare facit Hominem à via veritatis ad viam falsitatis & erroris. Eodem

Genes. 8. 21. sensu dicitur; *Quia figmentum cordis Hominis malum est à pueritia ejus.* Nõsti enim, tritam esse in Lege nostra sententiam de יֵצֵר טוֹב וְיֵצֵר רָע *Figmento bono & Figmento malo*; & quòd Sapientes nostri dicat, *Utroque figmen-*

De Figmento malo & Figmento bono.

figmento tuo. De *Figmento malo* dicunt, quòd oriatur in Homine tempore nativitatis ejus, ex eo, quod dicitur; *Ad januam peccatum cubat*: Genes. 4. 7. & quod Lex alibi ait; *A pueritia ejus.* De *Figmento bono* ajunt, quòd existeret incipiat in Homine demùm post Perfectionem Intellectus ejus. Ideò dicunt vocari *Figmentum malum*, *Regem magnum*; *Figmentum autem bonum*, *Puerum pauperem & sapientem*: sicut alibi comparatione simili utuntur de corpore Hominis ejusque diversis facultatibus, quando ajunt; *Civitas parva, & Homines in ea pauci, &c.* Hæc omnia passim & aperte in ipsorum scriptis inveniuntur. Posteaquàm ergo tibi expoluerunt, quod *Figmentum malum* sit *Satan*, & *Angelus*, h. e. quòd etiam vocetur *Angelus*, quia est in medio Filiorum Dei; sequitur quòd *Figmentum bonum* quoque in rei veritate sit *Angelus*, & per consequens, quòd tritum illud in ipsorum scriptis, *Cuilibet Homini duos adjunctos esse Angelos, unum à dextrâ, alterum à sinistrâ*, de *Figmento bono & Figmento malo* sit intelligendum. Ita enim expressè dicunt in Gemara de duobus istis Angelis; *Unus est bonus, & unus est malus.* Vide itaque, quàm mirabilia nobis ista dicta revelent, & quot falsas imaginationes nobis adimant!

Sed videor mihi totum negotium Jobi usque ad finem ejus satis exposuisse. Nunc itaque exponam tibi quoque opiniones de illo diversas, & quidem primò opinionem, quæ Jobo attribuitur; deinde opiniones illas, quæ Amicis ejus adscribuntur; & quidnam ex uniuscujusque verbis rationabiliter collegerim. Tu autem noli respicere ad alia, quæ ex ordine verborum fortè sequuntur, (h. e. ad ea, quæ minùs sunt principalia, quæ pertinent tantùm ad seriem, continuationem vel connexionem ipsarum rerum), sicut in principio hujus libri monui.

CAP. XXIII.

De diversis sententiis de Afflictionibus, quæ Jobo evenerunt.

POSITO hoc, quòd ea, quæ de Jobo narrantur, contigerint; extra controversiam primò omnium apud omnes quinque, Jobum videlicet, & Amicos ejus, hoc fuit: Deo notum esse, quicquid Jobo adversi accidit, ipsoque authore plagas istas omnes ei evenire. Deinde, quòd nulla coram ipso sit iniquitas, neque ulla violentia ipsi attribuatur. Invenies ista in majori parte verborum Jobi. Et cum considerabis verba illorum quinque in dissensione ipsorum, deprehendes ferè, quicquid unus illorum dicit, id dicere omnes quinque, &

& quòd verba eorum repetantur & confundantur. Inſerta eſt illis narratio Jobi de gravitate dolorum & afflictionum ſuarum, cum commendatione luæ rectitudinis, juſtitia, ingenuitatis, bonorumq; operum. Sic in verbis Sociorum ejus continetur Admonitio ad Patientiam & Tolerantiam; verba item, quæ ipſum jubent doloris ſui oblivifci, ſilere, neque linguæ ſuæ frænulum laxare, ſicut Vir, qui cum altero rixatur; ſed potiùs ad judicia DEI ſeſe humiliare, & tacere. Ipſe verò ait, quòd gravitas dolorum non permittat eſſe patientem, tolerantem, & modeſtum. Ad-hæc, Socii ejus omnes conſenſerunt in hoc, quòd omnis, qui benè agit, retributionem accipiat; qui verò malè agit puniatur. Si videamus improbum florentem ac proſperantem, in fine tamen aliter cum ipſo comparatum fore, ipſum moriturum, & ſummis anguſtiis tum ipſum, tum ejus domum & familiam affectum iri: & ſi videamus Virum pium adverſa uti fortunâ, certò tamen DEUM tandem plagas ejus curaturum. Inveniuntur iſta paſſim in verbis Eliphaz, Bildad & Tzophar. Tres enim iſti in hoc conſentiunt.

Verùm non eſt hoc noſtrum propoſitum iſto in loco; ſed propoſitum nobis eſt indicare, in quo unus ab altero differat, & quænam ſit uniuſcujuſque in hoc negotio, quòd videmus maximum & graviffimum dolorem manere ſuper Homine omnium integerrimo & rectiſſimo, ſententia.

*Jobi ſententia de
calamitatibus
ſuis.*

Jobi 9.22.

Jobi ſententia fuit, hoc argumento eſſe, propter vilitatem generis humani eandem eſſe rationem Juſti & Injuſti coram DEO Opt. Max. Hoc enim eſt, quod in genere ait; Unum eſt propterea dixi perfectum & impium ipſe conſumit. Si flagellum occidat ſubitò, tentationem (vel, ad ſublationem) innocentium ſubſannabit. Q. D. Quando ſubitò & ex improviſo flagellum venit, ac quem vis obviæ occidit & è medio tollit ad ſublationem vel mortem innocentium DEUS tantùm ridet.

Jobi 21.23.
24.

Iſtam ſententiam confirmat poſteà alibi, quando ita ait; Iſte morietur in fortitudine perfectionis ſuæ, torus quietus & pacificus, ubera ejus replebuntur lacte, & medullâ ossa ejus irrigantur. Et ille morietur animo amaro, nec comedit in hilaritate. Pariter ſuper Terram jacebunt, & vermis operiet eos. Deinde incipit oſtendere felices ſucceſſus impiorum, ipſorumque proſperitatem, idque multis & copioſis admodum verbis; Si quando recordor, inquit, tunc terreor, & apprehendit carnem meam tremor, Cur impii vivunt, ſeneſcunt, & pollent opibus? Semen eorum ſtabile eſt coram iſtis, &c.

Jobi 21.6.

Enarratâ hac impiorum ſœlicitate, alloquitur Adverſarios ſuos, dicens

dicendo eis; Si ita comparatum est, ut existimatis, quod filii Homi-
nis infidelis, in prosperitate viventis, morituri sunt, memoriaque i-
psorum delenda, quid nocet illi prosperitate fruente, quod liberi ejus
post ipsum patiuntur? dum ait; *Quia quæ erit complacentia ejus erga* Jobi 21. 21.
demum suam post se, quum numerus mensium ejus truncatus sit? Post-hæc
exponit, quod nulla sit expectatio post mortem, & per consequens
nulla supersit spes; sed quod ista sint adscribenda derelictioni & ob-
livioni DEI. In admirationem insuper rapitur, quomodo DEUS
non derelinquat quoque ipsam creationem vel nativitatem Homi-
nis, cum gubernationem ejus relinquat? *An non, inquit, sicut lac li-* Jobi 10. 10.
quesecisti me, & sicut caseum coagulasti me?

Hæc est una illarum sententiarum de Providentia, quarum
suprà à nobis facta mentio, quam etiam quidam ex Magistris spe-
culationis crediderunt. Nôsti autem, quod Sapientes nostri dixe-
runt, hanc Jobi sententiam in summo gradu esse malam. Dixe-
runt etiam; *Terra super os Jobi.* Item: *Voluit Job vertere scutellam super*
os ejus. Item: *Job negavit resurrectionem mortuorum.* Item: *Incepit*
cum contumeliis & blasphemis. Sed quia DEUS ad Eliphaz & Socios
ejus ait, *Non loquuti estis ad me rectum, sicut servus meus Job;* dicunt Sa-
pientes nostri, ad eum excusandum horum verborum causâ; *Non*
capitur Homo propter dolorem suum; vel, *Non prehenditur Homo in dolore*
suo: h. e. non imputatur ei peccatum, propter summos ejus dolores;
& hanc verborum speciem non referri ad istum hujus parabolæ
sensum, verum causam illius esse, quod Job istam sententiam, quæ
summè est erronea, revocavit, errorisque sui demonstrationem attu-
lit. Quod enim utique ita primò esse videatur, quod tales cogitatio-
nes Homini subrepant, in primis ei, cui tanta mala accidunt, cum i-
pse innocentia suæ sibi sit conscius, de eo nulla est controversia. Ideò
attribuunt quidem Jobo istam sententiam; sed dicunt, illum, quæ-
cunque dixit, dixisse eo tempore, quo nullam adhuc veram DEI ha-
buit scientiam & cognitionem, sed per Cabbalam tantum, sicut eum
cognoscunt vulgus Hominum: cum autem cognovit DEUM co-
gnitione verâ, agnovisse quod vera Beatitudo, quæ consistit in cog-
nitione DEI, parata sit omnibus, qui eam cognoscunt, neque eam tur-
bare possit ulla angustia, quæ Homini accidit. Jobus etenim existi-
mavit, apparentes istas Beatitudines, ut est Sanitas, Divitiæ, Liberi,
esse perfectissimas, quamdiù per Cabbalam & Traditionem tantum
DEUM cognovit, non verò per speculationem, & hac de causâ hæ-
sit in istis perplexitatibus, verbaque illa protulit. Hoc enim est, quod

- Jobi 42. 5. ait; *Auditu auris audiveram te, nunc autem oculus meus videt te. Idcirco abjicio, & pœnitet me in pulvere & cinere.* Q. D. Idcirco rejicio quicquid concupiveram, & pœnitet me, quod fuerim in medio pulveris & cineris:
- Jobi 1. 9. sicut dicitur; *Et ipse sedebat in medio cineris.* Propterea de ultima ejus sententia, quæ docet de apprehensione vera, dictum est illud; *Quia non loquimini ad me rectum, sicut servus meus Job.*
- Eliphasi sententia de Jobi afflictionibus.* Eliphasi sententia quoque una est ex sententiis illis de Providentia commemoratis. Dicit iste; *Justo DEI judicio Jobo accidisse, quicquid ipsi accidit: quia enim Job multis peccatis contaminatus fuerit, dignum fuisse ipsum, qui hac ratione tractetur.* Hoc enim sibi vult, quando ad Jobum ait; *An non malitia tua magna est? & non est finis iniquitatibus tuis.* Deinde dicit Jobo; *Opera illa tua, & synceritas tua, quibus inniteris, quæque optima esse tibi imaginaris, non faciunt te perfectum coram DEO, ita ut non puniri possis vel debeas.*
- Jobi 4. 18. *Ecce, inquit, in servis suis non invenit fidem, & in Angelis suis ponit pollutionem; quanto magis in iis, qui habitant domos luteas, quorum est in Terra fundamentum?* Atque ab hac sententia nunquam recessit Eliphaz, quâ videlicet credidit, justum & æquum esse, quicquid Homini accidit, ac imperfectiones modosque omnes, quibus pœnas promeremur, nobis esse absconditos.
- Bildadi sententia.* Bildad Schuchitæ autem sententia in hac quæstione fuit, quod credidit Permutationem, Catastrophen, & Recompensationem. Dicit enim ad Jobum; *Quod si innocens fueris, & sine peccato, tum gravium istorum malorum, quæ tibi eveniunt, causa est, ut tanto ampliore remunerationem accipias, ut optimam permutationem facias; in summa, magno tuo bono inserviunt tibi ista omnia, cujus particeps futurus es in sæculo venturo.* Hoc est, quod inquit; *Si purus & rectus fueris, certe suscitabit nunc super te bonum, & pacificum reddet habitaculum justitia tua, eritque principium tuum parvum, novissimum verò tuum crescet valde.* Sed nôsti jam hanc sententiam de Providentia, eamque à nobis jam habes expositam.
- Tzopharis sententia.* Tzopharis Naamatitæ sententia est, quod DEUS omnia agat pro suo beneplacito, neque causa actionum ejus sit investiganda, vel dicendum, cur hoc faciat, illud verò non? Ideoque non quæri debere viam æquitatis vel decretum Sapientiæ in actionibus ejus, quia substantiam & essentiam ejus sequatur, ut faciat id, quod vult; Intellectum verò nostrum nimis angustum esse ad occulta Sapientiæ ejus comprehendenda, de cujus jure & proprietate hoc sit, ut faciat id, quod vult, & nullâ aliâ ex causâ. Hoc est, quod dicit ad Jobum; *Quis det*

det DEUM loqui, & aperiat labia sua tecum? Et annuntiet tibi occulta Sapientia; quia duplo majora secundum Legem: & scito, quod oblitus tui DEUS propter iniquitatem tuam! Num investigationem DEI invenies? an usque ad perfectionem Omnipotentem invenies? Vide & perpende, quâ ratione hoc negotium confusos reddiderit Homines, & ad sententias illas de Providentia DEI erga Creaturas, quas exposuimus, permoverit. Meminerunt autem ea, quorum mentio facienda erat, & attribuerunt ea Viris tum temporis notis & celebribus. Sive autem sit Parabola, sive reverà dixerint, siquidem sit res gesta, sententia illa, quæ Jobo adscribitur, convenit cum sententia Aristotelis; sententia Eliphaz cum sententia Legis nostræ; sententia Bildad cum sententia Muatzaali; sententia Tzopharis cum sententia sectæ Assaria: quæ fuerunt sententiæ priscae de Providentia.

Post has producitur sententia alia, quæ attribuitur Elihu, qui commendatur & laudatur, quod ætate & annis quidem minor, sapientiâ autem major ipsis fuerit. Hic reprehendit & corripit Jobum, stultitiæq; ipsum inlimulat, quod tantoperè miretur, tam gravia mala sibi contingere, cum tamen benè agere semper studuerit, & quod tantis laudibus opera sua extollat. Ita inquit de tribus ejus Sociis, quod sententiæ ipsorum propter senectutem illorum sint corruptæ. Verba autem & ænigmata talia profert, ita ut Lector admiretur, & existimet, illum non aliud, quàm quod Eliphaz, Bildad & Tzophar, dicere, sed sententias illorum aliis non nihil verbis reperere, & latius explicare. Nam ferè nihil aliud agit, quàm ut Jobum corripiat & reprehendat; DEUM autem à reſtitutione & æquitate laudat, mirabilia ejus in hoc Mundo recenset, & quod neq; cultum pii & relligiosi, neq; rebellionem impii & rebellis curet, exponit. Atque ista omnia dixerunt quoq; ipsius Amici. Verùm si attentè consideraveris, deprehendes rem quandam aliam ab ipso adductam, quæ intentionem ejus continet, neq; à reliquis tacta fuit. Postea verò admiscet id, quod reliqui etiam dixerunt, ac si singuli, Job videlicet, & Amici ejus, repeterent id, quod cæteri dixerunt, sicut commemoravi; idque ad occultandum id, quod in uniuscujusque sententia est proprium & peculiare, ita ut Vulgus existimet unam communem esse omnium sententiam, cum tamen longè aliter res sese habeat. Id autem, quod Elihu præ cæteris adjecit, est, quod sub parabola Orationis Angeli, cujus summa hûc redit, proposuit: Notum est, inquit, quod Homo in morbis sæpè perveniat usque ad portas mortis, ita ut de ipsius vita desperetur; quod si hûc habeat Angelum,

quī ipsius causam agat, pro ipso intercedat ac deprecetur, tūm, quicunq; demū sit Angelus, oratio ac deprecatio ejus suscipitur, ægrotus à morbo & omni periculo liberatur, pristinaeq; suæ sanitati restituitur; attamen non fit hoc perpetuò, neq; semper intercedit ac deprecatur Angelus, sed tribus tantū vicibus. Verba ejus hæc sunt;

Jobi 33.23. *Si fuerit tūm apud eum Angelus interpres, &c.* Et postquā narravit, quomodo ægrotus à morbo liberetur, & ob recuperatam valetudinem

Ibid. v.29. læteretur, inquit; *En omnia ista facit DEUS duabus aut tribus vicibus cum Viro.* Atque hanc rem attulit Elihu solus. Sed & istud præ cæteris habet, quod paullo ante ista verba legimus de qualitate Prophetiæ, dum inquit; *Etenim uno modo loquitur DEUS, aut etiam duobus, ei, qui non viderit illum, per somnium Visionis nocturna, cum venerit sopor super Homines.* Post-hæc incipit confirmare hanc suam de Providentia sententiam, exponendo vias DOMINI in recessione Rerum naturalium, Tonicuum, Fulgurum, Pluviarum, Ventorum. Et his multa etiam de conditione Animantium interferit & admiscet; volo dicere, de plagis, quæ eis eveniunt: ut, cum ait; *Subito morientur, & media nocte commovebuntur Populi, ac transibunt:* de Bellis item gravibus;

v.24. *Conterit fortes, quorum non est investigatio, & stare facit alios pro eis:* & multa alia similia. Et sic invenies, quod in illa Prophetia, quæ Jobo contigit, in qua error ejus ipsi detectus fuit in omnibus iis, quæ cogitaverat, de nulla alia re agatur, quàm de rebus naturalibus, utputà de Elementis, Meteoris, & Naturis Animalium. Quod verò ibi narratur de Æthere, Cælo, Orione, Plejadibus, id factum est tantum ratione operationum ipsorum in Aëris regione nobis vicinâ, & docet nos solummodò de rebus sublunaribus. Atque ita Elihu quoq; eruditus fuit de Animalibus, sicut dicit: *Qui docet nos de jumentis Terra, & de volatili Cæli sapientes efficit nos.* Id autem, in quo maximè & diutissimè immoratur (DEUS) in sermone illo, est descriptio Leviathanis, per quem nihil aliud intelligitur, quàm complexus generalis proprietatum corporalium, quæ dispersæ sunt in quolibet Animalī ambulante, repente & volante. Omnium verò istorum finis & scopus est, docere, mentes nostras non assequi, quâ ratione Enria ista omnia in Mundo hoc generabili & corruptibili innoventur, neque etiam, quomodo facultates istæ naturales in illis existant & incipiant; non esse hæc similia illis, quæ inter nos sunt; quomodo proinde possimus laborare, ut gubernatio & providentia DEI circa illa ita sit comparata, quemadmodum gubernatio & providentia nostra? Itaque hic nobis subsistendum esse, & credendum, occulta

DEO

*Per Leviathan
quid intelligatur.*

DEO Opt. Max. non esse abscondita, sicut Elihu inquit; *Quia oculi* Job. 34. 27. *ejus sunt super vias Viri, & gressus ejus videt, Non sunt tenebra, neque umbra mortis, ut lateant eum ibi operantes iniquitatem: sed aliam esse Providentiæ ipsius quàm nostræ rationem: neque ejusmodi esse ipsius curam erga Creaturas suas, qualis est cura nostra erga res nostras; nec sub una definitione comprehendi, sicut insipientes existimant; neque denique quicquam inter se, præter nomen, commune habere: quemadmodum operationes nostræ non sunt similes operationibus ipsius; nec sub una definitione comprehenduntur; & qualis differentia est inter Ações Naturales & Artificiales, talem quoque esse differentiam inter Gubernationem, Providentiã & Intentionem Divinam respectu Rerum naturalium, & inter Gubernationem, Providentiã, & Intentionem nostram, respectu Rerum nostrarum.*

Hic fuit scopus totius libri Jobi, ut scilicet constituatur hic articulus Fidei, & doceatur; A rebus naturalibus discendum esse, ut non erremus, aut cogitemus, Scientiam ejus ita se habere ut Scientiam nostram; Intentionem, Providentiã & Gubernationem ejus sicut Intentionem, Providentiã & Gubernationem nostram. Hoc fundamentum si Homo intellèxerit, nihil ipsi durum erit, quicquid ei acciderit, neque etiam in dubias propterea cogitationes de DEO incidet, an videlicet id sciat nec ne? an curam sui gerat nec ne? sed potius in amore DEI vehementius accenderetur, sicut in fine hujus Prophetiæ dicitur; *Idcirco abjicio, & pœnitentiã* Jobi 42. 6. *ago in pulvere & cinere. Sic dicunt Sapientes nostri; Faciunt ex amore (præcepta DEI), ut latentur in castigationibus.*

Quod si igitur ista, quæ hætenus dixi, eâ attentione consideraveris, quæ in hoc libro requiritur, & rationes omnes libri Jobi perpendaris, in sensum & intellectum ipsius penetrabis, cernesque me omnia hæc comprehendisse, nihilque omisisse, nisi ea, quæ ad ordinem verborum & cohærentiam vel connexionem rerum spectant.

C A P. XXIV.

De Tentatione. *Quo sensu Deus dicatur tentare Homines.*

TENTATIONIS ratio dubia quoque valdè est, & interdubias rationes Legis Divinæ non postrema. Mentionem ejus *Tentationis in Lege sexies fit mentio.* facti Lex in sex locis, sicuti in hoc capite declarabo.

Quid vulgus
sentiat de Ten-
tatione.

Vulgaris Hominum de illa sententia est, eam nihil aliud esse, quàm cum DEUS Opt. Max. plagas & pœnas Homini immittit sine ullo ejus præcedente merito, idque ut tantò amplius ipsi reddat ac retribuat præmium. At hujus dogmatis expressè Lex non meminit, neque etiam nisi unicus locus, ex sex illis commemoratis, in Lege extat, ex cujus sensu litterali erui posse hoc videri queat, quem in sequentibus tibi sum expositurus. Contrarium verò hujus sententiæ benè reperimus in Lege: ut, *DEUS veritas est, & non iniquitas*. Ita nec Sapientes nostri omnes quicquam de Vulgi opinione ista noverunt. Dicunt enim; *Non est mors sine peccato, neque castigatio sine iniquitate*. Et hæc est sententia, quæ credenda & amplectenda est omnibus Filiis Legis intellectu præditis; nequaquam autem iniquitatem ullam DEO attribuere: (absit hoc procul à talibus!) ut, E. G. Rubenem esse innocentem, & afflictiones illas, quas sustinet, non commeruisse. Verùm quod *Tentationes* illas attinet, quarum in Lege, in sex illis locis, fit mentio, ubi occurrunt in sensu *Tentationis* & *Probationis* vel *Explorationis*, quâ DEUS vel certi alicujus Viri, vel Populi Fidem aut Pietatem voluit cognoscere, in illo sensu dubium adhuc maximum est, in primis in historia *Ligationis* Isaaci, de qua nemo quicquam scivit, præterquàm DEUS & illi duo, (*Abrabã sc. & Isaac*). Dicitur ibi: *Nunc scio, quòd DEUM timeas*. Ita dicitur alibi; *Tentat DOMINUS DEUS vestervos, ladaat ad sciendum, an diligatis DOMINUM DEUM vestrum ex toto corde vestro?* &c. Item; *Ladaat Ad sciendum, quòd est in corde tuo*. Ista autem dubia tibi nunc solvam & enodabo.

Scopus & finis
Tentationum.

Scito ergo, quòd *Tentationis*, cujus in Lege fit mentio, nullus alius sit sensus vel scopus, quàm ut sciant Homines, quid ipsis sit credendum vel faciendum: at quando in *Tentatione* opus aliquod præcipitur, tamen nequaquam opus illud ipsum intenditur; sed intentio ejus est, ut inserviat pro exemplo, ex quo Homines aliquid discere debent, quod sequantur & imitentur, sicut dicitur; *Ad sciendum, an sitis diligentes*, &c. Sensus enim hujus loci non est, quòd DEUS cognoverit, quia jam antè scivit: sed sicut dicitur; *Ut sciatis, quòd ego DOMINUS, qui sanctifico vos*: ubi sensus est, *Ut sciant Gentes*. Sic proinde dicit etiam (in præcedenti loco sc.); *Quando exsurret inter vos aliquis, qui gloriatur de Prophetia, & signa ejus videbitis, quibus persuadere vult, veritatem inesse verbis ipsius; tùm scitote, quòd hac re velit Deus notam facere in Gentibus mensuram Fidei vestræ in veritate Legis suæ, & Apprehensionis, quâ ipsum apprehenditis;*

ditis; quòd item non finatis vos seduci persuasione seductoris, neque eo medio fides vestra in DEUM pereat; idque ut ad eam (*fidem vestram sc.*) respiciat, quicumque veritatem quærit, & in iis, quæ credenda sunt, quærat talia, quæ ejusmodi soliditatem habent, cum qua non respiciat ad Miraculorum patratiōem: nam hæc est vocatio ad impossibilia. Non profunt autem Miracula, nisi illi, qui dicit possibilia, sicut in Talmud exposuimus.

Postquàm igitur patet, quòd vocis Ladaath *Ad sciendum*, sensus sit, *Ut sciant Homines*: patet etiam, quomodo intelligendum sit illud, quod de Manna dicitur, *Ut affligeret te, ac tentaret te*, ad sciendum, *quid sit* Deut. 8.2. *in corde tuo, utrum observaturus esses Præcepta ejus, an non?* videlicet, *Ut scirent Gentes*, & palàm fiat Mundo, quòd DEUS sustentet eum, qui cultum ipsius sequitur, unde non existimat. Et sic dicitur hoc eodem sensu de Manna, cùm primò descenderet; *Ut tentem eum, utrum am-* Exod. 16.4. *bulaturus sit in Lege mea, an non?* Vult enim dicere, *Ut quis videat & cognoscat*, utrum profit & sufficiat, cultui Divino se tradere, an verò non sufficiat? Sed quod tertià vice de Manna dicitur, *Qui pavit te* Deut. 8.16. *Mannâ in deserto, quod non noverant patres tui, ut affligeret te, & tentaret te*; hoc videtur docere, DEUM quandoque affligere Hominem ad præmium ejus multiplicandum. Verùm nequaquam ita est: verba enim illa alterutro horum modorum sunt intelligenda; vel ut idem sit illorum sensus, qui duorum præcedentium locorum de Manna, videlicet, *Ut notum faceret*, an sufficiat ad sustentationem cultus DEI, Hominemque à molestia & labore liberet, an verò non? vel erit sensus, *Ad tentandum te*, h. e. Ad assuefaciendum, ad exercendum te, sicut in illo; *Quæ non tentavit plantam pedis sui statuere super Terram.* Deut. 28.56. Q. D. DEUS antea voluit assuefacere vos ad laborem in deserto, ad multiplicandum Bonum vestrum, quando ingressuri estis in Terram (Canaan sc.). Et hoc est verissimum. Nam *Exitus vel Transitus à labore ad quietem longè suavior est, quàm continua requies.* Ac notum est, quòd non potuissent Terram subigere, neque habitatores ejus debellare, nisi laborem & molestiam ferre didicissent in deserto. Ita enim inquit Lex; *Dicebat enim DEUS, ne fortè pæniteat Populum, quum vide-* Exod. 13.17. *rint bellum, & revertantur in Aegyptum, idè circumduxit DEUS Populum per viam deserti maris Suph, & accincti ascenderunt filii Israël è terra Aegypti.* Quies & Otium auferunt Homini fortitudinem; Labor verò & Cibus durus augent eam. Et hoc est Bonum illud, quod tandem ad illos redundavit in hoc negotio.

Quod dicitur, *Ut tentaret vos*, venit DEUS; illius idem sensus est Exod. 20.20. cum

Deut. 13. 3.

cum eo, quod legitur in Deuteronomio, de eo, qui prophetizat in nomine Dei falsi, *Quia tentat DOMINUS DEUS vester, &c.* cujus sensum jam exposuimus. Sic proinde dicitur hic eis in Statione Montis Sinai, (*in loco videlicet preced. ex Exodo*); Ne timeatis, quia Visio ista magna, quam vidistis, huc inservit, ut ad oculum videatis veritatem, quò, cum DEUS vos tentaverit per Prophetam falsum, qui contrarium dicit ejus, quod audivistis, ad mensuram fidei vestræ in lucem producendam, firmiter & constanter persistatis in ea, neque gressus vester vacillet: & fortè, si ego (*Moses*) tanquam legatus ad vos veniam, vobisque dicam id, quod in mandatis datum mihi est, non audiatis illud, sed credatis alii, cum venerit, & contrarium ejus, quod ego, vobis indicaverit, id quod facile fieri posset, nisi id in Visione ista audivissetis.

De Tentatione
Abrahami.
Genes. 22.

Historia Abrahami de Ligatione Isaaci comprehendit duo magna fundamenta Legis. Unum est, nobis indicare, quousque se extendat Amor & Timor DEI? Præcepit enim illic tale quid, cum quo nec pecuniæ, neque vitæ profusio comparari potest, sed quod omnia longè excedit & superat, quæ excogitari possent; quin-imò ad quod Naturam inclinare & flecti posse cogitari nequit: hoc videlicet; Ut sit Vir quidam, qui summo prolis suscipiendæ tenetur desiderio, prædives, in summa autoritate constitutus, & nihil magis in votis habens, quàm ut Gens aliqua ex suo semine sit superstes, cui post omnem amissam spem in extrema senectute filius nascatur, & qui posthabito omni affectu ac amore (qui sanè non nisi summus esse potest) propter timorem & amorem DEI, ad præceptum ejus de filio illo suo dilecto stabiliendum, relinquat omnem, quam in ipso collocaverat, spem & expectationem, ac ad mactandum eum post trium dierum iter consentiat. Hoc certè maximum est. Nam si eo momento, cum mandatum accepit, facere id voluisset, fuisset actio turbulenta, præceps & inconsiderata; verùm quòd id facit post aliquot dierum ab accepto mandato spatium, inde colligitur, fuisse actionem consideratam, maturè deliberatam, & testimonium ac probationem obedientiæ, amoris & timoris DEI, neque hic ad quicquam aliud, vel ad ullam aliam passionem respiciendum esse. Nam Abraham non festinavit occidere filium suum ex pavore aut terrore aliquo ipsi à DEO injecto, ne fortè ipse occideretur, vel ad paupertatem ab ipso redigeretur; sed ut notum fieret Hominiibus, quidnam conveniat facere propter amorem & timorem DEI, non propter spem alicujus præmii, vel metum pænæ, sicut multis in locis expo-

exposuimus. Ideò dicit Angelus, *Nunc scio, &c.* Q. D. Ex hac actione, Gen. 22. 12. propter quam ab omnibus *DEUM timens* vocaberis, cognoscent omnes, quantus in te sit timor DEI, & quousque peringat. Atque hoc confirmatur & declaratur in Lege, dum docetur, quòd finis totius Legis in Præceptis affirmativis & negativis, in promissionibus, comminationibus, & narrationibus, sit una tantum res, *Timor sc. DEI Opt. Max.* Hoc enim est, quod dicitur; *Et erit, si non custodieris omnia verba Legis istius, qua scripta sunt in Libro isto, ut timeas Nomen gloriosum & terribile istud, DOMINUM DEUM tuum.* Et hoc unum est ex duobus illis, quæ ex historia Ligationis Isaaci discimus. Finis Legis est timor Dei. Deut. 28. 58.

Alterum est, docere, quòd in rei veritate crediderint Prophetæ ea, quæ ipsis per Prophetiam à DEO oblata fuerunt; ne quis cogitet, ideò, quia in Visione aut Somnio, aut mediante Virtute Imaginatrice id fit, non semper fieri reverà id, quod audiunt, vel quod ipsis repræsentatur: aut aliud dubium hinc relinquatur. Ideò voluit nos hinc certos reddere, quòd omnia ea, quæ Prophetæ vident in Visione Prophetiæ, vera sint & certa apud Prophetam, ac extra omnem dubitationis aleam penes ipsum posita; adeoque non aliter se habeant, quàm res omnes existentes, quæ sensibus vel intellectu apprehenduntur. Probatio hujus rei est hæc, quòd Abraham voluerit jugulare filium suum unicum, quem dilexit, sicut præceperat DEUS; licet præceptum illud ei vel in Visione, vel in Somnio datum fuerit. Quòd si Prophetæ essent dubitabundi in Somnio Prophetiæ, aut si dubitarent aliquo modo de iis, quæ in Visione Prophetiæ apprehendunt, sanè non consensissent ad talia facienda, à quibus Natura abhorret; neque potuisset Abraham in animo suo invenire, ut faceret tam magnam & dubiam actionem. Ac conveniens omninò fuit, ut Ligatio hæc fieret per manus Abrahami & Isaaci. Abraham enim Patriarcha primus fuit, qui incepit docere Unitatem DEI, Fidem illam confirmare, propagare, & animis Hominum implantare: unde de illo dicitur, *Quia novi eum, quòd præcipiet, &c.* Quemadmodum igitur sequuti sunt Homines sententias ejus veras, quas ab ipso audiverunt: ita decet quoque, ut sequantur ea, quæ sequuntur ex ipsis operibus, in primis verò Actionem hanc, quâ confirmavit veritatem Prophetiæ, & timoris ac amoris DEI fastigium nobis monstravit. Genes. 18. 19.

Sic itaque intelligenda sunt ea, quæ de *Tentatione* in Scriptura legimus; nequaquam autem, ac si DEUS ideò probaret ac tentaret Hominem, ut ipse sciat aliquid, quod antea ignorarit. Absit, absit

hoc ab Ipso, quod fatui & stulti secundum malitiam cogitationum suarum de Ipso cogitant!

CAP. XXV.

Quòd Opera DEI non propter solam ejus Voluntatem sequantur, sed quoque propter ejus Sapientiam, & Finem aliquem habeant.

Actiones finium ratione suis quadruplices.

Actiones frustraneae quae.

Actiones vanae vel inanes.

Actiones jocosae vel jocularis.

DISTINGUUNTUR Actiones Finium ratione in quatuor partes. Sunt enim Actiones quaedam *Vanae & Inanes*, (quae nullo certo fiunt fine), quaedam *Jocosae*, (quae joci & risus causa tantum fiunt), quaedam *Frustraneae*, quaedam denique *Bonae*.

Actiones Frustraneae vocantur illae, in quibus Agens finem, quem intendit, propter impedimenta & obstacula quaedam, non assequitur. Audis enim saepe quendam dicentem ad alium, *Frustra laborasti*; quando nempe quis e. g. Virum quendam quaesivit, sed non invenit; vel laboriolum iter suscepit, sed negotiatione sua nihil lucratus est. Item; *Industria & molestia nostra in hoc agro fuit frustranea*; quando videlicet non curatur. Et sic omnes illae Actiones vocantur, in quibus fines certi intenduntur, sed non obtinentur.

Actiones Vanae vel Inanes sunt illae, in quibus nullus plane finis intenditur: ut, cum Homines e. g. manibus suis nugantur, quando sunt cogitabundi: actiones item furiosorum & perturbatorum.

Actiones Jocosae vel Jocularis sunt illae, quae levis & exigui alicujus finis causa fiunt, h. e. in quibus intenditur res aliqua non-necessaria & inutilis: ut, cum quis saltat non in eum finem, ut incalescat & concoctionem promoveat; vel, cum quis aliquid risus tantum & joci causa agit. De istiusmodi enim actionibus sine dubio dicitur, quod sint ludus & risus. Variant autem secundum Agentium intentionem & perfectionem. Sunt etenim res quaedam, quae nonnullis sunt necessariae & utilissimae, nonnullis vero nulli profus usui: ut, Exercitium corporis secundum diversas ejus species, necessarium est ad conservationem sanitatis apud Medicarum artis peritos: sic, Scriptio magnum habet usum apud Viros sapientes & litteratos. Nam qui exercitiis corporis utitur ad sanitatem suam conservandam, ut v. g. lusu pilae, luctatione vel digladiatione, aut spiritus retentione; vel, qui ea, quae ad scriptionem requiruntur, agit, ut calamum aptare,

char-

chartam præparare, is ab Hominibus imperitis ludicrum quid agere censetur, sed non apud sapientes & eruditos.

Actiones bonæ sunt illæ, quas Agens bono & laudabili fine agit, necessario nempe, vel utili, quemque etiam assequitur. *Actiones bonæ.*

Atque hæc divisio vel distinctio talis est, meo iudicio, cui non potest contradici. Nam qui facit actionem aliquam, vel intendit in ea finem quendam, vel non intendit. Finis autem, qui intenditur, quandoque est honestus, quandoque verò levis & minus honestus; ac interdum acquiritur, interdum verò non. Hæc distinctio est necessaria & coacta.

His itaque sic expositis, dico, neminem sano intellectu præditum posse dicere, ullum aliquod DEI opus esse vel Frustraneum, vel Inane, vel Ludicrum & Jocosum; sed juxta sententiam nostram, & juxta sententiam cujusvis, qui sequitur Legem Moysi Doctoris nostri, Opera ejus omnia sunt Bona valdè, sicut dicitur; *Et vidit DEUS quicquid fecerat, & ecce, bonum erat valdè.* Et, quicquid fecit DEUS propter opus aliquod aliud, illud est primò in existentia illius necessarium, deinde summoperè illi utile. E. G. Victus Animalium necessarius est ad subsistentiam; & Existentia oculi est ipsis utilis ad illorum conservationem: neque alium finem habet victus, quàm Animalium ad tempus aliquod conservationem; & sensus, quàm utilitates, quæ ad Animalia ex apprehensionibus ipsorum redeunt. Ita Philosophorum est sententia; *In rebus naturalibus nihil esse vanum*: h. e. Omnia ea, quæ non sunt artificialia, necessariò finem propositum habere aliquem: nec referre, sive nos eum sciamus, sive non sciamus. Verùm juxta sectam Magistrorum speculationis, qui existimant, DEUM nihil facere propter aliud, & nullas esse causas & causata, sed omnia ejus opera esse secundum meram Ipsius voluntatem, nullumque illorum finem quærendum, nec dicendum, cur hoc fecerit, illud verò non; atque aded facere quicquid vult sine sapientia: juxta horum inquam sententiam, Opera DEI ingrediuntur in censum Operum vanorum, quin-imò leviora adhuc illis erunt. Nam qui in vanum laborat, is nullum finem intendit, sed est perturbatus, ignorans ipsemet quid agat! DEUS verò juxta illos scit quod agit, & intendit illud, sine tamen fine aliquo, & ad nullam utilitatem. Quòd autem operum DEI quædam sint tantum Ludi causâ, Jocosa, Ludicra, illud manifestam habet falsitatem in principio cogitationis. Neq; audiendi hîc sunt amentes illi, qui existimant Simiam risûs & joci causa creatam esse. *EX mera enim naturæ Generationis & Con-*

Actiones Dei omnes bonæ, necessariae, & utiles.
Genes. I. 31.

prionis ignoratione, principii item hujus oblivione hoc procedit, quòd Inrentio DEI fuerit, ita existere facere (*creare*), quicquid existere potuit, sicuti videmus, & ut aliter sit, à Sapiencia ejus non sit decretum. Propterea impossibile est secundum hanc considerationem, quòd omnia sequantur decretum Sapienciae ejus, (*ut se. quaedam ipsius opera sunt ludicra*). Sed illi, qui dicunt, quòd in Operibus DEI nullus finis spectetur, permoti sunt ad hoc necessario, quia considerant totam rerum Existentiam secundum suum sensum; quia dicunt, Quis est finis totius Mundi in universalitate sua? Et de necessitate existimant dicendum esse illis, qui credunt Novitatem Mundi, quòd sic voluerit DEUS; & non propter aliam causam, & sic consequenter in omnibus Mundi partibus, ita ut ne quidem membranam oculi uveam perforatam, & cornicularem pellucidam esse concedant propter transmissionem spiritus visivi, ut apprehendere possit objecta sua. Nequaquam enim concedunt, quòd ista sint visus causa, quòd membrana una sit perforata, altera pellucida propter Visum; sed dicunt, Ita voluit DEUS: licet alio modo Visus fieri potuerit. Ac extant loca quaedam Scripturae, ex quorum sensu literali in principio speculationis hic sensus elici videtur: ut, *Quicquid voluit, fecit, &c.* Item; *Anima ejus desideravit, & fecit.* Item; *Quae dicet tibi, quid facis?* At horum & similium locorum sententia est, quòd ea, quae DEUS vult, necessario fiant, neque à quoquam impediri possit, ne Voluntas ejus fiat; sed quòd DEUS non velit, nisi id, quod possibile est; neque omne possibile, verum id, quod Sapiencia ejus decernit: & sic bonum sit in summo gradu, quicquid vult DEUS facere, neque quisquam inter Ipsum & inter Opus impedimentum possit ponere. Atque haec est sententia omnium Legem amplectentium, & Philosophorum. Et sic quoque est sententia nostra; quia licet credamus, quòd Mundus sit innovatus, magna tamen pars Sapientum nostrorum non credunt, quòd sit propter voluntatem solam, & non propter rem aliam: sed dicunt, quòd Sapiencia ejus, quae est incomprehensibilis, necessario fecerit existentiam Mundi hujus in Universalitate sua, sicut existit: & Sapienciam illam eandem, quae non mutatur, necessario postulasse Privationem ejus antequam existeret. Invenies hoc apud Sapientes in explicatione loci illius, *Omnia fecit pulchra in tempore suo.* Idq; totum fecerunt ad vitandum id, quod vitandum est; videlicet, Agentem facere opus aliquod, & nullum in eo finem intendere. Sic credunt vulgò Legi nostrae Doctores. Et ita quoq; exponunt Prophetæ nostri, quod singulae Operum naturalium

Psal. 115. 3.

Jobi 23. 13.

Jobi 9. 12.

Eccles. 3. 11.

ralium partes sint ordinatæ, dispositæ & inter se invicem colligatæ, seseq; habeant ut causæ & causata, nullaque sint vel vana, vel frustraneæ, vel ludicra, sed summæ Sapientiæ opera. Ita dicit David; *Quam multa sunt operatua, DOMINE? Omnia in sapientia fecisti, impleta est Terra possessionibus tuis.* Item; *Omnia opera ejus in fide.* Item Salomon; *In sapientia fundavit Terram, &c.* Atq; hoc frequentissimè reperitur, neque aliter credendum est. Ita Speculatio Philosophica pronuntiat, quòd in rebus naturalibus nihil sit vanum, frustraneum & ludicrum, multò minùs in corporibus cœlestibus, quæ materiæ suæ ratione magis sunt ordinata & disposita.

Pfal. 104. 24.

Pfal. 33. 4.

Prov. 3. 19.

Scito autem, maximam dubiorum partem, quæ perplexitatem inducunt in investigatione finis totius hujus Universi, vel singularum illius partium, originem suam trahere ex errore & vana persuasionem illa, quam de se ipso Homo concipit, quasi nimirum ipsius causâ omnia essent condita; ex ignorantia naturæ Materiæ hujus inferioris; ac denique ex ignorantia Intentionis primæ, quæ est, Existere facere, quicquid existere potest: quia Existentiæ bona est sine dubio. Ex illo itaque errore, & duarum dictarum rerum Ignorantia oriuntur dubia & scrupuli omnes, propter quos existimamus, quædam DEI opera esse Ludicra, quædam Vana, quædam Frustraneæ.

Scito etiam, illos, qui admiserunt istud absurdum, quòd DEI opera juxta illos sint sicut opera vana nullum prorsus finem habentia, idèd noluisse concedere, quòd sequantur ejus Sapientiam, ne illos hoc adigat ad recipiendam sententiam de Antiquitate Mundi. Idèd hîc clausurunt portam.

Sed declaravi tibi jam sententiam Legis nostræ in hoc negotio; Credendum nempe, nihil absurdi esse, si dicamus, omnium istorum Operum existentiam & privationem sequi Sapientiam DEI, at nos in ipsius Operibus multos modos Sapientiæ illius ignorare. Super hac sententia fundata est tota Lex Mosaica. Ab hac sententia incipit, dum ait; *Et vidit DEUS quicquid fecerat, & ecce, bonum erat valde.* In eadem sententia finitur; *DEI perfectum est opus, &c.* Tu itaque hoc observa & considera. Nam si diligenter trutinaveris sententiam istam, & sententiam Philosophorum, ac ea, quæ in præcedentibus de hac materia capitibus dicta sunt, probè intellexeris, nullam ullâ in re inter ipsas discrepantiam & diversitatem invenies, nisi quòd illi Antiquitatem Mundi credant, nos verò ejus Novitatem.

Genes. 1.

Deut. 32. 4.

An Præcepta Mosaica finem & causam habeant, an verò dependeant à sola Voluntate DEI?

QUEMADMODUM dissentiunt Magistri speculationis ab iis, qui Legem credunt, in hoc, Utrum Opera Dei Opt. Max. sequantur ejus Sapientiam, an verò nudam ejus Voluntatem citra ullius finis respectum? sic manet eadem controversia de Præceptis, quæ nobis dedit. Sunt enim, qui nullam illorum causam quærunt, sed dicunt, Præcepta omnia solam ipsius Voluntatem sequi. Alii dicunt, Omne Præceptum & Interdictum sequi ipsius Sapientiam, & certum finem spectare; omnia Præcepta suas habere causas, & utilitatis alicujus gratiâ præcepta esse; omnia suas habere rationes; sed nos multorû rationes, & modos Sapientiæ Divinæ in illis ignorare. Atque hæc est sententia communis omnium nostrorum Sapientum, tam vulgarium, quàm singularium. Evidentia quoque hic sunt Legis nostræ testimonia: ut, *Statuta & judicia justa*. Item: *Judicia DOMINI sunt veritas, justa sunt pariter*. Quod attinet illa, quæ vocantur *Chykkim Statuta*, ut de Vestimento commixto ex lana & lino, de Carne & Lacte, de Hirco, qui in desertum emittebatur, (de quibus Sapientes nostri dixerunt; *In verbis, quæ chakakti statui vel insculpsi tibi, non licet tibi cogitare*, [h. e. aliquid mutare, ea vellicare], & *Satan accusat illa, Gentes Mundi contradicunt illis*): de his, inquam, non credit multitudo Sapientum nostrorum, quòd nullam causam, nullumque finem habeant, (hoc enim modo reducerentur ad opera vana); sed credunt, quòd omninò habeant causam, sive finem atque usum, nobis tamen, vel propter imbecillitatem mentis nostræ, vel propter imperfectionem sapientiæ, incognitum. Propterea omnia præcepta causam habent, h. e. omnia Præcepta & Prohibitiones finem atque usum habent, idque ita, ut quorundam usus nobis sit cognitus & manifestus, ut Prohibitionis *homicidii & furti*; quorundam verò non, ut in Præceptis suprâ commemoratis, item in Prohibitione *praputii, & heterogeneorum*. Illa, quorum usus & utilitas nota est, vulgo vocantur *Mischpatim* Judicia; illa verò, quorum usus non est vulgo manifestus, vocantur *Chykkim Statuta*. Hinc dicunt sæpè. *כי לא דבר רק הוא מכם ואם דבר רם הוא מכם*. h. e. *Datio præceptorum*

An præcepta Mosaica finem & usum habeant?

Præcepta quædam habent finem evidentem & manifestum; quædam non.

istorum non est res inanis nullum usum habens; & si videatur præceptum aliquod tale esse, tum id provenit ex imperfectione apprehensionis vestrae. Nōsti etiam tritum illud, quod communiter ajunt; Salomonem scrivisse causas omnium præceptorum, excepto illo de Vacca rufa. Item illud, quod ajunt: DEUM abscondisse causas præceptorum, ne nobis vilescerent, sicut Salomoni contigit in * duobus præceptis, quorum ratio manifestata erat. Atque hūc tendunt omnia Sapientum nostrorum dicta, omnia item Librorum Sacrorum testimonia. Unum tamen inveni apud Sapientes nostros in Bereſchith rabba, ex quo videtur in principio cogitationis, quædam præcepta nullam habere rationem; sed simpliciter esse præcepta, ac nullum alium prætereà habere finem, vel usum. Dicunt enim ibi; Quid interest DEO Sancto & Benedicto, sive quis jugulet à collo, sive à cervice? Dicit, Non data sunt præcepta nisi ארצ' lezareph ut illis probentur vel defacentur Creatura, sicut dicitur, Verbum DOMINI Tzaruph. Hoc dictum licet sit mirabile, nullumq; ipsi simile in verbis illorum reperiatur, ita tamen illud explicabo, sicut audies, ut ne vel tantillum egrediamur ordinem verborum ipsorum, neque etiam discedamus à recepto isto fundamento, quod omnia præcepta finem & usum habeant in hoc Mundo, sicut ajunt, Quia non est res inanis, &c. & sicut DEUS apud Prophetam ait; Non dixi semini Jacob frustra, quaerite me: ego DOMINUS loquens justitiam, & qui annuntio recta. Quod itaq; unicuiq; perfectâ mente prædico in hoc negotio credendum, hoc est, quod nunc indicabo; Unumquodq; præceptum in genere consideratum necessariò habet causam aliquam, sed partes, membra, & circumstantia ejus sunt illa, de quibus dicitur, quod præcepta tantum sint. E. G. Interfectio Animalium ad necessitatem alimenti & sustentationis manifestam habet utilitatem; quod verò fieri debet per maetationem, jugulationem, non per narium discissionem, aut œsophagi, & gutturis in certo loco amputationem, ista & similia faciunt, ad probandum in illis Creaturas, prout quidem ex ipsorum exemplo, sive quis maetet à collo, sive à cervice &c. tibi liquet: quod exemplum commemorare volui, quia sæpius in verbis Ipsorum p. m. occurrit; Maetans à collo, & Maetans à cervice. Sed vera hujus rei ratio est, quod, cum necessitas Homines coëgit ad comestionem Animalium, spectatum fuerit, ut occiderentur morte levi, & levi cum actione. Nam Amputatio colli non potest fieri, nisi gladio vel simili instrumento; Maetatio autem quavis re potest perfici. Atq; ad tantò leviozem mortem reddendam præceptum fuit, ut culter sit acutus. Verùm ad particularium præceptorum circumstantiarum rationem explicandam exem-

* De non multiplicandis sc. primò equis, dein de mulieribus, quorum duorū præceptorum ratio in Lege est exposita & subjuncta, ut vide re est Deut. 17. 16. 17. Vide Commentatores Hebraos R. Schem tobh, & Ephodi. Psal. 18. 31.

Jesa. 45. 19.

exempli loco adduci quoque merito potest *Oblatio*. Nam oblatio hostiæ habet utilitatem magnam, sicut explicabo; sed quod hostia una debeat esse Agnus, alia Aries, & quod numerus ipsarum sit certus ac definitus, ejus ratio nulla dari potest; qui verò laborat alicujus similis circumstantiæ rationem reddere, is meo judicio est amentissimus, neq; absurditates à se remover, sed potius sibi auget. Is enim æquè longè abest à veritate, qui credit istiusmodi particularia habere rationes, atq; is, qui credit, totum præceptum nullam habere utilitatem. Ac scito, quod Sapiencia requirat, vel, si mavis, dic, quod Necessitas postulet, ut talia in præceptis existant, quæ nullam rationem habent; & quod res quasi impossibilis sit in Lege, ut hujus classis res aliqua in illa non existat. Modi autem hujus impossibilitatis sunt isti. Si dicas, quare illa oblatio debet esse Agnus, & non Aries? eadem quæstio mansisset, si loco Agni positus fuisset Aries; nam necessariò species aliqua esse debuit. Ita si quis dicat, quare debent esse septem Agni, & non octo? idem quæri posset, si fuissent octo, vel decem, vel viginti. Nam necessariò numerus aliquis constituendus fuit. Itaq; simile hoc est naturæ Possibilis, cujus hæc est ratio, ut necessariò sit alterutrum Possibilium. De illis autem non potest quæri, Quare est hoc possibile, & non alterum illorum? Eadem enim quæstio moveretur, si alterum hujus loco esset. Tu itaq; hoc retine & animo tuo imprime, ut & illud, quod, cum Sapientes nostri passim dicunt, Omnia præcepta suas habere causas, Salomonem item omnium præceptorum causas scivisse; intelligendum id sit de usu sive fine Præceptorum *generaliter*, non verò *de singulis illorum partibus & circumstantiis*. Cum itaque ita se res habeat, omnia sexcenta & tredecim præcepta in classes aliquot distribuam, quarum unaquæque aliquot iterum præcepta, quæ ejusdem sunt speciei vel inter se affinia, contineat, & uniuscujusque classis causas indicabo, unà cum utilitatibus, quæ nec in dubium vocari, nec refutari possunt. Deinde revertar ad singula præcepta, quæ sub illa classe comprehenduntur, seorsim, & illorum quoq; causam explicabo, ita ut non nisi pauca sint remansura, quorum rationes mihi nec in hodiernum usque diem constant. Sic notæ sunt mihi etiam quædam particulares præceptorum circumstantiæ, quarum ratio reddi potest. Sed post-hæc ista omnia ex me audies. Nequeo enim tibi causas istas omnes explicare, nisi postquam præmifero capita quædam, in quibus complexurus sum aliqua, quæ viam quasi ad illa nobis sternent. Ista autem sunt illa capita, quæ nunc sum exorsurus.

C A P. XXVII.

*Legem duplicem habere Intentionem, ^{Eὐταξίαν}
videlicet Anima, & ^{Eὐταξίαν}
Corporis.*

IN T E N T I O generalis Legis est duplex, <sup>Eὐταξία nempe Corporis, Intentio Legis
& Eὐταξία Anima. duplex.</sup>

^{Eὐταξία Anima} est, ut dentur Populo pro illius captu sententiæ veræ <sup>1. Eὐταξία Ani-
ma.</sup> in rebus Relligionis. Ideò quædam sunt traditæ clarè & manifestè, quædam verò sub parabolis. Non enim fert natura imperiti Vulgi Apprehensionem rerum illarum veram, prout est.

^{Eὐταξία Corporis} consistit in dispositione & ordinatione victûs i- <sup>2. Eὐταξία Cor-
poris.</sup> psorum, quem sibi invicem subministrant. Et hæc iterum duabus rebus perficitur: *primò*, Omnem inter ipsos violentiam tollendo, ne quis agat id, quod ipsi lubet, placet, vel potest; sed unusquisq; respiciat commodum publicum: *secundò*, docendo Homines virtutes ad Reipublicæ gubernationem utiles & necessarias.

Scito autem, duarum harum Legis Intentionum unam sine dubio alteram dignitate præcedere; primas enim partes dignitate sibi vendicat ^{Eὐταξία} Anima, quæ res Fidei complectitur; altera autem prior est Naturâ & Tempore, ^{Eὐταξία} videlicet Corporis, quæ de Reipublicæ gubernatione & negotiorum ejus administratione agit.

Et hæc secunda prius est necessaria, unde etiam magis exactè & minutim unâ cum suis partibus est in Lege tractata. Nam non potest perveniri ad Intentionem primam, nisi post adeptam perfectionem istam secundam. Ostensum enim est per demonstrationem, <sup>Duplicem perfe-
ctionem habet
Homo, primam
& secundam.</sup> quòd Homo duas perfectiones habeat, *Perfectionem nempe primam*, quæ est perfectio Corporis, & *Perfectionem secundam*, quæ est perfectio Anima. *Perfectio prima* est, ut sit sanus in optima dispositione corporali. Hoc verò esse nequit, nisi omni tempore necessaria sua inveniat, ut Alimenta, & alia ad Corporis regimen spectantia, Habitationem sc., Balnea, & alia hujus generis. Istud autem nequit perfici ab uno solo Homine; (nullus etenim Homo ad hanc mensuram pervenire potest): sed à congregatione politica totius alicujus Regionis vel Civitatis, sicuti notum est, quòd Homo sit naturâ Animal Politicum. *Perfectio secunda* est, ut sit Intelligens actu, ac sciat de omnibus Entibus, quicquid Homo scire potest secundum ultimam

suam perfectionem. Evidens autem est, quòd in hac Perfectione secunda nulla sint opera, nec qualitates aut virtutes, sed scientiæ & cognitiones solùm, quæ ex speculatione & diligenti inquisitione conveniunt. Clarum etiam est, ad nobilem istam Perfectionem ultimam non posse perveniri, nisi post Perfectionem primam. Homo etenim non potest intelligere Intelligibile, etiam si ab alio doceatur, multò minùs à se-ipso, quamdiù dolore, fame, siti, calore, frigore &c. affligitur & premitur. Sed postquàm pervenit ad perfectionem primam, potest quoque pervenire ad perfectionem secundam, quæ est omnibus modis præstantissima, utpote quæ sola causa est Vitæ perpetuæ & æternæ. Lex autem vera, quam docemus esse unam, & nullam aliam præter ipsam, Lex inquam Mosis, simul nobis tradit utramque Perfectionem; *Dispositionem nempe & directionem actionum & negotiorum humanorum*, per violentiæ sublationem, & honestarum laudabiliumque virtutum formationem, ita ut Homines in tali ordine subsistere, vivere & conservari possint, quòd ad primam Perfectionem pertingant; deinde *Dispositionem rerum credendarum & rerum sciendarum*, ut pertingant ad Perfectionem postremam. Has duas Perfectiones descripsit nobis Lex ipsa, & indicavit, quòd finis Legum illarum sit, ad illas Hominem perducere: dum inquit; *Itaq; præcepit nobis D O M I N U S facere omnia statuta ista, ut timeamus D O M I N U M D E U M nostrum, ut benè sit nobis omnibus diebus, & conservaret nos in vita si ut hodiè: ubi primo loco posuit perfectionem postremam, propter ejus dignitatem, sicuti declaravimus comparatam esse Perfectionem ultimam. Hoc enim est, quod ait; Ut benè sit nobis omnibus diebus. In quem sensum, ut nôsti, Rabbinii nostri ajunt; Ut benè sit tibi in illo Mundo, qui totus Bonus est; & prolonges dies in Mundo, qui totus Longus est. Sic namque ejus, quod hic ait, Ut benè sit nobis omnibus diebus, sensus quoque est, Ut pervenias in Mundum, qui totus bonus est & longus; quæ est substantia perpetua & æterna. Quod verò ait, Ut vivificaret nos si ut hodiè, id intelligitur de substantia corporali prima, quæ ad tantum durat, & non perficitur, nisi in totius alicujus Provinciae vel Civitatis congregatione, sicut exposuimus.*

Utramq; perfectionem Homini docet Lex.

Deut. 6.24.

CAP. XXIIIX.

Quòd omnia & singula Præcepta tendant vel ad Εὐταξίαν Animæ, vel ad Εὐταξίαν Corporis, adeoq; finem aliquem habeant.

EX iis, de quibus monendus & instruendus es, est & hoc, ut scias, quòd Lex sententiarum & scientiarum illarum, per quas perfectio ultima acquiritur, finem tantum dederit. Præcepit enim nobis credere in genere Existentiæ DEI, Unitatem item, Scientiam, Potentiam, Voluntatem & Æternitatem illius, quæ omnia sunt fines ultimi, qui in specie & definitè cognosci nequeunt, sed post multarum demùm rerum cognitionem. Ita præcepit credere principia quædam, quæ necessaria sunt ad *εὐταξίαν* Conversationis Politicæ & Civilis: ut, quòd Deus irascatur contra eum, qui rebellem se ipsi præbet, ideoq; timendum & cavendum esse, ne rebellemus ei. Verùm de reliquis sententiis vel scientiis realibus in hac Universalitate, ut sunt omnes scientiæ speculativæ secundum varias suas species, quibus sententiæ illæ, quæ sunt finis ultimus, verificantur, nihil expressè Lex præcepit sicut de prioribus, sed in genere tantum, sicut ait; *Ad diligendum DOMINUM*. Nosti autem, quàm severe præceperit Lex de dilectione DEI, cum ait; *Diliges eum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis.* Verùm docuimus in Opere nostro Talmudico, quòd iste Amor non rectè firmetur, nisi per Apprehensionem veram totius hujus Entium Universalitatis, & Sapientiæ DEI in illa latentis cognitionem, ac simul indicavimus, quid de hoc negotio tradant Sapientes nostri.

Ex iis autem, quæ nunc de hac re diximus, colligimus, quòd omne Præceptum, sive sit Affirmativum, sive Negativum, hùc tendat; *primò*, ut omnem violentiam tollat, & mores bonos, ad Societatis politicæ conservationem necessarios, generet: *deinde*, ut veras opiniones de iis, quæ credenda sunt, doceat, & quidem tales, quæ vel per se scitu sunt necessariae, vel ad violentiam tollendam, aut virtutes honestas excitandas. Et de talibus Præceptis dicimus, quòd manifestam habeant rationem & utilitatem, neque de fine eorum querendum sit. Nullus etenim est, qui hæsitabundus sit, vel quærat,

Finis & scopus omnium præceptorum.

Cur mandatum nobis sit credere, D E U M esse Unum? vel, Quare prohibitum nobis sit Homicidium, Furtum, Vindicta, Ultio sanguinis? aut, Cur jubeamur nos invicem diligere? Sed Præcepta, de quibus perplexi Homines sunt & disputant, ita ut quidam dicant, illa nullam habere utilitatem, sed simpliciter esse præcepta; quidam verò, quòd utilitatem, nobis tamen occultam, habeant; sunt illa, in quorum sensu litterali nulla utilitas apparet è tribus illis rebus, quarum mentionem fecimus; h. e. quòd nec opinionem aliquam veram credendam contineant, nec virtutem aliquam honestam doceant, nec denique iniquitatem & violentiam è medio tollant; sed è quorum sensu videtur, ac si nihil facerent nec ad *δυστυχίαν* Animæ, docendo de rebus Fidei, nec ad *δυστυχίαν* Corporis, præscribendo ordines & vias ad gubernationem Reipublicæ vel Oeconomix necessarias, ut sunt, Præcepta de Vestimentis heterogeneis, de diversis Seminibus, de Lacte & Carne, de tegendo Sanguine, de Vitula decollata, de redemptione primogeniti Asini, & similia, quorum omnium explicationem, rationes veras ac demonstrationes adhuc ex me audies, exceptis tamen particularibus circumstantiis, & paucis quibusdam aliis præceptis. Exponam enim tibi, quòd ista omnia & similia necessario ad aliquam trium dictarum rerum faciant, vel sc. ad *δυστυχίαν* Animæ, vel ad *δυστυχίαν* Corporis, quæ duobus absolvitur, Ablatione Violentiæ, & Formatione honestarum Virtutum. Probè autem retine ea, quæ de Fidei dogmatibus diximus; quòd sc. quandoque præceptum aliquod Fidei aliquem explicet articulum, ita ut ille solus, & nihil aliud spectetur, prout est articulus de Unitate, Æternitate, & Incorporeitate D E I; quandoque autem ita, ut credendus sit, vel ad auferendam iniquitatem, vel ad acquirendos bonos mores: ut est illud, quòd D E U S irascatur contra eum, qui alium opprimit, sicut dicitur; *Irasceturq. furor meus, & occidam vos.* Item illud, quòd D E U S statim exaudiat clamorem oppressorum & afflictorum.

Exod. 22. 23.

CAP. XXIX.

*De Abrahamo, quòd, cùm inciperet refutare
Zabaiſtas, illorumq; Idololatriam oppugnare, à
Rege fuerit incarceratus & relegatus. Alia
quædam de illorum Idololatria
& Fabulis, &c.*

NOTUM est, Abrahamum Patrem nostrum educatum esse in fide Zabæorum, qui statuerunt, Nullum esse DEUM præter <sup>Zabaiſta Stel-
las habebant pro
Diis.</sup> Stellas. Sed cùm indicavero tibi in hoc capite Libros ipsorum, qui nunc inter nos extant translati in linguam Arabicam, & Annales ipsorum antiquos, ac exinde sententias illorum produxero, videbis, quòd expresse dicant, Stellas esse Divinas, (vel, *Deos minorum Gentium*), & Solem esse Deum Magnum. Ita dicunt quoque, reliquos quinque Planetas esse Deos, sed duo Luminaria esse Majores. Invenies quoque, illos clarè dicere, Solem regere Mundum superiorem & inferiorem. His ipsis verbis dicunt istud. Sic reperies quoque in dictis ipsorum Libris & Annalibus, quòd de Abrahamo in hunc sensum scribant; Cùm Abrahamus, qui educatus est in Cuthia, à <sup>Fabula ipsorum
de Patriarcha
Abrahamo.</sup> vulgo dissentiret & diceret, quòd præter Solem alius sit Creator, incepisse illos sic & sic ipsi objicere, & inter alias objectiones meminerunt quoque Operationum Solis evidentium & manifestarum in hoc Mundo. Abrahamum autè respondisse eis; Justus estis, h. e. Rectè dicitis, quia Sol est instar securis, quæ est in manu cædentis ipsa. Deinde meminerunt quoque objectionum quarundam, quas ipse movit contra illos. Et tandem scribunt, quòd Rex ipsum incarceraverit; sed hoc nihil obstante ipse perrexerit in carcere sese illis opponere. Quocirca Regem, cùm timeret, ne Regno suo detrimentum inferret, Hominesque à Relligione sua abduceret, ipsum in fines usque Orientis, confiscatis omnibus ejus bonis, relegasse. Invenies hæc omnia manifestis verbis in libro, qui vocatur *העבורה הנבטיה*. Eorum verò, quæ in Libris nostris Canonicis habemus, nullam faciunt mentionem, ut nec illius, quòd Prophetia ipsi oblata fuerit; quoniam refutare ipsum studebant, eò quòd sententiæ illorum male contradiceret. Ac certè nullum mihi est dubium, quin erronei illi spiritus, cùm ipsis contradiceret, omnis generis maledictis &

convitiis illum prosciderint. Et quia omnes illas injurias propter DEI gloriam patienter ferebat, (prout æquum est facere), idcirco dictum est ipsi: *Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.* Cujus rei impletionem hodieque videmus, dum omnes Homines unanimiter ipsum admirantur, & in ipso benedicuntur, etiam illi, qui non sunt ex ejus semine. Nec quisquam est, qui huic rei contradicat, aut qui dignitatem & excellentiam ejus ignoret, nisi reliquæ quædam nationis illius abjectæ, quæ remanserunt in extremis Terræ partibus, ut infideles Turcæ in partibus quibusdam Aquilonis, & Indi in quibusdam Australis Terræ partibus. Illi enim sunt de reliquiis nationis Zabaiſtarum, quæ Gens totum Terrarum orbem impleverat. Summus autem gradus, ad quem Philosophi illius temporis in speculatione sua pervenerunt, fuit, quod existimârunt, DEUM esse Spiritum Sphæræ vel Orbis cœlestis; Orbes cœlestes & Planetas esse Corpora, & DEUM Opt. Max. esse Spiritum illorum. Meminit hujus sententiæ *Abubachar Alſaig* in Commentario super librum *Aristot. de Auditu.* Ideo omnes *Zabaiſta* crediderunt Antiquitatem Mundi, quia Cœli juxta illos sunt DEUS. Insuper existimârunt, *Adamum* primum fuisse virum ex viro & fœmina, sicut reliqui Homines, progenitum. Sed tamen magnis laudibus ipsum evexerunt: dixerunt, illum fuisse Apostolum Lunæ, vocasse Homines ad cultum Lunæ, & Libros composuisse de Cultura Terræ. Sic de *Noah* dicunt *Zabaiſta*, quod fuerit Agricola, neque ipsi cultus Imaginum placuerit. Inde invenies, omnes *Zabios* vituperare *Noam*, & dicere, quod nullas coluerit Imagines. Item, quod in judicium vocatus, carcerique inclusus fuerit, eò quod DEUM Opt. Max. coluerit: & alia. *Schethum* existimant discessisse à sententia patris sui *Adami* in cultu Lunæ. In summa, tanta mendacia proferrunt, ut nil nisi risum iis concitent, & summam mentis suæ *depprogia*, ac Philosophiæ ignorantiam & imperitiam prodant. De *Adamo* dicunt, quod, cum ex climate, h. e. ex Terra *ORSH*, quæ Indiæ vicina est, egressus, & terram *Babel* ingressus fuit, multa mirabilia secum asportaverit, & inter illa Arborem, flores, folia, & ramos auri habentem, Arborem item talem lapideam, folia item cujusdam Arboris ita virescentis, ut folia ejus ab igne non consumantur, & quæ sub se comprehendere vel tegere possit decem millia virorum staturæ *Adami*, quod duo secum folia gestaverit, è quorum unoquoque duo Homines contegere vel vestire se potuerint! Atque sic multa alia narrant hujus generis admiranda! Miror autem illos, quod Mundi æter-

Genes. 12. 3.

Zabaiſtarū fabula de Adamo.

De Noa.

De Schetho.

æter-

Æternitatem crediderint, & tamen rebus istis impossibilibus in Natura fidem adhibuerint! Intentio verò illorum in commemoratio-
ne Adami, & eorum, quæ ei attribuunt, ad nihil aliud tendit, quàm
ad confirmandam sententiam de Æternitate Mundi, & ut inde por-
rò sequatur, Astra & Orbes esse DEUM.

Cùm autem egressus fuit Columna illa Mundi (Abrahamus), &
didicisset, quòd DEUS sit abstractus, incorporeus, & omnes Orbes
& Stellæ ipsius opera, vanitatumque istarum, in quibus educatus
fuit, falsitatem intellexisset; cœpit sententias & dogmata illa refu-
tare, ac publicè sese illis opponere, *Nomenq. DOMINI DEI Mundi* Gen. 21. 33.
invocare, ita ut profiteretur, DEUM esse, & Mundum hunc creâsse.

Porrò, secundùm sententias illas Zabiorum erexerunt Stellis *Zabii Stellis e-*
Imagines, & Soli quidem Imagines aureas, Lunæ verò argenteas, *rexerunt Im-*
atque ita Metalla & Climata Terræ inter Stellas partiti sunt. Dixe- *gines.*
runt enim, Climatatis N. DEUM esse Stellam N. Deinde Sacella ædi- *Sacella item.*

ficaverunt, Imaginesque in illis collocârunt, arbitantes, vires Stel-
larum influere in illas Imagines, easque Intelligendi virtutem ha-
bere, Hominibus Prophetiæ donum largiri, ac denique, quæ ipsis
utilia ac salutaria sunt, indicare. Ita dicunt de Arboribus, quæ sunt
ex portione Stellarum illarum; cùm Arbor quædam Stellæ alicui
dedicatur, nomini ejus plantatur, & hoc vel illo pacto colitur, quòd
virtutes spirituales Stellæ in Arborem illam infundantur, ita ut se-
cundùm modum Prophetiæ cum Hominibus, ut prophetet, loqua-
tur, & in Somnio etiâ illos alloquatur. Hæc omnia invenies in ipso-
rum libris, quorum mentionem feci. Atque hi sunt *Propheta illi Ba-*
halis, & Propheta Lucorum, quorum in Libris Sacris mentio fit, in quo- *Propheta Baalis*
rum animis sententiæ istæ tam altas radices fixerunt, *& Lucorum.*
ut develiquerint 1. Reg. 18. 26.

DOMINUM, & clamârunt ad Baalem, Exaudi nos! Ista omnia provene-
runt ex opinionum illarum divulgatione, & summâ ignorantia ac
dementia, quæ tùm in Mundo regnabat. Atque ex hac Imaginatio-
num specie ortæ sunt sententiæ aliæ, è quibus fuerunt *Præstigiatores*
(מעווננים), *Augures* (מנזשים), *Astrologi* (מכשפים), *Incantatores* (דוברי חכר),
Consultentes Magos, Arioli (ידעובי), & *Quærentes ex mortuis*. Sed in ma-
gno nostro Opere Talmudico exposuimus jam, quòd Abraham Pa-
ter noster p. m. rationibus incepavit opiniones istas refutare, & leni-
ter ac placidis verbis corda Hominum ad verum DEI cultum per-
trahere, donec in medium prodijt Princeps ille Prophetarum, & per-
fectè hoc negotium exequutus est, Infideles ejusmodi Homines
morte mulctare, memoriam ipsorum delere, & è Terra Viventium
extir-

Deut. 7. 5. extirpare jubens, (*Altaria, inquit, eorum destruetis, &c.*) vias quin-
 Lev. 20. 23. etiam ipsorum sequi seridè interdicens, sicut ait; *Non ambulabitis in*
Prima Legis in- *statutis Gentium, &c.* Nòsti enim ex pluribus Scripturæ locis, quòd
tentio est, Idolo- *prima Legis nostræ intentio sit, Idololatriam tollere, memoriam*
latriam tollere. *illius, & omnium eorum, quæ illi adherent, aut Homini bus ad illam*
 vel minimam occasionem præbèt, delere; ut, Pythonum, Ariolorum,
 Traductionis per ignem, Divinatorum, Præstigatorum, Incanta-
 torum, Augurum, Astrologorum, Mortuos consulentium, &c. cave-
 re deniq; ne operibus illorum vel tantillum nos asimilemus, multò
 minùs in illis ambulemus. Hinc dicitur expressè in Lege: Omne
 id, quod tanquam cultus aliquis Idolo præstatur; omnem item obla-
 tionem, quæ illi offertur, abominationi esse Creatori. Hoc quippe
 Deut. 12. 31. est, quod dicitur; *Quia omnem abominationem, quam odio habet, faciunt*
Oblationes, quas *Diis suis.* Invenies in libris ipsorum, quos tibi nominabo, quòd *SOLI*
Zabaiista SOLI (Deo suo majori) obtulerint septem vespertiliones, septem mures,
obtulerunt. & septem reptilia alia, cum certis quibusdam rebus; quæ sola suffi-
 cere possunt ad magnam illorum abominationem mortalibus osten-
 dendam. Itaque manifestam habent utilitatem omnia præcepta &
 interdicta, Idololatriam, & quicquid illi adhæret, ad eam permover
 aut pertinet, prohibentia; quia faciunt ad nos ex pestiferis illis opi-
 nionibus eripiendos, quæ ab iis, quæ ad utramq; Corporis & Ani-
 mæ, perfectionem nobis profunt, nos in insanias illas deturbant, in
 quibus Patres & Seniores nostri educati fuerunt, sicut de illis dicitur;
 Jos. 24. 2. *Dixitq; Jehosua ad universum Populum, Sic dixit DOMINUS DEUS*
Israël, Trans flumen habitaverunt Patres vestri à seculo, ut Therah pater
Abraham, & pater Nabor, servieruntq; Diis alienis: & sicut de illis Pro-
phetæ veri dixerunt; quòd post vanitates, quæ nihil profunt, ambulaverint.
 Quanta igitur est utilitas omnium illorù præceptorum, quæ nos ab
 hoc magno errore liberant, & ad veram de DEO fidem convertunt?
 docendo sc., quòd DEUS in hoc Mundo sit, qui omnia creavit, quòd
 Ipse sit colendus, diligendus & timendus; non verò illi, qui falsò
 pro Diis habentur; & quòd ad Voluntatem ejus perficiendam nulla
 res laboriosa requiratur, sed solùm Ipsiùs Amor & Timor, quibus
 duobus totus cultus ejus perficitur, sicut tibi sum declaraturus. Hinc
 dicitur; *Et nunc Israël, quid postulat DOMINUS DEUS tuus abs te, nisi*
Amore & Ti- *pro Diis habentur; & quòd ad Voluntatem ejus perficiendam nulla*
more Dei cultus *res laboriosa requiratur, sed solùm Ipsiùs Amor & Timor, quibus*
Divinus perfici- *duobus totus cultus ejus perficitur, sicut tibi sum declaraturus. Hinc*
titur. *dicitur; Et nunc Israël, quid postulat DOMINUS DEUS tuus abs te, nisi*
 Deut. 10. 12. *ut timeas eum? &c.* Verùm in sequentibus plenius hac de re dicam:
Multorum pra- *nunc revertor ad propositum meum, & dico, quòd multarù Legum*
ceptorum ratio- *rationes & causæ mihi innotuerint ex cognitione fidei, rituum &*
nes dilicit Au- *cultus Zabiorum, prout videbis, quando illorum præceptorum*
thor ex fide & *causas*
ritibus Zabai- *causas*
istarum.

causas tibi sum expositurus, quæ nullas habere videntur. Recensebo tibi autem Libros quosdam, ex quibus & tu addiscere poteris ea, quæ mihi de fide & opinionibus Zabiorum sunt cognita; quòd reverà scias & intelligas illorum veritatem, quæ in præceptorum causis reddendis sum in medium prolaturus. Celeberrimus inter hos est Liber, qui vocatur *העבודת הנבטיה* (h.e. ut alii transferunt, de *Agricultura Aegyptiorum*), quem transtulit *Aben vachaschijah*. In capite sequenti verò docebo te, cur Zabii fidei suæ capita descripserint conjunctim cum *Agriculturæ* ratione). Hic Liber plenus est insaniarum *Idololatricarum*, & aliarum rerum, ad quas vulgò Homines propendent & inclinant; de Fabricatione sc. Imaginum loquentium, (Hebr. *הטלמאות*, quam vocem ita transferre solent) de Descensu Spirituum familiarium, de Præstigiis, de Dæmoniis, de Diabolis, de Habitantibus in desertis, (quales fuerunt *Satyri*). Prætereà continentur in eo multa alia ridicula, quibus tamen existimant se subtiliter refutare velle miracula illa manifesta (*Mosis* sc. & *Prophetarum*), ex quibus universi cognoscunt, quòd Deus sit judex omnium Hominum, sicut dicitur; *Ut scias, quòd DOMINI sit Terra*, &c. Item: *Quia ego DOMINUS in medio Terra*. De Adamo primo narratur ibi, illam in Libro suo scripsisse, esse in India Arborem quandam, cujus ramus in Terram projectus instar serpentis repar: Arborem item aliam, cujus radix habeat formam humanam, & vocem vehementem, ac distincta verba edat ac loquatur: Item, esse certam quandam Herbam, quæ si sumatur, ac in collo suspendatur, Hominem reddat invisibilem, ita ut non videri possit, quònam ingrediatur, vel unde exeat; quòd si verò de illa suffitus sub Cælo conficiatur, audiri in vicino Aère fragores ac tonitrua horrenda, quamdiù fumus ille ascendit. Hæc & similia multa deliria narrantur ibi de mirandis virtutibus Plantarum & proprietatibus *Agriculturæ*, quibus miracula conantur evertere, ac quòd singulari tantum solertiâ & industriâ fiant, persuadere. Ex illis est etiam fabula illa de Arbore *אמלוי* quæ est quoque ex *Ascheroth*, h.e. *Lucis*, sive *Arboribus* in honorem *Deorum plantatis*, quibus, ut ostendi, serviebant. Ajunt; Arborem illam stetisse in *Nineve* 12000 annis, & litem ipsi intercessisse cù *Jabruach*, h.e. *Mandragora*, proptereà quòd hæc locum ejus occupare vellet: ac Virum quendam, qui prophetavit virtute arboris *אמלוי*, prophetiâ ad tempus privatum fuisse; postea verò cùm iterum ad prophetandum ipsum impelleret, significasse ei (*Arborem* sc. *אמלוי*), se occupatam fuisse in judicio cum *יברוי* h.e. *Mandragora*; itaque præcipere ei, ut

Fabula, quas
Adamo affir-
gunt *Zabasta*.

Fabula de dua-
rum Arborum
יברוי & אמלוי
contentione.

scribat ad omnes iudices, ut iudicent inter illas, ac pronuncient, quæ nam meliorem & majorem in præstigiis vim haberet, מלך אן פרוי *Mandragora*? Prolixa admodum illa est fabula. Ex illa autem, si probè eam consideraveris, addisces sententias & sapientiam Hominum illorum. Et hi tamen fuerunt Sapientes Babelis, in magna existimatione habiti in temporibus illis obscuris; ista enim sunt, in quorum fide educati fuerunt. Ac nisi mensura illa cognitionis de existentia DEI esset, quæ nunc inter Gentes est divulgata, essent isti nostri dies majoribus tenebris adhuc involuti, quàm illi. Sed reverter ad propositum meum.

*De Thammus
Pseudo-Propheta.*

Narratur quoque in Libro illo fabula de Pseudo-propheta quodam Idololatrio, cujus nomen erat *Thammus*; quòd, cum vocaret Regem ad colendos septem Planetas & duodecim signa Zodiaci, ac à Rege ignominiosè interficeretur, illà nocte, quâ interfectus fuit, omnes Imagines ab extremitatibus Terræ convenerint in Palatio, quod in Babylonia Imagini magnæ aureæ, Imagini videlicet Solis, inter Cælum & Terram pendentem, erectum erat. Ibi Imaginem illam (*Solus sc.*) in medio procidisse, reliquis Imaginibus in circuitu ejus circumstantibus, ac Thammusum deslere vel plangere, & quid ei contigerit, narrare cepisse; reliquas Imagines plorasse, & totà nocte lamentatas esse: Aurorâ verò ascendente omnes simul avolasse, & in Templâ sua in extremas Terræ oras reversas esse. Hinc consuetudinem introductam esse, ut primo die mensis *Thammus* (h.e. Junii) lamententur, lachrymètur, plangant & lugeant propter Thammusum (Pseudo-prophetam). Vides itaque, quales opiniones fuerint illius temporis Homines. Antiqua autem valdè est historia de Thammus apud Zabios; sed ex illo libro addisces maximam partem deliriorum, operum & festorum Zabaistarum. Id verò, quod narrant de Adamo primo, de Serpente, de Arbore scientiæ boni & mali, de Vestimentis, quòd antea non in usu fuerint, cave, ne intellectum tuum abripiat, & existimes, illa verè Adamo vel alii contigisse. Illa enim omninò nunquam fuerunt in rerum Natura. Verùm si leviter tantùm & superficialiter rem consideres, deprehendes, quòd falsa sint ea omnia, quæ in hac fabula narrantur, & conficta ab illis, posteaquàm Lex nostra Gentibus innotuit, & historiam Operis *Bereschith* h.e. Creationis audiverunt. Tùm enim illi statim omnia secundùm sensum litteralem acceperunt, & fabulas illas effinxerunt, ut Homines simplices ista audientes persuadeantur, ac si Mundus esset Antiquus, & illa, quæ in Lege narrantur, ita, ut ipsi deli-

Definiunt, gesta essent. Quamvis autem tu non opus habeas hac admonitione, quia jam instructus es talibus scientiis, quæ prohibent, ne animum apponas ad insanias istas Casdæorum, Chaldæorum & Zabiorum omni sapientiâ (quæ quidem reverà ita nominari meretur) carentes, nihilominus tamen illa ad alios præservandos monere völu; quia Vulgus nimis est facilis ad fidem fabulis istis adhibendam. Ex Libris porrò illis sunt quoque, *Liber Haiſtamchus*, *Libri Zabaiſtarum*, qui Aristoteli, sed falsò, attribuitur; *Liber item Hattel esmaoth* (h.e. de Imaginibus loquentibus); *Liber Tamtam*; *Liber Haſſcharabh* (השרב); *Liber Maaloth haggalgal vehazzuroth haoloth becol maaleh* (השרב). *Liber de gradibus Orbium cœlestium & figuris ascendentibus in unoquoque gradu*; *Liber alius de Imaginibus loquentibus*, qui etiam attribuitur Aristoteli; *Liber quidam*, qui attribuitur Hermeti; *Liber Isaaci Zabii*, in quo disputat pro Lege Zabiorum; *Liber item illius magnus de Consuetudinibus, & particularitatibus Legis Zabiorum*: ut, de illorum Festis, Sacrificiis, Precationibus, & aliis ad Fidem ipsorum spectantibus. Hi omnes sunt Libri de rebus Idololatricis tractantes, & in linguam Arabicam translati: nec dubium est, quin exigua pars sint respectu illorum, qui non sunt translati, vel qui non amplius extant, sed longitudine temporis perierunt. Illi autem, qui inter nos extant, complectuntur maximam partem opinionum & operum Zabiorum, quorum quædam adhuc hodiè in Mundo nota & usitata sunt: ut, Exstructio Templorum, & Figurarum tum fusilium, tum lapidearum in illis collocatio; Altarium erectio, & Sacrificiorum, variorumque ciborum generum super illa oblatio; Festorum Celebratio; ad Preces & alios cultus Templorum illorum, in quibus Loca magna valdè (quæ Tempora formarum Intellectualium appellant) exstruunt, congregatio; Figurarum super montes excelsos positio; Lucorum sive Arborum illarum reverentia; Statuarum erectio; & alia, quæ ex illis Libris, de quibus te instruxi, potes petere. Cognitio autem istarum opinionum & scientiarum est porta magna (h.e. multum infervit) ad reddendas Præceptorum causas. Nam totius nostræ Legis fundamentum & cardo, circa quem vertitur, est, sententias illas è cordibus Hominum delere, & memoriam illarum extirpare, sicut dicitur; *Ne seducat cor vestrum, &c.* Item; *Cujus cor avertat se hodiè, &c.* Item; *Sed altaria eorum destruetis, & lucos illorum comburetis igne, nomenq; ipsorum perdetis, &c.* Atque hæc duo passim in Lege repetuntur & inculcantur. Hæc etiam prima ac principalis totius Legis nostræ fuit Intentio, sicut nos docuerunt Sapientes no-

Deut. 15. 23.

stri in expositione trita illius, quod DEUS ait; *Quicquid praecepit vobis DOMINUS per manum Moysi. Dixerunt: Ecce, discis hinc, quod, quicumque confitetur Idololatriam, habeatur pro eo, ac si totam Legem abnegasset: & quicumque abnegat Idololatriam, pro eo, ac si totam Legem confessus esset.*

CAP. XXX.

*Quare Antiqui Idololatræ Agriculturam
& cultum seu venerationem Stella-
rum conjunxerint?*

*Zabaiſta adſcri-
bunt Stellis ſæ-
cunditatem Ter-
ræ.*

QUOD si consideraveris opiniones illas antiquas & infirmas, apparebit tibi, in confesso quasi apud illos fuisse, quod per cultum Stellarum exulta & secunda reddatur Terra. Hinc Sapientiores, Doctiores & Religiosiores inter ipsos, prædicabant & indicabant Hominibus, quod Agricultura, quâ Homines subsistunt & conservantur, ab ipsorum voluntate dependeat, si nempe Solem reliquaque Astra debito cultu venerentur; si verò peccatis suis illa offendant, urbes & agros vastari. Scribunt in Libris suis, quod propter iram Martis deserta & desolata loca careant aquis ac arboribus, & Dæmones horrendi loca illa incolant. Summis laudibus extollunt Agricolas, Vinitores, propterea quod laborant in excolenda & habitabili reddenda Terra, tanquam summo Astrorum desiderio & voto.

Causa, propter quam Idololatræ magnificiunt Boves & Armenta, est, quod magnam utilitatem præbent in Agricultura: ita ut dixerint, Non esse permissum illa mactare, quia magnæ virtutes & commoda ex illis ad Homines redeant ab Astris propter Agriculturam; subjecta tamen esse Homini cum virtutibus ipsorum, quia DEUS illorum usu delectatur, quem in Agricultura præbent. His itaque opinionibus inter Homines sparsis, conjunxerunt cultum Idolorum cum cultu Terræ, eò quod cultura Terræ sit Hominibus & multis Animalibus necessaria. Sacerdotes autem Idolorum concionabantur Hominibus in congregationibus & cæteribus Ecclesiasticis, illorumque animis imprimebant, propter ejusmodi cultus Pluviam de Cælo descendere, Arbores agri fructus ferre, Terram fecundam reddi. Attende quid dicant in Libro de Agricultura Aegyptiorum, ubi de Vineis sermo habetur, sicut ibi clara inveniuntur ipsorum verba. Dicunt, Sapientes & Prophetas ipsorum

an-

antiquos præcepisse, ut diebus festis certis instrumentis Musicis coram Imaginibus ludant, eò quòd Dii illis, qui hæc faciunt, benefaciant, & amplas remunerationes largiantur. Atque harum promissionum multas admodum fecerunt species: ut, quòd longævam vitam sint habituri; quòd morbi ab illis auferendi; quòd à magnis vitiis sint conservandi; quòd Terra proventum suum sit datura, & Arbore fructus ad satietatem prolaturæ. Huc-usque sunt verba Zabiorum. Cùm igitur tantoperè opiniones istæ divulgari & obtinere cœpissent, placuit DEO Opt. Max., pro immensa sua erga nos misericordia, errores istos ex animis nostris evellere, & tantos labores à corporibus nostris, per laboriosarum & inutilium istarum actionum abolitionem, auferre; deditque nobis Legem suam per manum Mosis p.m., qui nobis in DEI Nomine indicavit, si Altra aliaque Corpora cœlestia coluerimus, Pluviam cessaturam, Terram infœcundam & sterilem futuram, Arbore fructus suos non daturas, varia mala temporibus, & vitia corporibus eventura, vitam denique nostram decurtatam iri. Ista namque omnia verba sunt fœderis, quòd nobiscum DEUS pepigit, & invenies illa passim in tota Lege; quòd videlicet ex cultu Stellarum sequatur Cohibitio pluviae, vastatio Terræ, corruptio temporum, ægritudo corporum, decurtatio dierum (h.e. *vita*); & econtrà, quòd ex intermissione illius & conversione ad cultum DEI sequatur descensio pluviae, fœcunditas Terræ, bona tempora, sanitas corporis, & longa vita, contrà quàm Hominibus concionati sunt cultores Idolorum, ut ad colenda ea ipsos permoverent. Fundamentum enim Legis est, opinionem illam ex animis Hominum tollere, memoriamque ejus extirpare.

CAP. XXXI.

Respondet illis, qui existimant, nullas Præceptorum reddi posse rationes.

SUNT quidam Homines, quibus difficile admodum est, Præcepti alicujus causam reddere, ac propterea viderur, nullius præcepti vel prohibitionis rationem posse intelligi. Quòd autem eos huc permovit, est morbus, quem in animis suis invenerunt, quem non exprimere aut eloqui possunt. Existimant enim, si Leges istæ utilitatem aliquam in hoc Universo habeant, & propterea nobis

datæ sint, videri posse, ac si ex ratiocinatione & intellectu Hominis
 intellectu præditi proveniant : sed si ratio & utilitas illarum non
 possit intelligi, tàm extra omne dubium esse, quòd à Deo origi-
 nem suam trahant; cùm ratione humanâ non possint apprehendi.
 Verùm insipientes isti hoc pacto Hominem perfectiorem faciunt
 Creatore ejus. Homo etenim juxta illos, quicquid dicit, vel agit,
 certo fine agit : D E U S autem nequaquam, sed præcipit nobis id,
 quod nec ullam nobis affert utilitatem, si faciamus; nec damnum, si
 intermittamus. Absit autem hoc, absit inquam à Creatore! Con-
 trario enim modo res sese habet; Intèrio quippe tota Præceptorum
 est, ut nobis profint, sicut explicuimus ex dicto illo; *Ut benè sit no-
 bis omnibus diebus, ad vivificandum nos sicut hoc die.* Et in hunc sensum
 dicitur quoque; *Qui audiverint omnia statuta ista, &c.* Item; *Tantum
 Populus sapiens & intelligens, Gens magna ista.* His namq; verbis osten-
 ditur, *Statuta* etiam omnia docere cunctas Gentes, quòd summam
 contineant sapientiam & intelligentiam. Quòd si autem essent res,
 cujus causa esset abscondita, quæ nullam utilitatem afferret, vel de-
 trimentum averteret; quare quæso diceretur de credentibus vel fa-
 cientibus illa, quòd sint Sapientes, Intelligentes, Magni, & Genti-
 bus cunctis admirationi? Sed citra dubium res se habet, sicuti de-
 claravimus, quòd sc. unumquodque sexcentorum & tredecim Præ-
 ceptorum profit, vel ad salutaris alicujus opinionis fidem generan-
 dam, vel ad perversam aliquam evellendam, vel ad ordinem ali-
 quem bonum instituendum, vel ad iniquitatem tollendam, vel ad
 honestas & laudabiles virtutes excitandum, vel denique à malis &
 turpibus vitiis dehortandum, quæ omnia ad tria capita revocari
 possunt, Fidem sc., Mores, & Actiones Practicas in vita Civili.
 Quòd autem singula hic speciatim non enumeremus, ejus rei causa
 est; quòd omnia illa, quæ Lex vel præcipit, vel prohibet,
 contineant vel doctrinas de Actionibus Civilibus &
 Politicis, vel de Rebus credendis, vel de Moribus:
 ac proinde sufficiunt nobis hic tria ista ca-
 pita, in reddendis Præcepto-
 rum causis.

Deut. 6. 24.

Deut. 4. 6.
Ibid.

CAP. XXXII.

Sicut omnia Opera DEI Naturalia, ita quoque ejusdem Præcepta suas habere causas & rationes. Oblationum & aliorum quorundam Præceptorum origo, &c.

SI consideres Opera DEI Naturalia, manifestabitur tibi ex illis solertia & sapientia summa Creatoris in Animalium creatione, & motus partium ipsorum subordinatione ac colligatione. Sic eadem sapientia & industria lucet in subordinatione singulorum membrorum in Homine, si ordine considerentur. Exempli causa, ad ostendendam subordinationem istam motuum & colligationis membrorum; Cerebri pars anterior est mollissima, posterior vero non nihil dura: spina dorsi adhuc durior; & quanto magis protenditur, tanto quoque est durior. Nervi sunt instrumenta sensus & motus. Et sunt quidam, qui necessarii sunt tantum ad apprehensionem sensuum, idque cum motu exiguo, qui non nisi levissimo labore constat, ut est motus palpebrarum & maxillæ; & hi oriuntur ex cerebro: quidam vero, qui necessarii sunt ad motum membrorum; & hi oriuntur ex spina dorsi. Quandoquidem autem isti nervi propter teneritudinem suam, licet ex medulla spinæ dorsi orientur, juncturas membrorum movere nequeunt, ideo, sapienti consilio DEI, è nervo exeunt fibræ, quæ replentur carne, & fiunt muscoli; deinde ab extremitate nervi exit musculus, qui incipit crassescere & conjungi cum funibus scissionum durarum, sitq. Tendo, qui postea adhæret & adjungitur membro; & tunc demum potest nervus membrum movere. Hoc unicum exemplum adducere hic volui ad subordinationem istam declarandam, quia est manifestissimum ex admirandis illis, quæ habentur in Libro *de Utilitate partium*, quæ singulæ sanè suas habent manifestas utilitates, si intellectu claro considerentur. Eandem sapientiam & sagacitatem spectandam nobis proposuit Deus in unoquoque Individuo Animalium lactentium. Quia enim, cum nascuntur, sunt tenerissima, neque sicco cibo alii possunt; ideo adaptavit eis ubera ad lac generandum, ut humido ejusmodi cibo, temperamento membrorum ipsorum convenienti,

Quomodo membra in Homine sibi invicem subordinentur.

ti, nutriantur, donec ordine & gradatim exsiccentur & confortentur. Ac similem planè gubernationis DEI Opt. Max. modum observare licet in rebus multis in Legge nostra, quia non licet subito & momento quasi transire à contrario uno ad alterum; & per consequens, secundum Naturam Hominis fieri non potest, ut momento relinquat id, cui longo temporis spatio est assuetus. Cum itaque misit DEUS Moysen Doctorem nostrum p. m., ut nos faceret regale Sacerdotium, Gentem sanctam primò in cognitione DEI Opt. Max., sicut dicitur; *Ostensum tibi est, ut scires, &c.* Item; *Scio ergo hodie, & revocato ad cor tuum, &c.* Deinde in cultu DEI, sicut dicitur; *Et ad colendum eum ex toto corde vestro.* Item; *Et servietis DOMINO DEO vestro.* Item; *Et ipsi servietis.* Et usitata tum in Mundo consuetudo erat, cui omnes assueti, & cultus universalis, in quo omnes erant educati, ut variae Animalium species in Templis illis, in quibus Imagines collocabant, offerrentur, coram illis procumberetur, & adoleretur; certi insuper quidam essent cultores sequestrati quasi & ad cultum illum destinati, qui in Templis illis, in honorè Solis, Lunæ, reliquarumq; Stellarum exstructis, exercebatur, sicuti ostendimus: ideò noluit Sapientia & Providentia DEI, quæ in omnibus ejus creaturis lucet, mandare, ut cultus illi omnes derelinquantur aut aboleantur. Hujus enim rei cor humanum, quod perpetuò ad id inclinatur, cui est assuetum, naturaliter non fuisset capax; ac propterea perinde fuisset, ac si hoc nostro tempore Propheta aliquis veniret, qui nos ad cultum DEI vocare vellet, ac diceret; DEUS præcipit vobis, ne oretis, ne jejunetis, ne quærat is salutem ejus in die angustiae, sed ut cultus vester totus consistat in cogitatione, non in opere. Propter hanc itaque causam retinuit DEUS adhuc cultus, eosque à rebus creatis & phantasmatis, quæ nullam veritatem habent, ad Nomen suum venerandum transtulit, & præcepit nobis, ut illas exhibeamus Ipsi. Ita præcepit, ut Ipsi ædificemus Tempia, sicut dicitur; *Et facient mihi Sanctuarium:* ut Altare Nomini ejus sit consecratum; *Altare Terræ facies mihi:* ut sacrificia ipsi offerantur; *Homo cum sacrificium ex vobis obrulerit DOMINO:* ut nos incurvemus, & fultum faciamus coram Ipso. Similiter è contrario prohibuit, ne istiusmodi opera fiant aliis: ut, *Qui sacrificat Diis, internecioni devovebitur, &c.* Item; *Non incurvabis te DEO alii.* Sic Sacerdotes ad cultum Sanctuarii separavit, de quibus ait; *Et Sacerdotio fungentur mihi:* & postulavit, ut ordinentur ipsis dona sufficientia; quia occupati sunt in domo & oblationibus ejus: *Dona videlicet, quæ Sacerdotum & Levitarum dicuntur.* Consilium autem

Deut. 4. 35.

Ibid. v. 39.

Deut. 11. 13.

Exod. 23. 25.

Deut. 13. 4.

*Deus non planè
abolevit cultus
Idololatrias, sed
illos à rebus
creatis ad No-
men suum trās-
tulit.*

Exod. 25. 8.

Exod. 20. 24.

Lev. 1. 2.

Exod. 22. 19.

Exod. 34. 14.

Exod. 28. 41.

autem in hac Divina Sapiëntia fuit, ut memoria Idololatriæ deleatur, & fundamentum illud magnum de Existentiâ & Unitate DEI in Gente nostra confirmetur, nec tamen animi Hominum propter cultuum illorum abolitionem, quibus assueti erant, obstupescerent, vel alios cultus scirent.

Novi autem, animam tuam in principio cogitationis non assensuram isti rei, sed difficilem admodum tibi visuram, & quæsiturâ ex me; *Quomodo fieri possit, ut præcepta & opera tam clarè explicata, certa sua tempora habentia, non sint instituta propter sese, sed propter aliud; quasi sc. essent inventum à DEO excogitatum ad nos ad Intentionem primam duendos? & Quidnam ipsum impediverit, quò minùs nobis Intentionem suam primam præceperit, & facultatem recipiendi eam concesserit, ita ut non opus fuisset illis, quæ existimas esse ex Intentione secundâ?*

Audi igitur responsum meam, quæ ægritudinem istam tibi ex animo auferet, & veritatem illius rei, quam te docui, detegat. Occurrit in Lege simile quid planè huic rei: id videlicet, quod dicitur; *Et non duxit eos DEUS per viam Terræ Philisthæorum, &c. Et circumduxit DEUS Populum per viam deserti Maris algosi, &c.* Exod. 13. 17.
Ibid. v. 18. Quemadmodum ergo DEUS illos deduxit à via recta, quæ principaliter fuit intenta, propter timorem rei alicujus, quam secundùm naturam suam non poterant portare, in viam aliam, ut pervenirent ad Intentionem primam: ita præcepit DEUS ista præcepta propter timorem rei illius, quam anima nostra naturaliter portare non poterat, ad Intentionem primam assequendam, Apprehensionem videlicet DEI Opt. Max., & Derelictionem Idololatriæ. Nam sicut non est in natura Hominis, ut is, qui quotidie laborat in opere cæmentario & laterario, vel simili aliquo artificio, manibus suis à sordibus lotis, statim abeat ad præliandum cum Gigantibus; ita quoque non est in natura ejus, ut in variis istis operum, cultuum & ceremoniarum speciebus educatus (ad quas anima ejus tantoperè inclinatur, ut illas pro Intelligibili primo habeat) uno momento illa omnia relinquat & deserat: & quemadmodum ex singulari sapientiâ DEI circumducti fuerunt (Israëlitæ) in deserto, ut nempe fortitudinem discerent; (notum enim est, quòd quotidiana conversatio in deserto, rarus deliciarum & voluptatum corporis, ut balnearum, & similibus rerum, usus, Fortitudinem generent, sicut contraria Mollitiem); & tamen filii ipsis nati sunt, qui non erant assueti operibus illis humilibus & servilibus: omniaq; hæc facta fuerunt ex specialibus mandatis DEI, sicut dicitur; *Secundùm os DOMINI castrametati sunt, & secundùm os* Num. 9.

DOMINI proficiscabantur. Custodiam DOMINI custodiverunt secundum os DOMINI per manum Moysi: ita hæc quoque Legis pars ex singulari consilio DEI provenit, ut remaneant in specie cultus consueti, & tamen exinde discerent Fidem illam, quæ est Intentio prima.

Alteram quæstionis tuæ partem quod attinet, *Quisnam impediverit DEUM, quò minus nobis præceperit Intentionem suam primam, & facultatem dederit eam accipiendi? posset eodem modo ex te quæri & dici, Quisnam impedivit DEUM, quòd non duxerit Israëlitas per Terram Philisthæorum, & dederit ipsis virtutem & facultatem belligerandi, ut non opus fuisset circumitione illâ in columna Nubis interdiu, & in columna Ignis noctu?*

Quin-imò & tertia quæstio tibi hic moveri posset de causa promissionum Divinarum, quas promisit pro observatione præceptorum, & comminationum, quas contra transgressores est comminatus, ac dici; *Quandoquidem prima DEI Intentio & Voluntas fuit, ut credamus isti Legi, & faciamus secundum omnia, quæ præcepta sunt in ipsa; quare non dedit nobis facultatem illam recipiendi & faciendi semper, ut non opus habuisset hoc consilio, quòd benefacturus nobis sit, si serviamus ei, & nos puniturus, si rebellemus, neque beneficiis vel pœnis illis nos afficere; ista enim omnia inservunt eò, ut in nobis assequatur Intentionem suam primam? & quid impedivit eum, quòd non dederit nobis Voluntatem faciendi cultum illum, qui ei placet; & à natura fugiendi illum, quem detestatur?*

Responsio autem ad tres istas quæstiones, & illis similes, eadem est; videlicet, quòd licet DEUS miraculosè quandoque mutet naturam Singularis alicujus in cæteris Entibus, nullo tamen modo per miraculum mutet naturam Hominum. Hujus fundamenti causa dictum est; *Quis des, ut sit cor eorum istud illis &c.* Et propter hanc quoque causam data sunt Præcepta & Promissiones, Præmia & Pœnæ. Doctrinam autem de Miraculis in aliquot locis Libri hujus nostri jam exposui. Quod verò dixi, non ita intelligo, ac si crederem, Impossibile esse DEO Naturam Hominum mutare: possibile enim hoc omninò est, & sub potentiam ejus cadit; sed quòd nolit id facere, nec unquam Voluntas ejus futura sit secundum Legis nostræ principia. Etenim si Voluntas DEI esset, unumquemque Hominem mutare ita, ut eum esse vellet, non opus fuisset Prophetas mittere, vel Legem promulgare.

Sed redeo ad propositum meum, & dico; Cùm ista species cultus
Divi-

Divini, Oblationes nempe, sint secundum Intentionem secundam; Invocatio verò, Precatio & similia cultus Divini genera magis sint propinqua Intentioni primæ, & necessaria ad illam assequendam, idcirco DEUM magnam inter duas istas species constituisse differentiam. Istæ enim Oblationes & Sacrificia, licet fiant in honorem DEI Opt. Max., tamen non ita nobis sunt facienda, sicut à principio fiebant, ut videlicet in quovis loco & quovis tempore offerre, Templum pro lubitu nostro edificare, quicquid placuerit, offerre, cuilibet, cui adlubuerit, hoc munus sibi vendicare, sit permissum; sed prohibita sunt nobis ista omnia, & certa domus huic rei fuit assignata, sicut dicitur; *In loco, quem elegerit DOMINUS*: extra quam Sacrificia Deut. 12. 26. offerre non licebat; *Cave tibi, ne offeras holocausta tua in quovis loco, quem* Deut. 12. 13. *videbis*: nec nisi certa familia Sacerdotio fungi poterat; & hæc omnia ad cultus istius genera diminuenda, ut nihil nempe fieret, nisi quod DEUS non jusset intermittere. Verum Precatio & Deprecatio permissa est in omni loco & cuivis, ut & *Zizit*, Peniculamenta in oris vestimentorum, *Mesufab* Scheda, quæ in postibus januarum absconditur, *Thephillin* Oratoria, sive Lora illa, quorum in precibus usus est, & alia similia. Hac de causa, quam nunc tibi aperui, invenimus sæpissimè Prophetas reprehendere Homines ob nimium studium & nimiam diligentiam in adducendis oblationibus, & illis inculcare, quòd non principaliter & per se intendantur, neq; DEUS illis opus habeat. Sic ait Samuel; *Nunquid voluntas* 1. Sam. 15. 22. *DOMINO est in holocaustis & victimis, ut in obtemperando voci DOMINI?* Item Jesajas; *Ad quid mihi multitudo Sacrificiorum vestrorum, dicit DOMINUS?* Et Jeremias; *Non sum loquutus cum Patribus vestris, nec præcepi eis die, quo eduxi eos è terra Aegypti, de holocaustis & victimis. Sed verbum hoc præcepi eis, dicendo; Obtemperate voci meæ, & ero vobis in DEUM, & eritis mihi in Populum*: quæ Prophetæ verba scrupulum moverunt omnibus, quos mihi videre & audire contigit. Dicunt enim; Quomodo dicit Jeremias de DEO, quòd non præceperit nobis Sacrificia & Holocausta, cum maxima pars Præceptorum circa hoc tantum sit occupata? Sed scopus verborum ipsius is est, quem indicavi tibi. Dicit; Prima Intentio utique est, ut apprehendatis me, neque alii serviat, ut ego sim vobis in DEUM, & vos mihi in Populum. Hoc autem Præceptum de Oblationibus & de Domo mea datum est in hunc finem, ut exinde ad utilitatem vestram hoc disceratis: & eâ de causâ quoque transtuli illos cultus ad Nomen meum, ut omnis Idololatriæ memoria deleatur, & Unitas mea confirmaretur. Vos

verò venistis, & finem illum irritum reddidistis, cultuique externo adhæstis. Nam dubitastis de existentia mea, sicut dicitur; *Negaverunt DOMINUM, & dixerunt, Non est ipse: & Idolis serviistis, Baali adolevistis*, post Deos alienos ivistis, & ad Domum meam venistis, &c: adhæstis & respexistis solum ad Templum DOMINI, & ad oblationes, quæ non erant prima & principalis Intentio.

*Prima præcepta
Dei non fuerunt
de Oblationibus
& Sacrificiis.*

Sed alio quoque adhuc modo versus istos Prophetæ possum exponere, qui eundem, quem diximus, sensum exhibet. Constat ex Scriptura & ex Cabbala simul, quòd principium Præceptorum nobis datorum non sint verba de Holocaustis & Sacrificiis, (h.e. quòd *prima præcepta, quæ nobis data sunt, non fuerint de Holocaustis & Sacrificiis*). Nec enim opus est, ut ullo modo defatiges intellectum tuum in Paschate Ægypti; nam illud propter manifestam causam factum est, sicuti ostenturus sum: ac præterea datum fuit in Terra Ægypti; illa autem, de quibus hîc agitur in isto Prophetæ Jeremiæ loco, fuerunt præcepta post exitum ex Ægypto: unde dicitur ibi; *In die, quo eduxi vos è Terra Ægypti*. Primum etenim præceptum, quod post exitum ex Ægypto datû est, fuit illud, quod in Mara accepimus, quando dictum nobis fuit; *Si audiendo audiveris vocem DOMINI DEI tui, &c.*

Exod. 15. 26.

Ibid. v. 26.

Ibi posuit ei Statutum & Judicium, &c. Et certa quædam est Cabbala, in qua dicitur; *Sabbatum & Judicia in Marah deponam*. Statutum itaque, cujus ibi mentio fit, est *Sabbatum*; Præceptum verò, sunt *Judicia*, Sublatio nempe omnis iniquitatis. Et hæc est Intentio prima, sicuti supra docuimus; Volo dicere, Fides opinionum verarum, ut, Novitatis Mundi: (nôsti enim principale fundamentum præcepti de Sabbatho esse, ut hoc dogma confirmetur & roboretur, sicuti *parte 2. cap. 31. hujus Libri* ostendimus): deinde, præter fidem hanc opinionum verarum, Sublatio iniquitatis inter Homines. Propterea liquet tibi, quòd prima præcepta non fuerint de Holocaustis & Sacrificiis, quia sunt secundum Intentionem secundam. Et hoc, quod Jeremias inquit, est illud ipsum, quod in Psalmis legimus, ubi Populus redarguitur, quòd ignoret Intentionem primam, & inter ipsam &

Psal. 50. 7. 8. 9.

Intentionem secundam non distinguat. Sic dicitur ibi; Audi Popule mi, & loquar Israël, & testificabor tibi: DEUS tuus ego sum. Non super Sacrificia tua arguam te, nec super Holocausta tua, quòd non fuerint coram me semper. Non accipiam è domo tua juvencum, nec de septu tuis hircos. Et

fic in quovis loco, in quo hæc vel similia repetuntur,
hæc est intentio, quod te considerare
& observare jubeo.

CAP. XXXIII.

Quòd Lex externam immunditiem & impuritatem tollat post purificationem cordis.

EX generali Legis intentione inter alia est, Cupiditates & desideria exterminare, contemnere, nec nisi ad necessitatem illa permittere. Nòsti, majoris Hominum partis unicum desiderium & summam voluptatem consistere in immodico cibo, potu & Venere. Ista autem sunt, quæ & perfectioni Hominis ultimæ (*Intellectui sc.*) & perfectioni primæ sunt perniciofa, quæq; omnia ferè Politicæ & Oeconomix negotia conturbant. Nam cum tantum pravis nostris concupiscentiis indulgemus, ut fatui quidam solent, tum Appetitus speculativi cessant, corpus nostrum corrumpitur, Homo ante tempus suum naturale obit, curæ & sollicitudines multiplicantur, odiû & invidia vel zelus augentur, contentiones denique, bella, rapinæ suscitantur.

Causa hujus rei est, quòd stolidi Homines Voluptatem suam tanquam summum bonum, summumque suum finem sibi proponant.

Huic ergo pesti maturo consilio mederi voluit DEUS, dum præcepta dedit, quæ imaginarium istum finem tollent, & cogitationes nostras inde abstraherent, omniaque ea, quæ ad voluptatem spectare videntur, prohibere: id quod præcipua Legis nostræ est Intentio. Nonne enim vides, quàm severè Lex præcipiat morte mulctare eum, qui nimiam voluptatem in cibo & potu quærere deprehenditur, eum nempe, qui in Lege vocatur *Filius rebellis & declinans, epulo item & potator*. Juber namque Lex lapidare illum & maturè è medio tollere, antequàm latius ejus malitia progrediatur, ut tandem etiam cædes perpetraret, aliisque Hominibus gulositate suâ noceat ac molestus sit.

Sic è generalibus Legis intentionibus est quoque, ut Homo sit placidus, mansuetus, erga proximum suum officiosus, non durus ac difficilis, sed voluntatem amicorum suorum faciens, petitiones ipsorum exaudiens, & votis annuens. Nòsti enim præceptum Divinû; *Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervicem vestram ne induretis ultrâ. Item; Ausculta & audi Israël. Item; Si volueritis & audiveritis.*

Legis Intentio est cupiditatum extinctio & refrenatio:

Deut. 21.

Charitas erga proximum:

Deut. 10. 16.

Deut. 27. 9.

Jesa. 1. 19.

Sic dicitur de iis, qui parati & prompti sunt recipere, quod recipiendum est; *Et audiemus atq; faciemus*: & alibi parabolicè; *Trabe me post te, curremus.*

Sanctimonia: Post-hæc, Puritas & Sanctitas quoque est ex Legis nostræ Intentionibus; h.e. Continentia & Abstinencia à rebus Venereis, sicut infra sum explicaturus. Cùm enim **D E U S** iussit sanctificare Populum ad Legem suscipiendam, dixit; *Sanctifica eos hodie & cras*: Item; *Ne appropinquetis uxoribus*: manifestè docens, quòd Sanctificatio sit Continentia à Venere; sicut alibi ait, quòd Abstinencia à Vino sit Sanctitas, de Naziræo inquires, *Sanctus erit*. Sic legimus in libro *Siphra*; Sanctificate vos, & estote sancti: *Hæc est sanctitas Præceptorum*. Quemadmodum autem Scriptura impletionem & observationem Præceptorum illorum vocat Sanctitatem & Puritatem; sic illorum transgressionem, & rerum turpium perpetracionem vocat Impuritatem & Immunditiem, sicut explicabo.

Mundities externa corporis.

Mundities vestimentorum, Lotio corporis, Abstersio item sudoris & sordium, est quidem etiam de Legis intentione; verùm posterior est Purificatione operum & cordis ab opinionibus pravis & moribus inhonestis. Existimare enim, munditiem externam ablutionis corporis & vestimentorum sufficere Homini, licet per reliqua omnis generis voluptatibus, Cereri, Veneri, & Baccho indulgeat, summa est insania! Hinc ait Jesajas; *Qui sanctificant se, & qui mundant se in hortis, post unum in medio, comedentes carnem suillam, abominationem, &c.* quibus verbis significat, quòd se in locis publicis mundent & sanctificent, postea verò intra privatos parietes & in ædibus suis omnis generis peccatis se contaminent, cibos prohibitos, ut carnem suillam, abominationem atque mures comedant. Quod ait, *Post unum in medio*, illis verbis fortè denotat coitum prohibitum. Colligimus autem inde, quòd externa ipsorum fuerint munda; interiora verò cupiditatibus & concupiscentiis referta: id quod nequaquam cum Lege convenit. Principalis enim scopus Legis est, concupiscentias primò diminuere; deinde mundare exteriora, posteaquàm interna & abscondita mundata sunt. De istiusmodi Hominiibus, qui corporis & vestimentorum munditiei nimiùm sunt dediti, interea autem intus pravis moribus præditi, impurisque actionibus addicti, inquit Salomon; *Est generatio, quæ munda est in oculis suis, & à sorde sua non est abluta; & est generatio, cujus excelsi sunt oculi, &c.*

Quòd si hæc ita probè consideraveris, quæ hætenus de finibus Legis

Legis recensuimus, multorum Præceptorum causæ tibi innotescant, quæ antea tibi erant incognitæ, &c.

CAP. XXXIV.

Legem accommodatam esse ad totam Gentem communiter, non ad singulos.

EX iis, quæ in hoc negotio cognitu necessaria sunt, est & hoc, quod Lex non attendat ad ea, quæ sunt extraordinaria & raro contingentia; sed quicquid docet, sive id ad doctrinam, sive ad mores spectet & actiones, respicit ad ea, quæ communiter & ordinariè solent fieri. Proinde non est ratio habenda illorum, quæ in paucioribus eveniunt, & ad damnum ac detrimentum, quod uni vel alteri accidit ex mensura & regimine legali; Lex enim est quiddam planè Divinum: sed considerare debes res naturales, in quarum universalitate utilitates illius sunt communes & frequentes, damna autem non nisi particularia & specialia, sicut ex nostris & aliorum verbis est manifestum.

Præcepta nō sunt accommodata ad singula Individua; sed ad omnes in universum.

Ideoq; juxta hanc considerationem nemo mirari debet, si Intentio Legis non in omnibus & singulis Individuis perficiatur, sed nonnulli quandoq; reperiantur, quos regimen aliquod Legale non perficit. Formæ etenim naturales non semper largiuntur cuivis Individuo omnia necessaria & requisita. Nam omnes proveniunt ab uno Deo, & operationem unam habent: omnes datæ sunt à Pastore unus; contrariumque hujus rei est impossibile. Impossibile autem Naturam habere firmam & immutabilem, alibi demonstravimus.

Propterea juxta hanc considerationem impossibile etiam est, ut Leges secundum diversas Hominum cōstitutiones, secundum item diversitatem temporum, ad instar Medicinæ, datæ sint; cuiq; enim Homini accommodatur Medicina pro ratione temperamenti ipsius, quod hac vel illa horâ habet; sed necesse est, ut regimen Legale sit absolutum & universale, licet uni sit conveniens, alteri verò non. Quòd si enim ad Homines esset accommodata Lex, corruptione utique vacare non posset: quod dicere procul à nobis absit! Hac itaque de causâ non decet, ut ea, quæ sunt de prima Intentione Legis, temporari vel loco sint accommodata; sed oportet Judicia & Statuta esse absoluta & universalia, sicut Deus ait; *O congregatio, Num. 15. 15. statutum unum est vobis!* intendique debent in illis emendationes universales, sicut exposuimus.

Post-

Posteaquàm ergo ista sum præfatus, incipiam nunc explicare id, quod explicandum mihi proposui.

CAP. XXXV.

Dividuntur Præcepta omnia in quatuordecim classes.

Divisio Præceptorum in quatuordecim classes.

VIDE TUR mihi, Præcepta omnia, juxta hanc Intentionem, in quatuordecim classes commodè posse dividi.

Prima classis. *fundamentales Fidei*; ea nempe, quæ in Tractatu *סודי תורה* h.e. de *Fundamenti Legis* enarravimus. Quò etiam pertinet doctrina de *Pœnitentia*, & de *Jejunis*, sicut explicabo. De istiusmodi autem sententiis fundamentalibus Fidei non potest quæri, quæ sit illorum utilitas?

Secunda. *Secunda classis* comprehendit præcepta de *Idololatria*, ea videlicet, quæ in Tractatu de *Idololatria* recenluimus. Pertinent autem hûc præcepta de *heterogeneis Vestimentis*, de *Vitibus diversi generis*, de *Fructibus item Arborum*, qui tribus primis à plantatione annis proveniunt. Hujus ordinis Præceptorum causa nota est; inservit enim ad confirmandas & perpetuò conservandas sententias illas Fidei credendas.

Tertia. *Tertia classis* complectitur præcepta de *Emendatione Morum*, quæ recensuimus in *Halachoth deoth*. Notum autem est, Bonis moribus societatem & conversationem humanam perfici, quæ generis humani ordini est necessaria.

Quarta. *Quarta classis* continet præcepta de *Eleemosynis*, de *Mutuo*, de *Debitis*, & quæ his sunt affinia, ut sunt *Aestimationes sive Pretia*, *Anathemata*, *Judicia Mutui & Servorum*, atq; adedò omnia ea, quorum mentionem fecimus in Tractatu nostro de *Seminibus*, exceptis tantùm præceptis de *Heterogeneis & Fructibus trium primorum annorum*. Causa horum omnium est manifesta, quia utilitas illorum ad omnes ferè redit. Qui enim hodiè est dives, ille ipse vel ejus posteri cras sunt pauperes; & qui hodiè est pauper, ille, vel illius filius, cras est dives.

Quinta. *Quinta classis* comprehendit præcepta de *Prohibitione Iniquitatis & Rapina*, de quibus egimus in Tractatu *Nesikin*, h.e. de *Damnis*. Utilitas illorum est manifesta.

Sexta. *Sexta classis* complectitur præcepta de *Judiciis pecuniariis*, qualia sunt de *Furibus*, *Prædonibus*, & *falsis Testibus*, & maxima pars eorum, quæ enarravimus in Tractatu *סופי* h.e. de *Judiciis*, quorù omnium usus est manifestus. Quòd si enim ejusmodi peccatores & raptores

non

non punirentur, nullus rapinarum & damnorum esset finis, nullus-
que Hominum istiusmodi sceleratorum & maleficorum numerus.
Neque, ut stolidè quidam opinantur, intermissio vel remissio pœ-
narum est Clementia, sed potius Inclementia, Crudelitas, & ordinis
Politici Everfio. Clementia est id, quod DEUS præcepit; *Judices & Deut. 16. 18.*
Præfectos pones tibi intra omnes portas tuas.

Septima classis complectitur *Judicia pecuniaria*, ex mutuis Homi- *Septima.*
num inter se negotiationibus procedentia, ut, *de Mutuo, Elocato, De-*
posito, de Emptione & Venditione, de Hereditatibus, &c. quæ recensuimus
in Tractatu מִיִּקָּן & מִשְׁפָּט, quorum utilitas est manifesta. Necessa-
rium enim est, ut Homines facultatibus suis ubique inter se nego-
tiantur & communicent. Id autem fieri ritè non potest, nisi certæ
æquitatis istiusmodi negotiorum habeantur Regulæ, justâque pro-
portione æstimentur.

Octava classis complectitur præcepta *de Diebus solennibus*, ut *de Sab-* *Octava.*
batho & Diebus festis, quæ recensuimus in libro זְמַנֵּי. Causas & ra-
tiones illorum Lex ipsa explicat, quòd videlicet inserviant vel ad
alicujus articuli Fidei confirmationem, vel ad Corporis recreatio-
nem, vel ad utrumque simul, quemadmodum sum ostensurus.

Nona classis complectitur alias practici cultûs Divini partes, *de Nona.*
Precazione, de lectione Audi Israël, & aliis, quæ enarravimus in Tra-
ctatu אֱהַבָה h.e. *de Amore*, excepto præcepto *de Circumcisione*. Utilitas
illorum est evidens; confirmât enim opiniones de Dilectione DEI,
de illis item, quæ de DEO sunt credenda, vel quæ illi attribuenda.

Decima classis continet præcepta *de Sanctuario, ejusq; Vasis, Instrumen-* *Decima.*
tis, ac Ministris, quæ recensuimus in Tractatu עֲבוֹדָה. Utilitatem illo-
rum jam in præcedentibus declaravimus.

Undecima classis complectitur præcepta *de Oblationibus*, & sunt illa *Undecima.*
ferè, de quibus egimus in Tractatu עֲבוֹדָה & קַרְבָּנוֹת. Sed & horum
Præceptorum utilitatem generaliter jam commemoravimus, cur
nempe illo tempore fuerint necessaria?

Duodecima classis comprehendit præcepta, quæ agunt *de Pollutioni-* *Duodecima.*
bus & Purificationibus, quorum omnium generalis intentio est, ne quis
temerè in Sanctuarium ingrediatur; sed ut debitam illi reverentiam,
honorem & timorem exhibeant, quemadmodum alibi sum decla-
raturus.

Decima-tertia classis continet præcepta *de Cibis vetitis & similibus*, *Decima-tertia.*
ea videlicet, quæ recensuimus in Tractatu *de Cibis vetitis*. Vota item
& *Nasireatus* ad hoc quoque genus Præceptorum spectant. Univer-

forum autem intentio est, immoderatum appetitum deliciarum & lautitiarum rescindere, modumque gulæ ponere, sicuti exposuimus in principio Commentarii nostri super librum *Avoth*.

*Decima-quarta-
14.*

Decima-quarta classis est præceptorum de *Concubitu illicito*, quæ exposuimus in Tractatu *ד'שנ*, & in Tractatu *אסורי ביאה*. Et ex hoc genere est quoque *Commixtio bestiarum diversa speciei*. Intentio illorum est, Libidinem, quantum fieri potest, coercere, ne modus in illa excedatur, vel pro fine habeatur, quemadmodum stulti solent facere, prout in *Massechet Avoth* exposuimus. Pertinet huc etiam *Circumcisio*.

Cæterum, notum est, Præcepta quoque aliter dividi, in duas videlicet partes: in ea sc., quæ respiciunt *DEUM & Hominem*; & ea, quæ respiciunt *Homines inter se invicem*.

Homines inter se invicem respiciunt *Classis quinta, sexta, septima, & ex parte tertia*. Reliquæ respiciunt *DEUM & Hominem*. Nam omnia Præcepta, sive sint *Affirmativa, sive Negativa*, quorum intentio est, vel articulum aliquem *Fidei*, vel *Virtutem* aliquam docere, vel *mores Hominis proprios* informare & emendare, dicuntur esse inter *DEUM & Hominem*, licet in veritate impellant & permoveant ad res, quæ inter *Homines inter se invicem* incidunt, sed post multas demùm res & *considerationes intervenientes*; quod animadvertente.

Posteaquàm igitur Præceptorum omnium classes tibi indicavi, ad singula nunc revertar explicanda, quatenus nimirum videtur, ac si nullam utilitatem haberent, vel non intelligi possent, causas & utilitates illorum exponendo, paucis exceptis, quorum Intentio ne quidem in hunc usque diem mihi innotuit.

CAP. XXXVI.

De Præceptis primæ classis, eorumque rationibus & causis.

*Præcepta prima
classis.*

PRÆCEPTA, quæ sub prima classe comprehenduntur, sunt sententiæ illæ, quas enarravimus in *Halachoth Jesode Thora*, quarum causæ sunt manifestæ. Considera illas sigillatim, & veritatem illarum invenies, videbisque, quod sint demonstrativæ.

*Ut sunt præcepto-
rum de discendo
& docendo.*

Ita notum est, quanta sit utilitas *adhortationum & admonitionum* illarum, quæ occurrunt de *discendo & docendo*. Absq; sapientiâ enim & doctrinâ nulla forent bona opera, honestæ actiones, nullæ veræ sententiæ.

Docto-

Doctorum Legis reverentia & honor quantam habeat utilitatem, non est obscurum: nisi enim magni & honorati essent in oculis Hominum, nemo verbis illorum auscultaret, neque illa reciperet, quæ vel de rebus sciendis, vel faciendis, proponunt. Et huc pertinet quoque illud, quod nobis præcipit, ut nos assuefaciamus ad pudorem & verecundiam, hoc est illud, quod ait; *Ante faciem canam* Lev. 19. 37. *assurge.*

Cur Doctores Legis honorari debeant?

Ex hujus classis præceptis est quoque præceptum, quo nobis prohibuit, ne temerè aut falsò per Nomen ejus juremus, cujus usus est evidens, Gloria nempe DEI Opt. Max. Talia enim inducunt ad credendam ipsius Magnificentiam.

Cur non sic jurandum per Nomen Dei?

Præceptum, quo nobis præcepit, ut ipsum invocemus tempore necessitatis, & quando dicitur, *Clangite buccinâ*, ex hoc etiam est genere. Confirmatur enim hac actione doctrina ista, quòd DEUS Opt. Max. nôrit & intelligat afflictiones nostras, & penes ipsum sit, illas vel lenire, si serviamus ei; vel exasperare & deteriores reddere, si rebellemus ei, nec per accidens nobis eveniant. Hoc sibi vult, quando ait, *Si ambulaveritis mecum* יְרָ. Vult enim dicere, Quando adduco super vos afflictiones ad vos puniendos, si credideritis illas esse accidentales & fortuitas, tunc addam ex accidenti illo secundum cogitationes vestras, duriores & graviores, sicut ait, *Si ambulaveritis mecum* יְרָ *ambulabo & ego vobiscum irâ* יְרָ. Nam quia credunt, quòd ea contingant ipsis per accidens, quæ ex illorum erroneis opinionibus & malis operibus consequuntur & eveniunt, inde fit, ut ab illis non convertantur, sicut dicitur, *Percussisti eos, & non doluerunt*. Sic præcepit nobis, Invocare ipsum, Deprecari apud ipsum, & Clamare coram ipso in tempore angustiarum.

Cur Invocationem sui Deus præceperit?
Plal. 51.
Num. 10. 8.

Lev. 26. 27. 28.

Jerem. 5. 1.

Porro manifestum est, doctrinam de Pœnitentia ad hoc quoque genus pertinere, h. e. ex illis esse dogmatibus, quæ necessariò credenda sunt ab illis, qui Legi nostræ nomen dare volunt. Nullus etenim Homo dari potest, qui non peccet, vel ignoranter in dogmate & sententia aliqua amplectenda, aut qualitate eligenda, quæ non eligenda est, vel ob iræ aliorumque affectuum vehementiam & prædominationem. Quòd si verò crederet Homo, se nunquam errores istos corrigere & emendare posse, indefinenter in illis pergeret, ac fortè, nullum remedium superesse videns, peccata sua auget & accumularet; sed si credat pœnitentiam, emendabit sese, ad meliorem frugem majoremque perfectionem redibit, quàm, antequàm peccaret, habebat. Et hac de causa multiplicata sunt illa

Usus præcepti de Pœnitentia.

opera, quæ realem & utilem hanc doctrinam confirmant: ut sunt, Confelsiones, Oblationes pro peccatis tum ex errore, tum ex superbia commissis, Jejunia. Ratio autem communis conversionis à peccato omni est, ut ab eo recedamus; hicque est illius finis. Sic itaque horum Præceptorum omnium utilitas est manifesta.

CAP. XXXVII.

De causis & rationibus Præceptorum secunda classis, de Idololatria sc.

Præcepta secunda classis.

PRÆCEPTA, quæ secunda classis complectitur, sunt ea, quæ enarravimus in *Halachoth Avoda Sarah*, de quibus manifestum est, illa ad Homines ab Idololatria arcendos esse tradita, aliisque falsis & hæreticis opinionibus, quæ Idololatriæ sunt affines, ut sunt Præstigiatorum, Incantatorum, Astrologorum, vel Magorum, Divinatorum, Pythonum, & Consulentium ipsos, aliorumque hujus farinae Hominum.

Quòd si perlegeris omnes illos Libros, quorum mentionem apud te feci, patebit tibi, quòd Astrologia vel Magia fuerit opus Zabiorum, Casdæorum & Chaldæorum; frequentior tamen inter Ægyptios & Cananæos. Persuadebant autem Hominibus, & ipsimet credebant, quòd illà arte admiranda in Rerum natura, tum in certis personis, tum in integris Provinciis, faciant opera. Opera verò illa ita sunt comparata, ut neque ratio possit capere, neque intellectus credere, quâ ratione aliquid per illa queat effici! ut, cum certo tempore certam aliquam herbam colligunt, vel ex re aliqua certum ac definitum capiunt numerum, vel similia faciunt, quorum magnam habent copiam. Comprehendam autem ea sub tribus speciebus.

Operum Magicorum tres sunt species.

Prima species est illorum, quæ versatur circa Plantas, Animalia & Metalla. *Secunda* consistit in circumscriptione & determinatione temporis, quo opera illa sunt facienda. *Tertia* consistit in Gestibus & Actionibus humanis, ut Saltatione, Manuum complosione, Clamore, Risu, Cubatione vel pronâ Expansione super Terram, Rei alicujus combustione, Fumi accensione, quorundam verborum denique, sive Intelligibilium, sive non Intelligibilium prolatione. **Hæ sunt operum Magicorum species.**

Sunt autem quædam, quæ non nisi his universis perficiuntur, ut

cum

cum dicunt: Sumatur tale folium, de tali herba, idq; cum Luna est in tali gradu & loco: vel, sumatur de cornu talis Bestiæ, vel de illius sudore, pilis aut sanguine, hæc vel illa mensura, quando Sol est in medio Cœli, aut alio aliquo certo loco: vel, capiatur de tali metallo, aut de pluribus metallis, liquefiant sub tali constellatione, & Lunæ constitutione, postea proferantur hæc vel illa verba, ex talibus foliis conficiatur fumus, idq; hac vel illâ formâ, tum hoc & illud eveniet.

Deinde, sunt quædam opera Magica, quæ unâ tantum specie expressæ prædictis perfici posse arbitrantur. Atque de his dicunt, quod majori ex parte à Mulieribus perficiantur, sicut de Productione aquarum reperimus apud ipsos; Si decem Virgines se ornent, vestimenta rubra induant, saltent ita, ut una alteram impellat, idque progrediendo & retrogrediendo, digitos denique versus Solem certis signis extendant, ad finem perductâ istâ actione aquas elici & prodire dicunt. Sic scribunt; Si quatuor Mulieres in tergo jaceant, & pedes suos cum complorsione versus Cœlum extendant, certa verba, certos item gestus adhibeant, illos turpi hac actione grandinem decidentem avertere. Ita similes vanitates & similia deliria multa alia passim habent, ad quæ non nisi Mulierum operâ & ministerio illos uti reperimus. Nullum autem Magicum opus sine Syderum respectu & consideratione potest perfici. Existimant enim, quamvis Plantam suam habere Stellam, quemadmodum & omnibus Animalibus & Metallis certa Sydera adscribunt. Arbitrantur etiam, opera illa esse peculiare Stellarum cultus, illasque tali actione, sermone vel fumo delectari, & ejus gratiâ, quicquid optant sibi, præstare.

His itaque sic prælibatis, quæ ex Libris illorum hodiè inter nos extantibus desumpta sunt, meis quoq; verbis benignas præbe aures.

Quandoquidem totius Legis scopus & cardo, circa quem versatur, consistit in hoc, ut Idololatria è medio tollatur, nomen ejus deleatur, nullique Stellæ nocendi vel juvandi inter Homines virtus attribuat, & hæc sententia necessario ad cultum illarum permoveret: idè necessario sequitur, omnem Magum occidendum esse; quia omnis Magus citra dubium est Idololatra, modo tamen peculiari & diverso ab eo, quo Vulgus Idola colit. Et quia major pars illorum operum à Mulieribus est perficienda, idè dicit Lex; *Meshachshepha*, h. e. *Magam* vel *Præstigiaticem non sines vivere*. Quia verò naturaliter Homines clementiores sunt erga sexum muliebrem, nec facile illas occidunt, idcirco disertè de Idololatria quoque dicitur, *Virum aut Mulierem, ac secundâ vice repetitur*; cui simile nec in Pro-

Nullum Magicum opus sine Syderum respectu perficitur.

Cur Magi sint occidendi?

Omnis Magus est Idololatra.

Cur in specie Mulieres veneficæ Lex jubent occideri?

Exod. 22. 18.

Levit. 20. 27.

phanatione Sabbathi, nec in ullo alio Præcepto reperitur. Causa autem hujus rei, sicuti dixi, est naturalis Hominum erga Mulieres Clementia.

Quoniam ergo Magi existimant, se multa posse magiâ suâ efficere, se nâniis illis suis Animalia noxia, ut Leones, Serpentes & similia, è Civitatibus ejicere, omnia damnorum genera à Plantis arcerè, (sicuti quidam inveniuntur, qui dicunt, se grandinem cohibere posse, vermes è vineis, ut non corrumpant eas, interimere, de qua re multa scripserunt in libro עבודת הנבטים: quidam etiam, qui efficere se posse jactitant, ne folia vel fructus ex Arboribus decidant); quia inquam ista omnia se facere posse arbitrantur, ideò dixit ad illos DEUS in verbis Fœderis, quòd propter Idololatriam & Magiam, quibus existimant se res istas noxias à se averruncare velle, eadem

Deut. 16. 22.

Deut. 31. 24.

Deut. 28. 33.

Ibid. v. 39.

Deut. 28. 40.

super ipsis sint mansuræ & commoraturæ. Sic enim ait; *Et immittam in vos bestiam agri. Item; Dentes quoq; bestiarum immittam in eos cum veneno serpentium super Terram. Item; Fructum Terra tua & omnem laborem tuum. Item; Vineam plantabis & coles, sed vinum non bibes, neq; colliges. Item; Oliva erunt tibi in omni termino tuo, & oleo non ungeres, &c.* Summa; Pronuntiat Lex omnibus illis, quibus prudenter uti se existimant Idololatræ ad cultum suum stabiliendum & confirmandum, Hominibusque persuadendum, quòd prædicta nocumenta depellant, contrariaque bona promoveant, omnibus inquam illis, ipsos utilitates exoptatas impedire, malaque super se attrahere. Sic ergo patet tibi, Lector benevole, quid specialibus illis Benedictionibus & Maledictionibus in verbis Fœderis sibi velit. Tu itaq; mensuram utilitatis illarum percipe & perpende. Et, ut tantò longius nos ab omni Magico opere abduceret, cavet, ut nihil secundum consuetudines & ritus illorum faciamus, ne quidem in iis, quæ ad Terræ cultum spectant, & similibus: h. e. interdixit omnia ea, quæ contra speculationem naturalem specialibus & occultis viribus ac proprietatibus utilitatem asferre asserunt. Hoc enim est, quod dicitur: *In statutis ipsorum non ambulabitis; neq; in statutis Gentium incedetis.*

Levit. 18. 3. &

20. 23.

Via Amoraorum.

Hæc sunt, quæ Rabbini nostri *Vias Amoraorum* nuncupant, quæ sunt quasi rami artis Magicæ; talia videlicet, quæ non ex ratione naturali, sed ex opere Magico sequuntur, & Stellarum dispositionibus ac rationibus innituntur, unde necessariò ad colendas & venerandas illas devenitur. Hinc dicunt; *In quocunq; est aliquid de Medicina, in eo nihil est de via Amoraorum.* Quo nihil aliud volunt, quàm hoc; Omne id esse licitum, in quo ratio aliqua naturalis apparet; contra, reliqua omnia

omnia illicita. Sic, quando dicitur, Arbor, quæ deiecit fructus suos, oneranda est lapidibus, vel sibi inungenda, quaritur, quid de hoc sentiendum sit? Cur lapidibus oneranda sit, est extra controversiam, videlicet ad debilitandam virtutem ejus. Sed cur sibi inungenda est? &c. Ecco, ista unctio, & similia omnia, quæ nullam rationem naturalem habent, sunt prohibita propter vias Amorum. Sic dicunt de Abortivo rerum sanctarum, ubi nam sc. sit sepeliendū? Ne suspendatur in arbore, neq; in bivio propter vias Amorum. Neque scrupulum tibi moveat, quod liberum reliquerunt usum clavi ex patibulo, & dentis vulpini. Temporibus enim illis his rebus fidem adhibuerunt, quod experientiâ essent comprobatae, & loco Medicinæ inservirent: quemadmodum Pœoniâ (herbâ sic appellatâ) utimur contra Epilepsiam, ægrotanti illam appendendo; Excrementis canis contra pustulas vel exulcerationes gutturis; Fumo item ex Aceto è Croco confecto contra apostemata & ulcera periculosa. Quicquid enim per experientiam verum esse comprobatum est, licet nulla ejus ratio naturalis compareat, ejus usus licitus est, quia est pro Medicina. Tu itaque, Lector, in usum tuum converte mirabilia ista, quæ hic tibi aperui, illaq; custodi, quia additamentum gratia erunt capiti tuo, &c.

In Opere nostro magno exposuimus, quod circumdatio angulipitis (h. e. ratio comæ instar) & anguli barbæ prohibita fuerit, propterea quod ita se radere & tondere solerent Sacerdotes Idololatri.

Cur Coma fuerit prohibita?
Lev. 19. 27.

Et hæc eadem quoque ratio est præcepti de non gestando vestimento ex diversis generibus confecto; quod videlicet tum temporis Sacrificuli Idololatrarum ita solerent incedere. Simul enim adhibebant tum Plantas (h. e. linum), tum Animalia (lanam sc.), ad vestimentum unum, ac præterea Annulum, qui ex Metallo aliquo erat, in digitis gestabant, sicut ista in Libris ipsorum invenies.

De Vestimentis ex diversis generibus confectis.
Lev. 19. 19.

Sic eadem causa subest in illo, quod dicitur, Ne Mulier induat vestimenta Viri, &c. Invenies enim in Libro מִשְׁמַחַת præcipi, ut Mulier gestet vestimentum muliebri coloratum, quando stat coram stella Veneris: similiter, ut Mulier induat lorica, & arma bellica, quando stat coram stella Martis. Hic tamen alia quoque ratio mihi latere videtur; quod scilicet actio ista excitet concupiscentiam, & ad scortationem occasionem præbeat.

Cur prohibitum fuerit, ne Mulier induat vestimenta Viri?
Deut. 22. 5.

Verum ratio, cur usus Idolorum sit prohibitus (in Idolis sc. vel emolumentis, vel vendendis), manifesta est. Fieri enim potest, ut quis Idolum accipiat ad confringendum illud, sed postea integrum retineat, atque ita cum tempore in laqueum ipsi cedat. Quin imò etsi illa

Emolumentum ex Idolis capere cur prohibuitur sit?
con.

confringantur, vel fundantur, vel Christiano alicui vendantur, prohibitum tamen est ex pretio utilitatem capere. Causa autem hujus rei est, quia sæpè *Vulgus res accidentales solet sumere pro causis veris & substantialibus*, sicut multos invenimus dicentes; Ex quo tempore hic inhabitavit istam domum, vel jumentum istud, rem hanc vel istam emit, factus est dives, auctæ sunt facultates ejus, & benedictio DEI illi adfuit: atque ita istud Accidentale habent pro Causa. Pari enim ratione fieri posset, ut ex pretio venditi Idoli alicujus negotiatio prosperaretur, ac substantia ejus aufereretur, atque ita exultaret, pretium Imaginis vel Idoli illius causam esse felicitatis suæ, & sic crederet id, cujus planè contrarium Lex Divina docet, sicuti ex omnibus Legis Divinæ verbis apparet. Eadem est causa, cur omne commodum ex operimentis, oblationibus, & instrumentis Idolorum sit prohibitum; ut inquam ex errore illo liberaremur. Nam magna fuit in temporibus illis in Stellis fiducia, aded ut crediderint, Vitam & Mortem, omne item Bonum vel Malum ab illis, Stellis inquam, promanare. Ideò omnibus viribus contendit Lex, opinionem istam per verba Fœderis, Testimoniorum, Juramentorum & Execrationum gravissimarum evellere; & in specie in illis prohibuit, ne quicquam de pretio Idoli accipiamus, vel in usum nostrum impendamus: indicavitque, quòd si ex istiusmodi pretio Homo aliquid cum reliquis suis opibus commisceat, id & reliquas ejus facultates absumpturum. Hoc enim est, quod dicitur; *Non adduces abominationem in domum tuam, &c.* Tantum abest, ut benedictionem aliquam inde impetrari sit credendum. Ita si omnia præcepta de Idololatria ordine percurras, manifestam invenies illorum causam, ut videlicet omnes heterodoxiæ tollantur, & ad extremas Terræ oras relegentur.

Deut. 7. 26.

Astutia & calliditas Idololatrarum.

Ex iis autem, de quibus monendi hic sumus, est & hoc: quòd falsarum istarum opinionum, quæ nec fundamentum, nec utilitatem habent, patroni, ad confirmandas suas superstitiones, & fidem illis conciliandam, hac astutiâ callidè utantur; quòd omnes illi, qui non faciunt actionem hanc vel illam, quæ superstitionem illorum confirmat, hac vel illâ plagâ perpetuò sint cruciandi. Quòd si enim plaga illa per accidens alicui fortè subsequatur, tum actionem vel potiùs superstitionem illam magnificet, illique opinioni subscribet. Ita notum est in genere ex natura Hominum, quòd nihil æquè timeant & horreant, ac facultatum & liberorum suorum amissionem. Ideò publicarunt & sparserunt cultores Ignis, omnes ejus liberos

beros morituros, qui filium aut filiam suam per Ignem non traduxerit. Proinde nullum dubium est, quin unusquisque magnâ diligentia properârit ad faciendum illud, cum ob magnam erga liberos suos clementiam, & timorem de illis amittendis, cum etiam ob rei ipsius facilitatem, quia nihil aliud agendum erat, quàm Filium per ignem traducere; in primis, cum cura liberorum ut plurimum fœminis committatur, quarum in credenda quavis re facilitas, & intellectus imbecillitas nemini est ignota. Hinc tantâ cum vehementiâ Scriptura isti actioni se opposuit, talibusque contra eam argumentis usa est, qualibus contra nullam aliam Idololatriæ speciem; *Ad contaminandum Sanctuarium meum, inquit, & polluendum Nomen sanctitatis meæ.* Deinde, indicat Vir fidelis (*Moses*) DEI Nomine, quòd eo ipso opere, quo existimant, se in vita conservare velle infantem, eundem perdant, eò quòd DEUS cum opus hoc facientem, cum semen ejus sit exterminaturus. Inquit enim DEUS; *Ego ponam faciem meam in Virum illum, & in familiam ejus.* Atque hujus superstitiosi operis vestigia etiamnum hodiè apparent in Mundo. Videmus enim obstetrices pueros recenter natos fasciis involutos sumere, ac odoriferis ingrati odoris super ignem positos per fumum inde ascendentem hinc inde movere: qui ritus sine dubio ex reliquiis est Traductionis hujus per ignem, neque permittendus. Intelligis itaque hinc perversam Hominum istorum astutiam, quâ ratione hac persuasionem errorem suum propagârunt & conservârunt, ita ut Lex Divina ipsis se opponere coacta fuerit, quod post duo millia annorum factum est; & quòd hodierno adhuc die nondum totaliter sit deletus error ille, sed vestigia illius supersint.

Eandem rationem sequuti sunt Idololatræ circa opes & facultates. Statutum enim fecerunt, ut Arbor aliqua colatur, quæ *Ascherah* vocatur, ac de fructibus ejus pars aliqua offeratur, alia verò in Idolejo comedatur, sicut declaravimus in Judiciis, h.e. in proprietatibus *Ascherah*. Item, ut idem observetur in primitiis fructuum cujusvis Arboris fructus comestibiles ferentis, ut inquam pars illorum offeratur, pars in Idolejo comedatur; idque cum hac additione, omnem Arborem exarituram & perituram, de cujus fructuum primitiis non ita fieret, fructus ejus decisuros, vel imminutos iri, aut certè aliud infortunium ipsi eventurum; sicuti antea dixerant, omnes infantes morituros, qui non traducuntur per Ignem. Bonorum itaque suorum amittendorum metu Homines ad hoc quoque faciendum festinârunt. Contra hunc autem superstitiosum morem Lex quoque insurrexit,

De non traducendis liberis per ignem.
Levit. 20. 3.

Ibid. v. 5.

Vide in עכו"ם cap. 10.

Cum Lex praecepit trium primorum annorum fructus comburere?

Levit. 19. 23.

Levit. 19. 25.

dum praecepit D^eus comburere fructus, qui tribus primis à plantatione annis proveniunt. Quaedam enim arbores proferunt fructus intra anni unius spatium, quaedam post biennium, quaedam post triennium; prout tribus ferè modis Homines solent plantare arbores, Plantatione videlicet, Propagatione Vitis, & Infitione: non enim respicere debes hic ad illos, qui grana aut ossa (h. e. corticem cum grano vel nucleo) serunt, (quia Lex nulla statuta sancivit, nisi de iis, quæ communiter & ordinariè solent fieri). Et summum tempus, per quod ea, quæ plantantur in Terra Israël, fructus ferre differunt, est triennium. Præterea testatus est, quod per Fructuum istorum primorum perditionem, Arborum fructus multiplicentur, dum ait; *Ut multiplicet vobis fructum ejus.* Fructus autem quarti anni coram DOMINO comedere praecepit, loco ejus, quod Idololatræ comedebant fructus primos in domibus Idolorum suorum, sicut explicuimus. Post-hæc & istud est ex eorum numero, quæ prisca illi Idololatræ commemorant in עבודת הנגשים. Putrefaciebant res quasdam (quas ibi nominant), postea observabant, quando Sol in hoc vel illo esset gradu, aliaque Magica exercebant, & existimabant, rem illam, si præstò sit ei, qui plantat Arborem fructiferam, eamque circa Arborem spargat, illam citius, quam aliàs solet, flores & fructus producturam. Et de hoc opere mirabili dicunt, quod simile sit operibus Imaginum loquentium, quas habebant, atque adeò omnibus reliquis admirandis artibus Magicis, quibus fructus Arborum maturè produci possunt. Verùm jam ostendi tibi, quàm severè Lex Divina omnia Magica opera prohibeat. Ac hujus etiam rei causâ prohibuit D^eus omnes fructus, quos tribus primis annis Arbores proferunt. Hac enim ratione nil necesse fuit laborare, ut citius fructus proferant, quemadmodum illi faciebant. Et cum pleræque Arbores in Terra Israël naturali suâ consuetudine fructus tulerint anno tertio, iterum non opus fuit arte illâ Magicâ notâ tum temporis & celebri. Intellige itaque & ista.

Præterea, ex notis illis sententiis, quas Zabii reliquerunt, est id, quod dicunt de Conjunctione, sive Infitione Arboris unius in aliam, si fiat, quando Luna in tali vel tali est constitutione, si his vel illis suffumigetur, si hæc vel illa verba in ipso infitionis momento proferantur, ex infita illa Arbore proditurum quidpiam, quod ad plurimas res conducatur & salutare sit: quâ in re omnium tritissimum est id, quod commemoratur in principio libri עבודת הנגשים de Olivæ in Citrum infitione. Atque hujus satiræ meo judicio fuit liber ille, quem

quem olim abscondit Ezechias. Sed scribunt etiam, oportere, ut cum una species in aliam inferitur, furculum inferendum manu sua teneat formosa quaedam Puella, quam præternaturali ratione Vir quidam vitiet & corrumpat, ipsaq; congressus hujus tempore plantulam illam Arbori infigat. Hoc quin communissimum & usitatissimum illis temporibus fuerit, nullum mihi est dubium, cum ad illas utilitates rei Venereæ voluptas accesserit. Ob hanc itaque causam prohibuit Lex כלאים h.e. *Infitionem Arboris unius in aliam*, ut ab hac Idololatrarum hæresi liberemur, & detestandam præternaturalem ipsorum libidinem fugiamus. Quin-imò propter conjunctionem vel infitioem Arborum non licet quoque duo diversa semina congregare, vel propè conjungere & seminare. Ac, si inspexeris expositionem præcepti hujus de Arborum infitioe, inuenies, quòd propter illius transgressionem ubivis locorum vapulationis pœna infligatur, (quia est fundamentum prohibitionis, h.e. *principale, ad quod prohibitio ista spectat*): at conjunctio seminum non est prohibita, nisi in Terra Israël. Ita scribunt in dicto libro חטבודה, quòd consueverint simul serere hordeum & uvas passas, existimantes non bonam futuram vineam, nisi hoc pacto fieret. Idcirco prohibuit Lex *conjungere diversa Vitium genera*, & præcepit, ut omnia talia comburantur. Omnia enim Gentium statuta, quæ peculiare virtutes & proprietates habere existimabant, quin-imò omnia ea, in quibus vel odor aliquis Idololatriæ subest, Lege sunt prohibita; sicut explicuimus in eo, quod dicunt, *Non suspendunt eam in Arbore*, &c. omnes item illi ritus, qui vocantur *Via Amœorum*, quatenus Idololatria ex illis sequitur. Quòd si autem consideraveris ritus & ceremonias in cultibus ipsorum, inuenies quasdam respicere Planetas (quinque sc.), quasdam verò duo Luminaria majora: quandoque etiam in facio-
 ne rationem haberi ortus Syderum cœlestium; item fumos & circulos ab eo, qui plantat vel seminat, confici, & quidem vel quinq; juxta numerum quatuorq; Planetarum minorum principalium, exceptis duobus Luminaribus majoribus; vel septem, juxta septem Planetarum numerum, inclusis duobus Luminaribus. Atque his omnibus maximas & utilissimas inesse credebant virtutes ad Agriculturam, ut hoc medio Homines ad Stellarum cultum allicerent & permoveret. Lex verò Divina de his statutis Gentium in genere pronuntiavit; *Non ambulabis in statutis Gentium*, &c. Et si quæ fuerunt vel notiora & usitatoria, vel manifestè idololatrica, de illis speciales & peculiare prohibitiones ordinavit, ut *de primorum Annorum Fructibus, de Diversis*

Cur Lex diversa semina & plantas prohibuerit simul serere vel plantare?
 Lev. 19. 19.

Deut. 22. 9.

Cur Lex prohibuerit in statutis Gentium ambulare?
 Levit. 20. 23.

& Heterogeneis, &c. Non possum autem hic non mirari dictum quoddam Rabbi Josiæ, in quo docet; *Tria ista, Triticum, Hordeum, & Uvas passas, uno jactu manus esse seminanda & projicienda.* Sed nullum mihi dubium est, quin istud hauserit ex viis Amoræorum.

Sic ergo per indubitatam demonstrationem ostensum tibi est, quod *Vestimenta heterogenea, primorum annorum Arborum fructus, diversarum item specierum Semina* propter Idololatriam sint prohibita; quod denique omnes in universum Gentium ritus idèd sint prohibiti, quia Idololatriam post se trahunt, sicut declaravimus.

CAP. XXXIIX.

*De causis & rationibus Præceptorum
tertiæ classis.*

*Præcepta tertiæ
classis.*

PRÆCEPTA, quæ sub tertiâ classe continentur, sunt ea, quæ enarravimus in הלכות דעות. Utilitas illorum est manifesta, quia continent doctrinas de Virtutibus, quibus mutua Hominum societas conservatur: idque ita est manifestum, ut non necesse sit, me illius demonstrationi longiùs immorari. Scito autem, quædam inter illa ita comparata esse, ut, licet certa quædam opera comprehendant, quæ nullum videntur habere finem, tamen ad honestam aliquam virtutem generandam & acquirendam præcepta sint, quemadmodum suis locis singula explicaturi sumus; sed illa quod attinet, quæ in *Halachot Deoth* speciatim adduximus, de eis manifestum est, quod ad honestas & laudabiles virtutes acquirendas & comparandas inserviant.

CAP. XXXIX.

*De causis & rationibus Præceptorum
quartæ classis.*

*Præcepta quartæ
classis.*

PRÆCEPTA, quæ sub quarta classe comprehenduntur, sunt ea, quæ enarravimus in Tractatu *סוטה* h.e. *de Seminibus*, (exceptis *סוטה* h.e. *Heterogeneis*, *Consuetudinibus* item *astimationum*, & rerum *anathemati devotarum*) in Tractatu *סוטה* h.e. *de Servis*, in Tractatu item *de Mutante & Mutuum accipiente*.

Ista præcepta omnia si ordine & sigillatim consideraveris, invenies, illa manifestam habere utilitatem; ut videlicet erga pauperes & egenos simus misericordes, illis in necessitatibus ipsorum succu-

curramus; indigentes non premamus; afflictis corde, ut Viduis, Pupillis &c. afflictionem non addamus. Sic aperta est ratio *donorum Pauperibus conferendorum.*

Oblationes, quæ sponte dabantur Sacerdotibus & Levitis, (Heb. תרומה) Oblationi Therumoth & Decimarum ratio. Deut. 14. 27.
 & *Decimæ* cur præcepta sint, Lex ipsa explicat, dum ait; *Quia non est ei pars, neque hereditas tecum:* cuius rei ratio iterum nota est; ut videlicet illa tribus tota (*Levitica*) addicta esset cultui Divino & Legis studio, neque arationi aut sationi incumbat, sed Deo tota consecrata maneat, sicut dicitur; *Docebunt judicia tua Jacobum, & Legem tuam Israëllem, ponent suffitum, &c.* Sic passim in plurimis Scripturæ locis invenies, quod Levita, Peregrinus, Pupillus & Vidua Pauperibus annumerentur, & æquales quasi habeantur, quia nullam certam possessionem habebant. *Deut. 33. 10.*

Decimas secundas præcepit Lex tantum in victualibus Hierosolymam asportare, eò quod hoc necessariò cogat eleemosynas inde facere, cum non nisi pro cibo & potu erogari potuerint, & facile fuerit unicuique paulatim eas exsolvere; deinde, ut hac congregatione in uno loco amicitia & fraternitas inter Homines tantò firmiter conglutinetur. *Decimarum secundarum ratio. Deut. 12.*

Quartam plantam (h.e. fructus quarti Anni) quod attinet, præter id, quod Idololatriam redoler, & cum præputio (h.e. fructu trium primorum Annorum) participat, eadem illius est ratio, quæ Oblationis (*Therumæ*), Placentæ, Primitiarum, & primæ Tonsionis, de quibus omnibus primitiæ Deo erant consecrandæ: finis etenim est, ut hoc medio Homines excitentur ad Liberalitatem, & à Gulositate Avaritiâque abstrahantur. *Ratio præcepti de fructibus quarti anni.*

Atque hujus generis est, quod Sacerdos Brachium, Maxillas & Ventriculum accipere debebat. *Cur Sacerdoti Armũ, Maxillam & Ventriculum destinãrit Deus? Deut. 18. 3.* *Maxilla* namque sunt primitiæ corporis Animalium; & *Brachium dextrum* est primum ex illis, quæ instar ramorum ex corpore prodeunt; *Ventriculus* denique principium est Intestinorum omnium.

Primitiarum Lex ad Humilitatem quoque addit stimulum: dum enim canistrum in humeros suos sumere cogebantur, & beneficia Dei prædicare, significabatur eo, non nullam cultûs Divini esse partem, ut Homo memor sit temporum Afflictionum & Tribulationum suarum, quando Deus ei respirationem largitur; quem finem pluribus in locis Lex confirmat: ut, *Et recordaberis, quod servus fuisti, &c.* Et hoc idè, ut is, qui in divitiis & delitiis versatur, timeat à vitiis exinde libenter pullulantibus, à fastu nempe, superbiâ, apo- *Primitiarum ratio. Deut. 26. 2.*

- Deut. 8. 12. & aliis, sicut dicitur; *Ne comedas, & satureris.* Item; *Et impinguatus est Jeshurun, & recalcitravit, &c.* Et propter hunc timorem mandavit in Scriptura primitias fructuum singulis annis offerre coram D E O & Majestate ejus Divina. Ita nôsti, Scripturam vehementer inculcare plagas Ægypti; ut, *Ut recorderis dies, quo egressus es ex Aegypto.* Item; *Ut enarres in auribus filii tui, & filii filii tui, &c.* Id quod ita fieri decet in hoc negotio, quia demonstrant veritatem Prophetiæ, pœnarum item & præmiorum. Propterea notum est, quænam sit utilitas Præceptorum illorum omnium, quæ vel Miraculorum divinorum memoriam nobis commendant, vel fidem confirmant. Manifestè dicitur de primogenito Hominis & primogenito Bestiæ;
- Exod. 13. 15. *Et fuit cum indurasset se Pharaos, quod minus dimitteret nos, &c. idcirco ego sacrificio D E O, &c.* id quod in specie & propriè de Ovibus, Bovibus & Asinis intelligendum esse inde clarum est, quia hæc Animalia sunt domestica, quæ ab Hominibus educantur, & ubique inveniuntur, imprimis verò in Terra Israëlitis & inter Israëlitas: omnes etenim nos, patres nostri, & patres patrum nostrorum Pastores fuerunt, sicut dicitur; *Pastores gregis fuerunt servi tui.* Equi autem & Cameli non ubique & apud quosvis habentur: unde in spoliatione Midjanitarum nullorum Animantium mentionem fieri invenimus, nisi Ovium, Boum & Asinorum, qui soli omnibus Hominibus necessarii sunt, præsertim verò illis, qui in agris & sylvis habent negotia.
- Gen. 47. 3. Ita dicit Jacob; *Et sunt mihi Boves, Asini & Oves.* Verùm Equi & Cameli non apud quosvis reperiuntur, sed tantùm apud paucos quosdam insigniores, & aliquibus tantùm in locis. Primogenitum Asini decollari præcepit, eò quòd hoc permoveat ad redimendum illud, sicut dicitur; *Præceptum redemptionis præcedit præceptum decollationis.*

Ratio præceptorum de Anno Intermissionis & Jubilæo. Præcepta illa quod attinet, quæ enarravimus in Halachoth חובות ה'ב'י h.e. in Tractatu de Anno Intermissionis & Jubilæo, illa partim data sunt propter Misericordiam erga Homines omnes in universum, illorumque Respirationem ac refocillationem, sicut dicitur; *In septimo verò relinques eam atque deseres: & comedent pauperes Populi tui, residuum autem eorum comedet bestia agri, &c.* & ut Terra ita deserta & relicta tantò uberiores fructus præferat: partim in speciem in gratiam Servorum & Pauperum, in Remissione argenti & manumissione fervorum: partim ad conservationem sustentationis & victus Hominum perpetuam: ut, quòd Terra semper penes Dominos suos manere debuit, nec vendi potuit, sicut dicitur; *Terra autem non vendetur*

Exod. 23. 11.
Levit. 25.

Lev. 25. 23.

detur absolute : ut sc. hoc pacto facultates Hominis penes ipsum & hæredes ejus maneat.

Et sic declaravi tibi causas & rationes omnium eorum Præceptorum, quæ in majore nostro opere *Jad* in Tractatu *דברים* h.e. de Seminibus complexi sumus, iis tantum exceptis, quæ agunt de com-
Lev. 19. 19.

mixtione diversarum specierum Animalium, quorum ratio suo loco tibi quoque explicabitur.
 Præceptorum, quæ complexi sumus in Tractatu de Aestimatio-
De Aestimatio- nibus & Anathematis. Levit. 27.
& Anathematis, devorisque, ad usum sacrum, eadem est ratio ferè quæ Eleemosynarum; illorum enim quædam respiciunt Sacerdotes, quædam ad faciendas ruinas & restaurationem Domus (h.e. Templi). Omnia autem in universum ducunt Hominem ad Liberalitatem; ut videlicet divitias propter gloriam DEI contemnat, neque avaritiæ locum concedat. Maxima enim malorum & damnorum pars, quæ inter Homines eveniunt, oritur ex nimio congerendi opes ac divitias studio, Avaritiâ inquam & Ambitione.

Sic, si cuncta illa Præcepta, quæ recensuimus in Tractatu de Mu-
De Mutuante & Mutuum accipiente.
tuante & Mutuum accipiente, sigillatim probè consideraveris, invenies, ea in universum hûc respicere, ut Misericordia, Beneficentia & Clementia erga Pauperes exerceatur; &, ut alimenta necessaria nemini deficient: ut, *Non accipiet quinquam pro pignore metam & catillum, quoniam animam ipse acciperet pro pignore.* Deut. 24. 6.

Eodem collimant Præcepta illa, quæ exposuimus in Tractatu nostro de Servis & Servitutibus, ad Pietatem inquam & Misericordiam
De Servis & Servitutibus. Exod. 21.
 erga egenos, cujus non minima pars est, quod jubetur *Servus Cananeus liber dimitti, cum jacturam membri alicujus patitur*; ne videlicet simul affligatur servitute & tali infirmitate vel defectu; quin-imò, si vel dentem amiserit, ut jam de reliquis membris nihil dicam: quod item non licitum fuit ipsum percutere nisi loro vel calamo, aut alio aliquo simili instrumento, sicut exposuimus in *Mischne Thorah*. Si autem & istis tam graviter quis ipsum percussit, ut eum occiderit, morte mulcèbatur, sicut pro alio homicidio. In illo verò, ubi dicitur, *Non trades servum DOMINO suo, qui eruerit se ad te à DOMINO suo*, præter Misericordiæ opus alia latet utilitas; quò videlicet ad laudatissimam & honestissimam hanc virtutem nos assuefaciamus, eos, qui auxilium & protectionem apud nos quærunt, non solum adjuvandi, nec in manus eorum, à quorum conspectu aufugerunt, tradendi: sed & commodum ipsorum promovendi, omnibus modis illis benefaciendi, neque vel verbo illos lædendi aut offendendi. Hoc enim est quod

Profugos Servos cur recipere voluerit? Deut. 23. 15.

Exod. 21. 14.

quod dicitur, *Tecum habitabit in medio tui, in loco, quem elegerit, ubicunq; placuerit ei, non vim inferes ei.* Quod si verò teneamur hoc officii præstare vilissimæ conditionis hominibus, servis videlicet, quantò magis faciendum id nobis est erga Virum aliquem præstantiorem & insigniorem, qui patrocinium nostrum requirit, ut pro merito & dignitate illius ipsum excipiamus? Verùm observandum hic est, si transiens vel transfuga fuerit Homo flagitiosus & perversus, nullam ipsi opem, nullam misericordiam esse exhibendam, neque de iudicio ejus quicquam detrahendum & diminuendum, (h.e. *nec minimam ipsi gratiam esse communicandam*), etiamsi in re omnium præstantissimâ refugium quæsiverit, sicut dicitur; *Ab Altari meo tolles eum, ut moriatur.* Hic enim ponitur, personam talem, quæ patrocinium & auxilium quærit apud DEUM Opt. Max., & se recipit ad id, quod Nomini ejus dedicatum est, nullam opem impetrare debere, sed in Adversarii ipsius potestatem tradendam esse; quantò igitur minùs licebit privato alicui opem ferre ejusmodi Homini, vel misericordiam erga ipsum exercere? Misericordia enim talis, quæ Transgressoribus & sceleratis Hominibus exhibetur, Tyrannis & crudelitas est erga reliquas Creaturas. Atq; hæ sunt sine dubio virtutes æquitati congruentes, & justis DEI statutis ac iudiciis respondentes; nequaquam verò illæ, quas stulti & imperiti laudandas ducunt, à quibus laudantur indiscriminatim omnes, qui quosvis venientes recipiunt & protegunt, nullâ ratione habitâ, an sint oppressi, vel oppressores, sicut ex ipsorum communibus sententiis & cantilenis liquet. Propterea claræ nunc sunt quoq; causæ & utilitates omnium hujus classis Præceptorum.

Exod. 21. 14.

CAP. XL.

*De causis & rationibus Præceptorum
quintæ classis.*

Præcepta quin-
tæ classis.Præceptorum de
Damnis illatis
utilitas & ra-
tio.

PRÆCEPTA, quæ sub quinta classe comprehenduntur, sunt ea, quæ enarravimus in Libro 1° p^o h.e. *de Damnis*, & occupantur ea omnia circa tollendam Iniquitatem & cohibenda Damna.

Ex multiplici autem prohibitione *Damnorum* est, quòd reus constituitur Homo omnium *Damnorum*, quæ vel ex *Facultatibus*, vel *Rebus* ejus proveniunt, quatenus, ne *damnum* inferatur, præcavere potuisset.

Hinc culpa nobis adscribitur *Damnorum* eorum, quæ à *jumentis nostris*

nostris proveniunt, ut diligenter custodiamus ea, vel quia illa custodire possumus: ab igne item & cisternis, quia sunt talia opera, quorum damna Homines prævenire & cavere possunt.

Completuntur ista Præcepta quasdam Justitiæ & Æquitatis partes, quemadmodum te docebo: ut; Si *Dens vel Pes* (*jumentis sc. alijus damnum intulerit*) in loco publico, absolvitur (*Dominus ipse sc.*): quia sunt (*Dens sc. & Pes*) res, quæ non custodiri possunt, & damnum inde redundans exiguum: adde, quod is, qui rem aliquam in loco publico relinquit, ipsemet contra se peccet, & perditioni facultates suas exponat; reus autem erit de Dente & Pede, si in agro damnum fuerit illatum. Quod si verò *Cornu vel simile quidpiam*, quod custodiri potest, damnum intulerit, ubicunque demùm fuerit, & à quo iter facientes in loco publico sibi cavere non possunt, ejus ratio & judicium idem quoque est ubique. Sed differentia est inter *Bovem De Bove cornu- integrum* (*h. e. mansuetum, de quo non constat, quod cornupeta sit*) & inter *peta. contestatum*, (*de quo possessori contestatio facta fuit, quod sit cornupeta*). Exod. 21. 29. Nam si damnum illatum sit ab eo, qui non assuetus est id facere, obligatur tantùm de dimidio damno; si verò ab eo, qui ita facere consuevit, & ejus consuetudo nota fuit, tenetur ad integrum damnũ rependendum. *Servo illati damni pretium* hoc in casu constitutum, est dimidia pars pretii Hominis liberi, triginta videlicet siclorum argenti. Ut plurimum enim reperies Hominem liberum æstimari sexaginta siclis; Servum verò triginta. Quod autem Bestia occidi debuit, *Cur Bestia, qua Hominem occidit, etiam interfici debuerit?* quando Hominem interficiebat, id non fiebat ad pœnam sumendam de illa, quemadmodum absurdè contra nos cavillantur Tzadducæi, sed ad puniendum Dominum. Hinc enim prohibitus erat usus & esus carniũ ipsius, ut diligentiam adhibeat Dominus bestię in custodienda ea, sciens, quod, si magnum vel parvum, liberum vel servum occidat, pretium ejus sit amissurus; & si contestata fuerit, præter amissionem pretii, redemptionem solvere teneatur. Atq; eadem *Cur Bestia, cum qua Homo aliquis rem habuit, qua Homo rem habuit, interficenda fuerit?* hæc causa fuit, propter quam Bestia, cum qua Homo aliquis rem habuit, interficiebatur; ut videlicet Dominus bestię eã curã & diligentia eam custodiat, quã reliquos suos domesticos, neque facilè eam ex oculis suis elabi sinat. Non minori etenim amore & affectu solent Homines prosequi facultates, quàm proprias suas animas; quin imò reperies quosdam, qui longè pluris faciunt opes suas, quàm se-ipsos. Apud plerosque tamen æqualis utriusque est amor, sicut dicitur; *Ad accipiendum nos in servos & asinos nostros.* Gen. 43. 18.

In quibus casibus propositum peccandi morte multatum fuerit.

Ex iis porro, quæ sub hac classe Præceptorum continentur, est etiam *Occisio Persecutoris*, (h. e. *ejus, qui peccatū aliquod perpetrare sibi proposuit, illudq; persequitur*). Istud verò iudiciū, ut occidatur is, qui conatur vel proponit sibi peccatum aliquod committere, antequam in effectum illud deduxit, non est permissum, nisi in duobus istis casibus; primò, cum quis proximum suum persequitur ad occidendum eum; deinde, cum quis persequitur nuditatem & pudicitiam Hominis alicujus: quia tales sunt transgressiones, quæ perpetratæ, restitui & restaurari nequeunt. Reliquas quod attinet, quæ quidem etiam à Domo Iudicii sub pœna mortis prohibitæ sunt, ut Idololatria, Transgressio Sabbathi, quibus nemo læditur, sed quæ sunt tantum scientiæ in mente, propter illas nemo interficitur ob nudam cogitationem, nisi re-ipsa illas perfecit. Ac de concupiscentia notum est, illam prohibitam esse propter desiderium; desiderium autem propter rapinam: id quod Sapientes nostri jam explanârunt.

Cur res amissæ sint restituendæ? Levit. 6. 4.

Cur *Res amissæ restitui jubeantur*, ejus ratio manifesta est. Nam præterquam quod virtus per se est laudatissima, magnam etiam reciprocam habet utilitatem. Si enim non restitues tu rem amissam alterius, (*à te se inventam*), neque tua tibi restituetur; quemadmodum si non honores progenitores tuos, neque tui filii honorabunt te, & c.

Cur iussus fuerit u. qui per errorem aliquem occidit, à loco suo migrare? Num. 35. 11.

Quòd autem *is, qui aliquem per errorem occidit, à loco suo migrare jubeatur*, factum est ad placandam animam Vindicis sanguinis; ut non in conspectu habeat eum, per cujus manum offensio illa facta est. Redditus autem ejus dependebat à morte Hominis in toto Israël præstantissimi & charissimi, (*summi Sacerdotis nempe*); quòd hoc quoq; medio placaretur animus ejus, cujus cognatus aut consanguineus occisus erat. Est enim naturâ omnibus Hominibus in afflictione constitutis insitum, ut consolationem inveniant, quando alii simile quid, vel majus contigisse vident. Nulla autem tristior mors nobis evenire potest, quàm mors Sacerdotis magni.

Ratio præcepti de Vitula decervicanda. Deut. 21.

Præceptum de *Vitula decervicanda* quod attinet, utilitas ejus pariter quoque est manifesta. Nam Vitulam adducens est Civitas proxima ipsi cadaveri occiso, & plerunque accidit, ut qui cædem perpetravit, ex illo sit loco: Seniores autem urbis *DEUM* testem appellant, quòd in viarum securitate & custodia nihil neglexerint, quòd omnes transeuntes diligenter examinârint & explorârint, sicuti exponitur in verbis Rabbiorum nostrorum p. m. dicentes; Non est interfectus iste, quòd aliquid oblitusimus ex publicis & communibus nostris ordinationibus, neque constat nobis, quis interfecerit eum.

eum. Propter istam autem in factum inquisitionem, propter Seniorum egressionem, & adstantes, propter Vitulæ deniq; acceptionem & decervicationem, plurimi necessariò inter Homines feruntur sermones, ac ita publicâ istâ actione vel cædis author invenitur, vel ab alio, qui vel rei conscius est, vel famâ de eo audivit, proditur, vel ex signis & *τενωθεις* cognoscitur, quòd N. sit interfectòr. Nam si Homo quispiam, etiam Mulier, surgat ac dicat, N. interfecit eum, non decervicatur Vitula. Notum autem est, si quis authorem cædis sciret, ac taceret, Deumque contra se testem ac vindicem appellaret, se nescire; summam id fore levitatem, summumque peccatum: ideoque valdè probabile est, quemlibet, etiam Mulierem, siquidem sciverit, rem detesturum. Quòd si verò rescitur, quisnam cædem perpetrârit, magna inde resilit utilitas. Nam si Domus Judicii nô morte afficiat eum, occiditur à Rege, qui potestatem habet ex indiciis & præsumptionibus aliquem occidendi: quòd si autem Rex non occidat eum, occidet eum Vindex sanguinis, qui insidias ipsi tamdiù struet, donec occasionem nactus fuerit ipsum occidendi. Proinde liquet hinc, Vitulam decervicatam inserviisse ad detegendum & cognoscendum eum, qui cædem aliquam perpetravit: quod inde etiam ampliùs confirmatur, quia locus ille, in quo Vitula decervicabatur, in æternum nec coli potuit, nec conseri. Hoc enim fecit ut Dominus terræ illius omnem operam impenderit, nihilque neglexerit in inquirendo & resciscendo Homicida, ne Vitula decervicetur, & Terra ejus ita perperuò prophana reddatur.

CAP. XLI.

De causis & rationibus Præceptorum
sextæ Classis.

SEXTA classis Præceptorum agit de Suppliciis & Pœnis à peccantibus & delinquentibus sumendis, quorum utilitas in genere nota est & à nobis jam indigitata. Particularitates verò illorum, & singulorum partium jura in hoc capite à nobis accipe. Præcepta sexta classis.

Universalis cujusvis in alium delinquentis pœna est, ut ipsi fiat quemadmodum ille fecit alteri: si damnum intulerit in corpore, luit in corpore; si in pecunia, in eadem luet. Penes Dominum autem pecuniæ est, condonare ei, vel de pœna remittere. Sed si quis homicidium ex pura-puta malitia commiserit, ei nec pœna mitigari, nec *ἀντρον* imponi potest, sicut dicitur; *Neg₃ Terra expiabitur propter sanguinem* Universalis & generalis pœna Talionis. Num. 35.33.

nem, qui effusus est in ea, nisi per sanguinem illius, qui effudit eum. Propterea licet interfectus per horas vel dies aliquot adhuc vixerit, loquutus fuerit, sanumque intellectum retinuerit, ac petierit, ut interfectus suus liber dimittatur, testatusque fuerit, se ei condonare & remittere, non auditur, sed necessario anima pro anima danda est æqualiter pro parvo & magno, servo & libero, sapiente & stulto. Inter omnia enim peccata Hominum nullum hoc peccato majus est. Ita, qui alium membro aliquo mutilavit, itidem eodem mutilabitur: in summa, quale vitium, quale detrimentum intulit proximo, tale inferetur & ipsi. Non est autem, quod animum & cogitationes tuas defatiget, quod hodie multa pecuniaria istis imponatur. Scopus enim & intentio nostra hoc loco est, rationem & causam reddere locorum Scripturæ, non Talmudis, licet habeam etiam quod dicam de sententiis Talmudis, quod autem coram ex me audies.

Plagarum, quarum æquales reddi nequeunt, iudicium sive pœna consistit in Recompensatione; sed sedere ejus, (h. e. dicere *Verfaumnus / Facturam, quam domi otiosus residendo patitur*), exsolvere, & curare eum cogitur.

Qui damnum intulit in facultatibus, damnum vicissim in facultatibus suis patietur æquale, sicut dicitur; *Is, quem condemnaverint Judices, duplum reddet ei*: id nempe, quod abstulit, ac deinde tantum ex facultatibus propriis.

Peccatorum frequentium pœna sunt graviores.

Exod. 22. 1.

Porro scias, illorum peccatorum & transgressionum, quæ magis frequentes sunt & usitatae, pœnam quoque decere esse graviolem & asperiolem, ut tantò magis ab illis Homines se contineant; illarum autem, quæ rarò contingunt, leviolem. Hinc *is, qui furatus est oves*, duplum reddere cogitur illius, qui ex aliis mobilibus aliquid furatus est, quadruplum nempe, idque etiam, si illas jam vendiderit, sive jugulaverit. Ratio est, quod ut plurimum perpetuò sint in agris, ubi res non tam benè custodiri possunt, sicut ea, quæ habentur in medio Civitatis: ideò solent illi fures festinanter ea vendere, ne penes ipsos reperiantur; vel mactare, ut formam suam amittant, atque ita non cognosci possint. Et hæc causa est, quod pœna rei frequentis sit major atque gravior.

Ibid.

Ita restitutio furti *Bovum* uno aucta est, quia furtum illorum est facilius. Oves etenim pascuntur gregatim, & facile à pastore custodiri & observari possunt, ac vix nisi noctu furto possunt surripi; Boves verò pascuntur hinc-inde dispersi, (id quod in libro *עבודת ה' נבט' יח* quoque commemoratur), ac proinde non ita facile à pastore custodi-

stodiri possunt. Et hinc quoque furtum illorum crebrius solet contingere.

Sic falsorum Testium iudicium est, ut fiat eis, sicut ipsi cogitaverunt Deut. 19. 19. facere aliis: si cogitaverunt occidere, occidantur; si percutere, percutiantur; si damnum inferre in pecunia, tantundem in pecunia amittant.

In his omnibus intentio est, ut pœna & peccatū sint æqualia. Hoc enim sensu appellantur *Judicia justa*.

Quod verò Raptor non tenetur multæ loco aliquid amplius red- Cur raptoris pœna mitior sit, quàm furis? Levit. 6. dere, (nam quinta pars rapti, quam dare tenetur, est pro expiatione Juramenti falsi), idè fit, quia rariùs rapina committi solet. Nam damnum Furti frequentius accidit, quàm Rapinæ: Furtum etenim in quovis loco committi potest; at Rapina in Civitate committi non potest, nisi cum maxima difficultate. Præterea, Furtum fieri potest in rebus manifestis & occultis; Rapina verò non nisi in manifestis. Insuper, à Rapitore quis sibi potest cavere, illique resistere; à Fure autem nequaquam. Denique, Raptor notus est, & quæri potest, operaque navari, ut ipsi iterum res rapta auferatur; Fur autem non est notus. His itaque de causis Fur ad multam obligatur; Raptor autem nequaquam.

Pœnas autem quod attinet, scias, illarum magnitudinem & asperitatem, parvitatem item & levitatem ex quatuor rerum consideratione provenire. Quatuor causæ sunt, quæ pœnas exasperant & mitigant.

Prima est Magnitudo peccati. Actiones enim illæ, ex quibus detrimentum magnum oritur, magnam merentur pœnam; quarum verò 1. Quantitas peccati. damnum est exiguum, exigua quoque est pœna.

Secunda est Frequentia peccati. Id enim, quod frequentius solet 2. Frequentia. committi, graviori est pœnâ coercendum; id verò, quod rariùs occurrit, pro ejus raritate modicâ quoque; cohiberi pœnâ sufficit.

Tertia est Instigatio sive Causa impulsiva peccati. Nam ab illa re, 3. Causa impulsiva. ad quam Homo fortiùs incitatur & instigatur, sive id fiat, quod nimis vehementer à concupiscentia sua urgeatur, aut quod longum nimis illius habitum & consuetudinem attraxerit, aut quod ejus intermissio magnum ipsi dolorem pariat; ab illa inquam re non nisi gravissimæ pœnæ metu illum avelli & deterreri posse certum est.

Quarta est Facilitas peccati; ut cum in occulto & abscondito 4. Facilitas. perpetrari potest, nemine animadvertente & sentiente. Tale enim quoque peccatum non nisi magnæ pœnæ metu inhiberi potest.

His itaque sic præfatis, scias, Pœnarum quoque ordinem quatuor Quatuor pœnarum gradus.

in Lege habere gradus. *Primus*, est Reatus mortis à Domo Judicii infligendæ: *secundus*, est Excisio (כרת) & Percussio cum loro, (cum hac fide, quòd hoc peccatum sit unum ex gravissimis): *tertius*, est Vapulatione, Percussio nempe cum loro, (at non credere cogitur, quòd illud peccatum sit ex peccatis magnis, sed negativum tantum), aut Mors per manus DEI: *quartus* gradus est Prohibitionum sine Vapulatione, & est omnium Præceptorum negativorum, in quibus nulla continetur actio, excepto eo, qui falsò vel temerè jurat, qui non vult credere id, quod tenetur credere de magnificando DEO, qui renuit offerre oblationes DEO debitas, qui convitiis maledicit socio suo per Nomen DEI, (eò quòd Vulgus maledictiones & convitia pluris æstimat, quàm damna corpori illata): damnum enim, quod à reliquis Præceptis negativis, quæ nullam habent actionem, provenit, est exiguum, nec facile quis sibi inde cavere potest, (eò quòd sunt tantum verba, & si sub pœna Vapulationis essent prohibita, nullus reperiretur, cujus tergum non toto anno plagarum foret mancipium), ac præterea nulla de illis est admonitio.

De numero plagarum in Maltut.

Sub Excidii pœna prohibitus est Sanguis.

Lev. 7. 26. 27.

Adips.

Ibid. v. 24. 25.

Fermentatū in festo Paschatis.

In numero verò Plagarum sapientia & discretio adhibenda est. Is enim definitus & præcisus quidem est respectu summi sui gradus, sed non itidem respectu Hominum & singulorum Individuorum. Nam nemo percutitur ultra mensuram, quam sustinere potest. Summus autem Plagarum numerus est quadraginta, ultra quem nemo plures recipit, licet adhuc centum sustinere valeret. *Reatum Mortis à Domo Judicii infligendæ* nunquam invenies in cibis vetitis, eò quòd non magnum detrimentum illa inferant, neque etiam Homo tam vehementer ad illa incitetur, sicuti ad rem Veneream. Quibusdam verò cibis *Excidium* interminatur: ut primò *Sanguini*, propter nimium Hominum ad comedendum eum in temporibus illis appetitum & præcipitantiam in certa quadam Idololatriæ specie, quemadmodum in libro שׁוֹשׁ explicatur. Et hæc unica causa est, cur tam severè fuerit prohibitus. Deinde, *Adipi* quoque Excidii pœna est injuncta, eò quòd Homines illum in delitiis habere soleant, sicuti hac de causâ quoque DEUS sacrificia sua illo honorare voluit. Præterea, *Excidium* determinatur *Fermentato* in festo Paschatis, h.e. comedenti fermentatum in festo Paschatis, & comedenti in die Jejunii, h.e. in die Expiationum, propterea quòd dolor & molestia quædam illi est conjuncta, & quia sunt talia opera, quibus confirmantur sententiæ, quæ sunt fundamenta Legis, *Exitus* nempe ex Ægypto, unà cum *Miraculis*, quæ

quæ in illo contigerunt, & Fides conversionis vel Resipiscentiæ, sicut dicitur; *Dies expiationum est, ad expiandum vos coram D O M I N O* Lev. 23. 18. *DEO vestro.* Tandem de *Excidio* tenerur, qui comederit aliquid de *residuo* (Sacrificii pacifici in die tertio) & *prophano*: immundus item, qui comedit de *Sancto*, sicuti is, qui adipem comedit. Intentio verò harum Sanctionum est, ut tantò major reverentia concilietur Sacrificiis. At *Mortem Domus Judicii* invenies tantàm in rebus magnis & arduis, ut puta ob *corruptionem Fidei* (i.e. hæresin), vel ob aliud aliquod grave peccatum, *Idololatriam, Adulterium, Incestum, Homicidium, & quicquid his occasionem prebet*; item ob *Sabbathi violationem*, eò quòd per illud (*Sabbatum*) stabiliatur fides de *Novitate Mundi*. Præterea infligitur *falso Propheta, Seni rebeli*, propter maxima mala ab illis provementia. *Ei* item, qui *patrem suum aut matrem suam verberavit, aut illis maledixerit*, eò quòd hoc desperatæ malitiæ & audaciæ signum sit, ordinemque domesticum, qui non postrema, sed prima *Politiciæ* pars est, subvertat. *Filio* insuper *contumaci & rebeli* propter malum inde secuturum; certò enim eò tandem delaberetur, ut homicida fiat. *Ei* item, qui *furatur animam*, h.e. *plagiario*, quia videtur illum *Hominem* ad occidendum eum abduxisse. *Illi* quoque, qui in *Effossione* deprehenditur, quia animo occidendi ingredi videtur, quemadmodum *Rabini* nostri explicarunt. Quòd verò isti tres, *Filius rebelis, Ingre-* diens per *effossionem, & Plagiarius*, pro *Homicidis* sint habendi, res est manifesta. Denique, non invenies *Mortem à Domo Judicii* in alia re, quàm in magnis & gravibus, infligi. Nam non omnis quoque *Scortatio* *Morte Domus Judicii* punitur, sed illa tantum, quæ est magis facilis, frequens, turpis, inhonesta, & ad quam *Homo plus incitatur*; quæ talis non est, ei *Excidium* est determinatum. Ita nec omnes *Idololatriæ* species hac pœnâ mulctantur, sed tantum magis principales: ut, qui *preces suas ad Idolum dirigit, qui in Nomine ejus prophetat, qui liberos suos traducit per Ignem, Augur, Pytho, Incantator.* Quia verò sine pœnis & *judicii* esse non potest, ideò clarum est, requiri ut *Judices* constituentur per singulas *Civitates*, ut habeantur *Testes*, ut sit *Rex*, qui timeatur, qui omnibus modis ista cohibeat & coërceat, qui manus *Judicibus* porrigat, eosque juvet.

Et sic exposui tibi causas & rationes omnium Præceptorum, quæ in *Tractatu D'VARW* h.e. de *Judicibus* enarravimus. Necessè autem est, ut de pauculis quibusdam adhuc admoneamur, quæ ibi commemoravimus, & ad argumentum hujus libri spectant; de eo videlicet, quod ex præcepto de *Sene rebeli* dependet. Dico itaque: Cùm

D E U S

Deut. 17. 11. 12. DEUS cognovit Judicia Legis hujus necessaria futura omnibus temporibus, ac secundum locorum, novitatum & rerum vel casuum varietatem nonnullis interdum aliquid esse addendum aut detrahendum, ideo prohibuit quidem, ne quicquam illis addatur aut adimatur, sicut ait; *Non adderis ad Verbum, quod ego precipio vobis hodie, neque detrahetis de eo*: nam in præjudicium magnum Legi Divinæ hoc cederet, ac videri posset, ac si non à DEO originem traheret. Sed omnium temporum & ætatum Sapientibus, h.e. Domui Judicii magni permisit sepes constituere ad Judicia Legis stabilienda in rebus quibusdam, quas innovare volunt ad sartam-rectam conservandam Legis autoritatem, & sepes illas in æternum stabilire, sicut dicitur;

Deut. 4. 2. * vel, Et fecerunt. * Et facient sepe Legi. Præterea facultatem concessit illis, quædam præcepta Legis tollere, & quædam prohibita permittere in certa quapiam re & casu, non autem in perpetuum, sicuti declaravimus in expositione Mischnæ.

Atque hac ratione conservari & in usu retineri potest Lex aliqua quibuslibet temporibus & in quibusvis casibus pro necessitate. Nam si exceptio ista specialis data esset cuivis Sapienti, perirent Homines propter multitudinem & varietatem opinionum. Sed ideo prohibuit DEUS, ne reliqui Sapientes id faciant, sed sola Domus Judicii magni, & mandavit, ut occidatur, quicumque illis sese opposuerit. Si enim cuivis permissum esset ab illis discedere & dissentire, tolleretur planè illius finis & utilitas.

Deut. 17. 12. Porro scias, Actiones Transgressionum in quatuor partes dividi; quædam enim fiunt *Coactè*, quædam *per Errorem*, quædam *Superbè*, quædam *Manuelatâ*, h.e. protervè & pertinaciter.

Actiones Transgressionum Legis sunt quadruplices. *Coacta.* Quod attinet eum, qui *Coactè* peccat, is nullâ poenâ afficitur, neque etiam peccatum illi imputatur, sicut DEUS ipse dicit; *Non facies quicquam puella: non enim est illi puella peccatum mortis.*

Deut. 22. 26. *Ex errore.* At verò peccatum habet is, qui *per errorem* peccavit. Nam si diligenter se continuisset sibiq; cavisset, non incidisset in errorem. Ideò licet nulla afficiatur poenâ, opus tamen habet expiatione, ac propterea oblationem offerre cogitur. Differentiam autem hic facit Lex inter Virum Eximium, Litteratum & Idiotam; inter Regem & Sacerdotem magnum, vel eum, qui tradit Halacham (*sententiam aliquam vel ritum*), & docet nos, quòd quicumque facit aut docet Halacham aliquam secundum proprium suum intellectum, (h.e. *ex proprio suo cerebro, vel ex sua ignorantia*), nisi fuerit Domus Judicii magni aut Sacerdos magnus, sit ex eorum numero, qui superbè peccant, neque

enseatur inter errantes. Hinc morte mulctatur Senex rebellis, etiamsi faciat & doceat secundum id, quod ipsi videtur. Domus autem Judicii magni potestatem habet judicandi pro suo arbitratu, & si errent, habentur pro iis, qui ex errore peccant, sicut dicitur; *Quod si Lev. 4. 13. tota Synagoga Israël erraverit, &c.* Ex hoc fundamento dixerunt Rab-
bini nostri, *Error doctrinae reputatur pro superbia*: h. e. Si quis imperfe-
ctus fuerit in sapientia, & secundum suam inscitiam & ignorantiam
docuerit vel fecerit, habetur pro superbo. Nam non est eadem ratio
ejus, qui comedit de adipe renum, existimans se comedere adipem
caudæ, quæ illius, qui comedit adipem renum, sciens quod sit adeps
renum, sed ignorans quod adeps renum sit prohibitus. Hic enim
licet oblationem offerat, tamen aliquo modo tantum superbe pec-
canti est affinis, si solummodo ita faciat, (h. e. opere transgrediatur);
sed qui secundum suum intellectum (pro suo arbitratu, vel secundum
suam ignorantiam) docet, is sine omni dubio & exceptione talis est.
Scriptura enim neminem liberat vel excusat ab errore in doctrina
commisso, nisi Domum Judicii magni.

Qui per superbiam delinquit, tenetur de judicio scripto, (h. e. de pe- Per superbiam.
na in Lege scripta); nimirum vel Morte Judicii magni, vel Vapula-
tione, vel Castigatione Præceptorum negativorum, propter quæ
non vapulant, vel denique Mulctâ pecuniariâ. Sed illas Transgres-
siones quod attinet, in quibus perinde est, sive ex errore, sive ex su-
perbia perpetratæ sint, id fit propter nimiam illarum frequentiam
& facilitatem, & quod nulla in illis sit actio. Tale est *Juramentum*
testimonii, *Juramentum depositi*, *Ancilla* item * *contempta violatio*, eò * vel despon-
quod & hoc frequenter accidat, quia talis liberè quasi est exposita; *sata.*
neque enim est ancilla mera, neque merè filia libera, neque etiam *Lev. 19. 20.*
uxor Viri alicujus mera & vera, sicuti Cabbala exponit in explica-
tione hujus præcepti.

Qui denique peccat *Manu elatâ*, est superbus, qui callum peccan- *Manu elatâ.*
di attraxit, ac publicè liberèque peccat. Hic enim non solum con-
cupiscentiæ suæ causâ, aut propter malitiam qualitarum suarum
(h. e. ex prava consuetudine) peccat Legemque transgreditur, sed ex-
pressè studio contradicendi Legi, contraque eam insurgendi, unde
dicitur, *DOMINUM probris afficit*, ac propterea sine omni dubitatio- *Num. 15. 30.*
ne morte est plectendus. Nam nemo ita peccat, nisi cujus animo in-
sudet opinio vel dogma aliquod Legi Divinæ repugnans, in quo ab
ipsa dissentit. Hinc communis & recepta hujus Legis expositio est,
quod in ea Scriptura loquatur de Idololatra, eò quod is primariis &
N n n

principalibus Legis fundamentis adverteretur. Nullus etenim colit Stellam vel Planetam aliquem, nisi credat ejus antiquitatem vel æternitatem, (*quæ subint. Scriptura fundamentis repugnat*), sicuti sæpiùs jam in libris nostris explicuimus. Eadem autem ratio esse mihi videtur omnium Transgressionum, quæ protervè contra Legem fiunt & committuntur; etiam si Israëlita aliquis tantùm comederet carnem cum lacte, vel heterogeneis vestimentis se vestiret, vel angulum capitis sui coronæ instar tonderet in contemptum Legis; idq; propter consequentiam, quæ inde sequi videtur, ac si nimirum non crederet, hanc Legem esse veram. Et hoc est meo judicio id, quod dicitur; *DOMINUM probris afficit*. Occidendus autem est talis Mor-te abnegationis, (h.e. ut Hæreticus, Apostata, qui fidem abnegavit), non Mor-te pœnæ, quemadmodum ** Cives urbis ad Idololatriam impulse* morte hæreticorum & apostatarum interficiuntur; non verò morte pœnæ, unde facultates ipsorum comburendæ sunt, neque hæredibus relinquendæ, sicut reliquorum, qui à Domo Judicii interficiuntur. Ita ajo, si totus aliquis cœtus vel congregatio Israëlitis per superbiam transgrediatur præceptum aliquod, & manu excelsâ illud faciat, omnes esse occidendos. Probationem hujus rei habemus in historia filiorum Gad, & filiorum Ruben; ubi primò dicitur, quòd totus cœtus filiorum Israël convenerint, ut ascenderent contra eos ad pugnam: deinde, quòd graviter exostulârint cum ipsis, quòd apostatæ facti sint, (dum in Transgressionem illam unanimiter consenserunt), & à Lege Dei planè defecerint: hoc enim sibi volunt, dum ajunt; *Uc advertamini hodiè, ne eam post DOMINUM: tertio, quomodo & illi responderint, ac regesserint; Si per rebellionem, & si per pravicationem, &c.* Nunc itaq; tu in usus tuos converte, quæ de Pœnis hætenus à me dicta sunt.

** vide Deut. 13.
13. &c.*

Jos. 11.

*Ratio præcepti
de delenda me-
moria Amale-
kitarum.*

Deut. 25. 19.

Cæterùm, ex iis, quæ in Libro *דברים* h.e. de Judicibus comprehenduntur, est quoq; præceptum de delenda memoria Amalekitarum. Quæ etenim ratione punitur Homo unus seorsim, eadem puniendæ est integra aliqua familia & natio, ut reliquæ familiæ id videntes ac audientes à similibus peccatis & damnis abstineant. Dicent enim apud se; Fortè idem contingeret nobis, quod contigit filiis N., vel fortè idem contingeret nobis, quod facturi sumus illis: ita ut, si filius aliquis perditus & degener inter illos nascatur, qui nullam vitæ vel salutis suæ rationem habet, neque malum, quod perpetratum est, perpendit, non facillè patronum aliquem in familia sua hac ratione sit reperiturus, qui ei in sceleribus suis, quæ patiare vult, sit patrocina-
turus.

turus. Ira de Amalek, qui primus gladio adortus est Israëlitas, dicitur, ut gladio memoria ejus deleatur. Ammon & Moab, qui ex avaritia fecerunt id, quod fecerunt, & per astutiam malum nobis intulerunt, non aliâ quàm hac pœnâ affecti sunt, ut affinitatem ipsorum fugiamus, nulloque amore illos prosequamur. Omnia ista divinam habent mensuram & proportionem pœnarum, cui nec addendum, nec detrahendum, sed unicuique, ut DEUS ipse explicat, secundum impietatem suam reddendum.

Ad hæc, pertinet ad hunc librum (*Schophetim*) præceptum de constituendo extra Castra spatio & paxillo, (pro Naturæ sc. necessitatibus contegendis). Ex intentione enim hujus Legis imprimis quoque est Mundities, & omnis generis sordium, fœditarum & impuritarum vitatio, ne Homo sit instar brutorum Animalium. Sed & istis actionibus confirmare voluit DEUS fidem belligerantium, quod Majestas Divina inter ipsos habitet, sicut dicitur in caussa hujus præcepti; *Nam DOMINUS DEUS tuus indefinenter ambulat in medio Castrorum tuorum.* Ad quod aliam adhortationem adjungit, dicens; *Itaque non videat in te nuditatem aliquam, cujus causâ à te avertatur:* quibus verbis deterrere & dehortari vult à scortatione, quæ nimis trita & vulgaris esse solet inter Milites, quamdiù à domibus suis absunt. Ut itaque ab operibus istis impuris liberemur & abstineamus, præcepit nobis DEUS talia opera, quæ nobis in mentem revocant, Gloriam ipsius in medio nostri habitare, sicut dicitur; *Et sint Castra tua sancta, & ne videat in te turpitudinem aliquam.* Ita jussit eum, qui casum nocturnum passus est, extra Castra educere usque ad Solis occasum, & tùm demùm reduci: ut uniuscujusque animo altè infixum hoc hæreat, quòd Castra ipsorum debeant esse sicut Sanctuarium DEI, & non sicut Castra Gentium, in quibus omnis generis corruptiones, transgressiones, rapinæ, furta, aliâque scelera liberè grassantur. Verùm Intentio nostra est, dirigere Homines ad cultum DEI, ejusque rationes ordinare; prout tibi jam indicavi, me eorum tantùm causas & rationes redditurum, quæ in Scriptura reperiuntur.

Tandem pertinet hûc *Judicium Mulieris formosæ captivæ.* Nôsti, quid Sapientes nostri dicant; *Non loquitur hoc Lex, nisi respectu concupiscentiæ malæ.* Sed subest in hoc Præcepto etiam aliquid ad bonos mores & virtutes spectans, in quibus Homines liberales se exercere debent, de quo te nunc sum commonefacturus. Licet enim Concupiscentia mala ita dominium in Homine obtineat, ut non possit illius vim sufferre, sustinere aut subigere; non publicè tamen illam debet

De constituendo loco & paxillo extra Castra.

Vide Deut. 23. 13. 14.

Castra cur munda haberi & conservari voluerit Deus?

Ibid. v. 10. 11.

Præceptum de formosa muliere captivæ abductæ.

Deut. 21. 10. 11. & c.

perficere, sed in locum privatum & occultum debet Mulierem deducere, unde dicitur; *Introduces eam in medium domus tua*: neque permillum est ei, in bello ipsam comprimere: sicut explicant ibi, quod non liceat ipsi eam secundâ vice violare, donec quiescat ac sedetur luctus & mœror ejus, neque à luctu, fletu, & lotionè impedire, sicut dicitur; *Ac flebit patrem suum & matrem suam*. Lugentibus enim lachrymæ quietis & recreationis loco sunt, donec vires corporis planè debilitentur, ut accidens illud animæ non amplius sustinere queant, sicut Hominibus lætis risus quietis loco est. Et hac de causa clementiâ usa est Lex erga illam, facultatemque horum omnium ipsi concessit, donec lassâ & defessa fiat ad lugendum & plorandum. Novisse autem quoque debes, quod non violare audeat eam nisi in Gentilismo, h.e. dum adhuc gentilis & pagana est, & quod triginta dies liberè possit Legem & Religionem suam, etiam Idololatricam, retinere; neque intra hoc temporis spatium quisquam ipsi contradicere vel molestus in fide esse debeat. Ac licet ipsam ad consuetudines & ritus Legis non possit convertere, non licet tamen ipsi eam vendere, aut pro ancilla habere. Ex quibus vides, Legem prohibuisse accessum carnalem, etiamsi ipsa in rebellionè sua, h.e. gentilis & pagana remanserit: quin imò dicit insuper; *Non abutor eâ ad questum, pro eo, quod afflixisti eam*.

Atque ita explicatum tibi hactenus est, quæ nam Virtutes in istis Præceptis quoque nobis commendentur, & simul causæ indicatæ omnium hujus libri (*de Judiciis sc. & Judiciis*) Præceptorum.

CAP. XLII.

*De causis & rationibus Præceptorum
septimæ classis.*

Septimæ classis. SEPTIMÆ classis præcepta sunt de Judiciis pecuniariis, quæ enarravimus partim in libro *Mischpatim* h.e. de Judiciis, partim in libro *Kinjan* h.e. de Possessionibus.

Causa illorum est manifesta; sunt enim quasi mensura æquitatis Judiciorum in negotiis & contractibus, quæ inter Homines tractari solent, & ut negotiantes vel contrahentes se invicem adjuvent, unusque commodum alterius promoveat, non ut alteruter illorum duorum solus suam rem agat, totumque lucrum ad ipsum redeat.

Præcepta de Venditionibus. Primum omnium, quod hoc loco occurrit, est, *ut nulla fraus committatur in Venditione*, sed lucrum sit consuetum, ordinarium & notum,

rum, ut certæ conditiones observentur, quibus venditio confirmetur, nullaque in verbis fraus vel impostura fiat, sicut notum est.

Deinde, pertinet hûc *Judicium quatuor Custodum*, cujus æquitatis ratio est manifesta. Nam qui custodit gratis & nullam inde utilitatem consequitur, sed potius ipse alii benefacit, is liber est ab omni damno, & si quod damnum accidat, id Domino rei adscribitur. Sed qui petit, ut omnem ex re custodita habeat utilitatem, & cui Dominus mercedem dat, is reus fit omnium, & ex ejus crumena refundenda sunt damna omnia, quæ accidunt. Cùm verò uterque, & qui mercedem dat, & qui mercedem accipit, h.e. Custos & Dominus rei custoditæ, de utilitate participant, tùm ex æquo etiam uterq; damnatur. *Damnum, quod accidit ex negligentia Custodis, ut quod furto est ablatum, vel amissum, repetitur à custode; quia idèd accidit, quòd non, ut decet, custodiverit. Damna verò, quæ nullo consilio, nullâq; curâ & diligentia præcaveri possunt, ut est fractum, (cùm pecus vel jumentum aliquod membrum quoddam frangit), captum, vel mortuum, illa Domino imputantur.*

Post-hæc, summam *Mercenariorum* curam gessit, propter paupertatem ipsorum; præcipiendo, ut illis citò & maturè detur merces ipsorum, nec in minimo vis aut fraus aliqua ipsis inferatur; h.e. ut merces ipsis detur secundùm opus ipsorum. Et ex intima hac Misericordia provenit quoque, quod præcipit, ut non prohibeatur (*mercenarius*), imò ne quidem jumentum, comedere de cibis, in quibus laborant secundùm judicia Legis hujus.

Insuper, ex *Judiciis* istis pecuniariis sunt quoque *Hæreditates*, de quibus præcipitur, ne quis subtrahat bona sua ab eo, cui jure debentur; sed cùm ad mortem vadat, hæredibus suis illa non invideat, neque ea prodigat aut dispergat, sed iis, quibus præ aliis decent, relinquat, illis nempe, qui magis è familia sua ipsi sunt propinqui. Hinc specialiter declaravit, quæ nam in illis ratio sit observanda; quòd nempe filius debeat præcedere, deinde sequi filia, postea frater, inde fratres patris, sicuti notum est. Item, ut jus primogenituræ detur filio natu majori, quia ipsius amor est prior: neque hîc affectibus suis quisquam indulgeat, ad filium magis dilectæ (*uxoris*) jus primogenituræ transferendo, &c. Atque hanc virtutem (ut videlicet propinquorum potiore rationem habeamus, magisque illis beneficiamus) commendat & confirmat nobis ubique Lex hæc æquissima. Hinc dicit Propheta; *Et qui turbat carnem suam, vel propinquum suum, crudelis est.* Sic inquit Lex in præcepto de Eleemosynis; *Fratr*

De Custodibus.

Exod. 22. 7. 8. 9.

Exod. 22. 10. 11.

De Mercenariis.

Deut. 24. 14. 15.

Deut. 25. 4.

De Hæreditatibus.

Num. 27. 8. 9. 10. 11.

Prov. 11. 17.

Deut. 15. 11.

tuo, Pauperi tuo, &c. Et Sapientes nostri supra modum commendant eum, qui benefacit propinquis suis, & filiam sororis suæ suscipit. Quousq; autem hic debeamus progredi, & quàm commendata nobis hæc virtus esse debeat, docet nos Lex satis superq;, dum vult; Ut propinquorum nostrorum, & qui cognatione nobis juncti sunt, rationem habeamus, licet nos offenderint: imò, licet pessimus & corruptissimus esset aliquis illorum, non tamen avertendam esse ab eo

Deut. 23. 7.

benignam faciem, sicut dicitur; *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est.* Ita, quotiescunque & quodocunque in angustia reperis eum, cujus ope aliquando indiguisti, & à quo beneficium olim accepisti, obligatus es meminisse illius, quod antea tibi præstitit, licet

Ibid.

postea tibi malefecerit. Sic dicit DEUS; *Non abominaberis Aegyptium, quia peregrinus fuisti in Terra ejus.* Notum autem est, quantis malis postea nos Aegyptii affecerint.

Ita ergo vides, quot bonas & laudabiles virtutes ex Præceptis istis addiscamus; sed duo postrema propriè non huc pertinent. Ex illis autem, quæ de proximis Hæredibus dicta sunt, ad sermonem illum de Idumæo & Aegyptio delapsi sumus.

CAP. XLIII.

De causis & rationibus Præceptorum octavae classis.

OCTAVA CLASSIS. **P**RÆCEPTA sub octava classe comprehensa, sunt ea, quæ in Tractatu *Semanim* h. e. de *Temporibus* enarravimus. Causæ illorum, paucis exceptis, in Lege ipsa sunt explicatae.

De Sabbatho.

Causa & ratio *Sabbathi* nota satis est, neque ulteriori explanatione indiget. Palàm est, quantam Homini quietem procuret; ut nempe septima vitæ ejus pars à labore & defatigatione vacua sit & libera, nemoque vel magnus, vel parvus inde excipiat. Cui conjunctum est & hoc, quòd perpetuo conservet & confirmet præstantissimam illam de Mundi Creatione historiam ac doctrinam.

De Jejunio in die Expiationis.

Levit. 16. & 23.

Jejunium Diei Expiationum quod attinet, causa illius quoque est manifesta. Excitat enim studium Resipiscentiæ. Ac præterea est Dies ille, quo Princeps Prophetarum (Moses) cum tabulis secundis de monte descendit, & Populo peccati ipsorum magni Remissionem annuntiavit. Hinc in æternum electus est in diem merum Resipiscentiæ & cultus Divini, (h. e. quo Resipiscentiam nostram coram DEO testemur, & cultui Divino unice vacemus): ideoq; prohibita est in

eo omnis corporalis tam voluptas, quam labor & defatigatio, (h.e. omnia opera corporalia), nihilque in eo faciendum, nisi peccatorum confessiones, (h.e. nisi peccata confiteri, & ab illis se convertere).

Reliquos Dies Festos quod attinet, instituti illi sunt omnes lætitiæ *De reliquis Diebus festis.* causâ, & propter publicas Hominum congregationes ac conventus, qui Hominibus & sunt necessarii, & utiles ad mutuum inter se amorem fovendum, qui inter Homines in civilibus ac politicis conventibus necessariò requiruntur.

Particulares autem & proprias Dierum circumstantias quod attinet, habent & illæ suas causas.

Festum enim Paschatis quod attinet, cur septem diebus celebrandum sit, manifestum est; quia nempe circumactio vel revolutio septem dierum est circumvolutio media inter Diem Solarem & Mensem Lunarem, quæ ut magnum habet (sicuti nôsti) usum in rebus Naturalibus, ita quoque in Legalibus. Lex etenim perpetuò assimilatur Naturæ, & res Naturales aliquo modo perficit. Nam Natura non pollet ratione vel intellectu; Lex autem est Regula & Directorium quasi DEI Opt. Max., qui intellectum dedit omnibus intellectu præditis. Sed hæc præter scopum hujus capituli. Revertamur itaque ad id, in quo hic versamur.

Festum Septimanarum (h.e. Pentecostes) est Dies ille, quo Lex data fuit. Ad hujus diei honorem pertinet, quòd dies à præcedenti solenni festo (Paschatis) ad illum usque diem numerantur, quemadmodum quis optimum ac fidelissimum amicorum suorum exspectans, dies & horas numerare solet. Hæcque vera causa etiam est numerationis homer à die, quo egressi sumus ex Ægypto usque ad diem promulgationis Legis, quæ præcipua fuit causa & finis Exitus ipsorum, sicut dicit; *Et adduxi vos ad me: vel, Ut adducere vos ad me.* Quia verò *Vide Lev. 23. 15. Exod. 19. 5.* Visio illa magna non nisi unum diem duravit, idè & memoria ejus quotannis per unicum saltè diem celebratur. Sed si comestio Azymi unico tantùm die duraret, non sentiremus illud, neque rationem ejus consideraremus; sæpè enim accidere solet, ut Homo per duos aut tres dies pane azymo vescatur. Animadvertitur autem & illustris redditur, quando per integram revolutionem (h.e. septimanam) comeditur.

Ita Principium Anni per unum diem celebratur, quia est Dies Resuscitationis vel Conversionis, & Excitationis Hominum à somno suo; quæ causa est, quòd buccinâ eo die clangendum sit, sicut in Mishne Thorah declaravimus: præterea quasi præparatio est ad Diem Jejunii, (h.e. Expiationis).

De Principio Anni. Lev. 23. 24.

Expiationum), quemadmodum manifestum ex decem illis diebus, qui intercedunt inter Principium Anni & inter Diem Expiationū.

De festo Tabernaculorum.

Festum Tabernaculorum quod attinet, cujus finis est Lætitia & Hilaritas, septem dies illud celebratur, ut pateat & ubique divulgetur ejus causa. Cur autem illo tempore ferietur, ejus causam aperte

Exod. 23. 16. Lex indicat, dum ait; *Eò quòd collegeris opera tua ex agro, q. d. quia tùm requies tibi est & respiratio à tuis negotiis.* Ita meminit Aristoteles in libro octavo Ethicorum, idem in more olim fuisse apud Gentiles,

cap. 9.

in hunc sensum ferè scribens; *Sacrificia antiqua, cætuq; & conventus, qui Sacrificiorum causâ habebantur, facta fuerunt post collectionem fructuum & proventuum, quasi essent Sacrificia pro Respirazione facta.* Hæc ille. Sed & idèò factum esse potest, quia illo tempore tolerabilis maximè est commoratio in Tabernaculis, eò quòd tùm neque æstus, neq; pluvia molesta nimis esse soleat.

Doctrina & utilitates, quæ hauriuntur ex festo Tabernaculorum & Paschatis.

Cæterùm, duo ista festa, *Tabernaculorum* nempe, & *Paschatis*, utilissimas nos doctrinas & virtutes docent.

Doctrina & utilitates, quæ hauriuntur ex festo Tabernaculorum & Paschatis.

Ac *Paschatis* quidem doctrinas quod attinet, inservit illud ad recordationem Miraculorum in Ægypto factorum, illorumque in omnes ætates conservationem; *Festum* verò *Tabernaculorum* ad conservandam memoriam signorum in deserto.

Virtutes quod attinet, discimus ex illis, memorem esse debere Hominem dierum malorum in diebus bonis, ut indefinenter *DEO* Opt. Max. pro liberatione gratias agat, Mansuetudinemque & Humilitatem discat, dum panes azymos & herbas amaras in Paschate comedit; ac in memoriam sibi revocat, quæ contigerunt nobis. Sic, quòd (in festo *Tabernaculorum*) *exire* jubemur *ex* adibus nostris, ad habitandum in *tabernaculis*, Eremitarum more, qui cum magno dolore & molestia in desertis commorantur, recordari facit nos, quòd talis fuerit conditio nostra in principio, sicut dicitur; *Ut sciant generationes, quòd in tabernaculis habitare feci filios Israël, &c.* & ab ista conditione translati simus, ad habitandum in domibus pictis, in loco optimo ac pinguisimo totius Terræ, per singularem *DEI* gratiam, & juxta promissiones ipsius Patribus nostris factas, eò quòd fuerint Homines perfecti in scientiis & virtutibus; Abraham inquam, Isaac & Jacob. Est enim hoc quoque unum ex iis, à quibus Lex dependet, h. e. ex

Cur in festo Tabernaculorum jussi fuerint ad eas suas derelinquere, & in Tabernaculis habitare?

Levit. 23. 43.

Fundamentum stramineum.

fundamenti Legis, quòd omne bonum, quod *DEUS* nobis fecit, vel faciet, fiat propter meritum Abrahami, Isaac & Jacobi, quia custodiverunt viam *DOMINI*, faciendo justitiam & judicium. Sed quòd

Lev. 23. 36. 39. *ex Tabernaculo eximus ad aliam solennitatem, die sc. octavo, quo Festum est Inter-*

Interdicti, illud facit ad perfecta reddenda gaudia nostra, quod in Tabernaculis fieri nequit, sed in amplis & angustis domibus ac palatiis.

Quod attinet *quatuor species frondium, vel ramorum, qui illis diebus festi* Lev. 23. 40. *Tabernaculorum gestandi sunt*, illius rei causam Allegoricam (pro more suo) Rabbini nostri dederunt. Solent enim, ut illi norunt, quibus *De Allegoriis Rabbino- rum.* consuetudo ipsorum nota est, *Allegoriis* vehementer delectari, & crebro illis uti; non quod existiment, hanc esse mentem & sensum Scripturæ, sed instar jucundi alicujus ænigmatis, (h. e. delectationis gratiâ). Duo autem sunt *Hominum de Allegoriis judicia.* Quidam existimant, illas ab ipsis adduci ad declarandam Scripturam; alii verò irrident & contemnunt eas, cum certum sit, non esse eam Textus sententiam. Priores omnibus viribus pugnant ad tuendas & verificandas Allegorias, & credunt illas esse de sensu Scripturæ; idemq; esse *judicium Allego- riarum, quod Traditionum per Cabbalam acceptarum.* Sed neutri ex istis duobus rem intellexerunt. Sunt enim instar ænigmatum, quorum sensus intelligentibus non est dubius: illa enim docendi ratio illis temporibus admodum fuit trita & usitata; quemadmodum Poëtæ quoque istum morem observant. e. g. Dixerunt Rabbini nostri p. m., *Tradit R Kappara, Scriptum est* *וְיָחִיד הָיָה לְךָ עַל אֶזְרָא*. Ne Deut. 23. 13. *legas אֶזְרָא sed אֶזְרָא nam docet, quod Homo digitum in aures suas immittere debeat, cum obsecrum aliquod verbum audit.* Mirum equidem esset, si magnus iste Doctor Talmudicus credidisset, secundum illorum stultorum sententiam ita versum hunc exponendum & intelligendum esse, ut per *אֶזְרָא* sive *Paxillum* intelligatur *Digitus*, & per *וְיָחִיד הָיָה לְךָ* *Arma* sive *Instrumenta, Aures.* Non existimo autem, quemquam sanæ mentis id dicturum. Verum est *Allusio & Ænigma elegans, quod elegantem hanc vsbrosam & doctrinam nobis suppeditat; Quâ ratione prohibitum est rem obscœnam dicere, eâdem prohibitum quoque esse eam audire.* Et hoc tanquam parabolam aliquam illustrem expositioni versûs adjecit. Atque hic est sensus omnium illarum expositionum Allego- riarum, in quibus dicitur; *Ne legas sic, sed sic.* Sed extra terminos nostros egressi sumus; necessarium tamen fuit ea monere, ut quilibet Intelligens illa sciat. Ad seriem itaque verborum nostrorum redeo, & dico: *Quatuor illas frondium seu ramorum in festo Tabernaculorum species mihi videri signum esse Lætitiæ propter Exi- tum è Deserto (quod nec erat locus seminis, ficuum, vitium, malo- granatorum, neque aquarum ad bibendum) in locum Arborum fru- tiferarum & fluviorum.* In memoriam itaq; istius rei iussit sumere

De quatuor speciebus ramorum in die Tabernaculorum.

de optimis Terræ illius fructibus, rebus ejus suaveolentissimis, foliis pulcherrimis, herbis deniq; præstantissimis, (videlicet ערבי נחל, quod exponunt, Salices torrentis). Has verò quatuor species tria conjunxerunt, (h. e. quatuor autem ista species ob tres causas conjuncta sunt): primum est, quia in temporibus illis ubiq; extabant in Terra Israël, & à quovis haberi poterant: secundum, Pulchritudo & Viriditas illarum, quarum quædam gratissimi suavissimique erant odoris, ut Citrus & Myrtus; quædam verò nullius planè, ut Palma & Salix: tertium est, quia per septem integros dies viriditatem & humiditatem suam retinent, id quod in Persicis, Malo granatis, Asparagis, & similibus fieri non potest.

CAP. XLIV.

De causis & rationibus Præceptorum
nonæ classis.

De præceptis nonæ classis.

PRÆCEPTA sub nona classe comprehensa, sunt ea, de quibus egimus in libro מִצְוֹת de Amore. Eorum causa est manifesta. Intentio quippe cultuum illorum est, ut DEUM perpetuò ob oculos habeamus, timeamus, diligamus, mandata ejus custodiamus, de eo credamus ea, quæ quilibet orthodoxæ Religioni addictus credere tenetur. Cultus autem illi sunt, Precatio, Lectio Audi, Consecratio Cibi, & quæ his adhærent; Benedictio item Sacerdotum, Thephillin, Mesusoth, Zizith, Emprio libri Legis, ejusq; diligens certis temporibus Relectio. Omnia ista ejusmodi sunt opera, quæ multas utiles doctrinas & opiniones nos docent: quod ita est manifestum, ut pluribus verbis non sit opus.

CAP. XLV.

De causis & rationibus Præceptorum
classis decimæ.

De præceptis classis decimæ.

PRÆCEPTA sub decima classe comprehensa, sunt ea, quæ enarravimus in Tractatu de Domo electa, in Tractatu de Vasis Sanctuarii ejusq; Ministris, & in Tractatu de Ingressu in Sanctuarium. Utilitatem hujus classis alibi jam in genere indicavimus.

Notum est, Idololatrias olim ad Idolorum suorum Tempia & Imagines loca alta & excelsa elegisse, ita ut in montibus collocata essent. Hinc elegit Abraham pater noster p. m. montem Morijah, eò quod altissimus fuerit montium in illis regionibus, ac publicè in illo

illo Unitatem DEI professus est, & quidem ad Occidentem, quia Sanctum San-
ctorum fuit ver-
sus Occidentem. Sanctum Sanctorum futurum erat in Occidente. Hinc dicunt; *Majestas Divina est in Occidente.* Et expressè docent Rabbini nostri in Gemara; *Abrahamum patrem nostrum designasse Occidentem pro loco Sancti Sanctorum.* Causa autem hujus rei meo iudicio est, quòd, cum communis eo tempore superstitio fuerit, Solem adorare ac pro DEO habere, sine dubio omnes Homines ad Orientem se converterint. Itaq; convertit se Abraham Patriarcha ad Occidentem in monte Morijah, h.e. in Sanctuario, ita ut tergum suum Soli obverteret. An ignoras enim, quid fecerint Israëlitæ, cum apostatarent & ad errores istos antiquos declinarent? *Posteriora sua* (inquit Propheta) *verterunt Templo DEI, & faciem suam ad Orientem versus, & incurvabant se ad orium Solis, vel, versus Orientem ipsi Soli.* Tu hoc admiratione & notatu dignum observa! Porro, nullum dubium mihi est, quin locus ille, quem Abraham spiritu Prophetico separavit & designavit, Mosis & multis aliis notus fuerit; quia Abraham illis præcepit, ut ibi locus esset cultus Divini, (h.e. ut ibi Templum erigeretur), quemadmodum Onkelos Paraphraustes Chaldeus explicat, ita scribens; *Et servivit & adoravit ibi Abraham in loco illo, & dixit coram DOMINO: Sic erunt servientes generationes, &c.* Quòd locus ille non apertè & clarè, sed obicurè tantum in Lege subindiceretur, dum dicitur, *In locum, quem eligit DOMINUS, in eotria magna, meo iudicio, latent mysteria: primò, ne Gentes illum occuparent, ac ejus causâ bella moverent, intelligentes, hunc locum esse finem Legis: secundò, ne illi, in quorum manibus tum locus ille fuerat, omnibus viribus eum vastarent ac destruerent: tertio, (quod præcipuum est), ne quælibet tribus cuperet eam in sorte & ditione sua habere, ac ita lites inter ipsas propterea oriantur, sicut accidit de Sacerdotio. Hinc præceptum fuit, ne ædificetur Domus Sanctuarii, nisi constituto Rege, qui præciperet ædificare illud, ut omnis disceptatio tollatur, sicut explicuimus in libro Schophetim.*

Constat etiam, Homines illos Tempora extruxisse Stellis, in eisq; collocasse Imaginem, ad quam colendam unanimiter consenserunt, Imaginem nempe, Stellæ vel Syderi alicui dedicatam. Hinc *jussimus nos Templum ædificare DEO Opt. Max., atq; in eo collocare Arcam, & in illa reponere duas Tabulas lapideas, in quibus scriptum est, Ego (sum sc. DOMINUS DEUS tuus), & Non erunt tibi, &c.* (h.e. in quibus exarata sunt decem Decalogi præcepta).

Præterea notum est, quòd articulus fidei de Prophetia præcedat fidem Legis; (nam si non est Propheta, non est Lex): Prophetia

Antiqui versus Orientem adorârunt.

Ezech. 8. 16.

Cur locus Sanctuarii nõ apertè in Lege indicatur?

Deut. 12. 26. vel 16. 6.

Cur jussit Deus sibi Templum ædificare? Exod. 25.

autem non obtingat Prophetæ, nisi mediante Angelo, (sicut dicitur; *Genes. 12. 15. Et clamavit Angelus DOMINI. Item; Et dixit ipsi Angelus DOMINI: & Genes. 16. 9. sic innumeris vicibus; ita ut Mosis Doctoris nostri Prophetiæ principium quoq; factum fuerit per Angelū, sicut dicitur; Apparuit ei Angelus in flamma Ignis: & per consequens, quòd fides existentie Angelorum prior sit fide Prophetiæ; & fides Prophetiæ prior fide Legis. Cùm autem Zabai & ignoraret essentiam DEI Opt. Max., & existimarent, quòd Ens illud æternum omnis privationis expers, sit Cælum cum Stellis suis, & ab ipso omnes virtutes in Imagines & Arbores quasdam (illas nempe, quæ אַשְׁרוֹת in Lege vocantur) influant; ideò existimârunt, Imagines & Arbores esse illa, quæ verba Prophetiæ in os Prophetarum ponunt, cum illis in Visione loquuntur, eisq; futura mala vel bona indicant, sicut ostendi tibi alibi ex sententia ipsorum de Prophetis Baal & de Prophetis Haascherah, (h.e. Arborum vel Lucorū). At, cùm veritas Sapientibus patefacta, & per demonstrationem scitum est, esse Ens aliquod, quòd neq; sit corpus, neq; virtus corporea, (DEUS nempe verus), quòd sit unum, & quòd præter illud alia quoq; sint Entia abstracta & incorporea, quòd super illa DEUS bonitatem & lucem suã effundat, Angeli videlicet, (sicut declaravimus), & quòd ista Entia omnia sint aliud quàm Sphæræ cælestes & Stellæ illarum: hinc indubitanter sciverunt, Angelos ponere verba veritatis in os Prophetarum, non autem Imagines vel Arbores (Ascheroth). Ex prædictis ergo patet tibi, quòd fides existentie Angelorum sequatur fidem existentie DEI, & quòd per illos Prophetia & Lex disponatur, vel confirmetur.*

Cur Deus iussit supra Arcam duorum Angelorum figuram facere?
Exod. 25. 18.

Ad hujus igitur Doctrinæ confirmationem præcepit DEUS, supra Arcam duorum Angelorum figuram facere, ad existentiam Angelorum in animis Hominum confirmandam, quæ secundus est articulus sciendus post fidem existentie DEI, principiumque Prophetiæ & Legis. Quòd si una tantum figura fuisset, h.e. unius tantum Cherubini forma, id facile errandi causam præbuisset. Existimare enim quis potuisset, ac si esset figura DEI colendi, sicut Idololatræ faciunt; vel, quasi Angelus unicum tantum esset Individuum, atque ita in multiplices errores inducere. Duos autem Cherubinos faciens, cum hac declaratione, DOMINUS DEUS noster, DEUS unus, extra omne dubium istos articulos posuit; quòd Angeli existant, & illorum sint multi: deinde etiam omnem causam errandi vel cogitandi, ac si illi DEUS essent, sustulit, declarando, quòd DEUS sit unus, & quòd ille hos multos creârit.

Post-

Post-hæc, coram Arca reponere jussit Candelabrum, ad decorem & honorem ipsius Domûs. Illam enim Domum, in qua semper Lucerna ardet intra velum abscondita, apud Homines in summa haberi veneratione, certum est. Nôsti enim, quàm sollicitè & vehementer Lex laboret, Magnificentiam & Venerationem Sanctuarii nobis persuadere; ut ex ejus intuitu addiscamus Humilitatem, Mansuetudinem, & Misericordiam. Ita dicit, Sanctuarium meum timebitis, continuo post præceptum de observando Sabbatho, similiter ad Venerationem Sanctuarii augendam.

Necessitas Altaris Thymiamatis, Altaris Holocausti, & Instrumentorum ipsorum, manifesta est.

Sed Mensam quod attinet, & quòd Panis perpetuò super illa esse debuit, ejus rei causam, & quònam illud referre debeam, in hunc usq; diem nescio.

Prohibitionis illius, quâ DEUS prohibuit, ne Altare exstruatur ex lapidibus cæsis, & ne super illo ferrum moveatur, vel elevetur, nôsti, quam Rabbi- ni nostri causam reddant, dum ajunt אין דין שיונף המקצר על המאריך, quæ quidem optima est secundùm rationem Allegoricam. Sed vera illius causa est manifesta, hæc nempe; Quia Idololatræ tum tem- poris Altaria sua ex lapidibus cæsis ædificârunt, idè interdixit, ne assimilemur ipsis: & ut omnibus modis id vitemus, præcepit Altare fieri ex Terra, sicut dicitur; Altare terrenum facies mihi: & siquidè absq; lapidibus fieri non possit, ut lapides in forma sua naturali maneant, neque cædantur, vel dolentur, sicuti etiam prohibuit Lapidem pictum, & Plantationem Arborum juxta Altare. Horum quippe omnium una & eadem est Intentio, videlicet, Ne colamus ipsum eo modo, quo Idololatræ ficticia sua colere solebant: quam rem generaliter & univer- saliter prohibuit, dicendo; Ne dicas, quomodo Gentes illæ colunt Deos suos, sic faciam & ego. Vult dicere, illos non debere ita facere DEO, idque propter causam, quam subjungit, Quia omnem abominationem DOMINI, quam odit, fecerunt Diis suis.

Porro, non te latet, quâ ratione olim Idololatræ cultus Peho- ris perficiebatur, Retentione nempe Nuditatis. Hinc præcepit DEUS Sacerdotibus sibi facere femoralia, ad nuditatem suam regendam, quando cultui Divino vacant: Item, Ut non ascendant ad Altare per gradus, ne dete- gatur, sicut inquit DEUS, Turpitude tua juxta illud.

Custodiam & Vigiliam perpetuam circa Sanctuarium quod attinet, præcepta illa sunt propter Honorem & Majestatem ejus: item, ne vel stulti, vel immundi, vel etiam alii in luctu constituti, aut

Quare coram Arca jussit ponere Candelabrum?

Exod. 25. & 26.

Levit. 19. 30.

Deut. 27. 5.

Cur Deus no- luerit Altare suum aedificari è lapidibus cæsis?

Exod. 20. 24.

Levit. 26. 1.

Deut. 16. 21.

Deut. 12. 30.

Cur Sacerdotes femoralia gesta- re, & per gradus ad Altare non ascendere debue- rint?

Exod. 28. 42.

Exod. 20. 26.

De custodia cir- ca Sanctuarii. Num. 3.

corpore illoto in illud imprudentes irrumpant, sicut est manifestum.

*Cur non cuiusvis
in Sanctuarium
ingredi fas fuerit?*

Præterea, ex iis, quæ permovent ad Sanctuarium reverenter habendum, venerandum & timendum, est, quod in illud neq; ebrius, neque immundus, neque illotus capite (qui comam nempe habet), neque lacris vestibus indutus intromittebatur: quod item omnes ejus Ministri debuerunt sanctificare manus suas & pedes suos.

*De cõditionibus
requisitis in Sa-
cerdotibus.*

Exod. 28. 2.

Ad Magnificentiam insuper Domûs augustiorem reddendam, magnificavit dignitatem Ministrantium in ea, separatosq; esse voluit Sacerdotes & Levitas ab aliis. Præcepit item Sacerdotibus honoris causâ, ut vestibus pulchris & pretiosis induti sint, sicut dicitur; Vestes sacras in gloriam & decorem: & Ne ad Ministerium admittatur, qui defectum aliquem habet corporis: quin-imò qui deformes sunt, ad Sacerdotium inepti fuerunt, sicuti in Talmud hoc præceptum explicatur, quia non dijudicat Vulgus Homines secundum veram ipsorum formam, (Animam nempe rationalem, vel Intellectum), sed secundum membrorum perfectionem, vestiumque pretiositatem vel ornatum. Omnium itaque istorum finis est, ut in debito honore & reverentiâ habeatur Domus apud quosvis.

*Levita propter
vocem inepti cõ-
sebantur.*

Levita autem, qui non offert vel sacrificat, & de quo non dicitur, quod expiet iniquitates, sicut dicitur de Sacerdotibus; Et expiabit pro eo: Item; Et expiabit pro ea: sed cujus officium tantum consistit in dicendo Cantico, h. e. in cantu peragendo, is propter vocem ineptus censetur. Nam in cantu spectatur potissimum, ut verbis illis animæ afficiantur. Hæ autem non afficiuntur aut moventur, nisi vocibus ac melodiis suavibus, instrumentisque Musicis, quemadmodum semper in Sanctuario moris erat.

Quin-imò Sacerdotibus legitimis in Sanctuario ministrantibus prohibitum erat in eo habitare, aut quovis tempore in Templum ingredi. In Sanctum verò Sanctorum non licebat ulli ingredi, nisi Sacerdoti in die Expiationum, quatuor vicibus, neque ultra. Omnia hæc iterum propter auctoritatem Sanctuarii.

*Cur Deus jussit
suffitum fa-
cere in Sanctua-
rio?*

Et quia quotidie in Sanctuario magnum numerum Bestiarum mactabant, carnes ibi in frustra scindebant, intestina item & crura lavabant & comburebant, odor ejus, si in hoc statu illud reliquissent, sine dubio instar macelli alicujus fuisset; idè præcepit DEUS, ut bis quotidie suffitum in eo fiat, mane sc. & vesperi, ad gratum reddendum odorem ejus, & odorem vestimentorum Ministrorum ejus. Hinc est illud, quod Rabbini nostri dicunt; A' Jericho odorabantur odorem suffitum.

fitus. Et hoc itaq; ex illis est, quæ reverentiam ac venerationem huic loco acquirebant. Nam si non habuisset bonum odorem, sed contrarium ejus, (h.e. malum), tùm effecisset hoc quoque in animis Hominum contrarium reverentiæ (h.e. contemptum). Sicuti enim Anima mirificè bono odore delectatur, eumque sequitur; ita econtrà malum odorem detestatur atque fugit.

Oleum Unctionis duas habebat utilitates, Suaveolentiam nempe illius, quod ungebatur, & ejusdem Dignitatem & Sanctitatem; quòd nempe ad præstantiorem usum separatim fuerit ab aliis suæ speciei, sive fuerit Homo, sive Vestimentum, sive aliud quoddam Instrumentum. Omnia hæc iterum referebantur ad reverentiam Sanctuarii, quæ (reverentia) causa est reverentiæ vel timoris DEI; quia affectus Hominis ad singularem devotionem moventur, quando in Sanctuarium ingreditur, cordaque dura emolliuntur & flectuntur. Sapientia autem ista Divina ad emollienda & flectenda Hominum corda, quando ingrediuntur in Sanctuarium, hûc facit, ut tantò majori alacritate recipiant præcepta DEI, eumque timeant, sicuti nobis in Lege declaratur, cùm dicitur; *Et comedes coram DOMINO DEO tuo in loco, quem elegerit, ut habitare faciat Nomen suum ibi, decimam frumenti tui, vini tui, olei tui, & primogenita boum tuorum, & pecudum tuarum, ut discas timere DOMINUM DEUM tuum omnibus diebus.* Sic itaque patet tibi, quisnam actionum prædictarum omnium finis fuerit. *Causa autem prohibitionis, ne tale oleum vel talis suffitus ab aliis conficiatur, est manifesta, videlicet, ut nullibi quàm illic odor ille habeatur, & ita tantò majori affectione Homines illum prosequantur: item, ne illi, qui tali oleo fortè inungerentur, existimarent, se præstantiores factos, atque ita multa mala magnæque dissensiones orientur.*

De Olei Unctionis utilitate. Exod. 30. 31.

Deut. 14. 23.

Exod. 30. 32. 33.

Quòd verò Arca super humeros, non in curribus, portabatur, fiebat tùm honoris causâ, tùm, ne forma & structura ejus corrumperetur, præsertim quando vestes ex annulis educendi essent; præterea hac ratione quoque non corrumpebatur amiculum & pectorale.

Cur Arca super humeros portanda fuerit? Numer. 7. 9.

Opus autem Vestimentorum omnium textile esse totum voluit sine sutura, ut non corrumperetur forma ipsius texture.

Vestimenta sacra fuerunt tota contexta sine sutura.

Ita admonuit omnes ministerium obeuntes in Sanctuario, ne unus alterius officio se immisceat; nam cùm negotia pluribus commissa sunt, nec unicuique peculiare suum officium designatum est, negligentia & pigritia facilè omnes occupat.

Cur ministeria confundi & commisceri noluerit Deus?

Denique manifestum est, quòd Gradatio illa locorum, dum videlicet Judicia certa data sunt Monti Domus, certa Antemuræ, certa Atrio Mulierum, stria assignarunt?

Cur unicuique loco certa ministeria assignarunt?

rum, & certa alteri Atrio, & sic consequenter usque ad Sanctum Sanctorum; quod inquam ista omnia ad tantò majorem reverentiam & auctoritatem Domûs inservire debebant.

Atque ita commemoravimus tibi causas omnium istius quoque classis Præceptorum.

CAP. XLVI.

De causis & rationibus Præceptorum classis undecimæ.

Præcepta classis undecimæ.

PRÆCEPTA sub undecima classe comprehensa, sunt ea, quæ enarravimus in reliqua parte libri de Cultu Divino, & in libro de Oblationibus, quorum utilitatem in genere jam explicuimus; nunc verò in specie pro virili rationem illorum quoque reddemus.

Ægyptii coluerunt signum Arietis.

Dico ergo: Docuit nos Lex Divina (secundum expositionem Onkeli), Ægyptios coluisse *sydus* vel signum Arietis, ac propterea non solum prohibitum inter ipsos fuisse mactare Oves, sed & in summo contemptu & abominatione fuisse Pastores ovium. Hinc dicit Moses; *Ecce, sacrificabimus abominationem Ægyptiorum!*

Exod. 8. 22.

Zabii coluerunt Dæmones, & existimabāt, illos Hircorum formam habere.

Levit. 17. 7.

Ad hunc modum ex Zabiiis quidam fuerunt, qui Dæmones colebant, & existimabant, quòd formam Hircorum habeant; unde etiam Dæmones *Seirim* h. e. Hircos appellabant. Quæ opinio Moysi tempore jam longè latèq; in Orbe diffusa fuit, sicut ait; *Et non sacrificabunt ultra sacrificia sua lasseirim hircu*, (h. e. Dæmonibus ita appellatis). Et hinc apud illud Hominum genus prohibitus quoque erat esus Hircorum.

Fumenta in maximo pretio habuerunt Idololatra, eorumq; mactationē sunt abominati.

Cur Deus in sacrificio jussit offerre oves, boves, & hircos?

Levit. 1. 2.

Fumentorum autem mactationem maxima pars Idololatarum abominata est semper, omnesque hanc irrationalium Animalium speciem maximi fecerunt. Hinc in hodiernum usque diem in India reperies Homines, qui illa nunquam mactare solent; & quidem in illis etiam locis, ubi pecudes mactare consueverunt.

Ut ergo memoria erronearum istarum opinionum ex animis Hominum deleteretur, præcepit nobis, ut has tres Bestiarum species (*Arietes sc., Hircos, & Boves*) solum in sacrificiis nostris offeramus, sicut dicitur; *De bovis & pecudibus offeretis oblationem vestram*: ita ut illud, quod ipsi pro summo peccato habebant, DEO offerri debeat, illoque peccata nostra expianda sint. Hoc nempe pacto curandæ sunt opinioniones istæ pravæ, quæ sunt veluti morbi & ulcera Animæ humanæ, per extremum ipsorum contrarium.

Hoc

Hoc sine præcepit nobis in die Paschatis mactare Agnum, ejusq; sanguine anteriorem ostiorum nostrorum partem aspergere; tum ut nos à pernicio-
 sis istis opinionibus purgemus, tum ut contrarium illarum profiteamur, Hominibusq; persuadeamus, actionem illam, quam ipsi mortiferam judicabant, à morte liberare, sicut dicitur; *Transiliet Dominus juxta ostium, neque permittet vastatorem ingredi domos vestras ad percutiendum*: ad retributionem nempe cultus, quo contrarium planè faciebant ejus, quod illi Idololatræ faciebant. Hæc ergo causa est, propter quam illæ tres species Animalium præ aliis ad Sacrificia eligebantur: ad quam accedit & ista, quòd illæ dictæ tres species ubique inveniri & haberi potuerint; nequaquam verò illæ, quibus Idololatræ utebantur, qui offerebant Leones, Urso, Tygros, aliasque feras bestias, sicut in libro *Genese* commemoratur.

Cur in die Paschatis præcepit Deus mactare Agnum &c.?
 Exod. 12.
 Exod. 12. 23.

Quia verò in multorum facultatibus non erat Boves offerre, idcirco præcepit, ut Sacrificia etiam de Avibus fierent, quæ frequentiores & in majore copia erant in Terra Israël, quales sunt Turtures & Pulli Columbarum.

Cur Aves quodque iusserit offerre?

Qui verò nec hoc potuit, ei licitum fuit offerre Panem, quocumque demum modo & artificio, pro consuetudine illorum temporum, sive in furno, sive in sartagine, sive in aheno coctus & præparatus fuerit.

Cur Panem?

Cui autem & hoc grave nimis fuit, Panem videlicet coctum offerre, is nudam Similam offerre potuit.

Cur Similam nudam?

Omnia verò ista erant libera; postea enim exponit de hac cultus Divini specie, Oblationibus inquam, quòd, licet illas prorsus non faciamus, ad nullum peccatum nobis imputetur, sicut ait; *Si autem desideris votere, non erit in te peccatum.*

Deut. 23. 22.

Præterea, quia Idololatræ Panem fermentatum solum offerebant, ac res dulces ad oblationes suas eligebant, easque melle inungere consueverant, sicuti ex sæpiùs jam à me allegatis ipsorum libris patet, Sale autem in illis non utebantur; idcirco prohibuit Deus nobis Panem fermentatum vel Mel offerre. Sale autem in omnibus Sacrificiis uti seriò præcepit, sicut dicitur; *In omni oblatione tua offeres sal.*

Cur Deus panem fermentatum & mel in Sacrificiis prohibuerit; sal autem præcepit?
 Levit. 2. 13.

Ad hæc præcepit, ut omnes Oblationes sint, quoad ejus fieri potest, perfectissimæ, ne in contemptum veniant ea, quæ Deo Opt. Max. consecrata sunt, sicut dicitur; *Offer illud Principi tuo, &c.*

Cur oblationes debuerint esse perfectæ?
 Malach. 1. 8.

Hinc prohibuit offerre id, quod octo dies non compleverat, eò quòd tale in specie sua adhuc imperfectum existat. Simile enim est abortivo.

Et hæc ratio quoque est illius, quòd prohibuit adducere mercedem metreticis & pretium canis, propter utriusq; nempe vilicitatem; Ejus item,

Deut. 23. 18.

Levit. 1.

quoddam maximos ex tauris offerre iussit, & optimos ex pullis columbarum, idem hoc est fundamentum. In majoribus enim columbis nulla inest suavitas, nullæ delicie.

Cur Mincha cū oleo & simila miscenda fuerint?

Levit. 2. 1.

De excoriatione Holocauftorum, & Intestinorum cum cruribus lotione.

Levit. 1. 6. 9.

Mal. 1. 12.

De comestione rerum sacrarum.

Levit. 7. 19.

De sacrificio pro peccato.

Levit. 6. 26.

De sacrificiis pacificis.

Levit. 7. 15.

Sancta levia.

Levit. 5. 15. 16.

Deut. 15. 19.

De sanctis non permutandis.

Levit. 27. 10.

De redemptione rerum sanctificatarum.

Levit. 27. 13.

Sic precepit Minchas miscere cum oleo & cum simila, quia ita dulciores sunt, & melioris saporis, elegitq; ad eam Thus, propter bonitatem odoris fumi ipsius in illis locis, ubi fætor est ex carnibus combustis.

Propter honorem etiam Oblationis, & ne contemnatur, precepit excoriare Holocauftum, & Intestina cum cruribus lavare, licet omnia comburenda fuerint.

In summa, ubique hanc rationem observatam & inculcatam invenies: ut; Cùm dicitur, Mensa DOMINI polluta est, & verbum eorum, contemptibilis esca ejus.

Eadem ratio est, quod esus oblationum prohibitus fuit praputiatu & immundis, quod oblationem ipsam, cùm immunda facta fuit, comedere non licuit, quod non comedi debuit post tempus designatum, neque item cùm suspecta est, (de verbo ad verbum, cùm cogitata fuit de ea cogitatio mala): item quod præcepit, ut in certo loco comedatur. Sed Holocauftum, quia totum consumebatur, non comestum fuit omnino.

Quod offerebatur pro peccato, ut *תָּוֹבֵחַ* h.e. Sacrificium pro peccato, & *זָבִיחַ* h.e. Oblatio pro reatu, comedendum fuit in Atrio, & quidem eo ipso die ac nocte, quo mactatum fuit.

Sacrificia pacifica (*זָבִיחַ שְׁלָמִים*), quæ prioribus sunt inferiora, & à Rabinis nostris vocantur *קִלְיֵי שְׁלָמִים* h.e. Sancta levia, comedi potuerunt in urbe Hierosolyma tantum, & quidem eo die, quo oblata fuerunt, & crastino, non verò postea, propterea quod post eum diem sordes contrahunt, & corrumpuntur.

Propter auctoritatem insuper Oblationum, omniumque eorum, quæ DEO Opt. Max. dedicata sunt, obligavit nos, ut, quicquid utilitatem aliquam ceperit ex re sanctificata, pro Pravaricatore habeatur, expiatione opus habeat, ac præterea quintam partem illius addat, etiam si per errorem fecerit. Ita prohibitum est operâ sanctificatorum uti, vel tondere ea, propter ipsorum honorem & reverentiam.

Sic cautum est in Lege, ne sacra permutentur: nam si hoc liceret, permutarent sæpè bonum pro malo, ac dicerent, id melius fuisse. Idè decretum de eo est; Et illud, & commutatio ejus erit sanctitas.

Quod verò præceptum est, ut is, qui rem aliquam ex rebus suis sanctis vult redimere, quintam ejus partem superaddat, ejus ratio non est obscura. Nam Homo semper commodum suum spectat, & naturâ suâ ad avaritiam & facultatum suarum parsimoniam propendet, neque accurate

curatè rei sanctæ pretium considerat, vel ita illam, ut opus est, ostendit, ut justum ejus pretium statui queat. Idcirco obligavit illum ad additamentum aliquod, ut aliud quid æqualis pretii vendere cogatur. Totum autem hoc, ne vile habeatur id, quod DEI Nomen gerit, ei que consecratum est.

Quòd Oblatio Mincha Sacerdotis comburi debebat, idè fiebat, quia omnis Sacerdos debuerat oblationem suam offerre per se-ipsam. Jam verò, si ipsemet Mincham adduceret, & comederet, perinde esset, ac si nihil fecisset, (h.e. obtulisset). Nam de Mincha alterius alicujus Homini privati nihil offerebat, nisi Thus ejus, & Pugillum (de Simila). Hæc verò Oblationis diminutio non suffecisset, si adducens eam, illam quoque comedisset, nullumque cultum fecisse videretur. Idè ergo combusta fuit.

Statuta & consuetudines Paschatis proprias quod attinet; ut, quòd assum igne solummodò comedendum erat; in domo una; nullumq; os ipsi frangendum fuit: istorum omnium ratio manifesta est & evidens. Quemadmodum enim In fermentatum erat propter festinationem; ita festinationis causâ fiebat quoque Assatio, quoniam non fuerat eis illic otium ad cibos exquisitè coquendos & præparandos: neque etiam tardare poterant ad ossa ejus confringenda, & ea, quæ prohibita erant, extrahenda. Istud enim fundamentum in his omnibus Lex ipsa nobis explicat, dum ait; Comedetisq; cum festinatione. In festinatione autem non datur otium ad ossa confringendum, de domo una in alteram de carne mittendum, &, donec nuncius revertatur, expectandum; quia hæ actiones omnes requirunt otium & vacationem.

Ratio verò, propter quam festinandum ipsis erat, fuit, ne fortè quidam nimis diù cunctarentur, atque ita cum multitudine exire nequientes interciperentur, & occiderentur. Ut autem in sempiternum ista observentur, idè præcepit, ut sempiterna quoque illius rei esset memoria, sicut dicitur; Observabis itaque rem istam pro statuto tibi & filiis tuis in sæculum.

Quòd non comedi debuerat nisi à numeratis ejus, hac de causa factum fuit, ut unusquisque maturè & diligenter sibi de eo prospiceret, neq; vel in amico, vel propinquo suo, vel alio quopiam confidat, atque ita negligentes hac in parte fierent.

Præputium habentibus sive Incircumcisis cur prohibitus fuerit ejus esus, ejus rei causam reddiderunt Sapientes nostri, dicentes: Ipsi intermisserunt præceptum Circumcisionis, cum prolongaretur commoratio ipsorum in Aegypto, ut similes fierent Aegyptiis. Idè cum injunctum fuit nobis præ-

Mincha Sacerdotis cur comburenda fuerit?
Levit. 6. 23.
Levit. 2. 2.

De ritibus Paschatis.
Exod. 12. 9.
v. 46.

Exod. 12. 11.

Exod. 12. 24.

Ibid. v. 4.

Exod. 12. 43.

ptum Paschatis, hanc ei conditionem annexit DEUS, ut nemo illud mactaret, nisi postquam se ipsum, suos filios & domesticos circumcidisset, atq; ita tunc demum accederet ad Agnum Paschalem comedendum. Circumciderunt se omnes, & tantus circumcisorum fuit numerus, ut sanguis Circumcisionis misceretur cum sanguine Paschatis: quemadmodum hujus rei vestigium habemus apud Prophetam, dicentem; Et vidi te conculcatam in sanguinibus tuis, h. e. in sanguine Circumcisionis & sanguine Paschatis.

Ezech. 16. 6.
Zabii sanguinē comedebant.

Potro scito, quodd, licet Sanguis immundus & impurus admodum fuerit in oculis Zabiorum, tamen ab illis comestus fuerit, eò quod existimarent, cibum hunc esse Dæmonum, & quod is, qui eum comedit, hac ratione communicationem aliquam cum Dæmonibus acquirat, ita ut familiariter cum illo conversentur, & futura ei aperiant, prout Vulgus Dæmonibus ista attribuire solet. Fuerunt tamen quidam inter illos, quibus valde durum & difficile videbatur, sanguinem comedere, (est enim res, à qua naturâ Homo abhorret). Hi mactantes Bestiam aliquam, Sanguinem ejus accipiebant, & in vase vel fossula aliqua colligebant, carnem verò mactatam circa illum sanguinem in circulo sedentes comedebant; imaginantes sibi, in hoc opere, ipsis carnem comedentibus, Dæmones illum sanguinem comedere, & hunc ipsorum esse cibum, hocque medio amicitiam, fraternitatem & familiaritatem inter ipsos contrahi, quia omnes in una mensa edunt, & uno confessu accumbunt: præterea opinabantur, Dæmones in somnio sibi comparere, futura indicare, plurimumque prodesse. De harum omnium opinionum, quæ in illis temporibus erant receptæ, approbatæ & usitatæ, veritate nullum inter omnes dubitavit.

Ideo tam severè ejus esum Lex prohibuit,

Ideirò venit Lex Divina, quæ perfectos reddit eos, qui norunt ipsam, ad auferendos istos inveteratos morbos, esum Sanguinis prohibendo, & prohibitionem istam additâ sanctione, planè ut in præcepto de Idololatria, confirmando. De comedente enim Sanguinem inquit Levit. 17. 10. DEUS, Ponam faciem meam in comedentem Sanguinem, eodem modo, Levit. 20. 3. quo de illo, qui filium suum Molecho immolat, Ponam faciem meam in Virum illum: neque occurrit hæc ratio loquendi in tertio aliquo præcepto, præter ista duo, de Idololatria & comestione Sanguinis, quia illius comestio ad speciem aliquam Idololatriæ, Dæmonum videlicet cultum, ansam & occasionem præbebat.

Sanguini mundandi vim attribuit Lex. Exod. 29. 21.

Attamen & mundum pronuntiavit Sanguinē Lex, & ordinavit, ut, quicquid tangeret, mundaret, sicut dicitur; Atque asperges super Abaron, & super vestes ejus, & super vestes filiorum ejus cum eo, & sanctificabitur ipse, vestesq;

vestesq; ejus, &c. Ita præcepit, ut Sanguis super altare aspergatur. *Ibid. v. 20.*
 Omnem verò cultum eo peragendum jussit fieri per Effusionem, non *Sanguinis cul-*
 per Collectionem ejus, sicut dicitur; Ego autem dedi illum vobis super Alta- *tus fiebant per*
 re ad expiandum animas vestras, per effusionem sc. illius, sicut alibi ait; *ejus Effusionem,*
 Et totum sanguinem reliquum effundet, &c. Item; Sanguis autem aliorum *non Collectione.*
 Sacrificiorum tuorum fundetur super Altare, &c. Quin-imò universali- *Levit. 17. 11.*
 ter omnium Bestiarum, quæ mactantur, sanguinem jussit effundere, *Levit. 4. 18.*
 etiamsi non sint Oblationes; Super Terram, inquit, effundetis illum in- *Deut. 12. 27.*
 star aqua. Post-hæc, prohibuit quoque convenire vel congregare se circa *Deut. 12. 16.*
 sanguinem, & ibi epulari, dicendo; Non comedetis ad vel apud sanguinem. *Levit. 19. 26.*
 Quia verò in rebellione & contumacia sua perrexerunt, & in eo, in *Levit. 17.*
 quo educati fuerunt, continuè progressi sunt, sociosque se Dæmoni- *Levit. 17.*
 bus præbuerunt circa sanguinem comedendo, idè præcepit DEUS, *v. 5.*
 ut non comedamus carnem desiderii in deserto, sed ut omnia Sacrificia sint pa- *v. 7.*
 cifica. Causam autem, propter quam voluit, ut effundatur sanguis *v. 7.*
 super Altare, & non circa illum congregentur, indicat, dum ait; Ut *v. 7.*
 afferant filii Israël sacrificia sua, &c. Item; Et non sacrificabunt ultra sacri- *v. 7.*
 ficia sua hircis, (h.e. Dæmonibus ita appellatis). Animalium ferorum *v. 7.*
 nullam ibi mentionem fecit, ut & Volucrum, quia ex Animalibus *v. 7.*
 feris nulla fiebat oblatio, neque Volucres in Sacrificiis pacificis of- *v. 7.*
 ferebantur. Postea autem præcepit, ut omnium ferarum & volucrum *Sanguis effusus*
 licitorum sanguis, ubi mactata fuerint, pulvere operiatur, ita, ut non pos- *pulvere operien-*
 sint circa illum convenire & commessari; atque ita irrita reddatur *dus erat.*
 fraternitas inter illos, quos in rei veritate Dæmon possidet, & inter *v. 13.*
 Dæmones ipsorum. Obiter hic scias, quòd tempus Fidei istius pro- *v. 13.*
 pinquum fuerit diebus Mosis Doctoris nostri, & quòd Homines ve- *v. 13.*
 hementer illam sequuti & amplexati fuerint, sicuti id videre est in *v. 13.*
 Cantico ejus (Mosis) *והאזינו*, ubi ait; Sacrificabunt Dæmonis, non DEO. *Deut. 32. 17.*
 Ubi Sapientes nostri verba illa [Non DEO] ita explicârunt, quòd *Deut. 32. 17.*
 non destiterint à cultu rerum existentium, donec etiam coluerunt *Deut. 32. 17.*
 Imaginationes. Verba libri Siphre sunt hæc; Non satis fuit ipsis, quòd *Deut. 32. 17.*
 coluerunt Solem, Lunam, Stellas, & Signa cælestia, sed coluerunt etiam *Deut. 32. 17.*
בבואה h.e. Umbram illorum, (*בבואה* enim idem significat quod *בבואה*). Sed re- *Deut. 32. 17.*
 vertor ad propositum nostrum. Novisse itaque debes, quòd Carnes *Carnes desiderii*
 concupiscentie vel desiderii nullibi fuerint prohibita, nisi in deserto. Ex er- *in deserto cur*
 roribus enim illis antiquis fuit & hoc, quòd Dæmones in desertis *prohibuerit?*
 habitent, loquantur & appareant, in Urbibus verò & locis habita- *prohibuerit?*
 tis nequaquam conspiciantur; ita ut, si quis ex Urbis alicujus Inco- *prohibuerit?*
 lis ludicrum & inane ejusmodi opus velit facere, extra Urbem in

fylvas & loca deserta se conferre necesse habeat. Hinc permiffa fuit Caro desiderii, postquam in Terram promiffam ingreffi fuerunt. Præterea, ut gravitas hujus morbi debilitaretur, discipuli harum opinionum diminuerentur, & quia res quasi impossibilis fuit, ut omnes carnem jumentorum edere volentes Hierosolymam venirent, propter has rationes non nisi in deserto prohibuit Carnem concupifcentiæ.

Quantò peccatū erat gravius, tantò vilior erat oblatio.

Lev. 4. 27. &c.
Num. 15. 27.

Levit. 4. 22.

Levit. 5. 1. &c.
Num. 5. 12.

Levit. 5. 11. &
Num. 5. 15.

Levit. 9. 2.

Porro scito, quantò peccatum aliquod fuit gravius, tantò vilioris speciei esse ejus oblationem. Hinc pro errore Idololatriæ (h.e. pro Idololatria per errorem commiffa) Capra tantum, & pro cæteris peccatis Homini alicujus singularis & privati, Agna & Capra offerenda fuit, quia foemella vilior habetur mare in omnibus speciebus. Nullum autem peccatum majus est Idololatriæ; & nulla species vilior Caprâ. Propter Majestatem verò Regis, fuit oblatio pro errore ipsius, Hircus. Sacerdotem magnum, & totam Congregationem quod attinet, quia error ipsorum non est merum opus vel actio, sed doctrina, idcirco separata est oblatio ipsorum in Juvencis, pro Idololatria autem in Hircu. Sic, quia peccata, propter quæ offerebatur *Ascham* (h.e. Sacrificium pro reatu), inferiora fuerunt illis, propter quæ offerebatur *Chattath* (h.e. Sacrificium pro peccato): idcirco fuit Oblatio r̄s *Ascham* h.e. Reatus, *Aries*, aut *Agnus ex grege*; de nobiliore specie (sc. Animalium) & de præstantione speciei parte (h.e. *sexu*), quia debuit esse masculus ex grege. An non enim vides, quòd in *Holocausto*, quia totum consumendum erat, non nisi mares, perfectioris sc. *sexus*, adhibendi erant. Hinc etiam minor requirebatur præstantia, minus item suavis odor in *Mincha peccantis* (אֲשֵׁרָה), & in *Mincha Mulieris declinantis*, (h.e. de adulterio suspecta), quia fiebat tantum propter suspicionem peccati, & prohibuit, ne offerantur cum oleo & thure. Hunc verò splendorem abesse voluit, eò quòd turpes ejus (peccantis) actiones causa sint oblationis illius (*Mincha*), quasi hoc ipsum ad Pœnitentiam & Resipiscentiam stimulare debuisset, dictumque ipsi fuisset; Propter turpitudinem actionum tuarum oblatio tua imperfectior est reliquis. *Declinantis autem Mulieris*, cujus actiones turpiores sunt, quàm illius, qui per errorem delinquit, oblatio ipsa quoq; ex viliori fuit materia, ex farina nempe hordeacea. Hanc igitur rationem sequuntur ista statuta omnia sigillatim, ratioq; illorum mirabilis valde est.

Cæterum, Sapientes nostri p.m. meminerunt rationis cujusdam, quare die octavo Impletionum seu Consecrationum Vitulus filius bovis in Sacrificium pro peccato offerebatur; ad expiandum nempe peccatum Vituli (aurei): sic, quòd in die Expiationum Sacrificium pro peccato fuerit Juvencus filius bovis, itidem fuisse ad expiandum peccatum Vituli. Se-

eundem hanc rationem, cujus meminerunt, videtur mihi, quod omnia Sacrificia pro peccato tum privati alicujus Hominis, tum Ecclesie totius, trium nempe principalium Festorum, Noviluniorum, Diei Expiationum, & Idololatriæ, quod inquam Sacrificia ista Hirci fuerint; ejus rei causa hæc mihi videtur esse, quod maximum peccatum, & gravissima ipsorum rebellio tum temporis erat, quod Hircis sacrificarent, sicut dicit Scriptura; *Et non offerent ultra sacrificia sua lasseirim hircis.* Sapientes vero nostri idem factam dicunt Expiationem totius Ecclesie per Hircos, quia peccatum totius congregationis Israelis factum fuit circa Hircum, quando vendiderunt Josephum justum, sicut in ipsius historia dicitur; *Et jugulaverunt hœdum caprarum.*

Cur sacrificia pro peccato fuerint Hirci? Numer. 28.

Gen. 37. 31.

Ibid.

Neque levis tibi hæc ratio videri debet, quoniam omnium istarum actionum finis & scopus est, animo uniuscujusque peccatoris hoc insculpere & imprimere; Necessè esse, ut indefinenter peccati sui memor sit, sicut David dicit; *Et peccatum meum coram me est jugiter.*

Psal. 51. 5.

& quod per talem cultum ipse, filii & posteri ejus debeant expiationem facere, qualis fuit rebellio ipsa & peccatum ipsum; ita ut, si peccatum ejus fuerit circa opes & facultates, ipse vicissim opes suas liberaliter convertat ad cultum Divinum: si peccatum corpore suo commiserit, illud quoque jeuniis, vigiliis aliisque afflictionibus ad cultum DEI spectantibus maceret & affligat: si verò circa qualitates, ac in vitia aliqua enormia lapsus fuerit, operam det, ut contrariis virtutibus illa emendet, sicuti in *Halachot deoth*, & alibi declaravimus: si denique peccatum ejus consistit in speculatione, ut vel propter ingenii sui tenuitatem, vel propter suam in rebus Divinis indagandis ac scrutandis negligentiam, falsum aliquod dogma credat, in contrarium incumbat, cogitationes suas à rebus mundanis avertendo, ac in solius veritatis inquisitione per assiduam lectionem & meditationem detinendo. Sic ait Job; *Et seduxit sese in abscondito cor meum, & osculata est manus mea os meum:* quod parabolicè dictum est de hæsitatione & cunctatione circa dubium aliquod, sicuti ab initio hujus libri explicuimus. Sic vides factum in Aharone; quum enim lapsus esset circa *Virulum*, oblatio quoque tum ipsius, tum omnium ex semine ipsius exsurgentium, fuit *Juvencus* & *Virulus*: ita cum peccatum fuit circa *Hircum lactentem*, oblatio quoque fuit *Hircus lactens*. Cum itaque hæc semel altè pectoribus infixæ fuerint, sine dubio efficient, ut Homo sibi à peccatis caveat, ne DEUM offendat, atque ita longâ, diuturnâ & molestâ expiatione opus habeat, quam fortè toto vitæ suæ tempore nunquam perficiet; & per consequens

Qualia sūt peccata, tales quoque debent esse expiationes.

Jobi 31. 27.

sequens studebit Homo principium & radices peccati fugere & vitare. Et hæc itaque utilitas manifesta est. Tu proinde in usus tuos, quæ dicta sunt, converte.

Placet vero hic aliam adhuc, eamque mirabilem te docere rationem, licet secundum simplicem suum sensum non videatur ad argumentum hujus libri pertinere; *Cur videlicet tantum de Hirco Chattath sive Sacrificii pro peccato in principio mensis dicatur Chattath ladonaj, h.e. Sacrificium pro peccato DOMINO; id quod de Hircis principalium Festorum non legitur, neq; etiam de Hircis reliquorū Festorum?* Ratio enim hujus rei meo judicio admodum manifesta est, hæc videlicet; Omnes illæ oblationes, quas offert Ecclesia temporibus Festorum additiis, sunt holocausta, & unoquoque die illorum Hircus unus Caprarum in sacrificium pro peccato, qui comedebatur, holocausta verò omnia tota comburebantur, ac propterea de illis dicitur; *Ischeb ladonaj, h.e. Igne absumentum DOMINO*; non dicitur autem, *Chattath ladonaj, h.e. Sacrificium pro peccato DOMINO*; neque etiam, *Schelamin Ladonaj, h.e. Pacifica DOMINO*; eò quòd ista comesta fuerunt: ita ut non convenerit de Sacrificiis pro peccato, quæ comburebantur, etiam dicere, *Ischeb ladonaj, h.e. Ignitum, vel Igne absumentum DOMINO*, quemadmodum rationem ejus in hoc capite sum expositurus. Propterea non est existimandum, idè de Hircis dici, *Chattath ladonaj, h.e. Sacrificium pro peccato DOMINO*, quòd comederentur, non cremarentur. Et quia timendum erat, ne quis cogitet de Hirco Neomeniæ, quasi Lunæ esset sacrificium, sicuti Ægyptii facere solebant; idcirco dicit discretè in præcepto, *DEO* hoc faciendum esse, non verò Lunæ. De Hircis autem Festorum principalium & anniversariorum nequaquam hoc timendum fuit, quia dies illi non erant initia mensium, neque signo aliquo naturali distinguebantur, sed ex instituto Legis; initia verò mensium non erant ex impositione Legis, & consueverant Gentes in illis Lunæ sacrificia offerre, sicuti sacrificabant Soli in ipsius Ortu, & cum in certos gradus ingrederetur, prout in libris ipsorum explicatur. Hac de causa ergo novo loquendi genere usæ est Lex de isto Hirco, & dixit de eo, *Num. 28. 11. Olah ladonaj, h.e. Holocaustum DOMINO*, ad auferendum cogitationes istas ex cordibus Hominum inveteratæ & exitiali istâ lue laborantium. Animadvertite itaque & istud.

Prætereà scito, quòd omne *Chattath, h.e. omne Sacrificium pro peccato*, de quo creditur, quòd unius vel plurium peccatorum magnorum expiationem faciat, quale est *Chattath totius Synagoga Israël, cum*

errat.

errat, & res latuerit in oculis congregationis, & similia; quòd inquam illa extra Castra comburenda erant, non verò supra Altare; quia super Altari holocausta tantum & similia comburenda sunt, unde etiam vocatur Altare holocausti. Combustio enim holocausti est odor gratus DOMINO, quemadmodum etiam omne Suffimentum. Hoc autem sine dubio ita fiebat, ad tollendas omnes Idololatricas opiniones, sicut exposuimus. Finis verò combustionis istorum Sacrificiorum pro peccato fuit, docere, illud peccatum non aliter jam deletum & sublatum esse, quàm corpus illud combustum: & quemadmodum nulla amplius est memoria illius Sacrificii, sed per combustionem perit; ita nullam etiam memoriam actionis illius superesse. Fumus verò illorum non fuit odor acceptus DOMINO, sed contrarium potius, ingratus & abominabilis, ac propterea comburi iubentur extra Castra. Nonne enim vides, quòd de Mincha Mulieris declinantis (h.e. extravagantis, de adulterio suspectæ) dicatur; Mincha memoria, in memoriam revocans iniquitatem? Num. 5. 15. nequaquam autem, quòd sit res placabilis. Sic, quia emittebatur Hircus ad maximorum omnium peccatorum expiationem; ita ut nullum sacrificium pro peccato tantum expiet, quantum ille, omnia quasi peccata simul portans, idè non idoneus erat ad sacrificandum, vel comburendum, aut sepeliendum; sed ad extremos quasi Garamantas, in Insulam aliquam & Terram non habitam emittebatur. Nemo enim dubitat, peccata nequaquam talia esse onera, quæ ab humeris Hominis unius, in humeros alterius transferri possint. Sed erant istæ actiones omnes parabolicæ, ad timorem animis Hominum incutiendum, & conversionem hoc medio operandam. Q. D. Immunes sumus ab omnibus nostris transgressionibus, post tergum nostrum illa projecimus, & ad extremas Terræ oras relegavimus.

De Oblatione autem Vini perplexus sum in hodiernum usq; diem, cur illud offerri voluerit? nam Idololatræ quoque illud offerre solent. Alii præter me hanc reddunt rationem, quòd, sicuti præcipuum objectum facultatis Concupiscibilis, vel Appetitûs, cujus scaturigo est in hepate, est Caro; sic facultatis Vitalis, cujus origo est in corde, esse Vinum: & cujus vena est in cerebro, facultatis nempe Animalis objectum, Musicam & suavem harmoniam Instrumentorum Musicorum; & propterea offerre DEO unamquamque facultatem id, quod ei est acceptissimum, & ex Carne, Vino, & Musica sive Cantu, Oblationem constare.

Ratio & utilitas institutionis Fæstorum manifesta est, quia per cœtus & congregationes illas tum Pietas & Devotio erga Legem ac-

Cur Vinum in Sacrificiis adhibuerit Deus?

Ratio institutionis Fæstorum.

Deut. 4. 10. cenditur, tùm Fratrnitas & Societas inter Homines confirmatur. Inprimis verò evidens est ratio præcepti de congregando Populo, in promulgatione Legis sc., ut nempe illam audiant.

Deut. 12. Sic pretium Decimarum secundarũ, quod illũc (Hierosolymam) † cap. 39. vehendum erat, sicut † exposuimus: Planta item quarta & Decimæ Bestiarum, quæ itidem, tanquam decimæ, illũc portandæ erant, fuerunt ad multiplicandum ibi cibos, neque permissum erat illa vel vendere, vel ab uno tempore in aliud differre & rejicere, sed, sicut di-

Deut. 14. 22. cit D E U S, *singulis annis.*

Deut. 16. 14. Quodd verò Eleemosynarum in solennitatibus non sit obliuiscendum, id ipsum quoq; D E U S monuit, dicens; *Et lataberis in Festu tuu, & filius tuus, & filia tua, &c.*

Et sic commemoravimus quoque rationes particularium hujus classis Præceptorum.

C A P. XLVII.

De causis & rationibus Præceptorum classis duodecimæ.

Præcepta classis duodecimæ.

P R A E C E P T A, quæ sub duodecimo genere comprehenduntur, sunt ea, quæ recensuimus in Libro מִטְוָה h. e. *de Purificationibus.* Etiam si autem jam aliquo modo in genere utilitatem illorum indicârim, tamen quædam nunc adjiciam, & quidem primò generalia, deinde specialia, quæ quidem mihi nota & perspecta sunt.

Dico itaque, quòd Lex hæc Divina, quæ Mõsi data est, & ipsi attribuitur, nullâ aliâ de causâ venerit, quàm ut minuat cultus & labores circa res sacras: & si quid est, quod molestiâ & defatigationem aliquam habere videtur, id non aliunde provenire, quàm ex eo, quòd nos ignoramus ritus & consuetudines in illis temporibus usitatas.

Deut. 12. 31. Considera enim, quanta sit differentia inter illum, qui Filium proprium in honorem D E I sui, & illum, qui pullum columbæ in servitium & honorem D E I nostri comburit. Scriptum enim est in Lege; *Nam etiam filios suos, & filias suas comburunt Diis suis.* Hic fuit cultus ipsorum (Gentium sc.), quem Diis suis exhibebant, cui analogus est in Fide nostra Combustio pulli columbæ, aut pugilli similæ. Hoc sensu redarguit D E U S apud Prophetam Populum nostrum, tempore rebellionis ipsorum; *Popule mi, inquit, quid feci tibi, & in quo laborare fecite? Loquere contra me. Item; Num solitudo sui Israeli? Num Terra tenebrosa? Ut quid ergo dixerunt Populus meus, Dominamur non addu-*

Mich. 6. 3.

Jerem. 2. 30. *in quo laborare fecite? Loquere contra me. Item; Num solitudo sui Israeli? Num Terra tenebrosa? Ut quid ergo dixerunt Populus meus, Dominamur non addu-*

addu-

adducemus ultra ad te? Q. D. Qualenam præceptum molestum & laboriosum habuerunt in hac Lege, ita ut ab illa egressi sint? Sic inclamat nos alibi DEUS Opt. Max., *Quid invenerunt patres vestri perversi- Jerem. 2. 5.*
ratis in me, quod elongaverunt se à me? &c. Omnium istorum Scripturæ locorum una eademq; est intentio. Et hæc præfatio magni est momenti, nunquamque ex animo tuo debet excidere.

Post illam dico, unicum scopum circa *Sanctuarium*, sicuti jam ex- *Sanctuarii finis.*
 posuimus, fuisse, ut *Devotio & Zelus* ingrediendi illud in Hominibus generetur; & ut illud *timeant ac revereantur*, sicut dicitur; *Sanctuarium Levit. 19. 30.*
meum timebitis. Vilescit autem ac imminuitur omnium rerum, etiam præstantissimarum, amor & affectio, si quotidie illam Homo ante oculos videat: de quo nos Sapientes nostri monuerunt, quando ajunt; *Bonum est ingredi in Sanctuarium omni tempore, quo libuerit. Item; Contine pedem tuum à domo amici tui.* Quia itaq; hic fuit scopus, hæc intentio, ideo præcepit DEUS, *ne polluti ingrediantur in Sanctuarium;* cum tamen tot sint pollutionum genera, ut vix reperire liceat aliquem, qui mundus sit, vel certè paucissimos! Nam si quis liber sit à *contactu cadaveris*, vix tamen effugere poterit, ne *contactu alicujus ex immundis illis octo reptilibus*, quæ subinde in domos, cibos & potum incidunt, contaminetur, vel ambulando ea conculcet. Et si hoc quoq; effugiat, fortè nõ evadet à *contactu mulieris menstruatæ, vel sanguinis profluvio laborantis, vel leprosi*, aut ad minimum *cubilis vel lecti ipsorum.* Ac licet ab istis quoq; conservetur, non tamen evitabit forsitan *amplexum Uxoris suæ, vel casum & pollutionem nocturnam.* Quamvis autem mundus sit ab istis etiã pollutionibus, tamen non permissum est ei ingredi Sanctuarium, donec occubuit Sol ejus; neq; etiam noctu, postquam Sol ipse occubuit: sicut explicatum est in Tractatibus Talmudicis *Middoth & Thamid.* Illã autè nocte quàm facile fieri potest, ut vel cum Uxore sua se commisceat, vel nova aliqua immunditiei causa ipsi contingat, ita ut manè in eadem pollutione surgat ut die præcedente. Hęc enim omnia causantur, ut Homo à Sanctuario abesse cogatur, nec quovis tempore illud calcare & intrare possit. Præter hæc nõsti quòd Rabbini nostri dicant; *Non debet Homo ingredi in atrium ad cultum faciendũ, licet mundus sit, nisi prius laverit se.* Per istas autem actiones conservatur *Reverentia, Affectio, Devotio erga Sanctuarium*, per quam Homo incitatur ad *Humilitatem*, quæ præcipuè hic spectatur. Omnis verò *Immundicia De Purificationibus.*
 quantò est frequetior, tantò ejus purificatio est gravior & durior. Num. 19.
 Ita, quia *conversatio & cõtractatio mortuorum, in primis propinquorum, frequentior est omnibus reliquis pollutionibus, ideo non potest ejus*

Levit. 15.

Purificatio fieri, nisi cinere Juvenæ, licet difficulter haberi possit, & post septem demum dies. *Fluxus, & Menstruum*, quia crebriora sunt & graviora, quam contactus immundorum, idè ii, qui illis laborant, septem dierum; & is, qui illos tangit, unius diei purificatione opus habet. Non perficitur autem fluxum patientis Viri, Mulieris, & Puerperæ purificatio, nisi oblatione, quia minùs rarò contingit, quàm Menstruum. Atque ista omnia sunt quoque scæda & abominanda, profluvio inquam laborantes, mulier menstruata, leprofus, mortuus, morticinum, reptile, & coitus.

Levit. 12. 4.

Zabiorum consuetudines circa pollutiones.

Ex illis verò consuetudinibus magnas & multas addiscimus utilitates: *primò*, Fugiendam esse omnem sceditatem, sorditiem & spurcitiem: *secundò*, Custodiendum esse Sanctuarium: *tertiò*, Ut oculos nostros intendamus in receptam tum consuetudinem; nam labores magnos habuerunt Zabæi circa pollutiones, sicuti paulò post ex me audies: *quartò*, Quòd Hominem à laboribus & molestiis illis sublevent, ne ratio pollutionis vel purificationis in ordinariis suis negotiis ipsum impediunt. Nam hoc præceptum de Munditie & Immunditie non dependet nisi à Sanctuario & ejus Sanctitatibus, sicut dicitur; *Nullam rem sanctam attinges, neque ad Sanctuarium appropinquabis*: alias verò res, quascunque ipsi libuerit, tractare citra peccatum potest, et si in pollutione sua permaneat, & ex cibis communibus, prophanis, comedere potest, quicquid ipsi placuerit. Consuetudo autem & usitato more receptum erat apud Zabios in partibus Orientis, h. e. inter reliquias *מטמאות* (ut impressa editio, vel *מטמאות* ut Manuscriptum exemplar habet), ut Mulier menstruo laborans separatim sit in domo aliqua, ut loca, in quibus ambulavit, comburantur, & quisquis cum ea loquutus fuerit, pro polluto habeatur; quin-imò, si ventus idem transeat super menstruatam & super mundum aliquem, ut pro polluto habeatur. Unde vides, quantum interfit inter istud, & inter id, quod nos docemus. Omnes etenim operas, quas uxor marito suo præstare solet, facere potest & menstruata suo marito, excepto coitu, quamdiù in pollutione sua permanet. Præterea, ex Zabiorum consuetudinibus erat istud quoque, quòd omnia ea, quæ separantur à corpore, ut pili, ungues, sanguis, pro immundis habebantur. Unde tonsores omnes ipsis immundi erant, quia sanguinem & pilos tangunt. Quicumque novaculam super carnem suam transire sinebat, lavare se cogebatur in aqua fontana, clara, limpida. Et sic alias plures defatigationes & tædiosas consuetudines habebant.

Nos:

Nos verò Munditiem & Immunditiem non habemus nisi in rebus Sanctis & in Sanctuario. Quòd autè DEUS Opt. Max. ait, *Sanctificate vos, & estote sancti*, id non intellexit de externa munditie vel immunditie. Sic enim legimus in libro Siphre, (sc. ad hæc verba), *Hæc est sanctitas præcepti*. Ita ad id, quod alibi dicitur, *Sancti eritis*, scribunt; *Hæc est Sanctitas præcepti*. Hinc vocatur *Transgressio præcepti* etiã *Immunditia* sive *Pollutio*, & dicitur de principalibus ac fundamentalibus præceptis, de Idololatria, de Rerectione Nuditatis, de Effusione Sanguinis. De Idololatria dicitur; *Quia de semine suo dedit Molocho, ut pollueret Sanctuarium meum, & prophanaret Nomen sanctum meum*. De Rerectione Nuditatis; *Ne polluamini in omnibus his*. De Effusione Sanguinis; *Ne ergo polluat is Terram, in qua habitatis*. Homonymos itaq; hæc vox נִטְמָוּת h.e. *Pollutio* de tribus dicitur: primò, de qualitatibus Hominis, ejusque tum Theoricorum, tum Practicorum præceptorum Transgressionibus, (h.e. eorum, quæ tum Doctrinam, tum Vitam ejus spectant): secundò, de sordibus & inquinamentis externis, sicut dicitur; *Immunditia ejus in alis ejus*: tertio, de istis rebus imaginariis, h.e. rei alicujus immundæ contactu vel gestatione super humeros: de qua ultima specie Rabbinus nostri dixerunt; *Verba Legis non recipiunt pollutionem*. Et sic è contrario *Sanctitas* æquivocè quoque dicitur de tribus rebus istis oppositis. Quia verò *Pollutio* à contactu mortui contracta nõ potuit elui, nisi post elapsos septem dies, & per cinerem Juvencæ; ac Sacerdotes semper in Sanctuarium ingredi necesse habebant, ut ibi offerrent: idcirco *prohibitum fuit Sacerdotibus mortuis se polluere*, nisi magnâ interveniente necessitate; cum difficile sit per naturam, planè se cohibere ab accessu parentum, liberorum, vel fratrum in morte ipsorum. Et quia magna erat necessitas, ut Sacerdos magnus semper sit in Sanctuario, sicut dicitur; *Et erit super frontem ejus jugiter*: idcirco *injunctum ipsi fuit, ut nullis, ne quidem propinquis & amicis, mortuis se contaminet*. Nunquid enim vides, quòd in hac prohibitione (*Sacerdoti communi & Sacerdoti summo facta*) non comprehendantur uxores filiorum Aharon, neque etiam filia Aharonis, propterea quòd Mulieribus non incumbat oblationes facere? Et quia fieri non potest, ut non quandoque aliquis ex Israële per errorem peccet, vel etiam per superbiam, Sanctuarium ingrediendo aut res Sanctas comedendo, prout impii Homines sæpè multas & magnas transgressiones per superbiam committunt; idcirco præcepit DEUS *Oblationes offerre, quæ essent expiatoria pollutionis Sanctuarii & sanctorum instrumentorum ejus*, sive per errorem, sive per superbiam

Lev. 11. 43.

Transgressio Præceptorum vocatur Immunditia vel Pollutio. Levit. 20. 3.

Levit. 18. 24.

Num. 35. 33. 34.

Pollutio dicitur æquivocè de tribus.

Sacerdotes non ausi fuerunt mortuis se polluere sine magna necessitate.

Levit. 21.

Summus sacerdos nunquam.

Exod. 28. 38.

Lev. 21. 10. 11. 12.

Levit. 16.

factæ, secundum diversas illarum species, quales (*Oblationes* sc.) fuerunt Hirci Festorum, Hirci Neomeniarum, & Hircus emissarius, sicuti in locis suis explicatum est: idque, ne forte is, qui per superbiam peccavit, existimet, se exiguum & leve peccatum commisisse, Sanctuarium polluendo, nihilominus tamen sciat, id sibi propter hircum illum remitti, sicut dicitur; *Ne moriantur propter immunditias suas.* Item; *Feretq; Aharon iniquitatem sanctificationum.* Et sic aliquoties ratio ista repetitur. *Pollutionem Lepre* quod attinet, ejus rationem tum nos jam reddidimus, tum etiam Rabbini nostri p.m. *Lepra.* Fundamentum rationis illorum huc redit; quod sit pœna pro Lingua mala, h.e. Detractione & Calumniâ; & quod mutatio illa incipiat in parietibus domûs. Quod si tum pœnitentiam agat, iterum recedere; si verò in rebellionem sua persistit, ulterius diffundi in ejus supellectilem domesticam; si nondum desistat, occupare vestes, ac deniq; etiam corpus. Atq; hæc demonstratio recepta erat in Gente nostra, sicut Aquæ Mulieris declinantis. Utilitas itaq; hujus fidei est manifesta, cum qua conjunctum est & hoc, quod *Lepra* est adhærens, h.e. contagiosa, omnesq; Homines quasi per naturam illam abominentur, derestentur & fugiant. *Cur verò purificatio illius facta fuerit Ligno Cedrino, Hyssopo, Cocco Vermiculi & duobus Passeribus?* ejus rei ratio quidem indicata est in *Medraschoth*; sed non quadrat ad institutum nostrum, & mihi neq; in hodiernum diem ullius ex illis vera constat ratio: quemadmodum nec *Ligni Cedrini, Hyssopi, & Cocci Vermiculi in Vacca rufa; Fasciculi etiam Hyssopi, quo aspergebant Sanguinem Paschatis,* nullam invenio rationem, cui inniti possem.

Cur Vacca rufa vocetur Chartath? Ratio autem, propter quam *Vacca rufa* vocatur *Chartath*, h.e. *Sacrificium pro peccato*, hæc est, quod perficiat mundationem pollutionis ex mortuo contractæ, ut pollutus iterum possit ingredi in Sanctuarium & res sanctas comedere. Nam posteaquam immundus factus est, in sempiternum nunquam auderet amplius in Sanctuarium ingredi, nisi esset ista *Vacca rufa*, quæ portat hoc peccatum, sicut *Lamina Pontificis*, quæ placationem faciebat pro immunditia, & sicut *Hirci, qui comburebantur.* Hac de causa polluebat is, qui circa Vaccam illam occupabatur, vestimenta; sicut de Hirco emissario credebatur, quod propter multitudinem iniquitatum, quas portat, contaminet tangentes illum.

Sic itaque & hujus classis Præceptorum causas & rationes reddidimus.

*De causis & rationibus Præceptorum
classis decime-tertia.*

PRÆCEPTA, quæ comprehenduntur sub Classe decima-
tertia, sunt ea, quæ enarravimus in *Halachoth maachaloth*, h. e. de *Præcepta classis
decima-tertia.*
Cibus vetitis, & in *Halachoth Schechita*, h. e. in Tractatu de Ritibus Macla-
tionis, ac denique in Tractatibus *Nedarim* & *Nesiruth*, h. e. de *Votis &
Nafireatu.*

Licet autem satis plenè & prolixè in genere egerimus de horum
Præceptorum utilitate tum in hoc Libro, tum in Commentario no-
stro super librum *Avoth*, addemus tamen hic explicationem quorun-
dam particularium Præceptorum ibi enumeratorum.

Dico ergo, quòd omnes illi cibi, qui in Lege nostra nobis sunt
prohibiti, alimentum habeant vitiosum, nec quicquam inter omnia
illa vetita esse, de quo dubitari possit, an noxium sit nec ne, nisi *Por-
cus & Adeps.*

Verùm nullus hic dubitationi locus est. Nam *Porcus* nimis humi-
dæ est naturæ. Potissima autem *caussa*, propter quam *Lex* nobis prohi-
bit *carnibus suis vesci*, est fœda porcorum sordities, & quòd multas
fordidasque res comedant. Nôsti enim, quàm anxie *Lex* omnes sor-
des, omnemq; immunditiam prohibuerit, in agris quoq; & castris, ut
nil dicam de ipsis urbibus. Quòd si autem permissum esset porcos
comedere, plateæ & domus omnes longè fordidiore essent quàm
sterquilinia & latrinæ, sicuti in Galliis hodiè videre licet. Scis
etiam, quid vulgò *Rabbini* dicant, *חזיר כצואה טורבה דמי*.

Adeps Intestinorum nimis saturat, concoctionem impedit, sangui-
nemque frigidum & crassum generat; unde longè satius est, ut com-
buratur, quàm ut comedatur.

Sanguis & Morticinum difficilis sunt digestionis & pessimi nu-
trimenti.

Terepha sive *Discerptum* quod attinet, est nil aliud, quàm initium
morticini.

*Signa illa Revocationis vel Ruminacionis cibi & fissionis ungularum in Be-
stis, pinnarumq; & squamarum in Piscibus*, noveris illa non esse causas,
propter quas sint licite & permisse; sicuti nec defectus illorum, caul-
sas, cur prohibeantur: sed signa tantum, unde nobilis & insignis ali-
qua species ab alia minùs præstantiore & noxiâ potest discerni.

Cur

De carne suisilla.
Levit. 11. 7.

*De Adipe Inte-
stinatorum.*

Levit. 3. 17. &
7. 24.

*De Sanguine &
Morticino.*

Levit. 7. 26. &
17. 15.

De Discerpto.
Lev. 17. 15. &
22. 8.

*De signis Rumi-
nacionis cibi, &
fissionis Ungula-
rum, &c.*

Levit. 11.

*De nervo femo-
ris.*

Genes. 32. 32.

*De Membro A-
nimalis vivi.*

Genes. 9. 4.

*Carnem cū La-
cte comedere cur
non licuerit?*

Exod. 23. 19.
& 34. 26.

*De mactatione
Animalium.*

Levit. 22. 28.

De nido Avium.

Deut. 22. 6. 7.

Cur nervus femoris sit prohibitus, ejus ratio habetur scripta.

Membrum Animalis vivi, h. e. ab Animali vivo abscissum, prohibi-
tum fuit; quia id signum est crudelitatis, & quia tū temporis Re-
ges gentiles ita solebant facere, & quidem Idololatriæ causā. Acci-
piebant enim Animal, & abscindebant illi membrum aliquod, ac
postea comedebant illud.

Carnem simul cum Lacte, vel in Lacte comedere, præterquam quod est
cibus sine dubio crassissimus, nimiamq; repletionem generat, ideò
quoque prohibitum fuisse mihi videtur, quia aliquam videtur sub-
olere Idololatriam; ac forte Idololatriæ in aliquo suo cultu Divino
vel Festo ita facere solebant. In qua opinione non parū me con-
firmat, quòd videam Legem duabus vicibus ejus mentionem facere,
post præmissum de tribus anniversariis solennitatibus præceptum,
Tribus vicibus conspicietur omnis masculus tuus, &c. Quasi voluisset dice-
re; Quando in Festis vestris coram me comparetis, non coquetis ci-
bum vestrum secundum consuetudinem horum N. N. qui ita face-
re solebant. Hæc ratio magnum apud me pondus habet, licet eam
hactenus in libris Zabiorum nondum viderim.

Mactationis Animalium præceptum fuit necessarium, propterea
quòd nutrimentum Hominum naturale constet ex plantis Terræ &
carnibus Animalium. Illam autem carnem esse optimam, quæ no-
bis concessa est ad comedendum, nullus Medicorum ambigit.
Posteaquam ergo propter bonitatem nutrimenti & alimenti neces-
sarium fuit Animalia occidere, selegit Lex mortem omnium levif-
simam, & prohibuit, ne crudeli & difficili mactatione affligantur; ne item
nares illis findantur, vel membrum aliquod abscindatur, sicut explicuimus.

Similiter prohibuit mactare jumentum & filium ejus uno eodemq; die,
ad præcavendum, ne filius occidatur coram matre; quia summum
inde Animalia concipiunt dolorem, neque hac in parte differentia
est inter dolorem Hominis & dolorem Animalium irrationalium.
Amor enim matris erga infantem non sequitur intellectum, sed fa-
cultatem Hominis imaginatricem, quæ in plerisque Animalibus
eodem modo reperitur sicut in Homine. Et hoc judicium peculiare
& proprium fuit *Bovum & Pecudum*, propterea quòd illorum solum
Animalium comestio erat licita, ex Animalibus domesticis quæ edi
solent, & in illis certò matrem à nato dignoscere possumus. Atque

hæc eadem ratio est in præcepto de *Nidis avium*. Nam ova, quibus
mater incubat, & pulli, qui matre suâ adhuc indigent, magnâ ex
parte non sunt permissa ad comedendum; & cū dimittitur mater,
non

non affligitur conspiciendo direptionem liberorum suorum. Sæpè itaque accidet, ut hoc causa existat omnia intacta relinquendi; quia id, quod licitum est accipere, sæpissimè quoque non erit legitimum ad vescendum. Quòd si verò Lex curam voluit habere hac in parte Bestiarum & Avium, ut à mœrore istiusmodi liberentur, quantò magis Hominum?

Noli autem mihi hic objicere id, quod dicunt: *Super nidum avis pertingunt miserationes tuæ*, &c. Nam istud dicitur secundum illorum sententiam, qui arbitrantur, Præcepta Legis nullam habere rationem, nisi solam Voluntatem & Beneplacitum DEI; nos verò alteram sententiam sequimur, (quòd *Præcepta Legis certas causas & rationes habeant*).

Causam præcepti de operiendo Sanguine jam commemoravimus, & quòd peculiare ac proprium fuerit Animalibus feris & Avibus mundis, indicavimus.

De operiendo Sanguine.
Lev. 17. 13.

Quemadmodum verò Lex præcepta nobis dedit de prohibitione Ciborum; sic quoque præcepta nobis dedit de *Votis licitis & illicitis*. Nam cum quis dicit, *Hic Panis mihi est vetitus*; vel, *Hæc Caro mihi est vetita*, non licet ipsi eam comedere. Totum autem hoc in eum finem, ut hoc medio virtutem τὴν ἀνταρκειᾶς vel Continentiæ acquirat, immoderatumque gulæ suæ appetitum refrænet. Hinc dicunt, נדרים סייג לפריושוח *Vota sunt sepes separationis* (h.e. separatae & sanctæ vitæ, vel abstinentiæ). Et quandoquidem Mulieres proclives admodum sunt ad iram, propter affectuum suorum vehementiam, animique impotentiam, si juramenta in ipsarum essent facultate, maximæ hinc in œconomia sæpè orirentur incommoditates, dissensiones, corruptiones, & confusiones, dum hæc ciborum species licita esset marito, vetita uxori, hæc permessa filiæ, prohibita verò matri, &c. hac de causa datum hoc jus est *Patrifamiliâs in omnibus, quæ emolumentum vel detrimentum asferre possunt*. Vides enim, quòd illa, quæ est propria potestatis, neque maritum habet, eandem, quam Vir in votis faciendis potestatem habeat, h.e. illa, quæ neque maritum, neque patrem habet, & pubertatis annos attingit.

De Votis licitis & illicitis.
Num. 30.

Num. 30. 10.

Ratio & causa præceptorum de *Nasireatu* est manifesta, Abstinentia videlicet à Vino, quod multis primis & ultimis exitium attulit, (h.e. quod olim & hodie multos Homines perdidit), & robusti sunt omnes *oculi ejus*. Et isti quoque in Vino errarunt, (inquit Propheria). Nasireatus verò proprietas est, ut per prohibitionem ab omnibus ex vite confectis potibus Homo ad excellentiorem dignitatem promoveatur, &

De Nasireatu.
Numer. 6.
Prov. 7. 26.
Jesa. 28. 7.

rebus necessariis contentus esse discat. Nam qui ab eo abstinet, vocatur *Sanctus*, & collocatur in gradu Sacerdotis magni, quoad Sanctitatem, dum non ausus fuit se polluere patre aut matre suâ defunctis. Hæc etenim dignitas ipsi à solâ à Vino abstinentiâ provenit.

CAP. XLIX.

*De causis & rationibus Præceptorum
classis decimæ-quartæ.*

*Præcepta classis
decimæ-quartæ.*

PRÆCEPTA, quæ sub decima-quarta classe comprehenduntur, sunt ea, quæ recensuimus in Tractatu *Naschin* h.e. *de Mulieribus*, & in Tractatu *de prohibitis Congressibus & Incestu*. Sed & præceptum *Circumcisionis* ad hanc classem referendum.

Generalem verò & horum Præceptorum scopum & intentionem in præcedentibus jam indicavimus. Nunc itaque ad specialia quoque illorum descendemus.

*Amici Homo
semper indiget.*

Dico ergo, in confesso esse apud omnes, Hominem per totam suam vitam Amicis indigere; id quod Aristoteles etiam in *lib. 9. Ethic.* testatus est. In rebus enim secundis & prosperis conversatio & commercium illorum ipsi est jucundum, in adversis necessarium, in senectute denique utilissimum.

Iste autem amor vel ista amicitia maximè reperitur inter Liberos & inter Consanguineos, neque perficitur Amor, Fraternalitas & Benevolentia mutua, nisi in Familiis & Affinitatibus; ita ut, cum Familiam unam conjungit idem Avus vel Proavus, mutuam quoque inter illos cernere liceat Amicitiam, Benevolentiam, Amorem: id quod unum est ex Principalibus Legis Intentionibus.

*Cur Scorta sine
prohibita?*

*Lev. 19. 19.
Deut. 23. 17.*

Hac de causa prohibita sunt *Scorta*, quia per illorum licentiam Familie destruantur & confunduntur, natiq; illorum pro alienis habentur omnibus Hominibus, ita ut nullos ipsimet sibi cognatos sciant, neque ex propinquis eorum ullus ipsos velit agnoscere. Quid verò pejus tum ipsis, tum parentibus illorum posset accidere?

Magnâ autem ex parte ob hanc quoque rationem *Scorta* publica sunt prohibita, ut hoc pacto Libido & Lascivia cohibeatur. Nam per varietatem prostibulorum illorum non parùm augetur libido Hominis. Nunquam etenim tam vehementer accenditur Homo erga corpus illud, cui est assuetus, sicut accenditur erga corpora nova, formis & proprietatibus discrepantia.

Præterea, ex hac Scortorum prohibitione & ista redit utilitas, quòd

quòd ita multæ rixæ & contentiones tollantur. Nam si Scorta es-
sent permiffa, sæpè uno & eodem tempore ad eandem Mulierem
plures Viri fortè convenirent, inter quos necessariò diffenfiones, pu-
gnæ, & per consequens etiam non rarò homicidia orirentur, ut vel
illi fe invicem, vel ipsam meretricem occiderent; sicuti ex perpetua
experientia notum est. Hinc dicit Scriptura; *In domo meretricis* 177137 Jerem. 5.7.
h.e. turmatim convenerunt. Ad impediendum itaque ista mala, & e-
contrà ut hoc bonum promoveatur, distinctio sc. Familiarum, pro-
hibitæ sunt meretrices & meritorii, vel cynædi, nec ullus concubi-
tus permiffus est, nisi cum propria Uxore, quæ publicè in matrimo-
nium ducitur. Nam si sufficeret privatim illud facere, multi reperiri-
rentur, qui meretricem in ædes suas ad tempus aliquod, de quo inter
se convenerunt, introducerent, ac dicerent, Uxor mea est. Propterea
constitutum est, ut, postquàm Homo privatim per sponsalia sibi ali-
quam desponsavit, *Nuptia postea publicè celebrentur*, sicut dicitur de
Boas; *Et accepit Boas decem Viros, &c.*

*Cur uxores pu-
blicâ nuptiarû
solemnitate sine
ducenda?*

Ruth. 4.2.

Quandoquidem verò nonnunquam accidit, ut nequeant in pace
& concordia unà vivere, & familiam, sicuti oportet, administrare,
idcirco permiffum est Marito *Uxorem suam ejicere & repudiare.* Hoc
autem si vel verbis nudis fieret, aut simplici ejus è domo eductione,
quævis Mulier exire posset è domo, & dicere, se repudiatam esse, &
cùm scortaretur, ipsa & adulter dicerent, quòd sit repudiata. Itaque
præceptum nobis est, *ut nonnisi cum libello repudii dimittatur Uxor*, in
quo hujus rei testimonium ipsi perhibeatur, sicut dicitur; *Et scribet*
ei libellum repudii. Et quia suspicio scortationis & dubitationes ejus
de Uxore incidunt plurimæ, idcirco datum est nobis præceptum de judi-
ciii Mulieris declinantis, (h.e. quæ suspicionem adulterii Marito suo
præbet). Istud enim permover omnem Mulierem Viro junctam, ut
exactissimè sibi caveat, ne cor Mariti sui ægritudine afficiat, propter
metum *Aquarum Mulieris declinantis.* Nam etiam innocentes Mulie-
res pleræque, & quæ benè sibi sunt consciæ, omnibus suis facultati-
bus actionem illam ignominiosam redimerent, quin-imò mortem
jucundiozem haberent, quàm publicam illam ignominiam, quâ ca-
put Mulieris discooperiebatur, capilli detondebantur, vestimenta usque ad pe-
ctus dilacerabantur, atque ita ligata in Sanctuario in conspectu omnium Vi-
rorum & Mulierum, totiusq; Synedrui magni sistebatur. Ob hujus ergo rei
timorem magni & exitiales morbi ordinem domesticum destruen-
tes impediti fuerunt.

*Cur licitum sit
Uxorem repu-
diare?*

Deut. 24.1.

*Libellus repu-
dii.*

*De muliere ma-
rito suspecta de
adulterio.*

Num. 5.12.

*De aquis, qui-
bus probabatur
mulier declinās.*

Quia autem Virgines nubere possunt unicuique indifferenter, id.

*De eo, qui Virgi-
nem violavit.*

Exod. 22. 16. 17. circò ad nullam aliam pœnam condemnatus fuit, qui blandimentis Virginem seduxit, quàm ut ducat eam. Nam hic sine dubio aptissimus ipse erit, & longè melius fractionem (h.e. violationem) ejus poterit & sanare, & perferre, quàm si duceret eam alius. Quòd si verò vel puella vel parentes ejus non delectentur eo, tenetur ipsi dare dotem. Illius autem, qui per vim aliquam oppressit, graviolem pœnam constituit,

Deut. 22. 29. nempe, ut non possit eam dimittere omnibus diebus vitæ suæ.

De jure Levi-
ratu.

Deut. 25. 5.

Ratio juris Leviratus scripta est. Nam fuit consuetudo antiqua, quæ viguit ante datam Legem. Lex verò eam retinuit, & præcepit insuper Exutionem calcei &c. eò quòd illæ actiones tùm temporis turpes & ignominiosæ habebantur, atq; ita fortassis levir ignominia istius evitandæ causâ commoveatur leviri officium erga illam præstare. Sic enim scribitur in Lege; *Sic fiet Viro illi, &c.* Item; *Et vocabitur Nomen ejus in Israël, &c.* Ex factò autem Judæ præstantissimam de moribus Virtutem & justam in actionibus Aequitatem observandam possumus addiscere. Dicit; *Accipiat sibi, ne forte simus in contemptum, ecce mihi hædum hunc:* quorum verborum declaratio est; quòd coitus cum scorto ante datam Legem fuerit, sicut coitus Hominis cum Uxore sua; h.e. quòd fuerit opus licitum, neque illud Homo ullo pacto fugerit: & quòd merces, quæ Meretrici dabatur, fuerit sicut dos, quæ hodiè datur Uxori, cum dimittitur, ad cujus solutionem Vir est obligatus. Quòd autem ait, *Accipiat sibi, ne forte simus in contemptum,* docet nos, de actionibus vel negotiis copulationis carnalis, etiam licitæ, non posse nos loqui sine pudore: & conveniens esse, ut illam etiam cum facultatum nostrarum jactura reticeamus & occultemus, sicut Judam hic fecisse videmus, dum ait; *Melius est, ut nos amittamus, & ipsa sibi servet, quod à nobis habet, quàm ut nos, illud requiringdo, negotium divulgemus, atq; ita pudorem augeamus.* Hæc est Virtus moralis, quam ex historia illa addiscere possumus. Sed *Aequitas* vel *Justitia*, quæ inde addiscenda nobis est, conspicitur in eo, quòd ad innocentiam suam à violentiæ suspitione vindicandam, & quòd nihil de eo, quòd cum ipsa pactus est, mutarit vel demerit, ostendendum, ait: *Ecce, mihi hædum istum.* Nam nullum est dubium, quin hædus ille ex specie sua fuerit optimus, qua de causa ait: *Istum; Hædum istum.*

De Aequitate
& Justitiâ.

Et hæc est Aequitas vel Justitia, quam hæreditario quasi jure accepimus ab Abrahamo, Isaaco & Jacobo, quâ Homo in verbis suis non est inconstans, pacta non mutat, & suum unicuiq; tribuit: quâ item nulla est differentia inter facultates proximi nostri, quas in potestate nostra habemus, sive ratione mutui, sive ratione depositi, sive ratio-

ratione conductionis pro mercede : quâ denique eadem est ratio dotis Mulierum, quæ mercedis mercenariorum : nihilque interest, siue quis injustè detineat mercedem operarii, siue dotem ratam Uxoris suæ; siue quis opprimat aut occasiones quærat mercenarium mercede suâ defraudandi, siue ita agat cum Uxore sua, ut eam dote suâ exuat. Exemplum illustre summæ istius æquitatis & justitiæ in Statutis & Judiciis illis justis videre est *in sententia, quæ lata est contra eum, qui diffamare studet Uxorem suam.* Certum enim est, illum Virum non amare Uxorem suam, qui infamiâ illam notat, neque gratiam habere in oculis ejus. Quòd si autem vellet illam repudiare secundum Leges repudii, nemo ipsum prohiberet, sed teneretur ipsi dare suum ratum. Ut verò liber sit, nec quicquam illi cogatur dare, quærit occasiones verborum contra illam, quòd ipse retineat, quòd aliàs illi dare teneretur, quinquaginta videlicet siclos, quia hæc est dos Virginum definita in Lege DEI. Hac de causa decrevit DEUS Opt. Max., ut duplum persolvat, centum nempe siclos, secundum fundamentum illud Legis: *Is, quem condemnaverint Judices, reddet duplum proximo suo;* secundum judicium item Testium falsorum, sicuti explicuimus. Qui diffamat Uxorem suam, in animo habet ipsi quinquaginta siclos auferre, quos debebat illi dare: pro iis condemnatur ad centum, in pœnam ejus, quòd detinuerit injustè id, quòd de jure ei conveniebat ac debebatur. Præterea autem operam debebant (Judices) dare, *ut prehendant eum, & in ejus pœnam, quòd famam & honorem ejus (Uxoris sc.) diminuerit, scortationis rumorem de ipsa ebuccinando, ipsius quoque auctoritatem ac dignitatem elevent, loro bovino ipsum flagellando, sicut dicitur; Et flagellabunt eum.* In pœnam denique illius, quòd libidini suæ nimium indulserit, ac nil nisi voluptatem quæsit, *tenebatur perpetuò eam retinere, nec unquam omnibus diebus vitæ suæ illam dimittere potuit;* quoniam nihil aliud ipsum hûc induxit, quàm quòd deformis videbatur in ipsius oculis. Hoc pacto curantur qualitates istæ pravæ, quando Medicus ipsorum est Præceptum Divinum, nec termini manifesti juris & æquitatis ullo modo exceduntur aut remonentur, si res probè consideretur. Observa enim, quâ ratione æquale fecerit judicium diffamantis Uxorem suam, eo fine, ut detineat & ad se trahat id, quòd Uxori suæ deberet dare; judicium furis res proximi sui injusto titulo accipientis: & deniq; judicium falsorum Testium, qui damnum inferre cogitârunt, licet re ipsâ non fecerint: horum inquam trium judicium idem fecit Lex Divina. Admirare igitur sapientissimam ordinationem in judiciis DEI Opt.

De eo, qui diffamare studet Uxorem suam.
Deut. 22. 13.

Ibid. v. 19.

Exod. 22. 9.

3. c. 41.

Deut. 22. 18.

Ibid. v. 19.

Deut. 32. 4.

Max., sicuti illam admiraris in ipsius operibus! Sic ait Scriptura, *DEI perfectum est opus: Q. D.* Quemadmodum opera ejus sunt perfectissima, sic judicia ejus sunt justissima: sed animi nostri angusti nimis sunt, ad operum ipsius perfectionem & judiciorum æquitatem capiendam. Sicuti autem ex parte mirabilia operum ipsius apprehendimus in membris Animalium, & motibus Sphærarum cælestium; ita quædam etiam tantum judicia ipsius apprehendimus. At verò quæ in illis utrisque ignoramus, longè plura sunt, quàm quæ scimus. Sed revertor ad nostrum propositum.

Omnis itaque generis concubituum illicitorum prohibitio facta est, ut libido Hominis diminuatur, Veneris castra fugiantur, nec nisi moderatè & parè illà utamur.

Cur Lex prohibuerit cum Masculo & Bestia commisceri?

Lev. 19. 13. 15.
& 18. 22. 23.

De congressibus illicitis cum feminis, propinquis sc. carne.

Levit. 18.

Cum Masculo verò & Bestiâ commisceri cur Lege vetitum sit, evidens est. Nam si actio illa naturaliter & legitime non debet fieri nisi ad necessitatem, quantò minùs permitti potest actio illa, quæ est contra naturam, ubi foeda tantum voluptas respicitur, & detestabilis ac infatiabilis libido?

Congressuum illicitorum cum feminis una ferè est ratio, hæc videlicet; quòd propemodum singulæ ut plurimum in eadem domo commorentur cum Viro illo, cui sunt prohibitæ, promptæ sint ad voluntati ejus obtemperandum, facillè & sine labore ab ipso possint haberi, ac denique judex non possit illos separare, etiamsi unà inveniuntur. Quòd si autem judicium ipsarum esset idem quod aliarum Viro solutarum & liberarum, ut nempe in matrimonium duci possent, nec sub pœna aliqua hoc prohibitum esset, major pars Hominum indefinenter in scortationibus viverent. Quia autem omnibus modis illarum congressus est prohibitus, & quidem sub gravissima comminatione Mortis Domûs Judicii & Excisionis, neque ulla permissio ac licentia hic speranda est, hinc novit unusquisque, se intentionem & cogitationem suam ad istiusmodi res non debere dirigere. Quòd verò ejusmodi incestus facillimè committi & perpetrari posset, ut antè diximus, id manifestum est. Vir enim, qui Uxorem habet, ferè semper apud se habet ejus matrem, aviam, filiam, neptem, aut sororem, subindeque in illas incidit, quando exit, ingreditur, & negotia sua expedit. Sic Uxor frequentissimè conversatur cum Mariti sui fratribus, cum ejus patre & filio. Ita quòd creberrimè versetur Homo inter suas sorores, amitas & uxorem avunculi, utpote cum quibus vel inter quos educatur, luce meridianâ est clarius. Et hi sunt omnes *Concubitus propinquorum carnis*. Hæc itaque una caus-

sa est, propter quam *conjunctio cum propinquis carnis est prohibita.*

Altera causa meo iudicio est, ut Pudor & Verecundia nobis commendetur. Nam quia impudentiæ summæ est opus istud inter *Radice[m] & Ramum*, (h. e. in Uxorem ducere Matrem aut Filiam); idcirco *prohibitum est matrimonium inter Radicem & Ramum.* Neque est differentia, siue Radix Ramum, aut Ramus Radicem ducat, siue Radix & Ramus in corporis tertii connubio conveniant, ut nempe aliquis corpus suum Radici & Ramo detegat. Ideo enim prohibitum est ducere *Mulierem & Filiam ejus*, item *Uxorem Patris & Uxorem Filii*; quia ista sunt Retectio nuditatis corporis unius nuditati Radicis & Rami. Fratres se habent ut Radix & Ramus: hinc quia prohibita est *Soror*, prohibita etiam est *Soror Uxoris*, & *Uxor Fratris*; quoniam hæc est duorum Individuorum, quæ sunt sicut Radix & Ramus in conjunctione corporis tertii.

Præterea, cum conjunctio Fratrum sit prohibita, & censeantur tanquam Radix & Ramus, quin-imò sicut unum corpus; idcirco prohibuit etiam in Uxorem ducere *Sororem Matris*, quæ loco Matris est; *Sororem* item *Patris*, quæ Patris loco est. Quemadmodum autem non prohibita est *Filia Fratris Patris*, neq[ue] *Filia Sororis Patris*; sic eadem ratione non prohibita est *Filia Fratris*, neq[ue] *Filia Sororis*. Verum quod *Frater Patris* permissus sit *Uxori Filii Fratris sui*; & quod *Filius Fratris* prohibitus sit *Uxori Fratris Patris sui*; id factum est propter primam rationem, quam dedimus: quia *Filius Fratris* ut plurimum in domo *Fratris Patris sui* esse solet, & familiaritas vel conversatio cum *Uxore Fratris Patris sui* æqualis ipsi est, quæ cum *Uxore Fratris sui*: *Frater* autem *Patris* non ita frequenter existit in domo *Filii Fratris sui*, neque tanta familiaritas est *Fratri Patris* cum *Uxore Filii Fratris sui*. An non enim vides, quia *Pater* æquè familiaris est cum *Uxore Filii sui*, ac *Filius* cum *Uxore ejus*, quod æqualiter & sub eadem mortis pœnâ ambo sint prohibita?

Cur verò vetitum sit accedere *Mulierem menstruatam*, & alterius *Viri Uxorem*? ejus rei ratio manifesta, neque necesse est sollicitè eam investigare. Nôsti enim, prohibitum esse nobis ullo modo voluptatem ex nuditate corporis capere, etiam per aspectum, si voluptatis causâ fiat, sicut in *Halachoth Issure biab* exposuimus; ubi simul & hoc indicavimus, quod in Lege nostrâ, ne quidem in mente ejusmodi actum cogitare, aut membra ad libidinem excitare, permissum sit; & quod Homo, cui præter suam intentionem id accidit, cogitationes suas

Cur *Mulier menstruatata sit prohibita*, & alterius *Viri Uxor*?
Levit. 18. 19.

suas ad alia, de quibus meditetur, debeat convertere, donec iterum
 recedat. Hinc dicunt Sapientes nostri; *Fili mi, si occurrat tibi Me-
 nuvval h.e. impurus ille, trahere illum ad Scholam; si ferrum fuerit, liquefiet;
 si filex, comminuetur: sicut dicitur; Nonne sic est Verbum meum, dicit Do-
 minus, tanquam ignis, & veluti malleus, qui conterit petram?* His verbis
 dicit quidam filio suo per modum correptionis; Cum ad libidinem
 incitaris, ac dolorem sentis, ito in Scholam, ibi legas, discas, quæras,
 disputes, & recedet à te iterum dolor ille sine dubio. Admirare, quòd
 dicat *Menuvval h.e. Impurus ille*; nam in rei veritate maxima hæc est
 impuritas & turpitudine! Neq; solùm ex parte Legis data est nobis
 ista parænesis; verùm etiam apud Philosophos reperitur. Nam ali-
 bi jam indicavi tibi, quid Aristoteles in hunc sensum scripserit,
 quando ait; *Iste sensus, qui opprobrio nobis est: vult dicere, Sensus Tullius,*
qui incitat ad Bacchum, Ceterem, & Venerem. Præterea, vocat in
 libris suis eos, qui Gulæ ac Libidini dediti sunt, *Homines leves,* &
 multis ac prolixis verbis turpitudinem illorum nobis describit. In-
 veniuntur ista in libris ipsius *Ethicorum & Rhetorices.* Secundùm ex-
 cellentem & præstantissimam hanc, omnibus meritò sectandam,
 Virtutem præceperunt quoq; nobis Sapientes nostri, ne intueamur
 Jumenta & Volucres eo momento & tempore, quo carnaliter com-
 miscentur. Hæc ipsa mihi ratio subesse videtur in eo, quòd *DEUS*
 prohibuit *diversarum specierum Animalia inter se commiscere.* Certum
 enim est, non appetere facillè Individuum speciei unius coire cum
 Individuo speciei alterius, nisi manibus illi fuerit superimpositum;
 sicuti vides levissimos illos Homines facere, qui generationem Mu-
 lorum adjuvant & promovent. Lex verò nostra noluit, ut Vir aliquis
 ex Israële dignitatem & excellentiam suam ad opus istiusmodi de-
 primat, quia magna inest ei levitas & inverecondia, & quia versatur
 circa tales res, quæ Lex nostra non vult nominari, multò minùs
 committi & perficere, nisi tempore necessitatis. At nulla necessitas
 cogit, ista (*Animalia heterogenea*) copulare. Quin-imò nullam aliam
 ob causam prohibita mihi videtur esse *Lege Divinà diversarum spe-
 cierum Animalium in quocunq; opere conjunctio,* quàm ut hac ratione im-
 pediatur, quòd minùs sese commisceant: ut *B. G.* quando dicitur; *Non
 arabis bove & asino simul.* Nam si ita conjungerentur, facillimè posset
 contingere, ut quandoque unum cum altero commisceretur. Proba-
 tio autem hujus rei est hæc, quòd hoc iudicium præter *Bovem &
 Asinum* quaslibet duas species comprehendat. Sed loquuta est
 Scriptura de præsentibus, (*h.e. sed Scriptura illarum duarum in specie me-
 minit,*

minit, eò quòd illarum in quotidianis negotiis major sit usus, quòd sint frequentiores).

Porro, Circumcisio etiam, meo iudicio, propter hanc rationem instituta est, ut libido Hominum diminuatur, & membrum hoc, quantum fieri potest, ad actum istum debilitetur. De Circumcisione.

Quidam existimant, Circumcisionem istam esse perfectionem defectus nativitatis; prout quilibet contradicendi avidus facillimè materiam invenire potest.

Dicendum autem illis, quàm ratione res naturales ita imperfectæ esse possint, ut exterius perfici opus habeant? præter id, quod afferri potest de utilitate, quam pellicula illa membro isti adfert. Præceptum itaque istud non est datum ad supplendum defectum Creationis, sed ad corrigendum defectum Morum. Damnum enim illud, quod membro isti infertur, est illud ipsum, quod intèditur, quo nulla actio corrumpitur, in quo essentia Viri consistit; neque etiam facultas generandi adimitur, sed superfluus tantum appetitus coeundi diminuitur. Quòd autem Circumcisio virtutem intensivam membri illius voluptatemque debilitet, id extra omnem dubitationem est. Nam cum membrum illud statim in ipsa nativitate sanguinem suum effundit, tegumentumque amittit, sine omni dubio exinde debilitatur. Hinc dixerunt Sapientes nostri; Mulierem cum Viro in circumciso matrimonio junctam difficulter ab ipso posse abstrahi. Atque hæc est principalis ratio, meo quidem iudicio, in Circumcisione. Quis autem alius opus hoc incepit, quàm Abraham pater noster? de quo notum est, quantoperè peccatum pertimuerit, (h. e. quàm pius, sanctus & castus fuerit), sicuti Sapientes nostri commemorarunt super illud, quod ait; *Ecce, nunc novi, quòd Mulier pulchra aspectu sis?* (Ex Genes. 12. 11. hoc enim colligunt, Abrahamum tum primùm cognovisse Uxorem suam).

Sed est adhuc alia quoque ratio valdè necessaria in Circumcisione, ut videlicet illi, qui hujus sunt fidei, (h. e. qui credunt Unitatem), habeant unum quoddam signum, quod illos jungat, & ne quis alius, qui non est ex illis, dicere possit, se ex illis esse. Nam solet quandoque Homo id vel propter suum commodum, vel in aliorum contumeliam & detrimentum facere. Sed hæc actio, Circumcisionis nempe, ita comparata est, ut nemo vel sibi, vel liberis suis, nisi propter Fidem & Relligionem, eam sit facturus. Nam non est levis aliqua cruris læsio, vel brachii adustio, sed res durissima & difficillima.

Insuper constat, quàm intensè mutuo sese ament & adjuvent

eiusmodi Homines, qui commune aliquod signum habent, quod fœderis formam habet. Sic verò Circumcisio fœdus est, quod pepigit Abraham pater noster super fide Unitatis DEI; & omnes, qui circumciduntur, ingrediuntur in fœdus Abrahami, credendo Unitatem, sicut dicit DEUS; *Ero tibi in DEUM, & semini tuo post te.* Atque hæc ratio æquè firma & valida est ac prior, & fortassis adhuc solidior.

Cur in Infantia Circumcisio peragi debuerit? Quod verò non fieri potest Circumcisio nisi in Infantia, ejus rei ratio triplex est: *primò* enim, si exspectaretur donec infans adolefceret, tùm forte non amplius faceret: *secundò*, quia non tam magnum sentit dolorem sicut adultus, tùm propter cutis suæ teneritatem, tùm propter imaginationis debilitatem; nam adultus timet & horret rem aliquam, quam futuram cogitat, antequàm adsit: *tertiò*, quia parentes admodùm exiguam adhuc habent rationem infantis recenter nati; quoniam tùm nondum tam fortis est forma imaginatrix, quæ amorem in parentibus erga liberos causatur; illa enim forma imaginatrix subinde per aspectum augmentum capit, & cum infante accrescit, postea tamen iterum incipit diminui & decrescere, (cùm nempe sit adultior & ad annos pubertatis ac ulterius pervenit). Etenim nequaquam est tam vehemens amor Patris ac Matris erga Filium cùm in lucem editur, sicuti est cùm anni unius esse incipit; neque tantoperè amat infantem anni unius, sicut filium sex annorum. Quod si itaque ad biennium vel triennium Circumcisio differretur, sæpissimè fieret, ut planè intermitteretur, propter tenerum parentum erga liberos affectum & amorem; sed circa ipsam nativitatem forma illa imaginatrix adhuc est valdè debilis, præsertim apud Patrem, cui præceptum hoc est datum.

Cur octavo die fieri debebat Circumcisio? Quod octavo die fieri jubetur Circumcisio, idè factum est, quia omnia Animalia, quando recenter in lucem sunt edita, propter summam humiditatem nimis sunt debilia, & ferè non aliter, quàm si adhuc in utero Matris essent, idque usque ad finem septem dierum, post quos demùm incipiunt numerari inter *videntes Aërem hujus Mundi*. An non vides idem in Bestiis quoque observari, sicut dicitur; *Septem dies erit cum Matre sua*; quasi ante illos septem dies esset abortivum. Sic itaque & Homo circumciditur demùm post completos septem dies. Res hæc plana est & definita, idcirò ne des locum aliis conjecturis.

Membra generationis non sunt corrumpenda. Porro, ex iis, quæ sub hac parte comprehenduntur, est & hoc, *in Animantibus*, prout nempe in omnibus justa sunt ista Statuta & Judicia;

dicia, h.e. ut omnia fiant secundum æquitatem. Non multiplicabit Homo coitum, sicut diximus, neque etiam omninò eum tollet, cum dictum sit; *Crescite & multiplicamini.* Sic debilitatur quidem istud membrum aliquo modo in Circumcisione, sed non prorsus abscinditur, verùm remanet in sua constitutione naturali, & caverur, ne aliquid addatur.

Ne is, qui contusione fractos aut abscissos habet testiculos, ducat Israëlitem, prohibutum est: propterea quòd tale conjugium sit inutile & inane; & quòd nuptiæ tales offendiculo sint tùm ipsi (Virgini), tùm illis, qui requirunt eam, prout manifestum est.

Ne Spurius ducat filiam Israëlitam, vitandę scortationis causâ prohibuit; ut ita adulteri videant, se totam suam familiam irreparabili labe affecturos, si actum ejusmodi infamem perpetrent. Et sanè propter contemptum Spuriorum in omni lingua & natione semper in honore habitum fuit semen Israël; eò quòd se nunquam cum illis commiscuerint.

Propter honorem verò & dignitatem Sacerdotum factum est, quòd illis (Sacerdotibus) *Scorta, Repudiatas & Prophanatas* ducere non licet: *Sacerdoti autem magno,* qui præcipuus & summus erat Sacerdos, *Vidua* quoque, & quæ jam maritum experta est, fuit prohibita. Horum omnium rationes sunt manifestæ.

Quòd si autem prohibutum fuit Spurios in congregationem DOMINI admittere, quantò magis *Servos & Ancillas?*

Cur vetita fuerit *Affinitas Gentium,* ejus rei ratio in Scriptura ipsa consignata est, cum dicitur; *Et ne capias de filiabus ejus filiis tuis, & fornicentur filia ejus post Deos ipsarum, &c.*

Ea omnia ex ingenti ista Statutorum multitudine, quorum ratio nobis est occulta, nullum alium in finem data sunt, quàm ut nos ab Idololatria elongarent. Particularia quædam quod attinet, quorum causæ nobis sunt absconditæ, & mihi utilitas illorum ignota, id inde provenit, quòd res auditæ non ita se habeant, sicuti res oculis visæ & perceptæ. Hac de causâ non sunt ea ita solida, quæ ego per auditum de ritibus Zabiorum ex libris ipsorum scio & addidici, sicut sunt apud illos, qui ipsimet opera illorum viderunt, in primis cum illæ opiniones & sectæ mille ab-hinc annis interierint, & nomina illarum deleta sint. Quòd si verò circumstantialiter omnia & singula ipsorum opera sciremus & audiremus, sine dubio meliùs quoque nobis constarent rationes & modi sapientiæ in particularibus actibus Oblationum, Pollutionum, & aliorum, quorum rationem jam ignoro.

Sed nullum mihi dubium est, quin omnia hæc ita ordinata sint, ut opiniones istæ perniciosæ & falsæ è memoria Hominum deleantur, actionesque illæ inutiles, quæ dies nostros in vanitate nobis consumunt, aboleantur: impediunt enim opiniones illæ cogitationes Homini, ut non possit eas impendere indagacioni & consideracioni rerum intelligibilium, neque vacare operibus, quæ utilitatem aliquam habent, quemadmodum Prophetæ nostri nos docuerunt. Sic inquit Samuel: *Ne declinetis post Idola, quæ non proderunt, neque eruent, quia vanitas sunt.* Sic Jeremias; *Ambulaverunt post ea, quæ non prosunt.* Jerem. 2. 8. Et iterum; *Verè mendacium possederunt Patres nostri, vanitatem, & non est in eis utilitas.* Proinde considera quæso, quanta hæc pernicietas & corruptio fuerit; & an necessarium sit, ut Homo omnes suas vires impendat ad auferendam eam, necne? Ideoque maxima pars Præceptorum (sicuti declaravimus) non aliò respiciunt, quàm ut pravæ istas opiniones tollant, maximumque illum laborem, molestiam & defatigationem, quam Homines illi in Deorum suorum cultibus habebant, mitigaret: omnia item Præcepta tam negativa, quàm affirmativa, quorum nobis ratio est occulta, nihil aliud sunt, quàm Remedia & Medicinæ morborum quorundam illius temporis, quæ ad nostram scientiam (DEO sit laus) non pervenerunt; prout quis crederet, qui perfectionem veram habet, & veritatem novit ejus, quod DEUS ait; *Non dixi semini Jacob in vanum, quærite me!*

Sic itaque commemoravi tibi particularitates & rationes hujus quoque classis Præceptorum, nullumque ex eis intactum reliqui, cujus rationem non reddiderim; pauculis quibusdam particulis exceptis, etsi in rei veritate illorum quoque rationes dederim, quas intelligenti facile est ex verbis nostris eruere.

Finiunt rationes Præceptorum.

C A P. L.

*In quo agitur de illis rebus in Sacra Scriptura,
quæ nullam videntur habere utilitatem, &
quædam illorum explicantur.*

De quibusdam Narrationibus historicis, quæ nullam videntur habere utilitatem. **SUPER** SUNT adhuc quædam, quæ etiam sunt de Arcanis Legis, in quibus hætenus multi impegerunt, ac proinde explicatu necessaria; illæ nempe Narrationes historicae, quæ narrantur in Lege, de quibus multi existimant, quòd nullam habeant utilitatem: ut,

Genea-

Genealogia, Nomina, & Loca Familiarum Noachi, & Filiorum Sehir Horita; Recensio item Regum, qui regnarunt in Terra Edom, & similia. Nôsti enim, quòd Rabbini nostri de impio Manasse dicant, illum in levis suis congregationibus nihil aliud egisse, quàm ut subtiliter loca ista cavilletur. Dicunt; Sedebat, ac turpiter & ignominiosè historias istas explicabat: dicebat, Non debebat Moses scribere, Et soror Lothan Thimnah. Ego verò primò in generationes illorum tibi indicabo, deinde ad specialia descendam, quemadmodum feci in rationibus Præceptorum.

Scias ergo, unamquamque Narrationem, quam in Lege scriptam invenis, ad necessariam aliquam in Lege utilitatem intervire; vel scilicet ad confirmandum fundamentalem aliquem Fidei articulum; vel ad Actionis alicujus moralis correctionem & emendationem, ne iniquitas ac violentia inter mortales regnet.

Quandoquidem enim (ut omnem tibi dubitationem adimam) *De Genealogiis, supputationibus annorum, temporum &c. ante Diluvium.* fundamentum Legis fuit, quòd Mundus sit innovatus, & quòd principio creatum fuerit Individuum unum ex specie humana, Adam nempe primus; quòd item ab Adam usque ad Mosén non longius temporis spatium intercesserit, quàm mille quingentorum annorum circiter: si nudè hoc saltèm in Lege narraretur, multi de rei veritate dubitarent; quia tùm temporis Homines dispersi fuerunt usq; ad fines totius Terræ, Familiæ dissipatæ, Linguæ divisæ. Hæc verò dubia tolluntur descriptione Familiarum, Genealogiarum, Nominum propriorū, Annorum, & Locorum habitationis illorum; indicatione item causæ Efficientis dispersionis ipsorum in extremas Terræ oras, Linguarum confusionis, & quòd fuerint ab initio in loco uno, omnibusque una & eadem lingua, prout filios Viri unius decet.

De historia Diluvii, Sodome item & Gomorrhæ docent nos veritatem illius, quòd Psalmista ait; Verè est fructus justo: verè est DEUS judicans in Terra.

Historia Belli novem Regum indicat nobis miraculum in victoria Abrahami, in qua paucis Viris nullum Regem habentibus quatuor magnos Reges devicit. Prætereà docet nos, quàm calidè dilexerit proximum suum, eò quòd in sua fide erat educatus, ita ut ad eum liberandum vitam suam periculo belli exposuerit. Ad hæc exemplum nobis præbet Aitropæis ipsius, quòd paucis animis ipsius fuerit contentus, divitias spreverit, atque ex Virtute potiùs laudem quæsierit. Hinc enim ait; Si à filo ad corrigiam calceamenti usque accepero.

Psal. 58. 12.

De historia Belli novem Regum.

Gen. 14.

Ibid. v. 23.

*De reconfione
familiarum &
firipum filiorū
Seir.*

Exod. 17.

Enarratio Familiarum & Stirpium Filiorum Seir est propter certum quoddam præceptum, hoc videlicet; quod DEUS præceperit delere omnem memoriam Amalek, (Amalek etenim fuit filius Eliphaz ex Thimnah sorore Lotanis); reliquos verò filios Esavi non iusserit interimere. Esavus autem affinitate fuit junctus cum filiis Seir, (sicut in Scriptura declaratum est), h.e. Uxorem ex illis duxit, genuit ex illis liberos, regnavit super eos, semen ejus commixtum est cum semine illorum, deveneruntque Terræ & Familiæ Seir omnes ad Familiam potentiorē, quæ fuit filiorum Esau, præsertim verò semen Amalek, quia ipse potentissimus fuit inter illos. Nisi itaque Familiæ illæ & particulares ipsarum descriptiones fuissent consignatæ, omnes pariter fuissent interfecti. Idcirco distinctè explicat Scriptura Familias illorum, & ait; Illi, quos videtis in Seir & Regno Amalek, non sunt omnes filii Amalek, sed sunt filii N. & filii N. Amaleko autem attribuuntur, quia mater ipsorum fuit ex Amalek. Hæc omnia Æquitatis & Justitiæ Divinæ sunt opera, ne videlicet una Familia in medio Familiæ alterius occidatur; quia decretum DEI non pronuntiavit, nisi contra semen Amalek.

*Reges Edom cur
recenscantur?*

Genes. 36. 31.

Deut. 17. 15.

Reges, qui regnaverunt in terra Edom, idè recenset Moses, quia inter Præcepta Divina & hoc legitur; *Non poteris constituere super te (tanquam Regem sc.) Virum alienigenam, qui non sit frater tuus.* Istorum Regum, qui ibi commemorantur, ne unus quidem fuit ex Edom. An non enim vides, quòd tùm ipsorum Stirpes, tùm Terras (patrias sc.) indicet: N. ex loco N., & N. ab N.? Ac prætereà videtur mihi, quòd consuetudines & mores illorum Regum Edom tùm temporis fuerint noti, ac Idumæos serviliter habuerint & oppresserint. Illos ergo hic nunc recenset, quasi vellet dicere; Considerate fratres vestros filios Esau, quorum Reges fuerunt N. N. N. N. & c. qui quâ ratione illos tractârunt, est notum. Nam nulla natio unquam Regem supra se constituit ex aliena Stirpe, qui illam non vel parùm, vel multùm afflixerit. Summa verò rei hæc est: Quemadmodum in præcedentibus tibi dixi, dogmata & ritus Zabiorum hodiè nobis esse incognitos; ita quoque latent nos Historiæ & Annales temporum illorum. Quòd si autem illa, omniaque particularia, quæ in illis temporibus acciderunt, nobis essent cognita, multarum quoque in Lege Divina rerum particularium rationes scire possēmus.

*Differentia in-
ter Res scriptas
& Visu percep-
tas.*

Cæterùm, sciendum tibi, longè aliam esse rationem notionis vel intellectus Narrationum scriptarum, & intellectus Rerum visu perceptarum. Nam Res visæ multa sæpè habent particularia, quæ co-
piofa

pioſa quoque verba requirunt, & non niſi prolixo ſermone explicari poſſunt. Iſtas verò Narrationes ſi Homo conſideret aut legat, exiſtimat, nimiam illis ineſſe prolixitatem vel *ταυτολογία*; quòd ſi autem vidiffet id, quòd narratum fuit, intelligeret, nihil præter rem & neceſſitatem dictum fuiſſe. Quocirca quando in Lege præter Præcepta tibi occurrunt Narrationes quædam hiftoricæ, & tibi videntur, hanc vel illam Narrationem non fuiſſe neceſſariam, aut nimis prolixè enarrari, id non aliunde venit, niſi quia non vidiffi particularia, quæ induxerunt Authorem ad commemoranda ea, quorum mentionem facit.

Ex hoc ordine eſt *Commemoratio profectionum vel itinerum Filiorum* De profectionibus Iſraelitarum
Iſraël. Ex ſenſu enim litterali videtur, ac ſi commemoraretur ibi res prorsus inutilis, cujus cogitationis avertendæ cauſâ dictum eſt; *Scriptis autem Moſes egreſſus eorum per profectiones eorum, juxta ſermonem* Num. 33. 2.
D O M I N I. Neceſſitas autem hoc loco incubuit maxima. Miracula enim nulla ſunt verè, niſi apud eum, qui illorum eſt ſpectator; tempore autem futuro convertuntur in Hiftoriam vel Narrationem rei geſtæ, & facilè poſſunt ab audiente illa falſitatis coargui & in dubium vocari. Nam notum eſt, impoſſibile eſſe, neque etiam animo & cogitatione concipi poſſe, quòd Miraculum aliquod per omnes ætates Hominum ſubſiſtere & durare poſſit. Maximum Legis miraculum eſt, quòd Filii Iſraël per quadraginta annos in deſerto ſubſtiterint, & quotidjè in illo Manna invenerint! Deſertum enim illud fuit, ſicut Scriptura loquitur, refertum ſerpentibus & ſcorpionibus, locus aridus, aquis deſtitutus, à Terra habitabili procul remotus, & naturæ Hominiſ prorsus repugnans, ſicut dicitur; Num. 20. 5.
Quare ascendere feciſtis nos ex Aegypto, ut venire faceretis nos ad locum malum iſtum, non locum ſementis, ficuum, & vinearum, & malogranatorum, & in quo aqua nulla eſt ad bibendum? Ita dicitur de hac Terra quoq; apud Prophetam, quòd per eam *Vir non tranſiverit, neque Homo ibi habitârit.* Jerem. 2. 6.
Et in Lege; *Panem non comediſtis, neque vinum & potum inebriantem bibiſtis.* Deut. 29. 6. Iſta omnia ſunt maxima miracula, oculis corporis viſa & percepta. Quandoquidem ergo **D E U S** Opt. Max. cognovit, quòd miracula iſta tempore futuro eludi & cavillari aut ſuggillari poſſent, ſicuti aliis hiftoriis & narrationibus accidit; (ut, quòd commorati fuerint in Terra quaſi habitabili, in locis, in quibus Homines habitare aliquo modo poſſint, ſicuti Deſerta Arabiæ comparata ſunt; aut, quòd fuerint loca commoda & idonea ad arandum, ſerendum, & merendum; aut, quòd ibi herbæ fuerint, è quibus vivere & ſuſten-

*Josua cur no-
luerit, ut Feri-
cho iterum adi-
ficetur?*

Num. 9. 20.

sustentare se potuerint; aut, quòd Manna in illis locis ordinariè & Cælo descenderit; aut denique, quòd putei ibi fuerint): idcirco ad cogitationes istas è medio tollendas, & miracula illa confirmanda, figillatim Profectioes illorum exposuit, ut alii ista loca videntes & permeantes intelligant, quanti miraculi negotium fuerit, quòd per quadraginta integros annos Homines ibi subsistere potuerint; quemadmodum propter illam ipsam rationem Anathemati devovit Josua illum, qui urbem Jericho reaedificaturus esset, ut nempe hac ratione miraculum illud in perpetua memoria remaneret: nam qui-
cunq; visurus erat materiam illam in Terram profundè demersam, clarè perspicere poterat, non esse hanc formam ædificii alicujus de-
structi, sed miraculosè collapsi. Sic quòd dicitur, *Juxta sermonem DOMINI castrametati sunt, & juxta sermonem DOMINI profecti sunt,* videri posset alicui ab initio cogitationis (h. e. obiter rem confide-
ranti) sufficere potuisse, & quòd ea, quæ post ista verba sequuntur, superflua sint, ac nullo modo necessaria; ut, quòd dicitur, *Cùm verò*

Num. 9. 19.

v. 20.

v. 22.

morabatur Nubes, &c. Quando autem Nubes diebus paucis erat supra tabernaculum, &c. Aut duobus diebus, &c. idcirco ego tibi rationem omnium istorum particularium indicabo. Ratio enim illorum est, ut miraculum illud confirmetur, & omnes cogitationes, quas tum prophani Populi de illo negotio habuerunt, & etiamnum habent, tollerentur; quasi nimirum Israëlitaè incerti oberravissent, ac nescivissent, quòd vel quanam ire deberent, sicut ibi dicitur: *Perplexi sunt ipsi in Terra.*

Exod. 14. 3.

*Arabes quomo-
do appellant De-
sertum, in quo
Israëlita per 40.
annos commora-
ti sunt.*

Et sic appellant Arabes usque in hodiernum diem Desertum illud *מדבר חרעיה* h. e. *Desertum oberrationis*; existimantes, Israëlitas ibi oberrasse & viam ignorasse. Idèd incipit Scriptura explicare & confirmare, quòd Profectioes illæ, (quæ fuerunt inordinatæ), & Tempus, per quod in unaquaque profectioe substiterunt, (quod inæquale fuit; nam in una profectioe substiterunt octodecim annos, in alia diem unicum, in alia noctem unam), quòd inquam ista omnia ex singulari determinatione & ordinatione Divina ita facta, neque aberratio à via fuerint, sed secundum ablationem vel motionem columnæ Nubis contigerint. Et hac de causa recensuit particulares illas omnes circumstantias. Nam Scriptura declarat nobis, illam viam fuisse notam & tritam, viam inquam illam, quæ est inter *Chorob* (quòd deliberato consilio & proposito venerunt, sicuti Deus præcepit, quando dixit; *Servietis DEO in monte isto:*) & inter *Kadesch-barneab*, quæ est iterum principium Terræ habitabilis, sicuti in Scri-
ptura dicitur; *Ecce, jam sumus in Kadesch civitate extremi termini tui:*

Num. 20. 16.

spatium

spatium verò itineris esse undecim dierum, sicut iterum dicitur; *Undecim dies à Choreb, viâ montis Seir, usque ad Kadesch-barneah.* Proinde impossibile fuisset, ut per quadraginta annos ibi errare potuissent. Ratio autem tam diuturnæ moræ est illa, quæ in Lege scripta est.

Sic itaque omnia reliqua, quorum rationem ignoras, suas tamen validas habent causas & rationes, adeoque sequuntur fundamentum illud, de quo nos Sapientes nostri monuerunt; *Nihil est inter vos frustra: quòd si autem frustra est aliquid, (h.e. vobis ita esse videtur), id ex vobis est, (h.e. ex vestra imperfectione & ignorantia).* Deut. 1. 2. Deut. 32. 47.

CAP. LI.

De diversis gradibus eorum, qui cupiunt apprehendere Veritatem Creatoris. De modo item, quo DEUS coli debet ab illis, qui Ipsum apprehendunt: & quomodo eò perveniendum sit.

CAPUT istud, quod nunc inchoamus, nihil aliud complectetur, quàm cætera hujus Libri capita, sed ob signationis & clausulæ quasi loco adjungetur illis, unà cum explicatione; Quâ ratione is, qui veram doctrinam de Natura & Proprietatibus DEI apprehendit, post illam apprehensionem DEUM colere, ei que servire debeat? Quâ in re cultus ille consistat? Quo modo ad illum cultum, qui supremus est finis Hominis, pervenire debeat? Qualem denique DEUS Hominis curam in hoc Mundo gerat, donec inde in fasciculum Viventium transferatur?

Exordiar autem verba mea in hoc capitulo ab eleganti quadam, quam adducturus sum, parabolâ, & dico. Rex quidam sedet in suo palatio, & Subditorum ejus quidam sunt in Civitate, quidam extra Civitatem. Illorum, qui in Civitate sunt, quidam tergum suum vertunt versùs palatium Regis, faciem verò in viam aliam; & alii qui sunt, qui volunt ire ad domum Regiam, faciem suam illuc convertunt, Palatium ejus videre & coram Rege comparere cupiunt, sed tamen nondum vident muros domûs Regiæ; quidam verò ex istis domum ingredi volentibus pertigerunt usque ad ipsam, & circumdeunt eam, portam invenire quærentes. Ex his autem quidam ingrediuntur portam, quæ ducit in Vestibulum, Anticameram; qui-

Similitudo ad declarandam diversitatem Apprehendentium Deum.

dam intromittuntur in interiorem domum, ut sint cum Rege in uno eodemque loco, in domo videlicet Regis, non tamen vident Regem, aut cum illo loquuntur; sed postquam in domum pervenerunt, opera ipsis danda est, ut ulterius perveniant, & tunc demum conceditur eis, ut coram Rege comparere, illum vel propè, vel de longinquo videre, loquentem audire, aut denique ipsimet cum illo loqui possint.

Nunc declarabo tibi istam, quam in medium adduxi, parabolam. Qui *extra Civitatem* sunt, sunt omnes illi Homines, qui neque per speculationem, neque per Cabbalam habent fidem Legis, quales sunt quidam Turcæ habitantes in Septentrione, & Æthiopes commorantes in Meridie, & similes istis, ex iis, qui nobiscum sunt in nostris Climatibus. Atque istorum iudicium idem est quod Animalium irrationalium, neque eos colloco in gradu Hominum, sed in gradu quodam Entium, qui est infra gradum Hominum, attamen supra gradum simiarum; quia habent figuram & formam Hominis, majorem autem, quàm simiæ, cognitionem. Qui verò sunt *in Civitate*, sed *posteriora sua obvertunt palatio Regis*, sunt illi, qui quidem fidem & speculationem habent, sed tamen quædam dogmata heterodoxa, sive ex speculationis ipsorum errore, sive ex falsa aliqua traditione, retinent. Et hi propter erroneas istas opiniones tantò longius à palatio Regis recedunt, quò longius progrediuntur, deterioresque multò sunt prioribus; & quos necessitas efflagitat aliquando interficere, memoriamque opinionum ipsorum extirpare, ne alios quoque seducant & inficiant. Qui autem volunt ad domum Regis venire, & ad ipsum ingredi, sed tamen domum Regis nunquam vident, sunt Vulgus Virorum Legis, h. e. Populus Terræ, (Plebei, Idiotæ), qui operam navant in Præceptis. Qui perveniunt ad domum Regis, & illam circumveniunt, sunt Thalmudici, qui credunt & amplectuntur sententias orthodoxas, & quidem per modam Cabbalæ, negotium cultuû Divinorû discunt, sed in speculatione fundamentorum Legis se non exercent, nec de Fide verificanda sunt solliciti. Qui occupantur in speculatione fundamentorum Legis, illi sunt, qui introiverunt in Vestibulum, & sunt in diversis ac inæqualibus gradibus. Sed qui eò usque pervenit, ut sciat demonstrationes omnium eorum, quæ demonstrationes habent, & nôrit in rebus Divinis veritatem eorum, quorum veritas cognosci potest, & appropinquet ad illius veritatem, ad quam non nisi appropinquari potest, is est, qui cum Rege ipso est in medio domus. Et hic scias, fili mi, quamdiu operam das Disciplinæ Mathe-

maticis & Logica, te ex illorum esse numero, qui eunt circa domum, & portam illius quærunt, sicuti Rabbini nostri ajunt, *Adhuc Aben-zoma foris est: cum intelligis Res naturales*, ingressus es in Vestibulum domus: quando verò *Naturalia absolvisti, & Theologica intelligis*, ingressus es cum Rege in conclave interius, & versaris cum ipso in una eademque domo. Atque hic est gradus Sapientum, qui diversas perfectiones habent. Qui verò, postquam perfectionem rerum Theologicarum est adeptus, omnes suas cogitationes ad DEUM dirigit, quin imò sese ipsum totum DEO consecrat, cogitationes suas ab aliis avertit, & facultates ingenii sui omnes in consideratione Entium exercet, ut ex illis discat probationem de eo, quòd DEUS sit, & quàm mirabiliter multisq; modis DEUS illa possit gubernare, ille inquam est, qui in domum Regis venit. Et hic est gradus Prophetarum, quorum unus (*Moses sc.*) propter summam Apprehensionem, & cogitationum suarum ab omnibus aliis rebus, excepto DEO, aversionem, eò usque pervenit, ut de ipso dictum fuerit, *Et fuit ibi cum DEO*, & ibi se interrogabat, ac vicissim responsa accipiebat in statione illa sancta. Ac propter summam, quam ex Apprehensione illa percipit, lætitiã nec panem comedit, nec aquam bibit. Nam Intellectus ita fortis in ipso fuit, ut omnis crassa virtus corporea, species scilicet Tactus, cessaverit & succubuerit. Præter hunc sunt quidam Prophetæ, qui vident tantum, & horum quidam propè, quidam de longinquo, sicut dicitur, *De-longè DOMINUS apparuit mihi*.

Verùm suprà jam de Prophetiæ gradibus loquuti sumus; unde nunc ad Argumentum hujus capituli revertor, quod est, monere, ut Homo omnes suas cogitationes in DEO solo collocatas habeat, posteaquàm ad ejus cognitionem pervenit, sicuti exposuimus. Hic enim est *Cultus* proprius illorum, qui Veritatem apprehendunt, qui tantò sit major, quantò magis de DEO cogitant, & coram ipso comparent. Sed qui sæpè de DEO cogitat & loquitur absque sapientia, vel suam propriam imaginationem, vel alius alicujus fidem & traditionem sequendo, is, meo calculo, est ex illis, qui versantur extra domum, & longè ab illa absunt; quia non verè cogitat de Ipso, nec rectè de Illo loquitur. Nam res illa, quæ in Imaginatione illius existit, & cujus ore suo mentionem facit, non est Ens aliquod, sed purum-putum figmentum in Imaginatione ejus effectum, sicuti declaravimus, quando de Attributis Divinis egimus: in hac autem Cultus Divini specie incipiendum & procedendum est secundum conceptionem formalem Intellectus. Secundum hanc verò notionem

*De gradu Apprehensionis Mo-
sis.*

Exod.34.28.

De gradibus reliquorum Prophetarum.

Cultus Dei principalis.

Intellectus si DEUM & ejus opera apprehenderis, incipies te totum illi tradere, studebis illi quam proximè appropinquare, corroborabiturque Conjunctio, quæ est inter te & inter ipsum, Intellectus nimirum tuus, sicut dicitur; *Tibi ostensum est, ut scires DOMINUM esse*

Deut. 4. 35.
v. 39.

DEUM, & non esse præter eum. Item; *Scies hodie, & revocabis ad cor tuum, &c.* Quòd autem ultimus iste Cultus, de quo in præsentì capite agimus, non sit nisi post Apprehensionem, declarat nobis Lex, dum

Deut. 10. 13.

ait; *Ut diligatis DOMINUM DEUM vestrum, & colatis eum toto corde vestro, & tota anima vestra: sæpius enim jam ostendimus, quòd Dilectio ista sit secundum Apprehensionem, & post Dilectionem Cultus ille, de quo nos monuerunt Rabbini nostri, dicentes; Hic est cultus, qui est in corde.* Consistit autem (Cultus nimirum ille) meo iudicio, in eo, ut omnes suas cogitationes Homo consumat in Intelligibili primo, & illi soli, quantum fieri potest, adhæreat. Hinc invenimus, quòd David p. m. filio suo præcepta datus, sevetè ipsum ad hæc duo adhortatus sit, Apprehensionem inquam DEI, & Cultum ipsius

1. Chron. 28. 9.

post Apprehensionem: *Tu itaque, inquit, Schelomob, fili mi, cognoscito DEUM Patris tui, & servi ei corde perfecto, & animo voluntario, &c. Si quis fuerit cum, invenietur à te: & si dereliquerit eum, abiciet te in æternum.* Admonitiones enim vel hortationes (אזהרות) perpetuò sunt de rebus Intellectualibus, nunquam de Imaginariis. Cogitatio namque de rebus Imaginariis, vel per Imaginationes, nõ vocatur Scientia, sed vocatur, *Quod ascendit in spiritum vestrum.*

Sic itaque expositum tibi est, quòd post Apprehensionem (DEI) nihil aliud requiratur, quàm ut Homo totum se ei tradat, & cogitationes suas intellectuales perpetuò in ejus desiderio collocet; id quod meliùs fieri nequit, quàm per *Solitudinem & Separationem.* Ideoq; studebit Homo pius, ut frequenter solus & ab aliis separatus sit, neque, nisi urgente necessitate, Hominum congregationibus & conventibus intersit.

Solitudo & separatio à conversatione Hominum necessaria est ad cultum Divinum.

Nobilitas. An non exposui tibi, quòd Intellectus iste, quem DEUS

Intellectus conjungit Nos & Deum.

Opt. Max. nobis infudit, sit cohesio vel cõjunctio inter nos & ipsum? Facultas autem tibi data est, ut, si conjunctionem istam velis corroborare, id possis facere; si verò illam paulatim velis diminuire & debilitare, possis & illud. Corroboratur ista conjunctio, si illa utaris ad diligendum DEUM, & omnes tuas facultates eò direxeris, sicut exposuimus. Debilitatur & decrescit, cum cogitationes tuas convertis ad res alias.

Quomodo illa Conjunctio confortetur.

Scito autem, quamvis sapientissimus omnium esses in Veritate Sapien-

Sapientiae Divinae, si cogitationes tuas convertas ad alias res, veluti Victum, Amictum, & similia negotia, te jam abscidisse conjunctionem, quae est inter te & DEUM Opt. Max., neque amplius vel te cum ipso, vel ipsum tecum esse; quia unio illa, quae intercedit inter te & inter ipsum, illo tempore actu est interrupta. Hinc Sancti adeo sunt anxii & solliciti de illis horis, in quibus non cogitant de DEO Opt. Max., tamque diligenter de illis monent. Ita ajunt; *Ne convertatis vos ad scientiam vestram.* Sic etiam inquit David; *Posui DOMINUM* Psal. 16. 8. *coram me semper, quia à dextera mea est, non dimovebor.* Q. D. Nunquam diverto cogitationes meas ab ipso, est mihi quasi dextera mea, cujus Homo ne ad momentū quidem oculi obliviscitur, propter frequentem ipsius motum & agitationem; propterea non dimovebor, h. e. non cadam.

Prætereà scito, quod cultus illi Divini omnes, Lectio sc. Legis, Precatio, & reliquorum Præceptorum observatio, nullum alium in finem data sint, quam ut te in Præceptis DEI exerceas, & à negotiis ac curis hujus Mundi avertas; ac si in solo DEO occupatus, & ab omnibus aliis rebus abstractus esses. Proinde, si orando labia tua moveas, faciemq; versus parietem convertas, ac inter precandum cogites de negotiis & mercatura tua; aut, si Legem DEI linguâ tuâ legas, cor verò tuum in ædificiis & fundis tuis versetur, nec ad id, quod legis, attendas; aut, si præceptum aliquod Legis membris tuis facias, sicut quis nonnunquam vel fossam aliquam fodit, vel ligna in sylva amputat, sine consideratione illius, quod facit, vel illius, qui id mandavit, aut finis, propter quem laborat; si inquam hoc pacto istos cultus Divinos peragas, noli existimare, te finem assequutum esse, sed eris ex illorum numero, de quibus dicitur; *Propè es ori eorum, sed longè à renibus ipsorum.* Quocirca modum tibi nunc præscribam, in quo te exercere debes, ad præstantissimum istum finem assequendū.

Principiò ergo hoc tibi faciendum est: Avertes cogitationes tuas ab omnibus, quando sectionem aliquam in Lege Divina legis, vel precaris, neque satis duces primum sectionis illius versum, vel primam Precationis benedictionem cum intentione & devotione recitasse.

Quando ita huic rei assuetus eris, & per aliquot annos confirmatus, incipies deinde totum tuum animum, omnes cogitationes in id impendere, ut, quod in Lege Divina legis, vel ex illa audis, quoque intelligas.

Quod si & hoc in manu tua confirmatum fuerit, incipies postea

te exercere, ut perpetuò cogitationes tuæ conversæ sint in iis, quæ in reliquis Prophetarum libris legis, usq; ad Benedictiones omnes; operamque dabis, ut & hic intelligas & consideres, quæ legis.

Quando ergo hoc assequutus es in istis cultibus, atq; cogitationes tuæ eo tempore quoque, quo illos facis, ab omnibus aliis mundanis cogitationibus immunes fuerint; postea cavebis, ne cogitationes tuas nimis defatiges in necessitatibus tuis, & iis, quæ ad comedendum tibi permilla sunt.

Summa: Habebis cogitationes tuas in Mundi hujus negotiis, quando edis, quando bibis, quando te lavas, quando cum uxore, liberis, aut aliis Hominibus colloqueris & confabularis; ista tempora multa & longa relinquo tibi ad cogitandum de omnibus tuis necessitatibus, negotiorum sæcularium, domesticorû, valetudinis, &c. sed, cum cultus Divinos Legis peragis, non defatigabis cogitationes tuas, nisi in eo, in quo occupatus es, sicut explicuimus; cum verò solus es sine aliis, cum item in lecto tuo expergisceris, cave, ne pretiosis illis temporibus aliis cogitationibus animum tuum occupes, quàm cultu isto Intellectuali, quo DEO appropinquas & præsens sis modo vero, quem tibi indicavi, non autem per passionem vel operationes Imaginarias. Hic summus gradus est, ut mihi videtur, ad quem pervenire potest is, qui per eam, quam indicavimus, exercitationis viam eò se præparaverit. At cum aliquis ex Hominibus per suas veras Apprehensiones & lætitiâ ex illis conceptam eò pertingit, ut, licet cum aliis Hominibus loquatur, & negotia corporalia tractet, tamen illo tempore Intellectus ejus totus sit cum DEO Opt. Max., ipseque corde suo jugiter cum DEO, etiam si corpore sit cum Hominibus, quemadmodum dicitur in Parabolis Cantici Canticorum, *Ego dormio, & cor meum vigilat; ecce vox dilecti mei pulsantis*: de hoc gradu nequaquam dixerim, quòd sit gradus omnium Prophetarum; sed dico, quòd sit gradus Mosis Doctoris nostri, de quo dicitur; *Et appropinquet Moses solus ad DOMINUM*. Item; *Et fuit ibi cum DOMINO*. Item; *Tu verò sta hic mecum*: quemadmodum in illorum locorum explicatione declaravimus. Hic item est gradus Patriarcharum quoque, qui tam propè appropinquarunt ad DEUM Opt. Max., ut in ipsis Nomen ejus Mundo notum factum fuerit, sicut dicitur; *DEUS Abrahami, DEUS Isaaci, DEUS Jacobi, hoc Nomen meum ad Mundum* (sc. erit sic videntur interpretanda verba illa ad mentem Authoris): & propter summam animorum ipsorum in Apprehensione conjunctionem & unionem factum est, ut Deus cum unoquoque

Cantic. 5.2.

Exod. 24.2.

Exod. 34.28.

Deut. 5.31.

Exod. 3.15.

quoque foedus pepigerit, sicut dicitur; *Tum recordabor pacti mei cum Jacob, & pacti mei cum Isaaco, & insuper pacti mei cum Abraham recordabor.* Nam illos quatuor quod attinet, tres nempe Patriarchas, & Mo-
sen, notum est, quid Scriptura de illis testetur, quàm unanimes fue-
rint & seduli in apprehensione & dilectione DEI Opt. Max., quanta
item erga ipsos & liberos ipsorum fuerit DEI cura & providentia;
& tamen cum hoc occupati quoque erant in Hominibus gubernan-
dis & regendis, divitiis acquirendis, pecoribus alendis, honores am-
biebant, &c. Et hoc argumento mihi est, illos opera ista non nisi
membris suis externis peregrisse; cor verò & animum ipsorum à
DEO nunquam recessisse. Id verò, quod quatuor dictas personas
ad summam istam apud DEUM perfectionem evexit, & continuam
erga ipsos DEI providentiam excitavit, etiam cum opibus & divi-
tiis accumulandis operam navabant, h. e. quando vel pecora sua
pascebant, vel Terram colebant, vel domi familiam suam admini-
strabant, id inquam hoc mihi videtur fuisse, quòd unicus ipsorum in
omnibus actionibus finis fuerit, quàm proximè DEO appropin-
quare. Summus enim ipsorum finis semper fuit, Populum aliquem
ad veram DEI cognitionem & cultum adducere, sicut dicitur; *Novi enim, quòd præceptorus sit filiis suis & domui suae post se, ut custodiant viam DOMINI, faciantq; justitiam & iudicium.* Genes. 18. 19.

Sic itaque constat tibi, quòd omnium ipsorum conatum & stu-
diorum finis fuerit, Unitatem DEI in Mundo divulgare, & Homi-
nes ad amorem DEI deducere. Et propter hoc ipsum digni facti
sunt isto gradu; fuerunt enim illa opera & studia ipsorum lummus
& gratissimus DEO cultus.

Non est autem hic gradus ita comparatus, ut alius quis ad illum
pervenire possit; sed gradus ille, cuius ante hunc mentionem feci-
mus, studio & exercitatione præscripta impetrari potest; DEUM q;
rogando, supplicando, ut impedimenta omnia, separationem inter
nos & ipsum facientia, è medio tollat, licet maxima pars illorum à
nobis ipsis proficiscatur, quemadmodum in aliis hujus libri capiti-
bus declaravimus, & sicut Propheta inquit; *Iniquitates vestrae divise- Jesa. 59. 2.
runt inter vos & DEUM vestrum.*

Hic verò admiranda mihi revelatur speculatio, quâ & multa du-
bia tolluntur, & secreta Divina non pauca aperiuntur.

Exposuimus in præcedentibus hujus libri de Providentia DEI
capitibus, Secundum mensuram Intellectus uniuscujusque Intelle-
ctu præditi esse quoque mensuram Providentiæ Divinæ; proinde
erga

erga Virum in apprehensione perfectum, cujus Intellectus nunquam à Creatore recedit, perpetua quoque & continua est Providentia; erga illum autem, qui perfectus quidem est in Apprehensione, sed cogitationes suas nonnunquam à DEO avertit, eo quoque solum tempore Providentia DEI agit, quo de DEO cogitat, & iterum ab illo recedit, quando circa sua negotia est occupatus. Attamen non ita recedit ab eo, sicuti ab illo, qui nihil planè intelligit: sed diminuitur, quandoquidem illo tempore, quo Vir ille perfectus aliis negotiis est intentus, Intellectus ejus non in actu existit, sed in proxima tantum potentia; atque ita similis est Scribæ veloci & expedito, eo tempore, quo non scribit. Qui autem planè non intelligit Creatorem, similis est ei, qui in tenebris latet, neque unquam

1. Sam. 2. 9.

*Unde mala pro-
veniant, quæ piis
eveniunt.*

lucem vidit, sicuti declaravimus in illo; *Ac impii in tenebris conticescent.* Qui verò apprehendit Creatorem, & cujus intentio tota est in Intelligibili suo, is similis est ei, qui in clarissima Solis luce versatur. Verum qui apprehendit quidem, sed interea aliis quoque negotiis se implicat, is tempore occupationum illarum suarum similis est Homini in die nebuloso degenti, quo Sol non lucet, propter densam & crassam inter ipsum & Solem interpositam nubem.

Propterea videtur mihi, quòd Mala quæcunque, quæ Prophetis & aliis Viris piis & sanctis contingunt, eo tempore tantum illis accidant, quo DEI obliviscuntur, & quòd secundum longitudinem oblivionis, vel negotii, in quo occupantur, gravitatem item vel levitatem, gravitas quoque mali existat.

Quandoquidem itaque ita res sese habet, maximum aufertur dubium, quod Philosophi adduxerunt ad negandam particularem DEI erga singulos homines Providentiam, & æqualem eam erga Homines & reliqua Animantia faciendam.

Ratio enim illorum hæc est, quòd pios quoque & sanctos Homines plurima & maxima mala maneant. Sed hic revelatur mysterium, etiam juxta ipsorum sententiam; secundum quam Providentia DEI est perpetua & continua erga eos, ad quos pertigit Influentia illa, cuilibet præstò existens, qui operam dat, ut ad illam pertingat: & cum cogitationes Hominis purificatæ sunt, DEUM per veras vias apprehendit, & super eo, quod apprehendit, lætatur, tum illi nihil quicquam mali eo tempore potest accidere: quia tum ipse cum DEO, & DEUS cum ipso est; sed cum cogitationes suas à DEO avertit, separatur à DEO, & DEUS ab ipso, omnibusque malis est expositus, quæ ipsi possunt evenire. Influentia enim Intellectualis
est

est illud, quod Providentiam DEI caussatur, & ab omnibus accidentibus liberat: illa autem quibusdam temporibus à pio & sancto Homine abstrahitur, malo autem nunquam communicatur; proptereaquæ ambobus contingit id, quod eis contingit.

Confirmatur ista doctrina præter hæc dicta ex verbis quoque Legis. Hinc enim dicit DEUS: *Et abscondam faciem meam ab eis, & confumentur, & invenient eum mala multa & angustia, & dicit in die illa; Nonne propterea quod non est DEUS meus in medio mei. invenerunt me mala hæc? Palàm enim est, quod nos causa simus absconsonis istius faciei, & parietis illius, qui separationem facit inter nos & Ipsum; unde porro dicit: Ego verò abscondendo abscondam faciem meam in die illa, propter omne malum, quod fecit, quod converterit se ad Deos alienos.* Deut. 31. 17. v. 18. Nullum verò dubium quoque est, quin idem sit iudicium singularis alicujus Hominis, quod totius Ecclesiæ.

Sic ergo manifestum tibi est, caussam propter quam Homo omnis generis accidentibus est expolitus, ut sicut Bestia prædæ sit objectus, esse separationem ejus à DEO: in cujus autem medio DEUS est, ei nullum omninò malum posse accidere, sicut DEUS dicit; *Ne timeas, quoniam tecum sum ego, & ne terrearis, quia tecum ego sum.* Item; *Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te.* Nam qui eò pervenit, ut effusus sit super eum splendor ille Intellectus, ei inseparabiliter adhæret Providentia, malaque omnia ab ipso cohibentur, sicut dicitur; *In DEO confido, non timebo, quid faciat mihi Homo.* Item; *Psal. 56. 12. Assuesce queso cumeo, & pacem habeto, per ea eveniet tibi bonum: h. e. Jobi 22. 21. Convertite te ad ipsum, & pacem habebis ab omni malo.* Lege Psalmum nonagesimum primum, qui incipit, *Qui habitat in adjutorio Altissimi, & videbis, quàm eleganter agat de Providentia illa magna, & de Protectione & Custodia ab omnibus malis, tam universalibus, quàm particularibus, quæ singlari alicui Homini & Individuo præ aliis eveniunt, & quidem tum ab iis, quæ naturam ejus consequuntur, tum ab iis, quæ ab Hominibus proveniunt.* Dicit; *Ipse eruet te de laqueo venatoris, & peste pravitarum. Alis suis teget te, & sub alis ejus securus eris, scutum & clypeus veritas ejus. Non timebis à timore noctis, à sagitta, quæ volaverit per diem. À peste, quæ in caligine ambulat; à peste, quæ vastat meridie.* De conservatione verò ab afflictionibus Hominum (h. e. quæ ab Hominibus proveniunt) dicit; *Si fortè accideret, ut transires per prælium districtorum gladiatorum, & tu in via tua esses, ac mille interficerentur à sinistra, & decem-millia à dextera tua, tamen te non tangeret malum ullo modo, sed oculis tuis aspicias, & iudicium*

ac retributionem impiorum à DEO videbis, quòd sc. illi perituri sint, tu verò salvus & incolumis permanurus. Hoc enim est, quod dicit; *Cadent à latere tuo mille, & decem-millia à dextera tua, tibi tamen non appropinquabit, sed oculis tuis aspicias, & retributionem impiorum videbis*: & quod ibi prætereà adjungit de protectione Divina. Post-hæc reddit rationem hujus magnæ custodiæ, & dicit: *Causam, propter quam tantoperè custodiat ejusmodi Virum, esse hanc; Quia me chaschak valdè amat, idèò eruam eum, exaltabo eum, quia novit Nomen meum.*

*Differètia inter
רַחֵם וְרַחֵם.*

In aliis hujus libri capitibus præcedentibus explicatum est, quòd notitia vel cognitio DEI nil aliud sit, quàm ejus Apprehensio: perinde igitur est, ac si diceret; Custodia talis Viri idèò à me suscipitur, quia novit & *chaschak* diligit me postea. Nòsti, quænam sit differentia inter hæc duo verba *Chaschak* & *Ahabb* (Dilectionem significantia). Amor enim summus, quando cogitationes nullibi sunt quàm in re amata, est propriè *Cheschek* (vel significatur verbo *Chaschak*). Docent nos Philosophi, Facultates corporales in diebus juventutis plurimas honestas qualitates & virtutes impedire; quantò igitur magis impediunt cogitationem istam purissimam, quæ contingit Homini ex perfectione Intelligibilium, inducentium ad *Cheschek* Amorem istum cordialem DEI Opt. Max.? Falsum etenim est, eam Homini conferri, quamdiù humores isti corporales tam calidè in ipso fervent (*tempore caloris juvenilis*). Nam quò magis Facultates corporales debilitantur, ignisque cupiditatum extinguitur, tantò magis Intellectus roboratur, lumen ejus augetur, apprehensio purificatur, & de eo, quod apprehendit, lætatur, ita ut, cum Homo perfectus ad maturam ætatem pervenit & morti appropinquet, supra modum Apprehensio, Lætitia ex Apprehensione orta, & Amor rei apprehensæ augeantur, ut Anima à Corpore quasi separatur tempore Voluptatis illius. Hùc respexerunt Sapientes nostri, dum de morte Moïsis, Aharonis & Mirjam ajunt, quòd isti tres mortui sint *binschikab*, h. e. in Osculo, vel, per Osculum. Ajunt enim; *Quod dicitur, Et mortuus est ibi Moyses servus DOMINI in terra Moab al pi ad os DOMINI*, id docet nos, quòd in deosculatione mortuus sit (*binschikab*). Et sic dicitur de Aharone; *Ad os DOMINI, & mortuus est ibi*. Sic dicunt de Mirjam, quòd *binschikab*, h. e. in deosculatione sit mortua: sed tamen de illa non dicitur in Scriptura, *Ad os DOMINI*, eò quòd fuerit mulier, atque ita parabolica ista locutio ei non convenerit. Sensus autem ejus est, quòd præ nimio amore mortui sint in Voluptate

*רַחֵם נֶשְׁכִּי-
כַח קוּדֵם רַב-
בִּינִי.*

ptate Apprehensionis illius. Phrasin quod attinet, desumpserunt eam Sapientes nostri ex Cantico Canticorum, ubi Apprehensio Creatoris cum summo Amore DEI conjuncta, vocatur *Neschikah* Osculatio, sicut dicitur; *Osculetur me osculo oris sui*. Speciem verò istam ^{cap. i. v. v.} hujus Mortis, quæ in rei veritate est Liberatio à Morte, nemini alii evenisse memorant dicti Sapientes nostri, præterquàm tribus istis personis, Mosis, Aharoni, & Mirjam. Sed alii Prophetæ, & Viri sancti in inferiore fuerunt gradu: omnibus tamen corroboratur apprehensio Intellectus prope mortem, sicut dicitur; *Et ibit coram te Justitiatua, gloria JEHOVAE colliget te*: posteaque remanet Intellectus ille in æternum in uno eodemque statu, quia ablatum est impedimentum illud, quod nonnunquam distinguebat inter ipsum & inter ejus Intelligibile, & subsistit ita in Voluptate illa magna, quæ nequaquam est ex voluptatibus corporalibus, quemadmodum & nos alibi declaravimus, & alii quoque præter nos.

Quocirca appone cor tuum ad intelligendum istud caput, operamque da omnibus tuis viribus, ut multiplices tempora illa, in quibus es cum DEO Opt. Max., aut ad Ipsum pervenire laboras; & diminuas horas illas, quibus es cum aliis, nec ad DEUM appropinquare satagis. Sed de hac directione satis nunc dictum est pro Intentione hujus capituli.

CAP. LII.

*Hominem debere esse in summo gradu humilem
& verecundum; quia Humilitas sit columna timoris DEI.*

NEQUAQUAM tales sunt gestus & actiones Hominis (ut sessio ejus, motus, & alia opera) quando solus est in domo sua, quales sunt, cum versatur coram magno aliquo Rege: neque eodem modo solet Homo loqui & os suum aperire coram domesticis & propinquis suis; & coram Rege.

Quare, quicumque elegit perfectionem humanam, & in rei veritate Vir DEI esse cupit, expergiscatur à somno suo, sciatque, Regem maximum perpetuò ipsi adesse & inhærere, Regem inquam longè majorem omnibus Regibus mortalibus, ipso etiam Davide & Salomone. Rex ille inhærens est Intellectus Hominis, qui effusus est super nos, quique nihil aliud est, quàm Unio & Conjunctio inter

nos & DEUM. Et quemadmodum nos eum (*Intellectum agentem*) apprehendimus per illud lumen, quod supra nos effundit, sicut dicitur;

Psal. 36. 10. *In lumine tuo videmus lumen*: sic per idem lumen Ipse respicit super nos, & propter illud perpetuò nobiscum est videns & respiciens, sicut dicitur; *Num occultabit se quispiam in occultu, & ego non videbo eum, dicit DOMINUS?* Tu hoc animadvertite & intellige, ac porrò scito,

De Humilitate,
Verecundia, &
Timore Dei.

quòd Viri perfecti hoc scientes, ita impulsii sint ad humilitatem, reverentiam, & timorem DEI, ut verè, non imaginariè, pudore affecti fuerint coram Ipso, & secreta sua cum Uxoribus, in balneis item negotia æquè verecundè tractarint & peregerint atque publica cum aliis, quemadmodum ritus & consuetudines Sapientum nostrorum cum Uxoribus suis notæ sunt. Ajunt enim; *מִי הוּא הַיָּשָׁר וְהַיָּשָׁר מִי הוּא הַיָּשָׁר*. Item; *Quis est verecundus? Qui ambulat noctu, si ut interdium*. Ita nòsti, quòd monuerint, non esse cretà staturà incedendum, proptereà quòd dicitur; *Plena est tota Terra gloria ejus*: ut videlicet animis Hominum implantent opera ista commemorata, quòd semper simus in manibus DEI Opt. Max., & in conspectu Majestatis ejus Divinæ eamus & revertamur. Quidam Sapientes eò usque pervenerunt, ut capita sua detegere noluerint, proptereà quòd Majestas Divina Hominem tegat & operiat. Sic eandem ob causam continentes & parci erant in verbis suis; de qua paucitate verborum, quæ scitu necessaria sunt, in capitulis Patrum exposuimus, in dicto illo, *Quia Deus est in Cælu, & tu in Terra, idè sint verba tua pauca*.

Iesa. 6 3.

Deut. 28. 58.

Atque hæc res, quam nunc tibi declaravi, scopus & intentio est omnium Legis Divinæ operum. Nam per particularia ista præcepta practica, illorumque observationem, semper accedit aliquid Hominibus singularibus & sanctis, quo in perfectione humana perficiantur, DEUM timeant ac reverentur, quis cum ipsis sit, sciant, & postea, quod decet, faciant. Declaravit enim nobis DEUS, quòd omnium Legis operum hic sit finis, ut Homo istam virtutem consequatur, de qua in hoc capite egimus, & demonstrationem attulimus, Timorem inquam DEI & Verbi ipsius, sicut dicitur; *Nisi custodiveris, ut facias omnia verba Legu istius, quæ scripta sunt in libro isto, ut timeas Nomen istud gloriosum & terribile, DOMINUM DEUM tuum*. Attende, quâ ratione ostēdat, omnium verborum Legis unum eundemque esse finem, Timorem sc. Nominis gloriosi & terribilis. Quòd verò iste finis ex operibus illis Legis acquiratur, inde intelligis, quòd in citato versu ait, *Si non custodiveris ad faciendū*: hinc enim liquet, quòd comparatur ex operibus, quæ sunt tum faciendā, tum non-faciendā.

Scien-

Scientias verò quod attinet, (h.e. dogmata fidei, res credendas, sciendas), quas Lex nos docet, ut Apprehensionem Existentiæ DEI Benedicti, & Unitatis ipsius, illæ nos deducunt ad Amorem DEI, sicuti jam aliquoties declaravimus, ad quem Amorem quàm seridè & diligenter Scriptura Sacra nos hortetur, non ignoras: ut, *Et diliges DOMINUM DEUM tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus tuis viribus.* Duo etenim isti fines, Amor inquam DEI, & Timor ejusdem, ex duabus rebus proveniunt. Amor oritur ex scientiis (h.e. rebus sciendis & credendis) Legis, quæ complectuntur Apprehensionem Existentiæ DEI Opt. Max. secundùm illius veritatem. Timor provenit ex operibus Legis, sicut exposuimus. Deut. 6.5.

C A P. LIII.

In quo tres istæ voces explicantur, חֶסֶד Chesed,
מִשְׁפָּט Mischpat, צְדָקָה Tzedakah.

COMPLECTETUR præsens hoc caput expositionem trium Vocabulorum, quæ expositione indigent, nempe Chesed, Mischpat, & Tzedakah.

Vocabulum ergo Chesed quod attinet, monuimus de eo in Commentario super Avoth, quòd significet *Excessum & supremum gradum* rei alicujus, quæcunque demùm sit. In specie verò usus ejus est ad significandam *summam Beneficentiam*. Notum autem est, Beneficentiam duo comprehendere; & primò quidem Benignitatem erga aliquem, cui nihil planè debes; deinde Benignitatem erga eum, qui beneficio dignus est, sed non tanto. Apud Prophetas majori ex parte denotat ejusmodi Beneficentiam, quæ exercetur erga eum, cui nihil planè debetur. Hac de causa Chesed appellatur omne Bonum, quod nobis à DEO Opt. Max. communicatur: ut, *Chasde Beneficentias DOMINI recordabor.* Hinc etiam Mundus, h.e. Creatio ejus à DEO Opt. Max. vocatur Chesed: sicut dicitur, *Mundus chesed aedificabitur:* sensus enim est, *Ædificium hujus Mundi esse Chesed Beneficentiam.* Quin imò DEUS ipse in proprietatum suarum enarratione se vocat *Rabb chesed*, h.e. *multa benignitatis & beneficentia.* 7קס Chesed quid significet.

Tzedakah derivatur à Tzadak vel Tzedek, quod significat *Joscher*. Joscher autem est, ut unicuique relinquatur & tribuatur quod ei debetur, & ut unicuique *Eni* tribuatur secundùm quod ei convenit. In Libris Prophetarum non vocantur ea, quæ secundùm priorem sensum. Exod. 34.6. 7קס Tzedakah quid significet.

sum aliis dare & exhibere teneris, *Tzedakah* Justitia, quando ea persolvis; nam cum exsolvis mercedem mercenario, vel creditori reddis debitum, id non vocatur *Tzedakah* Justitia; sed illud, quod Virtutis & Honestatis solius causâ aliis facis: ut, cum pauperem aliquem à suo vulnere curas & sanas, id vocatur *Tzedakah* Justitia. Hac de causâ dicitur de Restitutione pignoris, *Et erit tibi Tzedakah Justitia*. Nam quando in via honestorum morum & qualitatum incedis, Justitiam exerces erga animam tuam intelligentem; quia persolvis ipsi debitum ejus. Et hinc omnes Virtutes vocantur *Tzedakah* Justitia: ut, *Et credidit DEO, & reputatum est ei Tzedakah pro justitia*, Virtus nempe Fidei. Sic dicit Moses p.m., *Et justitia erit nobis, cum custodiverimus, ut faciamus omne præceptum istud*.

Gen. 15. 7.

Deut. 6. 25.

מִשְׁפָּט מִשְׁפָּט
pat quid significat.

At verò vox *Mischpat* sumitur de Æquitate in Judicio, quando judicatur sicuti res requirit, sive *Chesed* Misericordiam, sive Vindictam & Pœnam exercendo.

Sic itaque patet, *Chesed* dici de mera Beneficentia & Benignitate; *Tzedakah* de Bono, quod fit Virtutis & Honestatis causâ, ad perfectam reddendam animam; *Mischpat* autem significare tum Pœnam & Vindictam, tum Bonum & Præmium.

Porro alibi ostendimus, Omne attributum, quod Creatori in libris Prophetarum attribuitur, desumptum esse ab ipsius operibus. Quatenus itaque omnibus rebus dedit existentiam, vocatur *Chasid* Beneficus; respectu Misericordiæ ejus, h.e. quatenus Animantia, vel Viventia per facultates ipsorum gubernat, vocatur *Tzaddik* Justus; propter bona deniq; & mala magna, quæ innovantur in Mundo, & ex Judicio illius sapienti consequuntur, vocatur *Schophet* Judex.

Gen. 18. 25.

Deut. 32. 4.

Exod. 34. 6.

Tria ista Epitheta DEI scripta sunt omnia in Lege: ut, *An Judex Schophet totius Terra, &c. Justus & rectus est* (*Tzaddik vejalchar*.) Item, *Verabh chesed Et multa benignitatis*.

Intentio verò nostra in hoc capite fuit, per trium istorum vocabulorum explicationem viam sternere ad proximum, quod nunc sequitur,

caput.

*De vocabulo חוכמה Chochma, h.e. Sapiaentia,
& in quot partes sit divisa.*

VOCABULUM Chochmah in Lingua Hebræa de quatuor rebus dicitur. חוכמה Chochmah de quibus rebus dicitur.

Primò, de veritate illarum Apprehensionum, quarum supremus finis est Apprehensio Creatoris, licet dicitur; *Vechochma Et sapientia undenam invenitur?* Item; *Si quaesiveris eam (sapientiam sc.) tanquam argentum, & sicut thesauros scrutatus fueris eam, tùm intelliges timorem DOMINI, & cognitionem DEI invenies.* Et sic alibi. Jobi 28.12.

Secundò, dicitur de Scientia & Peritia Artis alicujus, qualiscunque demùm sit: ut, *Et omnes sapientes corde in vobis venient, & facient, quacunque pracepit DOMINUS.* Item; *Omnis prater eam mulier sapiens corde.* Exod.35.10. v.25.

Tertio, de Acquisitione Virtutum moralium: ut, *Et senes ejus sapientes efficeret.* Item; *In decrepitis est sapientia.* Nam id, quod Homo de Sapientia acquirit in senectute, est dispositio ad recipiendas laudabiles Virtutes. Psal.105.22. Jobi 12.12.

Quartò, usurpatur de Astutia, Calliditate, & Solertia: ut, *Age, sapientiores simus illis.* Et ex hoc quoq; sensu est illud; *Et tulit inde mulierem sapientem, h.e. astutam & callidam.* Item; *Sapientes sunt ad malè faciendum.* Exod.1.10. 2.Sam.14.2. Jerem.4.22.

Potest etiam vocabulum hoc Chochmah in Lingua Hebræa significare Calliditatem, Solertiam, Dexteritatem, & usum Cogitationis sive Rationis, vel ad acquirendas qualitates Intellectuales, vel ad Virtutes morales, vel ad Artem aliquam mechanicam addiscendam, vel denique ad discendas tùm scientias, tùm qualitates pravas ac vitiosas. *Sapiens* enim appellatur tùm is, qui magnis præditus est Ingenii & Intellectûs dotibus; tùm qui Virtutibus moralibus excellit; tùm qui egregiè artem aliquam caller; tandem etiam, qui solers & ingeniosus est in rebus turpibus & inhonestis.

Secundùm hanc itaque expositionem is, qui rectè & solidè totam Legem intelligit, duobus modis *Sapiens* vocabitur, respectu videlicet tùm rerum Intellectualium, tùm Moralium in illa comprehensarum: verùm, quia Intellectualia in Lege sunt tradita per modum Cabbalæ, non speculationis; idè invenimus in libris Prophetarum & Sapientum nostrorum, quòd *Notitia & Scientia Legis* ponatur tanquam una species, & *Sapientia mera & absoluta* pro specie altera. Sapientia

scientia autem ista mera & absoluta est, quæ per demonstrationem explicatur id, quod per Cabbalam ex Lege discimus de illis Intellectualibus. Quæcunque itaque in Lege reperis in Sapientiæ laudem & encomium dicta, de paucitate item eorum, qui Sapientiam acquirunt vel possident; ut, *Non multi sunt Sapientes*: Item; *Sapientia ubi nam invenitur?* & similia alia; ea omnia intelliguntur de Sapiëntia illa, quæ nos docet Demonstrationes de scientiis vel sententiis Legis. Sed & in Sapiëntum nostrorum scriptis multa similia reperiuntur; quia & ipsi *Scientiam Legis* unam constituunt speciem, & *Sapiëntiam* speciem alteram. Ita ajunt de Mose; *Pater in Lege, Pater in Sapiëntia, Pater in Prophetis*. Quod verò de Salomone legitur, *Sapiëntior*

Jobi 32.9. *sapientior omni Homine, & non de Mose; ideò est, quia per id, quòd dicitur, sicut omni Homine, intelliguntur tantùm Homines illius sæculi, unde mentio fit Hemanis, Chalcholis & Dardæ, filiorum Mahol, Sapiëntum illius temporis celeberrimorum. Sic ajunt Rabbini nostri, requiri ab Homine primò Scientiam Legis; secundò Sapiëntiam; tertio illud, quod convenit Studio Legis, h.e. ut ex ea educat & extrahat quæ faciendæ sunt: unde hic observandus & tenendus erit ordo; sciendæ sunt primò scientiæ per Cabbalam; secundò per Demonstrationem; tertio, accuratè consideranda & examinanda opera, quæ bonas faciunt vias Hominis. Hæc verò sunt verba ipsa Sapiëntum nostrorum de tribus istis rebus, quæ ab Homine hoc ordine requiruntur. Dicunt; *Quando Homo ingreditur in Judicium, dicitur ei ante omnia, Statuisti tempora Legi, studuisti in Sapiëntia, intellexisti verbum unum ex alio?**

Cur de Salomone dicatur, Sapiëntior omni Homine, & non de Mose? 1.Reg. 4.31.

Ex his patet tibi, quòd juxta illos Notitia Legis sit species una, & Sapiëntia species altera, ad scientias Legis per speculationes veras confirmandas.

Quatuor species Perfectionum Homini.

His itaque sic præfatis, attende ad ea, quæ nunc dicturus sum. Constituerunt jam pridem Philosophi tam antiqui, quàm recentes, quatuor species Perfectionum Hominis.

Prima, eaque minima & levissima, est illa, in qua omnes ferè dies suos Homines mundani consumunt, Perfectio scilicet acquisitionis Divitiarum, Opum, Vestimentorū, Vasorum, Supellectilis, Domorum, Fundorum, Agrorum, & similibus; quin etiam Ambitio Honorum & Dignitatum. Atque inter hanc Perfectionem & inter Virum illum nulla realis intercedit Conjunctio & Unio; sed propter utilitatem tantum, quæ ex iis ad illum redit, ipsi attribuuntur per puramputam Imaginationem, quando videlicet dicit: *Hæc est mea domus; Hic est meus servus; Hæc sunt meæ opes; Hi sunt mei greges;*

Hic

Hic est meus exercitus : & cùm consideratur corpus ejus, deprehenditur quòd omnia sint extra ipsum, & unumquodq; illorum existat separatim. Ideoque, quando illa Attributio cessat & aufertur à Viro illo, nulla est differentia inter illum, qui fuit Rex, & inter Hominem abjectissimum, sine ulla vel minima mutatione illarum rerum, quæ ipsi attribuebantur. Docuerunt autem Philosophi quoque, Hominem, qui operam & studia sua in hanc impendit speciem, non nisi circa meram imaginationem & phantasiam occupari, adeoque circa rem infirmam & instabilem: ac licet opes illæ omnibus diebus vitæ ejus apud ipsum remaneant, nullam tamen Essentiæ ipsius perfectionem inde accedere.

Secunda species magis adhæret & conjuncta est ipsi Homini, quàm præcedens, perfecta videlicet Proportio, Dispositio & Forma Corporis, h.e. Temperamentum Hominis æquale & proportionatum, Membra ejus aptè cohærentia, composita, valida item & robusta. Sed & ista Perfectio non potest Hominem deducere ad summum ipsius finem, quia est Perfectio corporalis tantum; neque Homini inest quatenus Homo est, sed quatenus Animal: commune enim habet hoc cum quovis, vilissimo etiam Animali; immò licet Homo fortitudinem habeat summam, nunquam tamen accedet ad fortitudinem & robur Equi, multò minùs Leonis aut Elephantis, sed summus ejus gradus hic est, quemadmodum alibi commemoravimus, grave onus portare, durum aliquod os confringere, vel simile quidpiam, in quo non est magna utilitas corporalis; ad Animam verò nihil omninò utilitatis inde redit.

Tertia species adhuc magis inhæret Homini, quàm secunda, Perfectio sc. Morum & Virtutum in summo & perfectissimo gradu. Atque huc tendunt magna Præceptorum pars, ut Hominem ad istam Perfectionem extollant. Est autem ista Perfectio fundamentum tantum ad Perfectionem sequentem, neque supremus finis Hominis. Sunt enim illæ Virtutes omnes tantum inter Homines invicem, ac videtur ista Perfectio solum ad Hominum utilitatem esse directa, ejusq; esse quasi instrumentum. Nam si in corde tuo cogites, Hominem aliquem solum & sine aliis posse subsistere, ita ut nullum ipsi cum aliis sit negotium, tùm Virtutes illæ omnes sunt otiosæ, inanes, inutiles, nullamque ei perfectionem largiuntur; sed opus illis habet, & utilitatem ex illis accipit cum aliis.

Quarta species, vera Hominis est Perfectio, quando videlicet Homo veras consequitur Virtutes intellectuales, & ex illis veras scien-

tias ac opiniones addiscit in rebus Divinis. Atque hic ultimus est finis Hominis, Hominem perfectione verâ perfectum reddens, eiq; soli propria; per illam Homo dignus fit Æternitate & Immortalitate; per illam Homo est Homo. Si consideres unamquamque de reliquis tribus perfectionibus præcedentibus, invenies, quòd illæ sint aliorum, non verò tuæ: aut si existimas, non posse aliter esse, quàm ut sint tuæ, sunt tuæ & aliorum, (h.e. concedere coges, quòd non solum tuæ sint, sed & aliorum.) Ista verò perfectio ultima tibi soli prodest, nec cum illa communicat quisquam alius; tua est sola, nec in ea partem habet alius. Idcirco operam dare debes, ut illam acquiras, quæ tibi soli relinquatur & perpetuò remanet: noli te defatigare & laborare in acquirendis aliis, tu qui animæ tuæ oblivisceris; ita ut albedo faciei ejus nigra reddatur, dum facultates corporales dominium in ea obtinent, sicut dicitur ab initio Cantici Canticorum:

Cant. 1.6. *Filii matris meæ irata sunt in me, posuerunt me custodem vinearum, vineam meam, quæ erat mihi, non custodivi.* Sic legimus alibi in hunc sensum;

Prov. 5.9. *Ne des alienis decorem tuum, & annos tuos crudeli.* Sed ipsi quoque Prophetæ nostri exposuerunt nobis istas res, & quidem eodem modo, quo Philosophi. Expressè testantur, Divitias, Sanitatem, Honestatem morum non esse Perfectionem illam, de qua gloriari, aut quam quærere debeamus; sed Perfectionem illam, de qua nos gloriari decet, & quæ unicè nobis est quærenda, esse Cognitionem DEI, quæ vera est Sapientia. Ita ait Jeremias de quatuor istis Perfectionibus;

Jerem. 9. 13. *Sic dicit Dominus: Ne jactet sese sapiens in sapientia sua, nec jactet sese potens in potentia sua, nec jactet sese dives in divitiis suis, sed in hoc jactet sese, qui se jactat, quòd intelligat & cognoscat me, &c.* Animadvertite, quòd eo ordine Prophetæ ista enumerant, quo apud Homines vulgò in pretio & ordine haberi solent: pro maxima enim perfectione habent Divitias, deinde Fortitudinem, post-hæc Sapientiam, h.e. eum, qui egregiis Virtutibus est ornatus; nam & hujusmodi Vir in aliquo apud Vulgum, ad quem verba ista dicta & directa sunt, haberi solet pretio, & propterea in hoc ab ipso collocata sunt ordine. Sapientes nostri ipsi apprehenderunt & didicerunt ex hoc versu ista, quæ commemoravimus & in hoc capite adduximus, quòd sc. Sapientia absolute sic dicta, quæ est finis Hominis, sit Apprehensio DEI Opt. Max., & quòd ista, quæ Homo tanquam peculium suum sibi comparat & acquirit, perfectionemque esse putat, nequaquam sint perfectiones, quòd item opera Legis omnia, h.e. Cultus Divini species & Virtutes Hominibus in mutua ipsorum inter se conversatione & societate

tate utiles, quòd inquam hæc omnia non sint comparanda vel adæquanda Homini fini ultimo, sed præparationes sint ad finem illum ultimum inservientes. Sed audi ipsamet Sapientum nostrorum verba ex *Bereschith rabbah*. Dicitur ibi; *Scriptum est, Omnia desiderabilia tua non æquantur ei.* ויצפן *Desiderabilia*; hæc sunt Præcepta, & Bona opera. ויצפן *Desiderabilia tua sunt lapides & margarita pretiosa. Desiderabilia, & Desiderabilia tua (ויצפן ויצפן) non æquantur illi. Sed (inquit porro Propheta) in hoc gloriabitur, quicumque gloriatur, quòd intelligat & cognoscat me.* Ecce, quàm breviter & nervosè hîc omnia ea dicantur, quæ nos prolixè commemoravimus & explicuimus.

Posteaquàm ergo ex parte jam ostendimus, quàm mirabilia versus iste complectatur, verbaque Sapientum nostrorum de illo percipimus, absolvemus reliqua etiam, quæ complectitur. Non enim solum voluit in hoc versu ostendere, quòd Apprehensio DEI sola sit omnium Perfectionum præstantissima; nam si hæc intentio ejus fuisset, dixisset utique, *Sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, intelligendo & cognoscendo me*; hicque verba sua abruptisset, vel dixisset, *Intelligendo & cognoscendo me, quòd ego sim unus; vel, quòd nullam habeam similitudinem; aut, quòd nullus sit sicut ego; vel simile quippiam*: sed ait, *Non esse gloriandum, nisi in Apprehensione & Cognitione Viarum & Proprietatum ejus*, (h.e. Operum ipsius, sicut expoluimus in eo, quod Moses ait, *Notas fac mihi quasi vias tuas, &c.*) atque exponit nobis ita in hoc versu, quòd Opera illa, quæ scienda & nobis imitanda sunt, sint *Beneficentia, Judicium & Justitia*.

Post hæc aliud quid summoperè quoque necessarium adjicit, dum ait, *In Terra*, quod est principale quali punctum & cardo Legis. Non enim ita est, ut prophani quidam existimant, quòd Providentia DEI Opt. Max. finiatur in Sphæra Lunæ, & Terra, ac quicquid in ipsa est, à DEO sit derelicta; *Dereliquit DOMINUS Terram*, ajunt: sed ita sese res habet, ut omnium Sapientum Princeps ait, *DOMINI est Terra*, h.e. quòd Providentia ejus se extendat super Terram, quemadmodum se extendit super Cælos. Et hoc est, quod dicit, *Quòd ego sum DOMINUS, qui facio Benignitatem, Judicium & Justitiam in Terra*. Denique, concludit sermonem suum hoc pacto, & ait; *His enim delector, dicit DOMINUS*. Ait: *In Benignitate, Judicio, & Justitia delector, dicit DOMINUS*. Q. D. Intentio mea est, ut à vobis egrediatur Benignitas, Judicium & Justitia in Terra, sicuti in tredecim DEI proprietatibus exposuimus, quòd scopus illarum sit, ut eis assimilemur & in illorum vestigiis incedamus. Summa itaque & scopus istius

versus est hic; Perfectio Hominis, de qua in veritate gloriari debet & potest, in hoc consistit, ut, quantum fieri potest, ad DEI Apprehensionem perveniat, Providentiam ejus erga Creaturas tum in ipsarum Creatione, tum Gubernatione cognoscat, & post Apprehensionem illam in viis istis ambulet, faciendo Benignitatem, Judicium, & Justitiam, ut istis operibus DEO similis fiat & evadat, sicuti aliquoties in hoc Libro exposuimus.

Atque hæc sunt ea, quæ visum mihi fuit in isto Libro proponere, & quæ tibi ac tui similibus profutura judicavi. Confido etiam, te, diligenti adhibitâ consideratione, omnia assequuturum, quæ, Divinâ mihi assistente gratiâ, hic complexus sum.

Ipse autem DEUS Opt. Max. purificet nos & totum Israël, secundum quod promisit nobis: tum aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum. Populus sedens in tenebris vidit Lucem

Jesa. 9. 1.

magnam: Iis, qui sedebant in umbra mortis,
Lux exorta est.

*Propinquus valdè est DEUS omni invocanti,
Si in Veritate oret, ac non desistat:
Invenitur ab omni, qui eum querit,
Si ambulet coram Ipso, & non erret.*

SOLI DEO GLORIA.

